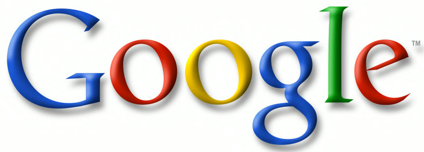


This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

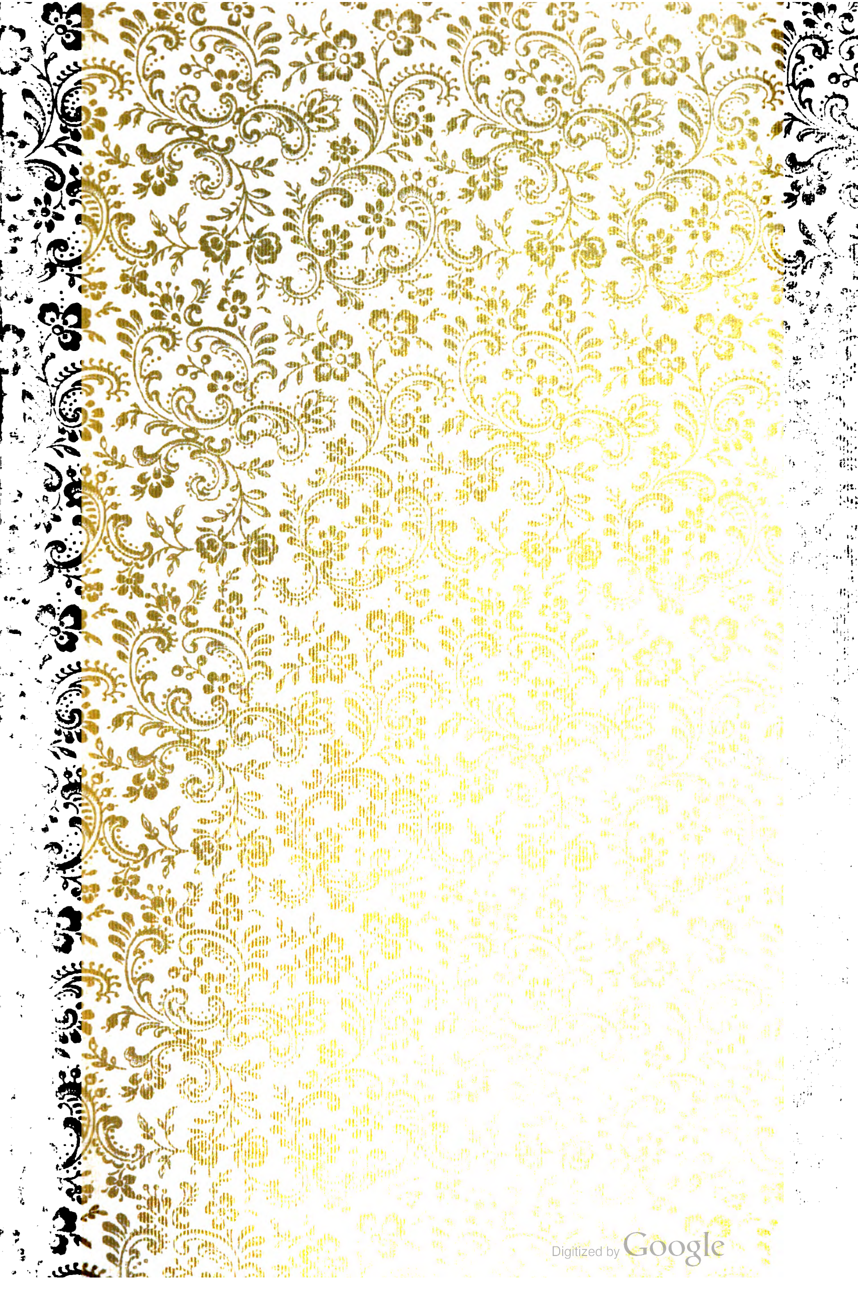
MODER LEA



Digitized by Google


LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google


Digitized by Google

Digitized by Google

Andrea Paulsen
Juleaften 1900.

JOHAN BOJER



MODER LEA

ROMAN



KRISTIANIA
FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1900

Digitized by Google

RESERVATION
OPY ADDED
MIF 6-15-90

Dette arbeide er fuldført under et udenlandsophold med stipendium af Det Houenske legat.

AKTIE-BOGTRYKKERIET

Digitized by Google

PT 8950
B6 M6

FØRSTE BOG

M830617

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Det forsinkede hovedtog fra Kristiania stod og hvæsede og peb, utaalmodig efter at slippe afsted. Og bagover perronen under det høie glashvælv bølgede endnu en strøm af efternølere, som hastede forbi hverandre, tumlende afsted med fremstrakte haandvæsker for at komme med i sidste øieblik. Men i den opdæmmede mængde foran vognene blev der pludselig en stans, da en myndig stemme overdøvede larmen og raabte: «Giv plads der! Giv plads!»

Selv de, som havde travlest med at trænge sig og sit ind i kupéen, stansede lidt for at se. Det var fire hospitalsbetjente, som banede sig frem med en syg paa en baare, en ældre graaskjægget mand, indsvøbt i et utal af schawler og tepper. Der opstod en mumlen

Digitized by Google

i mængden, den syge var almindelig kjendt, det var statsrevisor Breien, landets store folketaler. Mange trængte sig frem til baaren for at hilse paa ham, men da de saa, hvor elendig han var, lod de ham i fred. Efter baaren fulgte hans familie, fru Lea med en skare børn, samt fruens søster, frøken Rachel Rein. De blev alle stuvet ind i en anden klasses kupé, men frøken Rein stod et øieblik udenfor og talte lidt med statsrevisorens venner og tog imod hilsener til ham. Konduktøren puttede nu ogsaa den ærværdige frøken ind, kupédørene knaldede igjen, og endelig begyndte det store tog at rulle, mens lommetørklær viftede ud af kupévinduerne, og hatter svingedes blandt de gjenstaaende paa perronen.

Fru Lea sad og stirrede ud i den graa, fugtige morgentaage, hvori de gule lygter dansede forbi langs linjen. Da de sidste rester af byen sluttede, blev det straks lidt lettere, og veiret saa ud til at bli klart, bare man kom ud af byen og op af gryden, hvori den laa.

Nabovognen var fuldpakket af svenske arbeidere, som var paa vei til et stort jernbaneanlæg paa oplandene. Fra deres kupéer hørtes knald af propper, som sprang, derpaa klirrende glas, efterfulgt af latter og sang og trampen i gulvet.

Digitized by Google

Paa bænken ligeoverfor fruen laa herr Breien og hostede mellem sine puder. Han kunde vel være en mand mellem femti og seksti, oprindelig en kjæmpe, nu sammensunket og udhulet. Det ansigt, som stak ud af indpakningen, syntes kun at bestaa af svært graat skjæg, hvoraf de tørre kindben stak ud, den skarpe næse og de tomme, glasagtige øine, som brystsyge ofte har. Vognens rysten skakede hans legeme paa en smertefuld vis, og hele tiden laa han og stønnede med dæmpet stemme.

Efter hvert som man vandt op i høiden, klarnede veiret af, og Lea saa nu grønne bakker og hvidstammede birketrær danse forbi. En vaad tyngde laa endnu over farverne efter nattens regn, men da solen endelig brød igjennem, begyndte marker og trær at skinne. En sterk duft af græs og løvspræt, blandet med smaa vift af gjødsel fra akrene, hele denne sunde lugt af vaar bølgede som en glæde over landet. Da toget nu gjorde en dreining, saa Lea med en vis fryd, at hovedstaden svandt der nede ved fjorden, indhyllet i et lag af skiddengul taage, hvoraf fabrikpiber og kirketaarne ragede op.

Maaske sa hun nu denne by farvel for altid, skjønt hun havde begravet ti af sine

Digitized by Google

bedste aar i den. Meget, som var hende dyrt og helligt, da hun drog derind, var der blet forfalsket og sunket sammen i løgn. Hun havde fulgt sin mand derind som ung, sterk kvinde, og byen havde en tid ligget for hendes fødder. Nu var hun paa flugt, og paa de ti aar var hun blet gammel og træt. Det eneste, som nu havde værd, var endelig at faa komme hjem, hjem til Rein, til den store slægtsgaard oppe i den lille fjelddal, hvor der ventede hende store, lyse stuer, høi himmel, ren luft, sundt arbeide og greie, ærlige mennesker.

«Hvor langt er vi kommen nu?» spurte den syge utaalmodigt.

Da fruen ikke lod til at høre dette, svarede hendes søster fra det andet vindu: «Om et kvarter er vi paa Eidsvold.»

De seks børn maatte være tæt indpaa hinanden. Den ældste gut var ikke over fjorten, og den yngste pige maatte allerede være fem. De fire gutter sad i rad paa bænken, blege og tynde af byluften, den ene et blondt hode lidt lavere end den anden. Og de to tyndlæggede smaafrøkener med det udslaaede lyse haar under straahatterne havde slaat sig ned hos tante Rachel, der havde foræret dem en apelsin, som de nu sønderlemmede i fællesskab.

Digitized by Google

Og som toget nærmer sig Eidsvold, dukker Mjøsen frem, kløvende bygderne bredt ud til to sider. Dens blanke flade er endnu grøn af snevand, og store isflager med fugle paa driver om mellem de gule, lysende tømmerdrifter fra elvene ovenfor.

Paa Eidsvold stod et nedgaaende tog og prustede og ventede paa at komme forbi. Et øieblik stod de to lange tog ved siden af hinanden, og da Lea i det andet saa en utrolig mængde bondeungdom i kupévinduerne, spurte hun en betjent paa perronen: «Hvor skal ungdommen hen? Er der folkemøde nedenfor?»

Betjenten svarede, at det var emigranter til hovedstaden eller Amerika. Og en herre med guldbriller, som stod i nærheden, lettede ærbødigt paa hatten og tilføiede: «Det er den store folkevandring bort fra jorden, frue!»

Det nedgaaende tog rullede nu videre, og Lea saa med et suk efter det. Hvilken kostbar last af ungdom og arbeidskraft slæbte det ikke bort fra bygderne og jorden, nu, netop nu i vaartiden, da jorden særlig maatte ha brug for dem. Og som hun stirrede efter toget, som mer og mer svandt i sin egen røgsøile, der hvirvlede bagud, tænkte hun paa den dag, da disse unge arbeidere med skuf-

Digitized by Google

felse vendte byen ryggen, kanske slæbende paa en tæringssyg som hun nu.

Og mens den norske ungdom drog bort fra sin jord, vidste hun, at svenskerne drog ind i stedet, satte sig fast, hvor der var en finger at stikke ind, oversvømmede bygderne og de store anlæg, giftede sig ind, erobrede seigt og ihærdigt plads for sig som den sterkere slægt, mere udholdende, nøisom og dygtig.

Og som toget nu atter drog videre, og de svenske arbeidere i nabovognen gjenoptog sin lystige sang og larm, syntes Lea, det mindede om de fremmedes glade indtog i det erobrede land.

— Opover de brede Mjøsbygder danser store gaarde forbi. Hvide vaaningshuse skinner bag havetrær, travle arbeidsfolk og svede heste stræver paa de sorte akre. Saa passeres Lillehammer, og Mjøsen lægges bag. Gudbrandsdalen begynder med mørke granaaser og elvesus i dalbunden. Sneen ligger endnu paa fjeldtinderne og gløder rødt i solskjæret. En ny, berusende luft strømmer en imøde, en blanding af høifjeldskulde og sol og duft fra vidder og naaleskog.

Ud paa eftermiddagen havde familien Breien naaet sin station og steg ud, hvorpaa

Digitized by Google

toget rullede videre opover dalen med hendøende dur.

De fortsatte straks sin vei med de kjøretøier, som var sendt ned fra Rein. I den forreste trille laa herr Breien, indpakket i pels og schawler, men klagede dog over, at han frøs. Lea sad ved siden af ham og saa i taushed fremover veien og op mod de høie granaaser, som toppede sig mod himlen. I kjærren bagenfor sad tante Rachel med smaapigerne, mens gutterne dels hang bagpaa, dels traskede ved siden, nu og da jublende over at finde en sneflek ved veikanten, som de lavede snebold af og kastede efter grantopperne.

Veien krydsede hele tiden op gjennem den kolde, dunkle granskog. Mod kvælden naadde de endelig op paa høiden og stansede en stund for at la hestene puste godt ud. Nedenfor laa dalen og druknede i sterke skygger, hvoraf elvesusen steg op med en dæmpet, monoton gjenklang i begge dalsider. Skumringen sivede som blaalig skyggeflor ud af skogen, men endnu laa et par toppe mod Jotunheimen og glødede op af mørket.

Jo høiere de kom, jo mere hang vinteren igjen. Veien blev nu frossen, og hjulene larmede. En gul, rund maane dukkede frem

Digitized by Google

lavt nede bag de kobberfarvede fjelde og sænkede hele landskabet i dyb nat eller løftede det i rødlig sølvglans. Hist og her stod en svær gran ved veikanten og naadde med toppen op i maanelyset og funklede med sit vaade bar. En aarhane hukrede langt inde i en aas, ellers hørtes intet uden hjulenes dur og nu og da Breien, som hostede. Endelig kom de frem i den lidt bredere dal, hvor maanelyset naadde veien, saa skyggerne af heste og vogn og mennesker aftegnede sig mod den graahvide fjeldvæg, hvoraf veien hist og her var minet ud.

De kjørte til henimod kvældstid og tog saa ind paa et skydsskifte, hvor de overnattede. Den næste morgen drog de videre i klart solskinsveir.

Lea sad hele tiden og frydede sig over gjensynet af disse skjønne trakter. Fjeldene steg tidt lodrette op af elvedybet med sorte, vaade svaberg, som skinnede i solen. Tidt kom her et ufarfjeld lige fra toppen og ned i dalen, saa om en ko faldt udover, vilde den bli mel, naar den kom ned. Men langt oppe i den tilsyneladende steileste fjeldvæg kunde der pludselig dukke ud en grøn, dyrket plet jord med to smaa huse, som havde kloret sig fast med sine mennesker her ogsaa.

Digitized by Google

Udpaa eftermiddagen naadde de den lille indsjø, hvori gran og løvlier speilede sig. Grønne jorder steg brat op af fjæren, og gaarde laa ud paa bakken og saa ned. Nu kunde Lea ogsaa se Rein, og hun kunde neppe sidde stille i trillen af forventning.

De passerte Moen, en liden sammenfeiet hob af graa hytter, hvor alle vinduer var fulde af maabende ansigter. Paa den anden side, høit oppe paa en bakke og lige ved en drønende foss, laa Rein og flaggede dem imøde.

Lea udstødte et suk, da hun saa den aftærede maling paa husene. Men da hun ogsaa fik øie paa, at de engang saa skogrige aaser bag gaarden nu var fuldstændig afribbede, da holdt hun paa at sætte i et skrig.

De dreiede op alléen, hvor de gamle vældige asketræer for det meste var ramponerede. Du gode Gud, her var jo ikke til at kjende sig igjen! Stuen havde faat et knæk paa midten af taget, og det friske, rene flag over den syntes næsten en spot. Porten ved indkjørselen havde mistet sit store dragehode, et gammelt arbeide fra hendes oldefars tid. Alting syntes forsømt, alting i forfald, den store herlige gaard var som udtæret og vansiret af en sygdom.

Digitized by Google

«Nei, men hvad er det for en bestyrer, du har faat fat paa, Breien!» sa hun — «her er jo alting gaat for lud og koldt vand. Hvem skal jeg kræve til ansvar?»

Som svar paa dette begyndte den syge at hoste ganske forfærdeligt. Hun saa paa ham, og hvad hun trodde at opdage i hans øine, bragte hendes hjerte til at snøre sig sammen.

Ved indkjørselen stod den danske forpagter og bukkede foran en gruppe af tjenerskabet, mens en hund gjøede ganske forfærdeligt nede ved hans fødder.

Herr Breien kunde ikke tale med nogen, men maatte straks i seng. Efter et godt maaltid fulgte børnene tante Rachel for at se kalve, lam og smaagrise i fjøset. Men fru Lea sa til forpagteren: «Nu faar De betragte mig som husbond her paa Rein og følge mig ind paa kontoret.»

Den lille danske mand blev lidt rød i hodet foran denne myndige kvinde. Men han gjorde et nyt buk og fulgte.

Digitized by Google

II.

Paa kontoret havde der været en grundig oprydning i papirerne, og det lakkede allerede mod midnat. Endnu sad fru Lea i sofaen med en bunke dokumenter foran sig, og stirrede overvældet frem i den matte lampekuppel. Nu og da saa hun den lille runde forpagter dukke ud af skyggerne i værelset, hvor han drev frem og tilbage og gestikulerte med de røde hænder.

«Ja, ærede fru Breien, saadan staar altsaa sagerne, og De vil selv af papirerne ha set, at Rein er belastet med mer gjæld end den paa nogen maade kan bære. Det vil derfor være vanvid af Dem, en kvinde, at beholde den; sælger De derimod hele stasen, saa kanske der blir lidt tilovers for Dem selv ogsaa. Men om tre uger forfalder en

Digitized by Google

god slump renter, somren fordrer arbeidshjælp og anskaffelser af maskiner, husene maa repareres, kvæg anskaffes, og De siger jo, at De ikke eier nogen resourcer. Rein er forresten ingen melkeko længer, jeg har maattet drive sparsommeligt og pine meget ud, og det er ikke min skyld, men efter herr Breiens ordre, at skogen er hugget ud. Nu er der intet mer at sælge, jeg er blet en fattig mand i de ti aar jeg har drevet Rein, tro mig paa min ære.»

Han sukkede og drev videre, idet han strøg sig over sit skaldede hode og fortsatte: «Desuden er folkene heroppe af djævelen. Der er ingen, som vil arbeide længer for en rimelig betaling, og er der en at opdrive, saa dovner han dagen væk med at præke og drøfte ophøiede spørsmaal borte i skyerne. Tjenerskabet morer sig, naar de kan ødelægge redskaberne, og faar de ikke spise ved herskabets bord og gerere sig som herrer i huset, saa deklamerer de straks lange avisartikler om sine rettigheder og maler fanden paa panelet. Husmændene forlader sine pladse og drager til byen, og det samme gjør alle unge mennesker opover bygderne her. Jo, det blir snart ganske nydeligt at være landmand i Norge. Jeg er sgu glad, jeg er fær-

Digitized by Google

dig med det hele. Men som sagt, en kjøber kan jeg altid skaffe Dem, om De bestemmer Dem straks.»

Lea sad fremdeles og stirrede paa den gule lampekuppel. Endelig reiste hun sig og brast nu ud i et fortvilet suk: «Du store Gud, hvor I har bedraget mig alle sammen.»

Langsomt tog hun dokumenterne og laaste dem ned i skrivepulten, og med et svagt godnat begav hun sig imod døren. Forpagteren bukkede, tog lampen og fulgte hende, og ude i den mørke gang blev han staaende med lampen over hodet og lyse, mens Lea slæbte sig opover de knirkende trapper.

Det første hun agtede var nu straks at gaa ind til Breien og kræve ham til regnskab. Men saa erindrede hun, at jo nærmere de var kommen Rein, jo sygere var han blet, og om hun nu gik derind, vilde han antagelig gerere sig som dødsens. Forresten var jo alt opgjør for sent, nu fik hun taale følgerne, siden hun ikke havde krævet til regnskab for længe siden.

Om lidt slukkedes lyset i kontoret, alle var gaat til ro, det store hus var ganske stille.

Lea sad en stund paa sin sengekant uden at tænde lys og søgte at komme lidt til ro. Denne frygtelige afsløring var kommen som

Digitized by Google

et knivstik, hun turde ikke gaa i seng, hun vilde jo alligevel ikke faa sove. Endelig tog hun et schawl og begav sig ud i det næste rum, en stor, tom sal, i gamle dage brugt som dansesal. Her satte hun sig paa en af de lange skindbetrukne bænke langs væggen, støttede albuen mod vindueskarmen og stirrede ud.

Maanen havde lagt sig til ro paa en dyne af sølvgraa skyer nede ved de mørke fjelde. Vandpytterne henover de endnu sneflekkede jorder var frosne nu i nattekulden, og skigarderne blinkede af rim.

Lea lod øinene hvile paa de tre Selviksgaarde, som laa til venstre nede ved vandet og lyste i maanen med de glatte skifertag. De havde været hendes fars underbrug, og hun havde arvet dem sammen med hovedgodset. Disse og alle husmændene i Moen, samt store skogteiger inde i fjeldene var solgt, det ene efter det andet, amputeret væk fra hovedlegemet ligesom lem for lem, hvori der er gaat koldbrand.

— Nemesis, nemesis! Havde ikke hendes far spaaet hende tiggerposen, dengang hun i ungdommelig trods satte igjennem at gifte sig med den fattige folkehøiskolebestyrer! Og brød hun ikke sit løfte ved farens døds-

Digitized by Google

seng, dengang hun føiede Breien i at flytte ind til hovedstaden og føre hus der. «Bare for en storthingssession!» havde han lokket. Men hun lod sig slæbe med gjennem tre, og endda længer.

Hvor var det ikke forfærdeligt nu paa randen af afgrunden at vide, at hun altid havde veget unda for det, hun ansaa for ret. Hvilken skjæbnesvanger sløvhed! Hver gang hun trængte paa om at flytte hjem igjen, diskede han altid op med argumenter, som hun tilslut lod sig overvinde af. Forstod hun kanske ikke mer og mer, at Rein blev hans onde samvittighed! Champagnelagene, det flotte hus, hele denne beregnede ødselhed maatte jo sluge utrolige summer! Hun ante, at han bedrog hende, gjorde gjæld, kastede alle hensyn over bord, blot for at kjøbe sig frem til den ministerkrak, han var som besat efter at naa. Hun fik aldrig besked. Han var aldrig hjemme uden med venner. Det hele var en vild hvirvel, hvori alt godt mellem ham og hende druknede. Og da han saa sloges ned af sine fiender og kastedes ved valget, se, da lod han dem slænge i sig denne statsrevisorpost som en kobbermynt af naade, blot for at slippe at reise hjem og speile sig i ruinerne og kræves til ansvar.

Digitized by Google

Men du gode Gud, hun havde dog tænkt, at selve hovedgaarden Rein var en tryg hodepude at falde tilbage paa. Og da det idag afsløredes, at ogsaa den var markstukken af gjæld, da kom dette som en dødsdom, der kunde gjøre hende afsindig.

— Hun vidste ikke, hvor længe hun havde siddet her, da døren med et gaar op til Breiens soveværelse, og ud træder Rachel med et lys i haanden. Hun merkede ikke søsteren, men Lea reiste sig, og den anden stansede midt paa gulvet med et lidet skrig.

«Er det dig, Lea!» udbrød hun. «Jeg trodde, du sad hos forpagteren endnu?»

«Og jeg trodde, du laa i din seng.»

«Ja, kjære dig, du ved han faar ikke sove, før han faar aviserne læst for sig. Og saa vilde han endelig faa hængt op alle fotografierne af thingmændene. Syge har jo saa mange griller, man maa ta hensyn til, ved du!»

Men Lea, som var i en underlig tilstand af ophidselse, gik nu hen og tog lyset fra søsteren og lyste hende op i ansigtet.

«Rachel!» sa hun med en uhyggelig dirren — «nu forbyder jeg dig at gi ham mere gift!»

«Gift!»

«Ja.»

Digitized by Google

Rachel stod maalløs og traadte lidt tilbage for dette sterke lys, som søsteren endnu holdt op mod hendes ansigt. — «Jeg mener, du er rent gal, Lea! Hvad er det, du staar og siger!»

Lea satte nu lyset hen paa en liden hylde paa væggen og pegte paa en bænk: «Sæt dig ned!» sa hun bydende.

Den anden stod og skalv. «Sætte mig ned!» udbrød hun. — «Nu? Over midnat! Hvad vil du mig, Lea, jeg begriber slet ikke, hvad der gaar af dig!»

«Sæt dig!» gjentog Lea med en ny haandbevægelse, og uvilkaarlig satte Rachel sig ned paa bænken, men hvert øieblik rede til at fare op igjen. Lea la armene overkors udenpaa schawlet og begyndte langsomt at gaa frem og tilbage i den store, øde sal, hvor det lille lys kun syntes en funke i mørket. Rachel saa søsterens brede skikkelse vandre som en stor skygge frem og tilbage, og nu og da blev hun helt borte i mørket.

«Hør, Rachel!» kom det — «jeg tænker, du har vidst dette hele tiden!»

«Hvilket?»

«At vi er husvilde ogsaa her paa Rein. At han derinde har klædt os nøgen og kastet stykke efter stykke i flabben paa disse ulvene,

Digitized by Google

saa han kunde redde sig frem til al den magt og værdighed, som de snød ham for. Har du ikke vidst det?»

«Kjære dig, Lea . . .»

«Har du ikke vidst det?»

Pause. Lea stansede og saa borte fra mørket hen paa søsteren, og denne sad hvert øieblik færdig til at fare op fra bænken.

«Naa, saa svar mig da! Er det ikke snart paa tide, at du betror mig min mands hemmeligheder? Du, som altid har været hans høire haand, for ikke at si — noget mer! Du maa jo vide besked!»

«Lea!» udbrød Rachel og for nu op.

«— Du, som altid har fulgt som en slagskygge mellem ham og mig. Det var jo egentlig dig, han skulde giftet sig med, ser du; tror du ikke jeg har merket det? Ak ja, gid det kunde gjøres om igjen. — Men det var dig, han var glad i, uheldigvis var han endnu mere glad i sig selv. Derfor forsagede han dig og tog til takke med mig, som bragte ham gaardene. Men du gav dig ikke du, Rachel, du fulgte med, og du opnaadde at gjøre mig ulykkelig!»

«Lea!» skreg den anden. Vinden syntes at svare med et uhyggeligt stød i murpiberne, saa hele huset rystede.

Digitized by Google

Lea gik fremdeles.

«Men saa svar mig dog, Rachel. Vidste du ikke om, at han daglig begik bedragerier bag min ryg? Har du hjulpet ham til at ruinere fremtiden for mine børn, fordi de ikke var dine?»

Ordene lød uhyggelige gjennem den mørke sal, og Rachel stod og stirrede helt idiotisk frem for sig.

«Kjære Lea!» kom det endelig — «du taler jo hele tiden over dig. Tror du slet ikke, at jeg har nogen samvittighed?»

«Aa samvittighed! Den har ogsaa andre navne. Min samvittighed er mine børn, hans er ham selv, og din er vist gammel misundelse mod mig.»

«Kjære Lea, du har jo aldrig forstaat mig. Og ikke din mand heller.»

«Saa! — Nei, jeg har holdt mig til jorden, og I to har svævet i luften.»

«Ja, han var fantasimenneske og maatte ha nogen, som trodde paa ham.»

«Aa — dette med at tro paa en! Det er ogsaa noget, han har lært af bøger, men det er jo bekvemt at stase sig op med. En mand, som duer til noget, behøver ikke sligt.»

— «Og du var aldrig rigtig god mod ham, Lea! Du stod aldrig sammen med ham, naar

Digitized by Google

de traadte og trampede paa ham. Du mødte ham aldrig med godhed, naar han var heftig, aldrig med glæde, naar han var lykkelig over en medgang. Du gik der som en levende mistænksomhed og bare var is, is og altid is. Derfor saa han dig blandt sine fiender. Derfor klyngede han sig til min forstaaelse af ham — nu skal du vide det!»

«Ja, vilde du, jeg skulde være glad og takke ham, naar han kom hjem med disse luvslidte thingmænd og bare strødde om sig med mit guld? Engang lyttede jeg ved døren og hørte ham laane en havareret statsraad fem tusen kroner uden saa meget som en kvittering.»

«Ja, han var godheden selv og trodde alle godt. Derfor tæredes han ud, da de skuffede ham.»

Lea kom nu nærmere:

«Aanei du, kjære Rachel. Du maa ikke bilde dig ind, det var derfor. En mand dør ikke af en avisartikel, eller fordi han kastes ved et valg eller ikke blir amtmand. Nei, jeg ved, hvad det er.»

«Ja, det var ikke af nogen anden grund.»

Lea stansede foran søsteren.

«Jo, det var!» gjentog hun. «Jeg la godt merke til, at han blev mer og mer

Digitized by Google

bange for at se sine børn ind i øinene. Og nu forstaar jeg sammenhængen. Han vidste jo, han stjal fra dem. Han begyndte at ane, at han drev imod en dommedag. Engang maatte jo regnskabens time komme baade fra børnene og mig. Det var det, som gjorde ham søvnløs. Det var det, som knækkede ham.»

Pause. Begge stod og saa frem, endelig kom det sagte fra Rachel:

«Ja, ja, Lea, men barna skal du ikke være bange for. Vistnok har jeg sat det meste af mine rentepenge ind paa ham. Men lidt har jeg igjen, og jeg har bestemt, de skal ofres paa hans børn.»

Lea udstødte et lidet skrig: «Aldrig!» sa hun haardt og vendte sig bort, gik saa nogle skridt, knyttede hænderne og gjentog: «Aldrig, siger jeg dig, Rachel! Du skulde kanske ogsaa ta barna! Nei, om jeg saa skal ligge paa landeveien! — det skal ikke ske! Jeg vil da ialfald redde dem for mig selv!»

«Nuvel!» sa Rachel forsagt. «Men jeg har lovet ham, at de skal holdes frem i skole og faa den embedseksamen, som fattigdommen havde negtet ham.»

«Aldrig!» gjentog Lea og næsten skreg. «Ikke en eneste af mine sønner skal fabrikeres om til at bli afhængig af staten og

Digitized by Google

avancement og ministres godhed og det der. Aldrig! Du gode Gud, hvor jeg har faat nok af det!»

Rachel indvendte: «Men du siger jo, du er husvild her paa Rein? Hvad vil du saa gjøre alene med seks børn?»

Lea vred hænderne og stønnede: «Ja, du har ret, hvad skal jeg gjøre? Det er jo stængt paa alle, alle kanter!»

Og en lang stund kjæmpede hun med en frembrydende hulken, alt mens hun mer og mer hidsig gik frem og tilbage. Saa med et stansede hun, svælgede graaden og knugede hænderne: «Men jeg gir mig ikke alligevel! Nei, jeg gir mig ikke! — Er der ingen udvei, — vel, saa skal jeg vise, at jeg kan skabe en!»

«Ja Gud gi du kunde det!» Og nu gik Rachel hen og la sin haand paa søsterens skulder: «Men nu skal du si mig en ting, Lea! Hvorfor bryder dit uveir frem først nu? Har du slet intet anet i forveien?»

Lea løsgjorde sig og gik frem og tilbage paany, idet hun nu og da tog sig over panden som for at klare noget op for sig selv. Eftèr en pause fortsatte Rachel: «Du kunde jo bare snakket ud for længe siden, saa havde jeg reist min vei!»

Digitized by Google

Først nu stansede Lea foran søsteren med armene over kors. Saa kom det:

«Ærlig talt, jeg havde brug for dig ogsaa. Du skilte ham længer og længer fra mig, og det var jo det jeg egentlig vilde tilslut. Man vil jo nødig indrømme sit livs store feilgreb, og du var god at gribe til, saa jeg slap at anklage mig selv.» Og som om det brast ud af hende, fortsatte hun vildt: «Nu dør han jo snart, og det er godt, ja det er det eneste, jeg vil! Han burde ha kreperet for længe siden.»

Rachel stod og rystede ved disse sælsomme ord, der ligesom taltes ud af det mørke, hvori Lea stod.

«Men du gode Gud, Lea, du staar jo og siger forfærdelige ting!»

Lea greb sig med begge hænder over hodet og stønnede:

«Aaja, aaja, jeg ved det, jeg ved, det er forfærdeligt, men ikvæld er der kommen over mig slig trang til at vælte alle ormene ud!»

Hun tog hænderne ned og trak skuldrene op i en sterk gysen. Derpaa brast hun ud i stigende sindsbevægelse:

«Ja, Rachel, mennesket i mig er ligesaa ruineret som alt det, jeg arvede. Alle disse aar har dryppet saa megen gift i mig, at jeg

Digitized by Google

snart begynder at føle mig som en ond aand. Jeg formaar snart ikke at tænke en skjøn tanke, der er neppe det menneske, jeg ikke mistænker, ikke den sandhed, jeg længer tror paa, ikke den helligdom, jeg ikke kunde spytte i ansigtet. Det er forfærdeligt at bli saa skuffet som jeg blev. Af al den morgenrøde jeg saa, da jeg giftede mig, er der blet bare mørke og regn. Ser du, han derinde har ligesom sanket sammen alt, som var mig helligt og dyrebart, og bedrevet utugt med det og gjorde det afskyeligt for mig. Naar jeg tænker paa Gud, fædreland, fremskridt, frihed, kjærlighed, da maa jeg jo huske, at han derinde saa ofte har tat det i sin mund for at tjene stemmer paa det, og saa bringer alle disse store ord mig til at føle væmmelse. Aa, det er forfærdeligt!

Jeg har i femten aar ladet mig ødelægge! Jeg har avlet seks barn med en mand, som jeg ante ikke var glad i mig. Hvad forskjel er der paa mig og en almindelig skjøge? Jeg saa, han bedrog mig og andre og allermest sig selv, men jeg vilde ikke aabne øinene helt og vende om, fordi jeg da maatte indrømme min egen feiltagelse.

Aa, du gode Gud, Rachel, engang var ogsaa jeg et andet menneske end nu. Men

Digitized by Google

naar den ene værdi efter den anden trampes ned i sølen for en, kan man da i længden holde sig opreist! Der har været en navlestreng mellem min arvede jord og mig. Alt, mens han huggede skogene ud, rodhug han ogsaa det bedste hos mig. Mens han pinte jorderne ud, sugede han ogsaa marven ud af mig. Da jeg kom hjem og saa vor slægtsgaard i ruiner, da var det som man skulde holde et speil op for mig, og jeg saa mig selv og min egen fordærvelse. Aa, Rachel, hvem kan vel bygge mig op igjen! Tror du, det er muligt? Eller er jeg redningsløst fortabt? Er det muligt at rive alt man trodde paa, helt ned til grunden og saa bygge et liv op igjen med ganske nye værdier? Aa, jeg har igrunden slig tørst efter at leve paany, efter vederheftige mennesker, efter sandhed, som staar, staar urokket af alle talere og aviser. Vis mig en eneste hæderlig mand, og jeg vil holde ud at leve videre. Ofte har jeg slig angst for at dø, saa længe jeg kun har ødedelagt og fordærvet, men intet, slet intet bygget op. Hvordan skal det gaa mig! Hvad skal jeg vel svare min dommer! aa, jeg tror jeg mister min forstand! Mine stakkars børn!»

Hun dækkede hænderne for ansigtet og brast ud i en rystende krampegraad.

Digitized by Google

Om lidt gik Rachel hen og vilde ta hende om halsen, men den anden skjøv hende bort og søgte at mande sig op: «Aanei, aanei!» sa hun og tørrede sine øine — «det er jo sandt, du staar jo hos ham, og jeg begriber ikke, hvorfor jeg udøser alt dette for dig . . .!»

«Ja, ja, nu kan du trænge at komme til ro, det er jo langt paa nat!» sa Rachel og tog lyset ned fra væggen. «Godnat da, kjære Lea! Se nu til at faa sove og hvile godt ud.»

Og med det matte lys i haanden fjernede hun sig indover det mørke rum, mens det gule skin fulgte efter langs væggene, indtil det sluknede ud af døren.

Lea samlede schawlet tættere om sig og gik langsomt ind til sit. Hun trak skoene af og tog sin vanlige runde ind i børnenes soveværelse for at se, om nogen af dem havde spændt af sig. Men derinde var alting stille, og de smaa, rolige aandedrag fyldte rummet med en uendelig fred.

Hun lod døren staa aaben efter sig, og uden at tænde lys gik hun saa i seng. Hendes hode vendte mod børnenes værelse, fødderne mod mandens. Gjennem nøglehullet ind til ham kunde hun se skjæret af hans natlampe, og hun hørte, at han ikke sov.

Digitized by Google

Leas hode var færdig til at sprænges, og naar hun lukkede øinene, for hun hvert øieblik op som gjennemrystet af et ondt syn. Hele hendes sjæl var som under et jordskjælv. Hun følte, at hun indtil nu havde ladet sig drive og først vaagnede helt ude paa randen af fossestupet. Kun et øieblikkeligt kjæmpetag kunde frelse hende, men hvorledes skulde dette ske!

Blev Rein nu tat fra hende, gik hun til grunde. Uden Rein ingen rygrad i det nye liv, hun hungrede efter. Uden Rein kunde hun ikke beholde børnene samlet hos sig, og uden børnene vilde hun igjen komme til at fortæres af usynlige luer. Og heller end at se sine børn opdrages af andre, maaske til den samme uduelighed, det samme selvbedrag, den samme taage og uvederheftighed som deres far, heller vilde hun . . . ja heller vilde hun miste dem paa forhaand, heller se dem dø en for en. Ja, det vilde hun, det vilde hun. Aa, du gode Gud, hvor fandtes vel en udvei! Alt syntes stængt uden det at ta Rein, og det var jo umuligt. Hun laa og borede hodet ned i puderne og stønnede. Hun slap hele sit stormveir af smerte ud i en bøn, vred de foldede hænder opad og tryglede om hjælp. Men hun greb sig midt

Digitized by Google

i bønnen i ikke at tro paa noget mirakel, o
naar alt kom til alt, hvad ret havde hu
ogsaa til en saadan hjælp! Hun følte derfo
hele ansvaret vælte udover sig selv. En ove
menneskelig byrde blev læsset paa hendes sku
dre, og hun skulde reise sig med den og bær
den. Hun var alene med mørket, og ingen hørt
hendes raab om hjælp uden hun selv. D
dagen gryede, laa hun og hulkede i fortvilelse

Dette strubetag fra virkeligheden maatt
til for at feie de sidste udflugter, den sidst
sløve taage ud af hendes sjæl. Der kom
ogsaa til slut over hende en kjølende ro
og hun fik mere klarhed. To ting havd
hun paa det rene — at hun laa og at hu
maatte reise sig. Saa længe hun blev lig
gende, væltede hun sig i smuds, men vild
hun reise sig, maatte hun hjælpe sig selv
Denne vished gjorde hende ædru. Hun be
gyndte at holde en hel dommedag over si
der hun laa. Hun bad ikke længer til de
fjerne himmel, men søgte at finde miraklet
sig selv. Redningen beroede paa hendes egn
evner, og hvor høit hun kunde bringe diss
i styrke og værd. «Lea, hungrer du efter a
reise dig, tørster du efter at bygge dig en n
verden op, saa gjør det. Lykkes det ikke
saa kræv dig selv til regnskab!»

Digitized by Google

Det var kniven paa struben. Det føltes i førstningen ganske trøstesløst, og hun laa og rystede af skræk over at bli ladt alene, forladt af alle de dunkle haab, som menneskene klynger sig til. Og dog blev det lidt efter lidt velgjørende, idet hun nu følte sig paa fuldstændig tryg grund, hvor der ikke var rum for nogen skuffelse. Da det første dagslys sivede ind, stod hun paa knæ i sengen og gned sig i øinene, som var hun først nu blet rigtig vaagen. Det var en sælsom klarhed, men hun stirrede ind i den og følte sig mer og mer tryg i den. Da solen sendte sit første purpurskjær ind i værelset, stod hun og knugede hænderne, idet hun baade lo og græd. Men endelig brød hun ud halvhøit i en stigende sindsbevægelse: «Nuvel, saa lover jeg at tvinge mig selv op til at magte det! Saa lover jeg at opdrage mine børn i virkelighedens klare lys og gjøre dem til dygtige og selvsynte mennesker. Saa lover jeg at bygge Rein op igjen, saasandt menneskelig energi strækker til.

Jeg vil leve et nyt liv, stort og rigt og sandt efter denne dag, vær mit vidne, alle I gode magter!»

Det var en ed, skreget ud i jubel. Det var som en himmelfart imod sin egen styrke!

Digitized by Google

Ingen saa hendes fryd uden den gyldne vaar-
morgen, som vældede ind af vinduet og badede
hendes natlinned og udslaaede haar i en bølge
af lys.

Og en time efter laa hun med hænderne
ovenpaa tæppet og sov, fredeligt som et barn
i det røde solskjær, lykkelig over at ha
besluttet.

Digitized by Google

III.

Den følgende dag gik hun om som vaagnet i en ny verden. Til forpagteren sa hun: «Jeg beholder alligevel gaarden, og nu faar De følge mig omkring og vise mig det hele!»

Herr Breien var plaget af feberanfald den dag, og lægen tvilte paa, at han havde mange dage igjen. Lea var et par gange oppe hos ham, de vekslede de nødvendigste og intetsigende ord med hinanden. Men hver gang deres øine mødtes, syntes Lea, hans lignede en dømt forbryders.

De sad ved middagsbordet den næste dag, da pigen, som passede den syge, kom styrtende ned trapperne og skreg: «Aa, kom op, kom op, nu dør han!»

Rachel kastede servietten og tumlede afsted. Lea reiste sig og fulgte rolig efter.

Digitized by Google

Til sin forfærdelse fandt hun, at den syge havde staat op af sin seng og nu sad halvt paaklædt i en stol, mens Rachel stod hos og sluttede sine hænder om hans hode.

«Aa jeg dør, jeg dør!» stønnede han og prøvede med sin magre, gule haand at rive sin skjorteknap op i halsen. — «Jeg kvæles — aah!»

Om lidt løsgjorde han sig for Rachels hænder og famlede med haanden efter sit svære skjæg, idet han forskende betragtede Lea. Hans øine glødede ganske uhyggelig, han sad der som en død, hvis sjæl, inden den forlader legemet, gjør et krampeanfald af liv.

«Lea!» sa han «— den, som kunde faa sove. Sove, sove langt nede i jorden, aldrig vaagne til nogen dommedag, ikke drømme engang.» Han lukkede øinene, og haanden faldt ned fra skjægget og blev hængende over stolarmen. Men straks efter for han op med et ryk. «— Aa, hvis dere ante, hvad en vaagen nat er for mig, — alt det, som krabler og kryber om herinde i hodet som smaa rødglødende skorpioner. — Det er mit livs retssag, jeg tæres op af anklagere og forsvarere og dommere. Ja, Lea, jeg forstaar, du har faat rede paa papirerne, og du

staar neppe der nu og er synderlig forelsket i mig. Men det er ikke min skyld, skylden er hos malstrømmen, som rev mig med.»

Pludselig gjorde han en voldsom anstrængelse for at komme op af stolen, men holdt paa at tabe balancen, idet han endelig stod paa benene. Han ravede dog hen til et stort bogskab og begyndte at famle med hænderne ned over bogryggene. Saa fortsatte han: «Det er forfærdeligt at dø for os, som er født i et lidet sprog. For selv om man gjør noget stort for menneskene, saa kvæles det jo i et nøddeskal.» — Han vendte sig imod de to kvinder og famlede efter sit skjæg, idet han stirrede paa dem med brændende øine:

«Sæt om Napoleon var født i Norge — hvad skulde han vel ha gjort andet end slaat sig paa luftrigerne . . . konge- og keiserdømmerne, som er i aftenrøden og maaneskinnet. Det gjorde jeg ogsaa. Derfor dør jeg paa St. Helena. Lænket. Forbandet, uden at faa hevn. Mens de andre sidder paa mine fortjenester og hersker paa dem. Lea, hvorfor staar du der saa bleg som en dommedag! Du har intet at beklage dig over, for jeg skal si dig, at der har ligget en glød herinde under vesten hos mig ogsaa, men jeg har bedøvet den med forsætter. Sig børnene, at

Digitized by Google

de skal hevne sin far! Sig dem, at de ikk skal holde idealer, for det er bare skyer o aftenrøde. Verden dreier sig paa en enest hængsel, det er graadighed. Naar der ikk var mere at æde hos mig, saa kastede ma mig paa dungen. Er det min skyld? De som til syvende og sidst duer noget, det e nu alligevel magt, — magt! — Føle traaden mellem sine hænder, — kildre fingrene me de store dokumenter, som intet duer ude ens navns underskrift. Forstaar I det Napoleon maatte ha kommando!»

Hans hode blev rødere og rødere, han øine mer og mer glødende af feber, han bøied sig frem og stirrede ind i syner, mens ha indædt og hæst hviskede frem for sig: «Ja det var magten. Magten over medmenneske Gud og alle idéer er opfundet af den, fædr landet ligesaa, alle hellige ord, som bruge for mængden. Den sterkeste har ret. O jeg ofrede til magten, fordi jeg trodde at fa det igjen med renter. Jeg vilde leve sto og herske stort engang jeg ogsaa. Det va saa let at ofre dig, Lea, fordi jeg ikke va glad i dig. Børnene ogsaa, — for dem skuld en anden kvinde vært mor for. Derfor ble de aldrig rigtig mine, syntes jeg. Derfo kunde de gjerne stryge med de ogsaa, ba

Digitized by Google

jeg fik magt, magt! — Aa, de dokumenter, som aldrig disse fingre fik underskrive! Og jeg, som aldrig fik kjøre med de to millioner sjæle foran min vogn! Jeg skulde da ikke mishandlet dem mer jeg end andre. Bare stukket lidt med knappenaale nu og da, for at vise, hvem som havde magten og myndigheden! De guldklædte saa engang ned paa husmandsgutten, og jeg maatte faa hevn! Hevn for alle de, jeg kom ifra. — Og nu er det aldeles umuligt! Nu er traaden klippet af, ubønhørlig klippet af! Jeg var kommen halvveis i stigen, men saa brast den, og saa styrtede jeg . . . aa, — de skurke, de skurke!»

Han mistede nu pusten, men fik den snart igjen. Det var som hans legeme og sjæl gjorde krampetag for at holde ud endnu lidt. Nu vendte han sig atter mod bøgerne og begyndte at rive den ene efter den anden frem paa gulvet:

«Her er poesi!» sa han og snappede efter luft. — «Mine ungdomsdigte paa landsmaal — brænd det skidt! Det er løgn. Jeg trodde, det var ærligt, da jeg skrev dem. Her er mine afhandlinger om told og skat og forslag til kvinders stemmeret! — Løgn! Brænd det. Paa ilden med det! Her er bibelen, den er ikke af mig, men ligefuldt

Digitized by Google

løgn. Har den gjort menneskene et ha
bedre? I ovnen med den! Her er histor
bøger — ha! Cromvells historie, — en st
general, en bror af mig, en mand af je
Men jeg . . . aa brænd den der ogsaa, bræ
den paa flekken, siger jeg!» — Og h
slyngede denne bog haardt imod døren.

«Breien!» sa Lea og la sin haand myndi
paa hans arm, «nu skal du i seng, saavi
du ved det.»

Men han lod som han slet ikke hø
hende. Han kastede endnu en bog imod døre
og ved fødderne af ham laa nu en hel hau
som han sparkede til. Han rystede i knær
og støttede sig mod bogskabet, og da h
nu saa sig om efter noget nyt at fare l
paa, fik han øie paa sine venners fotografi
paa væggene.

Det var en hel række thingmænd
statsraader. Breien ravede nu hen til de
paa strømpelæsterne og saa ud til at vi
fare løs paa dem.

«Se der er statsraaden!» sa han m
sammenbidte tænder, idet han knyttede d
gule haand op mod billedet . . . «Du laan
penge af mig og lovde mig at bli amtman
du vidste det var derfor, jeg satte igjenne
i thinget, at man nu kan bli amtmand ud

Digitized by Google

juridisk eksamen. Men du sveg, du lod min rival faa flesket, skurk!»

Og som besat af raseri slog han næven mod billedet og knasede glasset udenpaa, saa stumperne klirrede ned i gulvet. Smerten i haanden hidsede endnu mer. Han blev aldeles ustyrlig og for løs paa hele rækken af billeder, slog, slog, knuste det ene billede efter det andet, rev det ned, plukkede det i filler. Tilslut var hans haand rød af blod, og thingmænd og statsraader laa strøet rundt om paa gulvet.

De to kvinder havde staat som lammede og stirret paa denne dødssyge mand, som maaske var blet vanvittig. Men før de fik samlet sig til at foreta noget, vendte han sig imod dem aldeles udmattet og stak den blødende haand i lommen. Pusten syntes at ville sprænge hans bryst, han svedte uhyggelig i det gulrøde ansigt, og nu stirrede han atter paa Lea.

«Nuvel!» pustede han. «— Det var bare skade, at billederne ikke var levende. Nu bare . . . bare . . . et par ord. I skal ikke sørge paa mig. Jeg har forspildt livet for dere begge to. Jeg har suget hjerteblodet ud af den ene og sjælen af den anden. Den magt fik jeg dog opnaa, tak for det. I er mine to

Digitized by Google

gravstøtter. Den ene siger overbærende: «H
var en varmhjertet folkeven, der elskede
land, og som dybt vil savnes» . . . Den and
— naaja, du, Lea, du har nok din eg
mening. Men nu nok om det. Jeg var d
ikke værre end de fleste, mine bedste plan
blev holdt nede af dæmonerne, jeg fik in
udrettet, jeg blev ødelagt af det, det er m
egen gravskrift. Og nu har jeg plaget d
nok. Imorgen lever jeg ikke. Nu har j
ogsaa skriftet for dere, og papirerne er
orden. Nu vil jeg til sengs, nu tror jeg
kunne faa sove.»

Han slæbte sig udmattet hen til seng
og rullede sig ovenpaa tæpperne. De to kvind
stod blege og forskræmte og stirrede paa h
anden. Endelig tog Lea og løste tæpper
under ham og bredte ham ned. Han laa
ganske stille med lukkede øine. Men pludse
slog han dem op og hviskede: «Nu dør j
Og tro bare ikke, jeg haaber paa himl
Himlen er aftenrøde, Napoleonslandet for d
indestængte. Men Kristus var vor stør
hærfører. Muhamed var ogsaa en stor gener
men han var dum nok til ikke at lade s
korsfæste. Martyrveien er den allersikres
frem til magt og ære. Jeg dør ogsaa mart
døden, men ingen reiser kirker for mig!»

Digitized by Google

Dette var Breiens sidste ord. Det var som dette dødssyge skriftemaal, denne vrængen sig ud i feber, havde tæret hans sidste livsflamme ud. Fra nu af laa han bevidstløs.

Om natten udaandede statsrevisor Breien. De to søstre, som havde forudset det værste, sad da alene hos ham.

De vækkede en pige, som de fik til at varme vand. Det var gammel bygdeskik, at hustruen var med at vaske sin mands lig. Og da en times tid var gaat efter døden, begyndte de to søstre at klæde liget af og vaske det.

Alting i huset var stille. Natten var overskyet, og mod de store sorte ruder faldt tunge regndraaber.

Ingen af de to kvinder græd. Begge var blege, ingen af dem sa et ord. Det var som et arbeide af to skygger.

Pigen havde hjulpet til at løfte den døde hen paa et stort plankebord. Der laa han nu under lampeskjæret, mens Rachel holdt det rygende vandfad, og Lea ganske mekanisk førte svampen over hans ansigt og bryst.

Da han var tørret, brød Rachel endelig tausheden: «Kjære dig, Lea!» hviskede hun med undvigende øine — «jeg har noget at be dig om!»

Digitized by Google

«Saa.» Lea tørrede sine hænder.

«Bli ikke vred. Men jeg har hans ligpynt færdig. Jeg har siddet og syet paa den i de sidste nætter. Jeg vilde gjerne være den, som pyntede ham.»

Der blev en pause, hvori Rachel stirrede forventningsfuldt ned for sig.

Lea stod og overveiede. Endelig nikkede hun bejaende, men kneb saa munden sammen og sukkede.

Da Rachel kom tilbage med sin kurv af lintøi, gik Lea ud, gjennem sit eget værelse og varsomt ind i de sovende børns. Der faldt hun paa knæ ved de to ældste gutters seng og brast i graad.

Rachel havde lukket døren efter hende. Nu var hun alene med ham. Nu begyndte hun at pynte hans lig.

Alting var stille i huset. Kun gaardshunden begyndte pludselig at løbe rundt stuebygningen, først ganske taus, saa knurrede den som om en fremmed kom til gaards, og endelig satte den sig under den dødes vindu og udstødte et langt, klagende hyl.

Men det store hus sov.

Digitized by Google

IV.

Dagen efter begravelsen paa Rein tog den danske forpagter afsted, og Lea følte, at dermed var hendes sidste skibe brændt. Nu havde hun tat denne kjæmpeopgave paa sig. Nu var hun alene om at bære den.

Vaaraannen skulde sættes igang. Hver dag bestod af en række vanskeligheder at overvinde. Hun var oppe den første om morgenen og paa færde til den sidste om kvælden. Hun havde ikke tid til at bli træt, ikke raad til at bli modløs, kunde ikke begaa nogen feil, fordi det vilde være skjæbnesvangert. De tusen praktiske ting, hun nu maatte sætte sig ind i og i en fei lære at beherske, tvang hende til kjæmpetag af anstrængelser. Hver tanke, hver iagttagelse fik som en spændt staalfjær under sig. Hver

Digitized by Google

ny vanskelighed tvang hende til at fremkalde en ny egenskab i sig for at beherske den. Som i en kamprus gik hun paa, altid fremover, fordi det var umuligt at gaa tilbage.

Under dette pres gik der en frisk luftning gjennem hendes sjæl. Alle ufrugtbare drømme feiedes ud. Virkeligheden holdt hende i et jerngreb. Hun havde ikke brug for at tro, hun maatte vide, ikke rum for haab, hun maatte gjennemføre. Heller ikke rum for tvil, fordi maalet absolut maatte vindes. I sine trætteste øieblikke maatte hun være den sterkeste. Naar det saa værst ud, maatte hun tidt være den gladeste, for at holde det sammen. Midt i de største sindsbevægelser maatte ofte hjernen være klar til at beregne.

Hun turde ikke tænke paa, hvordan det hele vilde ende. Hun kjæmpede som en druknende, bestemt paa at ofre de sidste kræfter for at naa land.

Saa kommer en dag et brev fra bygdens sparebank med trudsel om udpantning, hvis ikke en længst forfalden rente paa flere hundrede kroner blev betalt.

Hun eiede ikke disse penge. Hun kunde ikke skaffe dem. Hun sad i kontoret om kvælden og tænkte frem og tilbage efter en

Digitized by Google

udvei her, da Rachel traadte ind med sit strikketøi.

«Kjære Lea!» begyndte hun — «kan jeg faa sidde her og snakke lidt med dig?» Lea pegte paa en stol paa den anden side bordet, og den anden tog plads. Hun la sine hvide hænder paa bordet og saa en stund paa de forskjellige fingre, derpaa op paa søsteren, saa ned igjen, og saa atter op. Endelig: «Det var det, jeg vilde spørge dig om, Lea — vil du jeg skal reise fra Rein eller ikke? Tror du det kan gaa an, at vi lægger alle gamle misforstaaelser bort og heller ser til at bli noget for hinanden? Jeg vilde gjerne være her paa Rein og hjælpe dig, hvis du vil ta imod det lille, jeg formaar.»

Lea svarede: «Aa, Rachel, her paa Rein blir det neppe saa gode dage for dig, som du behøver. Men vil du ta det slig, som det falder, saa siger jeg dig tak for tilbudet!» Lea sukkede og rakte sin søster haanden over bordet.

Der blev en pause. Rachel sad atter lidt forlegen og saa paa sine urolige fingre. Det var klart, at dette kun havde været paaskud til noget mer. Endelig fik hun frem med en vis ængstelse: «Jeg hører, du har mange udbetalinger i disse dage, og jeg ser

Digitized by Google

ofte om morgenen, at du ikke har sovet godt. Nu vil jeg si dig, at jeg har tyve tusen igjen af mine rentepenge. Vil du laane halvdelen?»

Lea reiste sig hurtig og begyndte at gaa henover gulvet, vendte saa langsomt om, men gik paany. Endelig: «Nei, Rachel, det kan jeg ikke ta imod. For det første faar du ikke sætte din lille rest paa spil — en vakker dag kan kreditorerne komme og ta det hele fra mig, og saa . . . nei, Rachel, det faar du ikke lov til. Men for det andet maa du ikke glemme, hvad du har lovet at bruge dine penge til.»

Rachel begyndte at flytte sig paa stolen. «Hvad mener du med dette nu igjen?» spurte hun.

«Aa, jeg ved godt, hvad du lovde ham, før han døde, — dette med at reise marmormonument paa hans grav. Jeg vil ikke stjæle noget fra ham, der han nu ligger. Og desuden er der stemmer i mig, som forbyr mig at ta din hjælp. Dette at reise Rein op igjen og mig selv med den, det er nu ikke blot et pengespørsmaal, men noget meget mer. Jeg maa prøve, om ikke mit eget syn og min egen evne strækker til. Du og han hører jo sammen. Min verden er en anden og begynder først nu. Lad mig knækkes eller

Digitized by Google

holde ud, det faar staa sin prøve. Men jeg vil ikke fortælle mine børn, at jeg reddede dem ved hjælp af dine penge. Det er bedst, du holder dig til gravstøtten og jeg til gaarden.»

Rachel kjendte sin søster for godt til at hun vilde trænge mere ind paa hende. Lidt efter reiste hun sig og gled stille ud.

Da Lea stod op den næste morgen, havde hun tat sin beslutning. Det at be banken om udsættelse med renterne var en reel forretningssag. Og dog, — hvor det sved ved tanken paa, at hun skulde bøie sig saa dybt! — Hun, den engang saa rige odelsdatter paa Rein, skulde nu ud og be godtfolk om hjælp.

Der var tre direktører i banken, den ene var hendes onkel, gamle Gunnar Lunde, en mand, hun havde trodset ved sit giftermaal, og som siden ikke havde villet se hende. Den anden var ogsaa en mand, hun ikke holdt videre af, en theologisk student og stor godseier paa Rud. Den tredje var en luvslidt skolelærer, søn af en af hendes fars husmænd. Disse skulde hun nu ud og bøie sig for.

Om eftermiddagen kjørte den blege, sortklædte kvinde i kariol ned alléen med sin raadsdreng, gamle Lars, bagpaa.

Digitized by Google

Hun dreiede op den brede hovedvei og kom forbi Reins store kværn og sagbrug. I gamle dage havde her ligget store plankestabler, og arbeidet havde surret og duret. Nu sprøitede fossen forgjæves mod de store hjul, tomterne var mosgrodde, Reinskogen var kun en sørgelig saga. Hun saa opover heierne, som nu løftede sig blakke og nøgne mod snefjeldet. Det forekom hende, at hun vilde komme til at føle et hudløst sted paa sit legeme, saalænge disse heier ikke var klædt paa igjen.

Lea kjørte langsomt gjennem Moen og fik som vanlig alle vinduer fulde af maabende ansigter. Her var kommen flere landhandlerier; saa mange, sa Lars, at det ene sultede det andet ihjæl. Desuden turisthotel og kaffehus samt ungdomsforeningens lokale. Disse nye huse reiste sig blandt den sammenfeiede hob af hytter og smuds som op af en mødding. Unger laa nede i lorten ved stuedørene og sølede sig som grise. Unge kvinder i forlorne byklær drev hus imellem med et barn paa armen. De var alle ugifte piger, sa Lars. Lea var et ærinde inde i et landhandleri. Der hang en flok voksen bygdeungdom over disken og røgte tobak og fordrev tiden med at diskutere politik. Ude mødte hun andre

Digitized by Google

flokke, som drev udenfor kaffehuset og ungdomslokalet og hang med hænderne i lommen, enda det var midt paa formiddagen. Lars fortalte, at slig drev de ofte hele ugen igjennem, og nu og da havde de møde i ungdomsforeningen og holdt taler om Norge. Ikke før tjente de en skilling, saa tog de sig hele maaneder fri og klatted sin fortjeneste væk paa kaffehuset. Og imens maatte gaardbrugerne gjøre aannerne med svenske arbeidsfolk.

Lea skyndte sig videre. Jo nærmere hun kom onkel Gunnars gaard, jo mere pinefuldt blev hendes ærinde. Da hun fik øie paa dens mange graa huse i bakkehældet ind ved vandet, holdt hun et øieblik hesten inde. Selv om gubben var i det lune, at han hjalp, vilde han dog hundse hende. Det vilde bli en hel korsgang af ydmygelser, og det var hende det værste af alt at finde sig i. Men gjennem det maatte hun jo. Gaarden og børnene fordrede, at hun holdt det ud. Hun lod hesten gaa videre.

Onkel Gunnar var en særling. Han var ældre end hendes far og odelsmand paa Lunde. Sin formue havde han mangedoblet ved gode spekulationer, og i gamle dage havde han baade paa grund af sin rigdom og sin dygtighed alle mulige tillidshverv. Men saa

Digitized by Google

kom folkehøiskolebestyrer Breien, og med ham som rival kastedes gubben som thingmand. Siden var han mer og mer blet sat udenfor af nyere retninger og mænd, og dette havde git ham et stigende had til alt nyt, saa de tre nødankre, han nu levede paa, var vorherre, kongen og sparsommelighed.

Lea rullede ind i gaarden og fandt alt her som i gamle dage. Den samme lille by af smaa mosgrodde tømmerhuse, — paa gammel nordbovis hvert hus for sig: fjøs, stald, lade, sauehus, svinehus, flere stabure, tørrehus, smidje, høboder, alt hulter til bulter om hinanden. Der var ikke mindre end tre stuebygninger, en for somren, en for vintren, og en som stasstue. Det var ogsaa en bekjendt sag, at onkel Gunnar haardnakket regnede penge i speciedaler og fremdeles kjørte sin avling ind paa træmeislæde.

Da ingen saaes i gaarden, uden en finnehund, som gjøede ganske forfærdelig, gav Lea tømmerne til Lars og traadte ind i bislaget til hovedstuen. Men herinde var der to døre, en gammel og slidt med jernklinke, en anden og nymalet med messingvrider. Hun bankede paa den sidste, aabnede døren og traadte ind. Her sad onkel Gunnar i en gyngestol og sov.

Digitized by Google

Det var en prægtig gubbe paa mellem sytti og otti, skaldet og med en dot snehvidt kindskjæg nedenfor hvert øre. Tøflerne havde han spændt af, og de gulhvide uldstrømper sad slapt om fødderne. Han hældede hodet tilbage og gabte med sin tandløse mund og snorkede forfærdeligt.

Stuen var en almindelig storstue fra gammel tid, med blomstrede listemalinger langs de blaa, panelte vægge, lavt loft og lave, brede døre og vinduer. Rundt væggene stod en række gamle skabe og kommoder med snirklede navneindskrifter og messingringe til at trække skufferne ud med. Et uhyre væguhr med kasse fra gulv til loft og med rød blomstermaling paa den gulhvide talskive pikkede og pikkede i stilheden.

Lea vilde gaa ind og se efter folk i et andet værelse, men i det samme vaagnede onkel Gunnar; han for op i stolen, gned sig voldsomt i øinene, gispede, og da han endelig fik se hende, spilede han baade mund og øine vidt op i forbauselse.

«Hvah!» udstødte han og slog hænderne i stolarmene.

Lea hilste og rakte ham haanden; men det varte en god stund, inden han tog den.

Digitized by Google

«Er det dig, Lea!» gispede han saa igjen. — «Jasaa, kommer du hid? Det er længe, siden du var indenfor mine døre, hæ?»

Han bad hende ikke sidde ned, men kom sig op af stolen og begyndte at trippe frem og tilbage med sin runde hjulbente skikkelse. «— Er det kanske Karen, kona mi, du vil snakke med?»

«Nei, det er med dig, onkel.»

«Saa, hvad kan du ville mig! Det var da rart, at du vilde mig noget. Ja, ja, saa faar du sætte dig ned da!»

Lea tog plads, og gubben lod sig dumpe ned i gyngestolen, som han derpaa forventningsfuldt rykkede nærmere.

Lea kjæmpede for at beholde en uforstyrrelig ro. Hun begyndte ganske ligefrem: «Det er kun en forretningssag, onkel. Jeg kommer til dig som bankdirektør for at be om udsættelse med renterne, til jeg har faat avlingen i hus.»

Hun forklarte alt det, hun havde foretat nu paa Rein, om den store udsæd af havre og byg, hun havde faat fra sig, om sine planer med den hele drift. Gubben hørte paa hende med aaben mund. Da hun var færdig, sad han og ruggede sterkt og ligesom smadskede paa det, han tænkte.

Digitized by Google

«— Jasaa,» sa han endelig. — «Jasaa.» Han strævede ogsaa øiensynlig med at holde sig til forretningen, men pludselig brast det ud af ham, idet han stansede gyngestolen i et ryk:

«Hvorfor kommer du til mig — nu? I gamle dage var onkel Gunnar Lunde en temmelig uvedkommende person!»

«Ja, onkel, tvistepunktet ligger nu i graven.»

«Javist ja. Og det blir vorherres sag at dømme ham. Skjønt han har efterladt sig engle her paa jorden, du.»

Lea gjorde tegn til at reise sig og blev stram om munden. «Ja, børnene faar da ikke bære nogen skyld. Det mener du vel ikke, onkel?»

«Nei vist nei. Spurven kan ikke for, at far hans ikke var en ørn. Men derfor blir han nu en spurv likevel. Du indbilder dig vel ikke det, Lea, at ungerne dine kan bli andet end halvblods. I vor slægt var der tusen aars merg. Men du spedde vand i du, stivnakke som du var. Ser du, en husmandsgut kan meget vel bli bisp. Men neigu om han kan bli bonde. Derfor gik manden din ogsaa nedover bakken, da han flyttede ind paa Rein. Eiendommen trives ikke hos fant. Guldet skammer sig hos stodderen.»

Digitized by Google

Lea følte trang til at fare op og gaa sin vei. Men hun tvang sig til at sidde. Hun havde jo ikke lov til andet end at skaffe denne hjælp, om hun saa skulde slæbe sig i støvet for det. Hun sa roligt: «Ja alt dette kan nu ikke gjøres om igjen, kjære onkel. Jeg skal forsøge at opdra mine børn til gode og dygtige mennesker. Derfor er det, jeg ber dig hjælpe mig i denne sag.»

«Hjælp, siger du! Ja, var det ikke det, jeg tænkte! Har du glemt, da han skolemesteren din væltede mig overende og plyndrede mig for al hæder! Har du glemt det? He, he, he, nei, Lea — nei, nei, nei! I banken har vi gudskelov ikke bare snak, der er det regler og bestemmelser at gaa efter. Endnu har de ikke faat afskaffet dem. Ved du hvad, jeg er den eneste hæderlige mand i bankstyrelsen. De to andre er husmandsgutter. Naaja, den ene prøvde jo at bli prest, men det gik i grøften med ham. Og nu sidder han vistnok og ødelægger Rud, men far hans var en husmand og skræppehandler, som kom frem ved snyderi og bedrag. Nu vil gutten paa thinget. Den gang, jeg sad paa thinget, da var vi odelsbønder der og ikke husmænd. Det var ærlige folk, nu er det husmænd og kramkarer. De eier ikke

Digitized by Google

mere odelsfølelse i blodet end en landstryger. Men snakke og skravle det kan de, og især forstaar de at melke statskassen og fylde bugen. Naar de kommer til magten, saa tar de hevn. Naar trælene blir herrer, saa dovner de sig. Grundloven leker de gummibold med. Men jeg er endnu en ærlig mand. Jeg vil ikke gaa en haarsbred fra det, som regel er. Vil banken ifølge reglerne pante dig og ta gaarden fra dig, saa sætter jeg mit navn under, fordi det er ret. Var der noget andet, du vilde, Lea?»

Stuen begyndte at gaa rundt for Lea, og hun reiste sig med et suk: «Vil du slet ikke yde mig en haandsrækning da?» spurte hun sønderknust.

«Nei, hører du! Ved du hvad, Lea? Det var forræderi af dig at gaa hen og gifte dig med den veirhane. Men endnu mere sindsforvirret er det af dig at ville drive Rein. Du har ikke penge. Rein er ødelagt. Tjenerskabet blir mer og mer opstanasig og lad. Og saa har vi skatterne, som det nye styre lægger paa. Ved du hvad, Lea? Det, som ødelægger den norske bonde, er to nymodens ting, folkehøiskolen og jernbanen. Jernbanen bringer aviser og brændevin og socialisme og høie dagpenge. Folkehøiskolen støber arbeidsfolk om til apekatter, som har det saa travlt

Digitized by Google

med at snakke luft, at de ikke faar bestilt noget. Din mand har hjulpet til her. Dine sønner blir vel af samme ulla. Skal de ikke snart begynde at gjø paa folkemøder de ogsaa! He? Og saa vil du, jeg skal hjælpe! — Neigu gjør jeg ei!»

Det kunde jo ikke nytte at trænge mere ind paa denne gamle fanatiker, og Lea bestemte sig til at gaa. Han lod imidlertid ikke, som han saa hendes fremrakte haand, men fortsatte at rugge i stolen og tænke høit, idet han saa frem for sig med de rødkantede øine:

«Du kan tro, det har brændt i mig, Lea, naar jeg har siddet her og set paa den danske spirevip, som nu sidst drev Rein, og flaadde og barberte den, mens du og husmandsgutten drev i Kristiania og holdt svirelag for fars penge. Jo, du valgte godt du, Lea. Det var vel de store ordene hans, kan jeg tænke. Han var flink til at pumpe luft. Han slog folk i svime med løgne, som han selv tilslut trodde paa. Han var søn af jernbanen og folkehøiskolen. Han stod og snakkede hele storthingstidende fuld, men det, han fik udrettet, var luft. Sligt gik ikke an i min tid. —

— He, he, det er nu underligt likevel. Idag kommer du altsaa med et bud fra den nye slægt. Det er husmandsguttens børn,

Digitized by Google

som banker paa om hjælp af os gamle. Jo, jo, san, jeg er færdig. Kanske mine sidste skillinger skulde svires bort de ogsaa. Jeg synes, jeg ser det ja. Jeg synes, jeg ser det!»

Den gamle sad og smaaskjalv paa stolen og holdt paa at snakke sig op i fuldstændigt raseri. «Forresten,» brast det ud af ham — «min egen søn er smittet af farsotten han og. Skjønt det er nu alligevel morsommere, at han ødelægger det. Men nok om det, san . . !»

Ved disse sidste ord syntes han at falde helt sammen, og hans øienlaag blev enda rødere end før.

«Farvel,» sa Lea og gik langsomt mod døren. «Farvel,» sa den gamle og vuggede. Stuen blev ligesom saa svanger af forsoning, og i næste øieblik for gubben op af stolen: «Vent,» sa han. — «Du skal ha kaffe. Bi lidt og sæt dig ned. Nu kommer hu Karen snart ind, saa kan vi snakke mer sammen. Sæt dig, Lea, det er saa længe imellem, jeg faar snakke med nogen.»

Lea fik pludselig medlidenhed med denne olding, der sad her aar for aar og brændte inde med sine ærgrelser, ulykkelig over sit sene ægteskab, ulykkelig over sin sildefødte søn, som hele bygden lo af. Men hun kunde

Digitized by Google

ikke vente, dette bestemte afslag gjorde hende fortvilet, og nu maatte hun være alene.

«Nei tak, jeg skal intet ha!» sa hun og aabnede døren og gik.

Men nu begyndte den gamle at fare rundt i stuen for at finde sine tøfler. Endelig kom han ud, i det samme Lea var kommen op i kariolen og nu svingede hesten.

«Hør!» skreg han — «jeg sidder jo ikke alene i bankstyrelsen. Der er to andre, og er de enige, faar de nok sit frem stik imod mig. De hører til de unge, de, og for dem er det ikke saa nøie med lovene. Kjør hen og spør dem, du! Den ene er husmandsgutten paa Rud, Haagen Rud, eller sjøl kalder han sig noget andet, hvad fanden er det nu? Jo Haakon, nei Hakon — Hakon Hakonson er det vist han skriver sig, den narifas. Den anden spirevip er skolemesteren i Moen. Kjør hen til dem du, de hjælper dig nok. For de har ikke begreb om penge nogen af dem.»

Den gamle sa vist endnu en hel del. Men Lea hørte ikke mer, idet hun nu dreiede ned forbi stuebygningen.

Lea havde i de sidste aar gjennemlevet meget. Men aldrig glemte hun denne dag, da hun drog fra dør til dør og bad om denne haandsrækning.

Digitized by Google

Som hun nu rullede nedover mod hovedveien, følte hun sig saa udslidt af dette ydmygende besøg, at hun var bestemt paa at reise hjem. Men nede ved veien holdt hun hesten inde og blev siddende et øieblik og se over imod Rein, som laa der under fjeldet paa den anden side vandet og rødmede i solen. Nei, det var umuligt at vende hjem med uforrettet sag. Hun maatte sætte dette igjennem, koste hvad det vilde. Havde hun stelt sig slig, at hun ikke længer havde raad til at holde stolthed, saa fik hun se den ting ind i øinene.

Hun rettede sig op i kariolen, tog fastere i tømmerne og dreiede, ikke hjemover, men indover mod Rud.

Mens hesten lidt uvillig diltede indover den smale bygdevei, sang onkelens bitre udbrud hende endnu i ørene. Han var en slagen mand og tæredes ud af sit livs nederlag, og naar han nu kunde slaa igjen, saa slog han, besat af sit had, indefrossen i skyggen af den magt, som han ikke havde længer. Her var hendes skjæbne lagt i hænderne paa disse mænd, som indbyrdes hadede hinanden saa dybt, og hvis eneste higen var et umætteligt begjær efter at kunne herske over hinanden.

Hun kom netop fra den gamle slægt og var der sparket paa dør. Hun skulde nu vende

Digitized by Google

sig mod den yngre, mod oplysningen, mod studenten og frihedsmanden Hakon Hakonson paa Rud.

Denne mand havde som saa mange bondestudenter kommet i huset hos dem i hovedstaden. Dengang havde Lea ikke kunnet udstaa denne uhøvlede bjørn, som altid slog paa sin pengepung og bredte sig ud over alle stole i huset. Og tanken paa, at hun nu var afhængig af ham, — at hun nu skulde søge ham om hjælp og ydmyge sig for ham, det fyldte hende mer og mer med væmmelse og afsky.

Men gjennem det skulde og maatte hun. Nei, denne dag glemte hun aldrig.

Digitized by Google

V.

Hakon Hakonsons far, gamle Haagen Rud, var en af de heldige skogspekulanter, som fra skræppehandler havde slaat sig op til stor proprietær.

Man sa, at den gamle gubbe døde af champagne og ond samvittighed. Maaske af den sidste grund besluttede han, at den eneste sønnen skulde bli prest og snarest mulig se til at bli bisp. Begge forældre var ikke i tvil om, at deres lille Haagen var et geni, og det sa de til ham saa ofte, at han tilslut selv begyndte at tro det.

Da gutten, efter at være blet student paa Hamar, skulde til hovedstaden for at ta fat paa theologien, sa faren til ham: «Hold dig til de fine, gut, og se til at bli tilvens med kongen, saa har du hele lorten atpaa.»

Digitized by Google

Dette var ung Haagen enig i, og da han nu kom til hovedstaden, begyndte han en sand jagt efter fine bekjendtskaber. Traut gik det, men der, hvor han omsider var saa heldig at bore sig ind, optraadte han straks som den rige kakse, idet han slog sig paa lommen.

Dette virkede ikke saa imponerende her som i hjembygden, og lidt efter lidt gik det op for ham, at man fniste bag hans ryg. «Det er vist for mit sprog og mine manerer,» tænkte han, og nu øvde han sig dagen lang i at tale fint samt gik paa byens fineste danseskole. Men skjønt han ogsaa brugte byens fineste skrædder, saa havde han dog en tæft af, at der var noget hos disse byfolk, som fremdeles var finere end hos ham selv. — Naar han f. eks. lo, holdt han paa at skræmme vettet af damerne, og naar han sad ved bordet og gaflede i sig, sad de andre og glyttede hen paa ham. I diskussioner var der ingen, som værdsatte hans begavelse, men ogsaa her høstede han et af disse gaadefulde smil, som tidt gik ham til marv og ben. Han kunde ikke fatte, hvori dette stak — dette, som ikke han, men andre af de fine havde. Men da han tilslut busede ud og friede til en af byens skjønheder og fik en liden yndig kurv, syntes han høre hele Kristiania slaa latterdøren

Digitized by Google

op bag denne kurv. Nu blev det ham for meget. Raseriet gjorde ham søvnløs, og han svor hevn over alle disse fine. Og fra nu af stod det ham klart, at hele denne bykultur var fremmed og ikke norsk, — for norsk var da han, ved jeg! —

Med dyb foragt for denne indflytterkultur vendte han sin brede ryg til, og i den første trods slog han sig paa bohemer, fattige kunstnere og maalmænd. Her følte han sig mere hjemme, og for at ærgre bykulturen forandrede han nu sit navn fra H. Rud til Hakon Hakonson. Hidtil havde han studeret theologi og troet, det var det fineste. Men hans nye venner var alle fritænkere, og da han ikke vilde være mindre begavet end de andre, mistede han selv ogsaa «trua».

Saa dør faren af sin champagne og sin samvittighed, og nu slog Hakon sig paa en mængde forskjellige livskald, det ene efter det andet. Han prøvde kunsten, men tog feil af sit talent. Han forsøgte en splinter ny statsøkonomi, men vakte ingen opsigt her heller. Han slog sig paa anarkisme, frisindet religion, prækede og skrev løst overalt, hvor han slap til, men anerkjendelse for sit geni fandt han ikke, og tilsidst vidste han ikke sin arme raad for, hvordan han skulde bli en stor

Digitized by Google

mand. Endelig blev skuffelserne for mange, han vendte byen ryggen og furtede hjem til «ho mor», som endnu levde og kunde trøste ham.

Enkelte i hjembygden ansaa ham endnu for et aparta hode, derfor fik han nu øinene op for, at hele landets merg og kultur laa hos bønderne. Og da alle andre livskald havde svigtet ham, saa slog han sig nu paa det nationale, paa «Norrig» og paa «maalet hinna mor» og begyndte at digte bondepoesi. Den sikreste udvei til at komme høit paa straa var nok til syvende og sidst folkegunst og valg alligevel; derfor reiste Hakonson straks bondens sag imod byen og strævede efter at bli valgt til alt muligt. Selv agtede han ikke at gi sig, før han var kirkeminister, for da at kunne sidde rigtig høit og spytte ned paa alle disse fine i byen, som havde kastet ham paa dør.

Istedetfor at stræve efter at være fin, blev det ham nu en slags trodsig og skadefro vellyst at være ufin. Han formelig dyrkede sine unoder og svælgede i at vise dem frem, og da han gjerne vilde gi dette et klingende navn, saa kaldte han det nationalt. Havde man kanske ikke lov til at være national? Hver gang han saa en skindfæld, fik han ligesom lyst til at gaa hen og klappe den, i den tro, at han atter ærtede de fine. Da

Digitized by Google

han havde giftet sig og gjerne vilde ha ud en bog, tog han sine kjærlighedsbreve og gav ud, samt berettede en mængde om «seg sjøl» og særlig om, hvordan han bar sig ad med at fri. Han vidste, at de fine vilde kalde dette taktløst, men han vilde jo netop vise disse indflyttere, at den nationale opfatning af kultur var anderledes end deres.

Til ham var det, Lea nu skulde hen og søge hjælp.

Gaarden Rud laa med husene ude paa en bakke. Havde onkel Gunnars smaa tømmerhuse karakteriseret eieren, var dette endnu mere tilfældet her.

Gamle Haagen Rud, som var født i en hytte, havde, da han fik penge mellem hænderne, bygget som en vanvittig. Den mægtige rødmalte fjøsbygning kunde antagelig hele dalen kjørt sin avling ind i. Den vældige stuebygning, hvidmalt og kaserneagtig, maatte kunne rumme en hel liden by. Alt var samlet i disse to bygninger, undtagen en liden graa og sammensunken smidje, som laa oppe i bakken og røg.

Da Lea dreiede op indkjørselen, mødte hendes øine et hvidt skilt paa fjøsvæggen med stor indskrift: «Søplet den veg!» Og nedenfor en haand, som pegte.

Digitized by Google

Midt paa gaardspladsen trængte en flok brægende gjeder sig omkring en høi, sterkbygget mand, med et stort lyst helskjæg, hvid jakke, knæbukser og en svær skjærmhue, der ganske skjulte øinene. Det var Hakon Hakonson i egen person.

Han kom hurtig anstigende, fulgt af hele gjedeflokken, hvoraf nogle endnu reiste sig paa bagbenene og slikkede hans hænder.

«Aanei, aanei, er det sligt storfremmedfolk ude og færdes, goddag, goddag! Hei, der, Ola, kom og ta hesten!» Han rystede hendes haand i sin svære næve og lod til at være henrykt.

Lea steg ud og fulgte ham, men oppe paa trappen vendte han sig og pegte paa gjederne, hvoraf nogle modig var fulgt efter opad trappetrinene: «Det er mine bedste husfolk!» sa han og lo, overordentlig sikker paa, at han nu sa noget morsomt. — «Gjeita va og Vinjes yndlingsdyr, ho er ganske makalaus, eingaang aat ho up ein heil tobaksrul for meg!»

Inde i den store stue, overlæsset med nye, brautende møbler og med en luft af toddy og gammel tobaksrøg, mødte husfruen op, en myndig matrone med briller, kortklippet og med sølvkjæde om halsen. Lea maatte sætte sig i den aller nyeste sofa, men

Digitized by Google

hun havde ikke faat sagt mange ord, før Hakon begyndte at drive paa gulvet, udelukkende optat af at høre sig selv tale. Det var klart, han nu la an paa det samme som i sine nationale bøger, nemlig at underholde folk om sin private person og vise, hvor rent merkelig han var. Han havde blandt kunstnerne lært at se kunstnerisk paa alle sine mangler, hvorved de blev psykologisk værdifulde. Han la derfor altid an paa at være «seg sjøl», krammede hele sit indre ud hulter til bulter, sikker paa at hans mindste indfald eller sindsrørelse betød særdeles meget for offentligheden. Lea merkede, at selv hans godmodige ansigt og barnslige latter var sig fuldt bevidst, hvor storartet det var. Efter at ha fortalt om sine drømme inat, sin apetit imorges, hvad han sa til sin kone inat, da han ikke fik sove for tandpine, kom han ind paa Breien, — et tab for Norrigs land, en ægte nordmand med merg og to i, ja han havde været som en furu, vokset paa fjeld og fostret af sol og uveir. Hakonson la selv nøie merke til, hver gang han sa noget godt, og da saa han forventningsfuldt hen paa Lea og gned sig i hænderne og lo. Det samme gjorde hans kone, som sad med hænderne i fanget og beskuede ham gjennem sine briller. Lea

Digitized by Google

befandt sig mer og mer uvel. Han kom snart til at tale om Norrig og ungdommens nyrydning . . . indflytterne, som skulde paa dør . . . Mor Norrig og maalet hinna mor sjøl i høisædet . . . Han la ikke skjul paa, at han ogsaa selv betød en del, og at man snart kunde vente store ting af ham.

Det var umuligt for nogen anden at faa blandet et ord indi. Han spurte Lea om en masse ting, men svarte selv øieblikkelig og drev saa videre og snakkede løst paany. Han berettede nu om sin sidste reise rundt i bygderne for at samle gammel norsk kultur. En rent mageløs samling havde han bragt hjem, — gamle hornskeer, pulsvanter og hosestumper, ja endog et par risper og rægler, og nu skulde han udgi en bog om det. Han talte sig tilslut saa varm, der han drev, at han holdt paa at briste i graad, skjønt han hele tiden søgte at le. En kjærring i Vaage havde saaledes kogt kaffe til ham, og han havde malt kaffen selv og snakket med hende om gamle tider. Saa gav han hende en kvartrul tobak at bruge til piben sin, og da tog hun ham i haand og sa: «Gu velsigne deg!» sa hun. Aanei det var makeløst at finde slig gild kultur omkring i bygderne, det var adelsfolk altsammen, som en dag

Digitized by Google

vilde reise sig og — som sagt, den kjærringen kunde han aldrig glemme. Hun havde enda en vorte paa næsen, — midt nede paa næsetippen, og under næsen en liden blank draabe, kji, hi, hi, hi! Den saa han endnu saa tydelig, at . . . !

Endelig fandt han frem alle sine bøger og de tidsskrifter, han havde skrevet i, og forærte hende, og i hvert bind skrev han: «Fraa dølegubben!» Saa bad han hende lære sine børn maalet og bli norske. Desuden maatte hun vente paa kaffe.

Da han sa dette, reiste den kortklippede sig og gik ud.

Hakonson drev fremdeles og gned sig i hænderne, henrykt over sine indfald og gode ord. Men nu blev det Lea lidt for meget, hun maatte nu prøve at stoppe ham og faa en ende paa det.

Mens hun lidt famlende og undselig fremkom med sit ærinde, stod Hakonson og tyggede paa sine lange barter, som han afvekslende stak ind i munden. Han smilte hele tiden. Men da han skulde svare, satte han sig et godt stykke fra hende og var rød af forlegenhed.

«Det betyr nok afslag!» tænkte Lea, næsten glad over, at hun ialfald fik en ende paa det.

Digitized by Google

Men Hakonson funderte kun over den originaleste maade at svare paa, og tilslut valgte han at briste i voldsom latter. Tænk, her kom folk til ham i bankanliggender, — han som betragtede alt det, de valgte ham til, som komediespil! «Ser eg ud som en bankmand?» sa han og mønstrede sig selv, og saa lo han over dette gode, han nu sa igjen. — Nei paa styrelsen af mammon forstod han sig ikke, hun maatte undskylde ham og gaa til de to andre direktører.

Da han nu saa Lea reise sig med en lidt stram mine, gik det op for ham, at han denne gang kunde ha svaret lidt mere begavet. Derfor skyndte han sig med at gjøre sig hyggelig, han gik hen til hende, slog hende paa skulderen med sin haarede haand og tiltalte hende endog med du. — «Du, som har gaat saa høge skulor!» sa han — «og faret saa vidt i verda og har saa mye kundskap, du ska ta deg noko betre for end gardsbruk!» — Jorbruk var for fant og fisk, sa han. Hun skulde sælge gaarden paa timen og heller gi sine kræfter til en folkehøiskole for jenter og lære dem op i nordmandskap. Han for sin del vilde ogsaa sælge Rud nu og flytte ind i en hytte i skogen og hengi sig til aandeligt virke, saa Norrig kunde faa gagn af ham.

Digitized by Google

Lea svarte ikke stort paa alt dette, men søgte nu at komme afsted. Men da hun kom ud i døren, fik han pludselig et indfald: «Bi,» sa han og kom efter. — «Du skal høyre fela mi.» Vidste hun ikke det, at han var spillemand ogsaa? «Kom bare indenfor et øieblik!» — Og da det nu var ham saa magtpaaliggende at faa spille for hende, lovde han hende pludselig alt godt, om hun bare vilde høre paa ham. — Han skulde likevel ordne det med banken! De andre to direktører skuldeværsgod føie sig.

«Kan jeg altsaa stole paa dette nu?» fik Lea frem, idet hun lod ham trække sig ind.

«Ja, ja, lit bære paa meg du!» sa han. Og mens han nu stod midt paa gulvet og stemte felen, sa han, at han var nu engang slig han, at han aldrig havde hjerte til at si nei, naar nogen havde det vondt. Han vilde gjerne ha laant hende penge ogsaa, men han havde ofret saa meget for landet i det sidste. Sine bøger f. eks. maatte han betale forlæggeren for at faa ud, og nu skulde han gjøre en ny reise efter kultur paa egen bekostning igjen. Men nu gaar det løs.

Han stod og skrævede midt paa gulvet, førte buen voldsomt med den haarede haand og trampede med foden i gulvet.

Digitized by Google

«Høyre du?» sa han og kastede blikket imod hende, overbevist om, at hun var henrykt. — «Dette er det rislande fjellvatn!» sa han og sagede og trampede løs. Lea havde aldrig hørt noget saa skjærende falsk. Lidt efter averterte han: «No kjæm fossedur og alveleik!» — Da det kom, vidste Lea ikke, enten hun skulde græde eller le. — «Høyre du no!» sa han atter. «No kjæm skogsus og huldrelaat, høyre du blomarne kviskrar!» — Lea vidste ikke, om hun længer holdt dette ud. Hvem kunde vide, naar han vilde holde op? — «Er det ikkje meisterligt?» spurte han hende og holdt nu inde for at tørre sveden. «Har du høyrt noko saa fint?»

Og saa spurte han, om hun trodde noget andet land havde make til musik. Han havde fundet disse guldmynter paa sin kulturreise, gravet dem op af mor Norrigs eigen jord.

Endelig slap hun da afsted. Det lod til, at Hakonson havde glemt den kaffe, han bød frem, og glad var Lea for det. Belæsset med hans samlede værker kom hun sig op i kariolen, mens Hakonson stod paa trappen og fortalte noget nyt om seg sjøl.

Da hun kom ud af gaarden, sa hun: «Ta tømmerne, Lars! Jeg orker ikke at holde dem.»

Digitized by Google

Endnu havde hun skolelæreren igjen at gjennemgaa en tortur hos.

Gamle Lars sad bagpaa kariolskrinet og ventede, saa længe hans husfrue var inde hos denne lærer, mens hele Moens samling af skidne unger slog kreds om hest og vogn og maabede.

Da endelig Lea kom ud, saa han, at hun vaklede og var usedvanlig bleg.

Skolelæreren, som smadskede over at ha denne fine dame under kloen, havde underkastet hende et langt, ydmygende forhør — om hendes øvrige gjæld, hendes udsigter til at arve af slægtninger, alle sine intimeste anliggender havde hun maattet klæde af for ham. Det gik jo ikke an at spytte ham i ansigtet heller. Hun havde siddet som paa en glødende ovn. Da han endelig gav efter, havde hun maattet be om et glas vand. Aldrig havde Lea tilfulde følt, hvad det vil si, naar luvslidte mennesker faar myndighed.

Paa hjemveien sad hun sammensunken og stirrede frem i kariolfløien. Hun havde en følelse af, at hun idag havde bøiet sig saa dybt, at hun aldrig kunde reise sig igjen.

Digitized by Google

VI.

Mangen vinter og sommer havde faret henover de gamle huse paa Lunde, der de nu stod, mosgrodde og skjæve med rognetrær op af torvtagene, og ludede under alderens vegt.

Ingen vidste, hvor gammel gaarden eller husene var. Det begyndte langt tilbage i dunkle sagn, og i de gamle sprukne vægge og lofter omkring i udhusene havde slægterne skaaret sine navnebogstaver ind, uden at man bestemt kunde tyde, hvad vedkommende hed.

Ingen forandring havde faret gjennem gaardens ældgamle ro, de smaa huse havde faldt ned, de nye reiste sig paa de gamles tomter og i sine fædres billede, og den ene eier havde vandret ud, en anden ind, søn efter far nedover umindelige tider.

Digitized by Google

Saaledes var det ogsaa med mange andre gaarde og slægter i bygden. De lignede hinanden i hovedsagen, de støttede hinandens stamme ved giftermaal indbyrdes, de havde alle grundloven i glas og ramme paa væggen, bibelen i hylden og sine fede heste paa stalden. Og paa kistebunden samlede de langsomt og seigt sølv paa sølv, den ene daler ovenpaa den anden, opsparet gjennem generationers arbeide, ligesom en moralsk værdi, en vederheftighed at falde tilbage paa, naar ulykken kom.

Men naar nu gamle Gunnar Lunde stavrede omkring paa gaarden, kunde han tidt faa en følelse af, at baade han selv og disse husene var gjengangere, at de andre af bygdens gaarde og slægter var veirede bort, han vidste ikke hvorhen, — slugt af den nye tid, opblandet og flyttet ud, mens han gik her alene igjen og hældede mod graven, som de gamle husene ludede mod jorden.

Det var en religion for ham at sætte sig imod enhver forandring paa gaarden. Om alle de andre svigtede, saa skulde dog ikke han. Men naar han laa om natten og ikke fik sove, kunde han tidt stirre tilbage gjennem tiderne og tænke over, hvorfra og hvorledes alt dette nye kom, som havde

Digitized by Google

skyllet den gamle tid bort lige for øinene paa ham.

De nye magter var kommen nedenfra, ligesom op af jorden, op fra fattigdommen og aarhundreders trældom, skudt op som en bølge, der skyllede afsted og rev med. Jernbanen og folkehøiskolen og posten og aviserne havde ynglet mennesker, som vilde rive ned, fordi de selv intet havde bygget op. Alting skulde forandres og sættes paa hode. De gamle slægter kunde ikke bestaa mod det nye, den gamle hæderlighed kunde ikke hamle op med den nye svindel. Ind paa gamle Rud holdt skræppehandleren sit indtog og avlede Hakon Hakonson med alle hans fakter og lader.

I denne nye, fremstormende slægt laa der aarhundreders træleblod. De hadede alle, de havde maattet tjene og lyde. De hadede guldet og glansen, indtil de selv fik af det. De var aldrig vant til at føle ansvar, fordi deres herrer gjennem tiderne havde tænkt for dem, derfor var og deres hjerner fyldte af et tomt halvmørke, en undertrykkelsens taage, hvori alskens dunkle drømme og gjætninger huserede som paa et mørkeloft.

Men da de nu som de nye herrer skulde begynde at øve handling under ansvar, slap hele denne indestængte trældomstaage ud i

Digitized by Google

deres liv og smittede og bredte sig ud over land og by. De havde altid saa let for at gribe en overbevisning, og lige saa let for at løbe fra den. De greb lige saa gjerne en sky som en realitet, undersøgte aldrig paa forhaand, slæbte tidt hele nationen med paa at ofre en uoverveiet idé sin kraft, valg efter valg i en stigende svindel af store ord, indtil man havde kjørt sig fast og indsaa, at denne sag ikke var forberedt, og at den var umulig at gjennemføre. Ingen ydmygelse bragte dem til at rødme, ingen skam fik dem til at lukke munden eller sætte sig ned. Staten var for dem et lotteri, hvori de spillede i en vild hvirvel. Saaledes var den nye tid. Og hver gang gamle Lunde fik sine aviser, kom han i et raseri, saa det tidt holdt paa at kvæle ham. Og ingen havde han at udøse sig for. Hans kone, som var tredive aar yngre, saa han aldrig noget til, og hans søn . . . ak ja hans søn Hans . . .

— Dengang storthingsmand Lunde lod sig forlede til at gifte sig, var han i sin alders femtiende aar.

Den brede, myndige husholderske havde nok anført mere paatrængende grunde for et snarligt giftermaal, men alligevel vented hun fem fjerdingaar med det barn, hun havde truet med.

Digitized by Google

Den unge Karen Lunde, som det mer og mer steg til hodet, at endog presten og sagføreren kaldte hende frue, bestemte endnu mens barnet laa i mors liv, at det skulde bli noget stort.

Da den gamle kall blev hende mer og mer ligegyldig, kastede hun nu hele sin omhu paa dette barn. — Den unge, lysluggede Hans Lunde vokste op som en kylling i bomuld.

Den gamle far var for optat af sine skuffelser og sine sølvpenge til at bekymre sig stort om gutten. Moren blev alene om det. Da gutten var tolv aar, havde han havt en mængde huslærere, som alle var afskediget, fordi den unge Hans var blet uenig med dem om det, som stod i bøgerne.

Noget arbeide paa gaarden fik ikke den unge Hans lyst til, og moren syntes ogsaa, at det var han for begavet til. Derimod blev baade mor og søn enige om, at han skulde bli løitnant, og derfor snarest mulig se til at faa studenteksamen.

Imidlertid hjalp det ikke, hvad lærere han fik, han beholdt sit eget selvstændige syn paa det, som stod i bøgerne. Naar han havde læst fem minutter i den tyske lærebog, gik han over i den engelske, og

Digitized by Google

inden et kvarter var han over i den franske. Det var forbistret anstrængende at faa lærdom paa den vis, som læreren vilde, og tilslut begyndte Hans at fundere over, om det ikke var muligt at gaa udenom anstrængelsen og alligevel naa frem til det samme. Hver gang han kom til en vanskelighed, fik han slig trang til at la tankerne gaa udenom og svæve ud i noget morsomt, at dette mer og mer blev ham en vane. Da han var tyve aar, havde han været oppe tre gange og strøget til middelskoleeksamen.

Karen Lunde skammede sig, men prøvde dog i det længste at holde modet oppe. Men da hendte det, at Hans fik en uventet lærer i Hakon Hakonson, da denne kom hjem og bosatte sig paa nabogaarden.

Af ham lærte nu Hans meget beleiligt, at det kom ikke an paa at pugge i sig dette døde støv fra lærebøgerne, som til syvende og sidst kun var tysk bagstræv. Hovedsagen var, at vi holdt paa «os sjøl» og paa bondens merg og kultur. Hakonson holdt lange foredrag for sin elev, puttede alle sine gamle og nye idéer hulter til bulter i hans hode som i en tom sæk. Hans bestemte sig nu i en fei paa at kaste lærebøgerne og vie sig til bondens merg og kultur.

Digitized by Google

Nu begyndte et nyt liv for Hans Lunde. Mens lærebøgerne havde tvunget ham til anstrængelse, bøiet hans vilje under en bestemt lov, saa lærte han af Hakon Hakonsons bøger at interessere sig for «seg sjøl», og det var aldrig kjedeligt.

Imidlertid var Hans blet en voksen mand, lang, tynd, blond og med smaa lyse, strittende barter. Faren skjældte og smeldte over hans lediggang, moren græmmede sig over, at løitnanten røg i vasken. Begge forældrene vilde nu, at han skulde reise til en landbrugsskole for at ta gaarden efter faren. Men istedet reiste Hans til et maalkursus. Da han kom tilbage derfra, mestrede han endelig Hakonsons sprog, saa han kunde skrive gode vers om «ho mor» og om «Norrig» han og. Han var nu rent besat af fædrelandskjærlighed, klædte sig som en laps og var bestemt paa at bli folketaler. Hvad han skulde tale om stod endnu lidt dunkelt for ham, men han studerede Hakonsons og andre store mænds taler, og bestemte sig paa at si det samme han ogsaa. For at ha stadige tilhørere stiftede han en .ungdomsforening i Moen og lærte de unge mennesker at klappe og rope hurra. Snart fik han ogsaa sit billede med biografi ind i en lap af et ungdoms-

Digitized by Google

blad, og fra nu af ansaa han sig for en stor mand.

Han brød sig ikke længer om faren eller moren, han slog sig til ro med, at de var nogle bagstrævere begge to. Naar de tre sad ved bordet, tiede den gamle bom stille som en døv, moren talte om gaardsdriften med den svenske raadsdreng, som ogsaa i det sidste aad ved husbondens bord. Hans sad aandsfraværende med de store bedemandsøine og følte sig uvel blandt disse mennesker, som jo alligevel ikke forstod ham.

Han kom sig hurtigst mulig ud af stuen og op paa sit værelse, hvor han enten laa paa en bænk og læste, eller sad og skrev for ungdomsbladene, eller drev frem og tilbage paa gulvet og spilte nationale danse, som Hakonson havde lært ham. Naar det blev ham for tungt hjemme, drog han paa bygden med en hest og en kariol, og halve dagen hang han nede i Moen paa kaffehusene, hvor han holdt komitemøder i anledning bazarer og fester for ungdommen, eller diskuterte politik.

Hans Lunde øinede nu ære og berømmelse paa en meget magelig maade. Han havde opdaget den hemmelighed, at man kan gaa udenom enhver anstrængelse, bare man kan snakke for sig og tumle med ord. Det

Digitized by Google

blev ham mer og mer et princip, at hver gang han havde brug for at sætte sig ind i et vanskeligt spørsmaal, foretrak han at holde en tale om det.

Imidlertid blev Karen Lunde mer og mer taus, der hun gik i sin daglige dont mellem melkeboden og kjøkkenet. Hun vidste, at da hun tog den gamle gubbe, gav hun afkald paa meget, og hun havde haabet at ta alt det tabte igjen i sønnen. Men nu, da ogsaa han gang paa gang skuffede hende, blev hun fortvilet. Siden hun ikke kunde være stolt over ham, skammede hun sig nu over ham. Da hun merkede, at mange lo ham ud, begyndte hun ogsaa at finde ham naragtig. Vistnok kunde han bruge store ord, men hun kunde ikke betro ham at føre et melkeregnskab, for det klarte han ikke.

Hver gang han nu satte sig op imod hende, begyndte hun mer og mer at faa en ubændig lyst til at fare løs paa ham, knappe hans bukser ned og gi ham ris. Og som hun gik der alene og strævede, samlede der sig lidt efter lidt i hendes dunkle tanker en trodsig lyst til at hevne sig baade paa den gamle gubbe og paa sønnen, fordi begge havde snydt hende for det dyreste i hendes liv.

Digitized by Google

Som saa mange andre gaardbrugere paa de kanter havde man ogsaa paa Lunde maattet ty til en svenske som raadsdreng. Og Karen kunde ikke andet end sammenligne denne med Hans, den første taus, kraftig, brutal, men paalidelig, den anden — naaja, det var Hans. Det blev mer og mer slig, at hun tyede til den svenske om den hjælp, hun ellers vilde bedt sønnen om, og jo mer hun samlede op af bitterhed mod Hans, jo mere fortrolighed ydede hun den svenske. I Karen Lundes sjæl begyndte nu en forunderlig underjordisk virksomhed, som hun lukkede øinene til for og ikke vilde vide om. Hun var endnu kun fem og firti, men saa meget yngre ud og følte sig selv ung. Tankerne paa at knappe buksen ned paa Hans forvandledes lidt efter lidt til en bitter lyst til at gi svensken endnu mer end hidtil, gjerne sig selv, kaste sig bort i trods og la sig drive.

Hver gang hun nu smurte paa skogsmad til Oscar, kom hun ligesom af vanvare til at lægge tykkere smør og ost paa end før. Svensken merkede dette og ligesaa visse andre tegn. En dag barberte han sit røde ansigt, strøg sine brune barter tilveirs og ventede med spænding mellem sine høstakker paa staldlemmen, da han vidste, at madmoren vilde komme forbi.

Digitized by Google

Da Karen kom, tog svensken mod til sig, greb hende om livet og svor paa, at han vilde gaa og hænge sig, hvis hun ikke holdt lidt af ham. —

— Fra den dag af blev Karen Lunde bleg og fik sky, mistænksomme øine. Hun tænkte tidt: «Jeg har snydt dem begge to, men de har snydt mig de ogsaa.»

Men hun laa tidt om nætterne og tudede. Hun hadede den svenske, som havde forført hende, og dog kunde hun ikke rive sig løs fra ham, fordi hverken manden eller sønnen gav hende noget vederlag. Hun følte, at hver ny latterlighed, som Hans øvede, la sig som en ny trang til hevn hos hende selv, og med aabne øine gik hun til svensken, fik mer og mer en drukken lyst til at kaste sig væk, hun merkede, at hun fordærvedes, at hun sank trin for trin, og hun lod sig synke med en skadefro sløvhed.

Fra den dag af blev svensken næsten eneraadende paa Lunde. Karen fik mer og mer myndighed listet over paa hans hænder under paaskud af, at deres egen søn saa alligevel ikke brød sig noget om gaarden.

Efter dette drev Oscar Mortenson gaarden paa sin vis. Solgte i smug fra skog og fjøs, søgte at pine mest mulig ud af jorden, endnu

Digitized by Google

før den kom i hænderne paa Hans. Og imens sad den gamle gubbe og fortæredes af græmmelse over sin tabte magt og blev mer og mer sløv. Og den unge, begavede Hans drev om, fuldstændig udenfor det hele, optat af sine digte om «ho mor» og om «maalet», eller streifede om i ungdomslagene udover bygderne med sine storartede foredrag om nyreisningen i «Norrig».

Naar Hans var hjemme, kunde han en sjelden gang faa det indfald at gaa ud og ta sig noget for paa gaarden han og. Han var jo nu bonde og skulde være det til hæder for landet alle sine dage. Han søgte da at agere husbond og ta magten fra den svenske. Dette blev der uvenskab af. Hans tog flere gange den beslutning at faa jaget svensken af gaarden. Men dette var ikke saa let, og han gjorde her som med skolebøgerne, han gik udenom anstrængelsen ved det. Istedet ærtede han svensken med unionssnak, talte ondt om Sverige, og sa tidt, at blev det bare krig, saa skulde han ivei blot for at faa skyde svensker. Oscar dreng holdt paa at revne af raseri, men sa ikke stort. Han blev gaaende og lure, taus, skummel, med et underligt mørke i øinene.

Men i arbeidet blev Hans aldrig mer end en dags tid, saa blev det ikke morsomt

Digitized by Google

længer, og saa gik han sin vei. Han var nemlig endnu ikke ganske sikker paa, om han ikke kom til at reise ned til Askov i Danmark for saa efter et par maaneder dernede at komme hjem som vel bestaltet folkehøiskolebestyrer.

Men som gamle Gunnar Lunde stavrede omkring i sin sløvhed, kunde han tidt gribes af en uhyggelig anelse, som hørte han i kjælderen noget, der gravede paa selve grundvolden under Lunde.

Og naar han saa Hans og den svenske sammen, syntes han at se de to nationer, paa den ene side dygtigheden, seig, brutal, men paalidelig, paa den anden side — Hans.

Mellem disse to mænd ante han en opdæmmende brydekamp paa liv og død. Og ofte kunde han udbryde som i en dæmonisk spaadom, tænkende høit, idet han truede med haanden: «Nuvel — lad dem brydes — dygtigheden fortjener at seire — lad det bare staa til!»

- — —

Digitized by Google

VII.

Vaaren skred frem under sol og regn, og de grønne bakker om Rein bølgede med gule skinnende blomster.

Den lange dag laa Rachel nede i haven under en svær solhat og syslede med sine blomsterbed, og de to smaapiger stod paa hug hos hende og grov i mulden med sine smaa butte hænder.

Lea gik om mellem sine aannefolk paa aker og eng. Det store forraad af kundskaber, hun havde samlet, kom nu godt med. I sit hjem i hovedstaden havde hun tyet hen til bøgerne, begravet sig i læsning, blot for at finde ro og glemme øieblikkets sorger. Nu blev det værdifuldt og gav hende øget selvtillid og øgede kræfter.

Hun vidste, at bygden lo hende ud for denne dumdristige plan med gaarden. Hun

Digitized by Google

var til mode som bodde hun paa en ø, fjernt fra alle mennesker og forhold. Alt, hun foretog, maatte bli efter selvsyn, og i fuld bevidsthed om, at hver liden smaating nu kunde faa en skjæbnesvanger betydning.

Naar hun tænkte paa børnene, blev det gjennem gaarden, og tænkte hun paa gaarden, blev det gjennem børnene. At arbeide blev for hende at opdrage. Det gav hendes behandling af børnene et haardhændt præg af virkelighed, men samtidig fik hele hendes daglige liv et befrugtende pust af kjærlighed.

Det, som satte hendes taalmodighed paa den haardeste prøve, var husmænd og arbeidsfolk.

Da vaaraannen var færdig, vilde Lea, de skulde begynde at indhegne nyland af udmarken og rydde op til aker. Men de gjorde indvendinger. Husmændene havde ingen pligt længer, dagarbeiderne vilde hjem og hvile paa ubestemt tid. Endog Lars raadsdreng mumlede noget om, at Rein var stor nok i forveien.

«Rein blir aldrig stor nok,» indvendte Lea. Lars trak mundvigerne op og næsetippen ned: «Og saa er der en eneste stenrøis deroppe!» sa han tvær. «Saa skaf bort stenen, ved jeg!» «Og saa synker man ned

Digitized by Google

til hofterne i bløte,» sa han. «Kjære Lars, det er da vel ingen sag at grave grøfter i bakken!» «Der skal folk til det,» indvendte han haardnakket, «de fleste vil no te by'n.» «Saa faa dem til at bli her da!» «Jagu sa jeg smør,» sa Lars og smaaklukkede.

Men Lea havde nu sat sig dette i hodet og fik ikke fred. Hun forstod, at det ikke var dagpengene, det stod paa for disse folk, ei heller havde de noget at klage over. Nei, det var simpelt hen, fordi disse unge, kraftige mænd slet ikke vilde arbeide. Efter vaaraannen var de vant til at drive til slaatten, ingen skulde lure dem paa det. At overtale dem var faafængt. Lea kunde ikke skrue daglønnen iveiret, hun havde ikke raad. Men om natten undfangede hun en idé: Hun vidste, disse norske arbeidere sværmede for det uvisse, særlig hvis det var spændende. End om hun lod dem faa halvparten af nylandets afkastning de par første aar, gjerne tre fire. Det var dog bedre for hende ogsaa, end at disse frugtbare jordvidder laa brak.

Dagen efter foreslog hun dem det. Hun skulde skaffe heste, gjødsel, sædekorn og jord, de skulde blot arbeide; udbyttet skulde de faa halvparten af til ligelig deling mellem hver.

Digitized by Google

Hun stod midt paa gulvet hos dem og sa dette. Nogle, som før laa paa bænken, reiste sig op og la piben bort. Andre, som sad, la sig tilbage og tændte den. Alle var lidt mistroiske, men endelig fik hun det svar, at de vilde betænke sig.

Efter kvældsmaden var der en hel storthingsdebat i drengestuen. Nogle talte om uaar, saa det intet blev for bryderiet, andre om kronaar, saa udbyttet vilde overtræffe alle dagpenge i byen. Da nogle alligevel bestemte sig paa at forsøge, slog de andre sig lidt efter lidt til, kanske af frygt for, at de første kunde komme til at gjøre det bedre end de selv. Dagen efter kom Lars med besked. Alle ti mand, for det meste gaardens husmænd, vilde gaa igang.

Afgrøftning og indhegning gik i en fei. Aldrig havde Lea set folk arbeide med slig fart over sig. Det var ikke længer at drive den pligtmæssige dag hen, de arbeidede jo for sig selv. Da det var til deres eget gavn, blev ogsaa arbeidet udført omhyggelig. Da grøfterne var færdige, begyndte nogle at rydde enerbuske og older, andre at pløie. Nogle huggede foran plogjernet, sled rødder og brækkede sten, to spand heste sled og rykkede gjennem den ujevne jord, fure la sig paa fure,

Digitized by Google

akerlandet vokste daglig til en større og større sort vidde, som duftede af jomfruelig jord. Og naar Lea var oppe hos dem med en kop ekstra kaffe eller en opmuntrende dram, da saa hun, hvor det frivillige arbeide pludselig havde omskabt disse slappe dagarbeidere til svinte, fornøiede mennesker. Forventning og tilfredshed lyste dem ud af ansigtet. Det viste sig, at disse norske arbeidere kunde præstere det utrolige, blot man forstod at gjøre arbeidet værdifuldt og lokkende for dem. Bare det at hun sa: «Skal vi gjøre det og det!» det tog dem saa smigrende op til hendes niveau og gav dem æresfølelse. Nybruddet vokste dag for dag. Lea frydede sig. Hun begyndte at ane, at hun ikke alene skabte akerland af udmark, men ogsaa dygtige og værdifulde mænd af dagdrivere.

Hvilken sundhed steg der ikke op af dette aarvaagne, strenge arbeidsliv, som nu begyndte at bygge sig op om Lea. Denne hjernens tvungne ædruhed føltes stadig som et forfriskende bad. Hun kunde nu ikke tænke længer end hun kunde udføre, fordi hun maatte udføre, hvad hun tænkte. Det blev en hel opdragelse paa det. Det, som i byen havde været bitterhed og had og harme, det sprang nu ud i nye og ædlere former. Denne

Digitized by Google

store opgave havde ikke brug for andet end lys. Det var en daglig omdannelse fra det syge til det sunde, fra taagen til den klare værdi. Hver daglig opgave, hun løste, skinnede tilbage i hende selv og blev en menneskelig værdi. Det blev til, at Lea og jorden dyrkede hinanden.

Digitized by Google

VIII.

Det, som bestemte hendes opdragelse af sønnerne, var den dyrekjøbte erfaring af, at de fleste menneskers fordærv er mangel paa dygtighed. Dygtigheden var den sterkeste skjoldborg om karakteren, uden dygtighed ingen beskyttelse, intet ansvar, ingen modstandskraft. Ingen kunde bevare en personlig overbevisning uden evner til at hævde den. Den uduelige lyver sig frem, dygtigheden har raad til at være ærlig.

Det gjaldt derfor at tilveiebringe harmoni mellem deres higen og deres evne. Hun haabede at kunne gjøre dem til sterke, dygtige mænd, gi dem til et liv i sandhed og lykke, dygtiggjøre dem til en byggende virksomhed, hvori de kunde bevare sit væsen, og som tvang dem til stadig vækst, netop fordi det skulde bevares.

Digitized by Google

Denne arbeidets samvittighed vilde hun ogsaa gjøre til skole for sine børn. Hun stolte hverken paa sin egen eller skolens evne til at forme det hun vilde, og hun gav dem derfor straks til arbeidet, overlod dem trøstefuldt til de levende opgaver, der stadig fordrede nyt selvsyn, ny dygtighed.

Lekser gav hun dem derfor ikke foreløbig. De fire gutter mellem otte og femten aar fik ombytte sine knæbukser fra byen med sterke vadmelsklær. Og en tid lod hun dem frit tumle sig i skog og mark, føre dette barnets straalende zigøinerliv under himlens rene lys, altid samlende nye indtryk, der fylder sjæl og legeme med sundhed og styrke. Siden gav hun dem smaa arbeider, afpasset efter hver især, men passede altid at pege paa sjælen i hver liden opgave, den slumrende fortsættelse af alt det skabte, og derved egge deres trang til at fremkalde denne fortsættelse. Lars skaffede dem smaa redskaber, og nu begyndte de et arbeide som i den herligste lek, drevne af nysgjerrighed efter resultatet, ofte skuffet af sin uduelighed, men altid paa en ny frisk igjen. Naar de solbrændte og oppustede kom tilbords, fulgtes de af en hel hærskare af indtryk, oplevelser og planer, som de diskuterte, mens de aad. Paa kort

Digitized by Google

tid var de visne skolegutter fra byen forvandlet til smaa bjørneunger. Den femtenaarige Halvard havde myndigheden og ansvaret ved deres forskjellige ekspeditioner. De to mellemste, Olaf og Erik, befattede sig allerede med kniv og sag. Og den yngste, den brunluggede lille Henrik, var endnu kun optat med at gjøre jagt paa mark, som han gjemte i en fold paa bukselaaret og tidt tog frem inde i stuen til tante Rachels og smaapigernes store forskrækkelse.

En dag kom Henrik meget hemmeligheds-fuld og vilde, at moren skulde følge ham op til nybruddet. Da Lea kom derop, fandt hun de tre andre gutter der, hver lænende sig til sin egen lille spade. De havde nu brudt op sin egen aker, og nu havde de fundet ud, at moren skulde saa den for dem. Lars skulde samtidig saa det store nybrud og havde derfor kjørt op en tønde havre, som stod midt ude i akeren og ventede.

Lea tog gutternes kurv med saakorn, og erindrende sin færdighed i at saa i sine pigedage, begyndte hun nu at tilsaa denne lilleputaker, mens gutterne stod henrykte og saa paa, forvisset om at det vilde bli et mageløst aar, siden mor saaede for dem.

«Det er jævnt!» sa Lars overrasket, —

Digitized by Google

«men det er for tykt. Blir det regn, saa lægger akern sig ned!»

Da moren var færdig, styrtede gutterne sig over sine grev for at hakke kornet ned. Leas kinder blussede, idet hun betragtede den lille aker, gutternes første verk, som hun nu havde saaet i. Og, idet hun med kurven paa armen gik hen imod den store havretønde, sa hun: «Nei, dette var saa morsomt, Lars, jeg maa faa fortsætte.»

Lars fyldte kurven for hende, og nu tog hun fat paa det store nybrud. Dette var endnu morsommere, hun kunde ta haanden fuldere og slynge kornet ud i videre belter. Hendes haand var saa hvid og huden saa skjær, og kornbuen fløi ud af den og dalede ned i sin muld for at spire. Langsomt og som i andagt skred hun frem, dette var jo deiligt, en ukjendt glæde begyndte at fylde hendes bryst, det var som om jorden smittede og steg op i hendes legeme med en forunderlig rus. Hvad var det som foregik! Hun saaede paa sin egen fremtid, i tillid til jorden, saaede skjæbnekorn for sig og sine børn, og hver gang hun slyngede nyt korn ud, var det som i en ny bøn om, at det maatte bli lykke af det. Hun blev, alt mens hun gik her og saaede, hensat

Digitized by Google

i en sterkere og sterkere fryd, og som en hellig moder skred hun nu frem og tilbage, frem og tilbage og strøede sæden ud, gav den til denne jomfruelige jords moderskjød, som for første gang skulde velsignes med frugtbarhed.

Der var ingen tiltsede, som nød dette syn. Solen trængte med et igjennem den regngraa himmel og begyndte at skinne paa akeren og paa Lea. Under hendes fødder laa den tilsaaede jord og ligesom dirrede af vellyst. Hvert korn blev liggende som et lidet foster og die af solens lys. Endnu gik Lea der med langsomme fjed og gav jorden mere sæd, og de to mødre syntes nu at forstaa hinandens sprog og indgaa en pakt med hinanden.

Da hun endelig var færdig, vaagnede hun og følte først nu, at hendes høire arm var næsten lam af træthed. Hun vaklede hen og satte sig paa en svær sten, som var bleven staaende igjen midt ude i akeren, mens Lars tog kurven og ruslede hjemover. Gutterne, som var færdige med sit, kom nu hen til hende, og da de merkede, at mor var træt, satte de sig tause og stilfærdige rundt om hende paa den store, flade sten, la sig i en gruppe paa albuen, solbrændte og varme og

Digitized by Google

hvilte ud ligesom voksne mænd. Smaapigerne, som ogsaa havde fulgt med mor hidop, krøb nu tæt ind til hende og hældede sit hode mod hendes fang, mens den røde kvældssol forvandlede deres straahatter til en glorie over deres lyse haar.

Leas vaaraann var færdig, alle akre rundt i bakkerne laa tilsaaet, og i dem laa nu hele Leas fremtid og slumrede. Hvad vilde der vokse op af disse ugers haarde arbeide, denne første grundmur til det, hun haabede at faa vie resten af livet til at bygge op? Alting var endnu uklart, kun et var sikkert, — at hun allerede følte sig som frigivet til noget godt. Hun følte sig ogsaa yngre og sterkere for hver dag, for hvert nyt arbeide, som var færdigt. Vel var hænderne trætte her de nu laa i hendes fang, men rynkerne i ansigtet begyndte at glattes ud, kinderne at fyldes af ny rødme og sindet med lysere humør og varmere tanker.

Og saa hun tilbage, havde hun følelsen af at være paa vei ud fra en mørk grav. At livet kaldte paa hende med større og større magt, drog hende ustanselig ud af dunkelheden for at overgyde hende med virkelighedens klare lys, gjennemgløde hende med en ny ungdom.

Digitized by Google

Og i skjæret af denne lykkefølelse tænkte hun nu roligt paa frugten af sit arbeide. Høsten vilde afgjøre hendes skjæbne, hun havde lagt hele sin tillid ind paa jorden og arbeidet, og udfaldet kunde knuse hende eller ogsaa frelse hende for altid. Hvilket liv i stadig angst og spænding vilde ikke denne sommer bli!

Men som i trang til at føle sig rigtig sterk, samlede hun med et sine børn ind til sig ligesom en høne sine kyllinger. Og disse unge arbeidere brød nu pludselig ud i jubel under hendes kjærtegn, klyngede sig under hendes arme, op paa hendes fang, ind til hendes bryst, bedækkede hendes ryg og hængte sig om hendes hals, det var tilslut et legeme, en sjæl, en kjærlighed, brydende ud i jubel og kjærtegn og kjæleord: «Mor, mor!»

Digitized by Google

IX.

En søndag midt i slaataannen laa Hans Lunde og strakte sig med en morsom bog i det friske hø, som dyngede sig op over væggene i høboden. Han laa inderst ved væggen og læste i lyset gjennem en glugge. Hans Lunde havde nu opgit at reise til Danmark og uddanne sig til folkehøiskolebestyrer, han var nu bestemt paa helt at ofre sig for bondestanden, ta gaarden, klæde sig i vadmel og vise alle disse fremmede herrer, som raadde i landet, at bonden dog var husbonden i Norrig endnu. Alle sine synsmaader havde han fra Hakon Hakonson, og han hadede byen og bykulturen ligesom han og rakkede ned paa den, hver gang han holdt foredrag for ungdommen.

Som han nu laa der og læste om kong

Digitized by Google

Sverre og hans birkebeiner, følte Hans sig mer og mer som kong Sverres ætling og arvtager, og der foresvævede ham noget om at gi sig ud paa en ny foredragsreise for at samle ungdommen om den nationale nyrydning. Først og fremst vilde han rakke ned paa Sverige. Og som han laa der og lod sig flyde afsted paa den tale han vilde holde, hørte han noget ruske i høet ved indgangsdøren. Han lettede sig paa albuen og saa, det var moren, som kom smygende ind. I næste øieblik kom ogsaa svensken listende, og de to vadede sammen nogle skridt ind i høet, hvorpaa de slog sig ned. Hans stirrede paa dem, men rørte sig ikke, og han laa saa dybt nede ved væggen, at de ikke kunde se ham. Hvad han nu blev vidne til, gjennemisnede ham lige ind i margen og han blev liggende som forstenet.

Dette var hans mor! Dette var den forbandede svenske! Han vilde skrike, men fik ingen lyd frem. Han vilde fare løs paa dem og kvæle dem begge to, men kunde ikke røre et lem. Han laa som under et mareridt og trodde, han maatte dø af det.

Endelig grov de sig op, listede sig forsigtig frem til døren, børstede høet af hinanden og forsvandt til hver sin kant.

Digitized by Google

Først en god stund efter kom Hans sig paa benene, styrtede ud, han vidste ikke hvorhen, men da han fandt sig selv igjen, laa han nede paa de afrakede jorder, rev nede i græsstubberne og stortudede.

Siden gik han og drev nede ved vandet, tænkte paa at springe ud og dræbe sig, men opsatte det, fordi han først vilde slaa svensken ihjel. Foreløbig gik han ikke hjem, vilde heller ikke gaa andensteds hen, bare gik her og drev og drev og knyttede hænderne.

Først sent paa kvælden nærmede han sig gaarden og listede sig op til sin seng. Han blev liggende vaagen og vride sig. Han tænkte paa at staa op og liste sig ind til svenskens seng og stikke en kniv i ham. Men dette fandt han ogsaa en udvei til at opsætte, idet han fandt det bedre at jage ham afgaarde imorgen tidlig og vise ham, hvem der havde myndigheden paa Lunde. Efter denne beslutning sovnede han ind og sov til langt paa formiddagen.

For første gang i sit liv følte han nu den virkelige verden ta et jerngreb i sig og tvinge ham til ikke bare at snakke, men at handle. Ogsaa før havde han mistænkt sin mor for denne skjændsel, men han havde ikke orket at tænke tingen tilbunds, han

Digitized by Google

havde gledet udenom og slaat det hen ligesom de anstrængende skolebøger. Nu kom han ikke udenom. Nu havde han kniven paa struben. Det nyttede ikke at drømme sig bort, ikke at omsætte det i talemaader, nei det var kniven paa struben.

Ved frokosten sad moren rolig og bleg som ellers i den sidste tid og talte om dagens forestaaende arbeide. Hans kunde vanskelig faa en bid ned. Svensken var tidlig paa dagen gaat tilfjelds efter heste. Hans blev nu gaaende og vente paa ham, fast bestemt paa at jage ham, saasnart han kom.

Om eftermiddagen kom den svenske ridende med to heste i tømme efter sig. Da Hans saa ham komme, begyndte hans hjerte at hoppe voldsomt; jo nærmere svensken kom, jo mere klappede det, og tilslut begyndte han at skjælve i knærne. Aa, sæt om svensken slog ham fordærvet, om han slog ham ihjel, og der foresvævede Hans noget om, hvad landet vilde tabe i ham, hvis det skede.

Men nu var svensken inde i gaarden og havde kastet sig af hesten, og da han saa Hans borte ved staburet, bad han ham komme med tjor til at sætte hestene fast i. Hans hentede ikke tjor, men gik mekanisk imod svensken, og da denne utaalmodig skreg: «Ta

Digitized by Google

hid tjor da for fa'n!» saa mandede Hans sig op til at haanle.

«Tror du, du kan kommandere mig, din svenske rakkar!» brast han derpaa ud og mandede sig desuden op til at knytte hænderne. — «Hvorfor har du tat Rauden ned, sa jeg ikke, du skulde ta Blakka!»

Svensken studsede over dette mod, men svarede, at han tog de heste, han selv fandt for godt, og nu blev Hans aldeles rasende. De to karer begyndte først et almindeligt skjænderi, mer og mer ophidset. I vinduet til melkeboden stod Karen bleg og skjælvende og saa paa dem. Hvordan vilde dette ende? Den spinkle Hans kom aldeles væk ved siden af den svenske kjæmpe. Da nu Hans i raseriet for løs paa den anden og slog ham midt i ansigtet, slap svensken tøilerne, greb Hans over armene, brød dem bag paa hans ryg, og saa løftede han ham op, bar ham i sine vældige arme, alt mens han sprællede og skreg, og kylte ham paa hovedet hen i en dunge ved fjøsvæggen.

Saa vendte han rolig tilbage til hestene, idet han sugede blodet af sin ene haand, som Hans havde bidt.

Karen stod endnu i vinduet og havde set det hele. Javel, saadan maatte det gaa,

Digitized by Google

naar disse to mænd skulde brydes. Den svenske foragtede Hans saa dybt, at han ikke slog ham igjen. Bare tog ham i nakken og kastede ham væk som en liden hvalp. Var det kanske ikke ynkeligheden hos Hans, som havde bragt alle hendes moderfølelser til at skamme sig over ham og aldrig mer at knytte nogen forhaabning til ham i denne verden!

Imidlertid havde Hans samlet sig op af dungen og stod nu og spyttede rasende ud, hvad han havde faat i munden, gned øinene og børstede af sig. Et par jenter, som gik over gaarden med en bøtte mellem sig, fik se ham og vendte saa hoderne bort og flirte.

Endelig rendte Hans over gaarden og ind til faren. Den gamle sad med fødderne op mod ovnen og varmede sig, endda det var sommer.

Skjønt Hans ikke havde klart for sig, hvad han vilde den gamle, brast han ud: «Far, nu skal Oscar raadsdreng paa dør straks! Ellers reiser jeg min vei! Han eller jeg maa bort! Hører du det!»

Den gamle tog det med ro. Da Hans endelig holdt op med at drive paa gulvet, svarede gubben: «Du eller han ja — he, he! Hvem tror du gjør mest nytte for sig her paa Lunde? He?»

Digitized by Google

Hans hørte dette utydelig, idet han atter stampede frem og tilbage paa gulvet: «Og desuden vil jeg ha gaarden nu!» busede han ud. «Jeg vil gifte mig og ta gaarden. Jeg vil ikke gaa her længer og intet ha at si, mens han . . . han . . .! Ja, du skulde blot vide, hvad jeg har set! aa! Han skal afsted i denne dag; du skulde blot vide, far . . .!» Og Hans vred hænderne og stampede videre.

Den gamle blev slet ikke spændt over, hvad Hans havde set. Han gav sig god tid til at tænde sin lange pibe, slukkede fyrstikken omhyggelig og stak den ind gjennem trækhullet i ovnsdøren. Endelig svarede han, idet han strævede med at faa piben til at ryge. «Ja, min gode Hans, det er godt, at du begynder at se engang du ogsaa. Jeg tænkte du levde saa høit oppe i luften du, at du ikke saa noget her paa jorden, he?»

Den gamle var fremdeles rolig optat af sin pibe og sendte sønnen nu og da et lidet skadefro øiekast. Hans stansede nu op foran faren og spurte afgjørende: «Vil du ikke sende ham afsted, saa gaar jeg min vei, saavidt du ved det!»

Den gamle rykkede nu tilbage i stolen og glemte piben. Det var alligevel første gang, sønnen vovede at true ham.

Digitized by Google

«Jeg skal en gang for alle fortælle dig noget, Hans: Jeg har længe vidst, det gaar ad helvede til her paa Lunde. Men du er neppe redningsmanden du. Svensken driver Lunde godt, han er da ialfald en dygtig kar. Men du, ha, ha, ha! Han har da ialfald gaat en landbrugsskole og forstaar sine ting, og du — ja, det er sandt, du var jo borte og lærte at skrive vers. Du er vistnok formand for landets ungdom, men du duer jo pinedød ikke til at sælge et pund smør. Og nu skulde jeg jage svensken! Og la dig faa gaarden! Ja, hvis du var hans eftermand, saa . . . Men naar jeg er nødt til at beholde svensken, saa er det din skyld. Din skyld, hører du! Al skammen og vanæren her paa min gaard er din skyld, hører du det!»

Og nu havde den gamle snakket sig op i raseri, saa han kastede piben og for op af stolen: «Ved du hvad, Hans. Endnu er de svenske bare tjenestefolk her i landet. Men naar din slægt kommer til roret, saa byttes det, og saa kommer svensken i høisædet. Gaa din vei, gut, jeg taaler snart ikke at se dig for øinene! Gaa, siger jeg!» Og han løftede haanden, blodrød i hodet af raseri. Hans tog flugten og tumlede ud gjennem døren.

Digitized by Google

Men oppe paa loftet laa Karen og stortudede paa en seng. Denne hændelse mellem de to karer idag havde været som et ondt varsel. Hvad skulde hun gjøre! Denne svenske fik mer og mer magt over hende, trak hende længer og længer udover skraaplanet. Du himmelske Gud, hvor vilde det ende med hende! Og hun hulkede og bad om hjælp til at staa imod efter denne dag.

Imidlertid drev Hans ud af gaarden og opover bakkerne, kløv over gjærdet og begav sig ind i skogen. Nu og da saa han sig tilbage i et svagt haab om, at man skulde komme sættende efter ham og trygle ham om at komme tilbage. Men da ingen kom, begyndte han at gaa langsommere, idet han spurte sig selv om, hvor han agtede sig hen. Endelig satte han sig paa en sten, støttede hodet i hænderne og forsøgte at tænke.

Hvad skulde han gjøre? Hænge sig? Flygte? Vende om og slaa en eller anden ihjel? Da han aldrig var vant til at tænke noget selv, men kun flyde afsted paa andres meninger og tanker, slog hans hjerne klik, nu han skulde finde paa noget selv. Han kunde græde, men ikke finde en udvei. Han følte sig atter foran noget, som lignede de anstrængende skolebøger, en tung og vanske-

Digitized by Google

lig opgave, som han enten maatte igjennem eller gaa udenom. Og inden ret længe sad han ligesom over skolebøgerne og flygtede bort, lavede alskens hjernespind, lod indfald paa indfald slæbe sig afsted, ud i det blaa. Han saa sig for domstolen, anklaget for drab paa svensken, og hørte sig holde en glimrende forsvarstale, som gjorde ham berømt. Endelig kom han ind i det morsomste, nemlig «seg sjøl», og det stod nu klart for ham, at han idag havde oplevet noget merkeligt, som vilde udvikle ham, maaske gjøre ham til en stor digter. Var det ikke slig med alle store digtere, at de nedla sin egen bitre smerte i sine værker? Før han vidste af det, sad han selv med blyant og noticebog og prøvede at nedlægge sin kummer i et par vers paa landsmaal.

Sent paa kvælden, da alle maatte være i seng, kom han listende ned i gaarden. Hele huset var stille som vanlig, som om ingen havde merket, at odelsarvingen var borte. Han havde imidlertid ikke faat nogen kvældsmad, derfor listede han sig nu ind i melkeboden og tømte et par krukker sød fløde, som styrkede ham betydelig, saa han sovnede straks han kom iseng.

Dagen efter gik han ned, som om intet var hændt, og aad frokost sammen med moren

Digitized by Google

og faren. Gubben sa næsten ikke et ord, moren havde røde øine.

Hans havde nu sidst besluttet at lure dem alle, nemlig lade som ingenting og gi sig god tid til at overlægge, hvad han skulde gjøre. Han paala sig endog den tvang at være snil og god mod faren og tilgi ham det hele. Faren var jo af den gamle skole og forstod ikke ungdommen, særlig havde han aldrig forstaat Hans. Dette med forstaaelsen havde altid skaffet Hans en god samvittighed, hvorfor han betragtede sig selv som en martyr for bagstrævet.

Et par dage funderte ogsaa Hans over sin hellige opgave og fandt en mængde udveie, som han beundrede sig selv for, men som han opsatte at gjennemføre. Særlig var en god. Det var, at han nu skulde ta sig sammen og begynde at arbeide paa gaarden, forbause den gamle far ved sin dygtighed, saa han fik gaarden inden kort tid. Og en vakker dag, da han havde alle tømmer i sin haand, skulde han gaa til svensken og hundse ham paa dør. Han saa sin opgave endog saa stort, at han vilde tilgi sin mor og reise hende op af skjændselen til et ærbart menneske igjen. Og Hans gik om hele dagen og var rørt over sig selv. Hvordan alt dette

Digitized by Google

skulde gribes an, saa han fjernt som et landskab langt borte i aftenrøden, og desto vakrere var det jo.

Der begyndte nu et forunderligt liv for Hans. Han bildte sig hele tiden ind, at han tog det alvorligt, og at i næste øieblik skulde noget storartet ske. Men hver gang det øieblik kom, gik han udenom, tyede hen til et eller andet luftsyn, som stod i en svag forbindelse med den egentlige sag, saa han dermed havde samvittigheden fri.

Og dagene gik som før. Kun skyede Hans arbeidet endnu mer end før, da han havde en vis rædsel for at støde sammen med svensken. Istedet udøste han hele sit had til alt svensk, hver gang han i ungdomslaget holdt tale om vort forhold til Sverige, og om hvad den norske ungdom skulde gjøre for underværker, for at Norrig atter skulde bli frelst og frit. Han holdt udmerkede taler nu, og han blev ofte saa rørt deroppe paa kathedret, at graaden stod fremme i hans store vakre øine.

Men paa Lunde gik Oscar Mortenson og mumlede noget mystisk for sig selv. Ret som det var saa han paa den haand, som Hans havde bidt, rev op saaret, sugede blod af det, spyttede ud og sugede paany, og nu og

Digitized by Google

da udstødte han en indvendig mørkræd latter. Fjernt for hans øine dukkede der op noget grufuldt, ligesom i mørke, som han gik og stirrede ind i. Kanske vidste han ikke selv, at han lo.

Digitized by Google

X.

Lea havde lagt mest an paa aker, fordi buskapen var saa udtyndet, og fordi hun haabede ved kornsalg i høst at faa ind en slump penge til at redde sig igjennem det værste med.

Og sommeren skred frem under stigende spænding. En uges tid saa de spirende akre lovende ud, men saa kom skuffelser om og om igjen. Ved Sankt Hans saa tørken helt truende ud, og uge fulgte uge under den glødende sol, som bragte skog og mark til at vansmægte. Naar Lea, opløst i taus fortvilelse, vandrede henover de varme, tørre marker, fyldtes hun tidt af en rent menneskelig medlidenhed med denne jord, som laa der og tørstede, mens straaene laa syge og slappe ligesom bedøvet.

Hun gjennemkjæmpede vaagne nætter og trodde til slut, alt var fortabt. Hun skammede

Digitized by Google

sig næsten over sin taabelige tro paa arbeidet, som havde bragt hende til dette dumdristige forsøg med den ruinerede gaard. Men under de sidste kjæmpetag for at holde modet oppe, huskede hun pludselig, at hun i sin ungdom, paa en reise i Schweiz, havde set, at man vandede aker og eng. Gik det an der, gik det vel ogsaa an i Norge. Det var ingen tid til at betænke sig, og skjønt Lars atter rystede paa hodet, satte hun arbeidet igang, beordrede i en fei at lave store trærender fra et tjern oppe i aasen, og selv gik hun omkring i bakkerne og paasaa, at alt blev udført vel. I kryds og tvers blev nu vandet ledet gjennem smaa render henover aker og eng, mens karerne gik om med smaa træspader og skvættede udover. Det tog dage. Den tørre jord drak og drak og fik ligesom aldrig nok. De fortørrede straa begyndte at reise sig og faa sin friske farve igjen. Det var en seir for Lea, det var som om jorden nu næredes af hende, og som om hun gav den nyt liv af sin omhu for den.

Endelig kom ogsaa regnet og bødede paa resten, og for hver dag, som nu gik, vokste haabet om en temmelig god høst.

Gutterne havde tumlet mellem føl og heste gjennem slaataannen, Halvard endog

Digitized by Google

kjørt ind, de andre bemandet høgrindene for at stampe høet godt ned, mens de voksne svingede høkjæmmerne ned i hodet paa dem, og det blev et frydefuldt leven at svømme sig ovenpaa igjen.

Og efter slaatten kom de stille, blanke augustdage, da kornakrene modnedes under sol og vind.

Hver dag var nu gutterne oppe og saa til sin lille aker. De tumlede allerede med en mængde planer om, hvad de skulde gjøre med udbyttet. Denne aker havde allerede vakt fantasi, løsnet en mængde hjul i deres tanker, som nu surrede af idéer. Halvard studerede allerede landbrugsbøger og bestemte sig paa at fodre op en liden gris for sin part af kornet. Olaf stræved oppe i en bæk med at lave en liden kværn. Erik brugte høvl og sag og holdt paa at bygge et lidet hus til at bevare sit kornforraad i, og Henrik, som nu ikke havde tid til at samle mark længer, var Eriks haandlanger som tømmermand og kavede om i bakkerne for at finde flade stenhyller til taget.

Lea blev aldrig træt af at gaa ind i deres tanker og puste ild i deres energi. Det var hendes store maal at vise den væksten imod det større, som slumrer i hver ting, og

Digitized by Google

vække deres higen efter at fremkalde denne vækst. Hun blev deres strenge dommer, men ogsaa deres gode, trofaste kamerat, som de stadig tyede til som det vise og algode forsyn. Gjennem deres spørsmaal, opstaat ved deres altid nye opdagelser under farter i den frie natur, smuglede hun en mængde boglige kundskaber ind i dem, og de tog dem, som spiste de noget lækkert fra hendes haand.

Det, som voldte hende mest bekymring, var deres hidsige ubændighed. De havde den alle, det var maaske arv fra faren, og tidt følte hun det fryse i sig, naar hun saa ind i følgerne. Desuden havde de saa ondt ved at være sandfærdige, deres fantasi løb altid løbsk, saa de overdrev en hændelse mangedobbelt og trodde selv paa det. Engang skulde Halvard ride til skogs med en ung hest, som gang paa gang kastede ham af. Men gutten for altid op igjen og gav sig ikke, før armen var af led. Seks uger efter var han frisk, og det første han gjorde var at ta fat paa den samme hest. Men nu satte han den først i sæle og kjørte den træt foran en træmeislæde. Saa tog han sælen af og begyndte at ride paa den. Hesten, som nu var træt, var meget lempelig, men Halvard red i trav ud ad landeveien og kom først

Digitized by Google

igjen om en time. Da var baade gutten og hesten gjennemvaade af sved.

Da moren skjændte paa ham for hans dumdristighed, svarede han: «Du vil vel ikke det, mor, at en hest skal være min overmand. Jeg kunde ikke sove godt, før jeg havde bøiet den knegt!»

Med den samme utaalmodige ustyrlighed gik de løs paa hvad de læste og paa sit arbeide. Engang kom Olaf aldeles rasende og fortalte, at han netop havde revet hele sit mølleværk ned, for han fik det likevel ikke til. Moren fulgte ham op til hans lille vandfald i bækken og lod ham forklare sig hensigten med hver enkelthed. Saa tvang hun ham til at sætte det sammen igjen og finde ud, hvad han havde gjort feil i. Mens gutten plukkede sine stykker sammen, holdt han hvert øieblik paa at stortude af raseri, men moren sad her, og han turde ikke andet end lystre. Da det lille uhrværk var sat sammen og viste hele sin ufuldkommenhed, sa moren: «Ja, husk nu paa, at saalænge dette staar der og er saa daarligt, har du en liden skamplet paa dig. Husk det, at din egen værdi er ikke større end det, du har gjort.»

Da hun var gaat, fik gutten et anfald, saa han begyndte at trille sig paa jorden.

Digitized by Google

Tanken paa, at han ikke skulde staa høit hos sin mor, fordi han var uduelig, fyldte ham næsten som en krampe. I tre dage fik man næsten ikke et ord af denne trettenaarige knegt. Men endelig en dag kom han styrtende, omfavnede sin mor og udbrød i jubel: «Mor, nu har jeg klaret det!»

Saaledes blev deres kamp for selvudvikling et kapløb om at staa høit hos mor.

Og dagene glider. Haaen blir lang og tyk, gule tæpper af høstblomster kommer frem paany for endnu en gang at vugge under solens lys. Kjørene kommer frem til gjærderne med bjældekoen i spidsen og staar og brøler ned imod gaarden, utaalmodige efter den tid, da de skal faa slippe ned paa de fede jorder. Hestene staar i rad og dovner sig i tjorene, mætte og søvnige, de gamle hænger og dubber med hodet og snorker, mens de kaade føl gaar om og gjør spilopper med sine mødre, lurer sig bagpaa dem og kildrer dem mellem bagbenene, indtil mutter blir lynende sint og spænder bagud, skjændende med ørene ind i hodet. Den kaade skøier tumler nu bagud og sætter derpaa afsted med halen tilveirs mod sin faderlige ven, en gammel, snorkende vallak, som den begynder at ride paa fra siden.

Digitized by Google

Saa en dag i skuraannen træder Lars ind paa kontoret til Lea.

«Halvdelen af havren staar endnu paa roden!» sa han.

«Ja, hvad saa?» Lea blev urolig, Lars saa saa besynderlig ud.

«I nat frøs det paa hver gaard ned gjennem dalen!»

Lea følte hjertet isne i sig. «Vore akre ligger jo i læ af snoen!» forsøgte hun. — «Men i eftermiddag har snoen dreiet paa sig,» sa Lars. — «Det tegner værre til natten end nogensinde før.»

Du gode Gud, tænkte Lea — har jeg endnu ikke havt sorger nok for denne avlingen. Skulde nu frosten slaa ned som en ørn og ødelægge det hele! —

«Er der intet at gjøre, Lars?»

Lars dreiede paa huen. «— Det staar i Vorherres magt!» sa han.

Lea saa forundret paa ham. Han stod der med sit bedemandsansigt som en levendegjørelse af alle de mænd, hun havde mødt i by og bygd, — alle disse, som skyder sit ansvar ind under noget høit noget, enten Vorherre, eller staten, eller programmer, som skulde bringe paradis, bare de blev gjennemført, hele dette folk i flugt fra det personlige

Digitized by Google

ansvar, — du gode Gud, var det ikke dette hun hadede og nu skulde kjæmpe imod!

Hun tog sin beslutning i en fart.

«Nei, Lars,» sa hun, — «vi kan ikke la Vorherre befatte sig med akrene vore, saalænge vi selv kan det. Tag husmændene og gjør op røgbaal til natten!»

Lars rystede paa hodet. «Det er for sent nu,» sa han. «Vi vinder ikke bli færdig til kvælds!»

Lea blev nu utaalmodig: «Selv om hele natten skal gaa med,» sa hun, — «saa skal dere ud alle sammen, straks. I kan jo æde og sove i morgen! Jeg gaar selv med!»

Lars ruslede afsted. Lea tog alle gutterne med og bad Rachel faa smaapigerne i seng.

Og udover kvælden og den halve nat strævede gammel og ung, kvindfolk og karer med at hugge løvtrær og ener, samle lyng og mose og slæbe sammen i store hauge, beliggende slig, at snoen maatte ta røgen og brede udover de igjenstaaende akre. Lea vandrede om fra den ene til den anden med en lygte i haanden og tog selv i med.

Klokken tre udpaa morgenen laa en rad af svære hauger opover bakkerne, og ved hver især stod et par karer med næver og

Digitized by Google

fyrstikker, færdige til at tænde, naar signalet kom.

Lea sad udmattet paa en sten nederst i bakkerne og trak schawlet tættere om sig, mens ung Henrik havde lagt sit hode i hendes fang og sovnet.

Frosten gjør ingen skade før henimod solrenningen. Og endnu bredte høstnatten sig over fjeld og dal, mens stjernehimlen hvælvede sig som op af en endeløs flade af mørke. Ingen lyd hørtes uden elven og fossens ustanselige dur.

Endelig lysnede et gult skimmer over aaserne i øst og tændte himlen i flere og flere farver, stjernehimlen blegnede, og fjeldene skimtedes op af den skyggemørke dal. Der gik som et suk henover jorden, løvlierne begyndte at skjælve under snoen, og Lea hørte kornakrene bøie sig unda i ængstelig svaien for den dræbende frost.

I det samme lyste en rygende næverflamme oppe i bakkerne, den forsvandt under rishaugen, men straks efter slog en røgsøile tilveirs, — saa lyste det længer oppe, saa nærmere, saa tæt nede ved Lea, et helt bjerg af røg fra de forenede baal slog snart tilveirs, grebes af snoen og blev trukket nedover som en vældig taage, der sænkede sig mod jorden

Digitized by Google

og forsvandt i mørket. Gutterne ropte hurra, og de voksne karer satte sig dødstrætte ned og tændte sine snadder.

Da solen randt, laa alle Reinsakrene nedsunket i lette, varme taagelag fra baalene, som endnu spyede røgmasser ud.

Men da følget vandrede hjemover, savnede man Erik. Efter lang søgen fandt man ham liggende paa ryggen ved siden af et stort risfang. Han havde sat sig ned for at hvile et øieblik, og overmandet af trætheden havde han sovnet ved siden af sin byrde.

En af karerne tog ham paa ryggen hjemover, mens hans tænder skranglede af frost.

Om formiddagen spurtes rygtet over bygden, at næsten paa hver gaard i dalen havde avlingen frosset. Med voldsom spænding fulgte Lea gamle Lars henover akrene om formiddagen, mens han rykkede straa op hist og her, gned akset af i haanden og undersøgte. Men nei, — alting var bjerget. Det var atter en seir for Leas tro paa det aarvaagne arbeide og for troen paa selvhjælp og selvsyn. Nu var hun jo frelst.

Og da avlingen var i hus og tærsket, overtraf kornmængden alle forventninger. Bare afkastningen af nybruddet blev mange penge, og arbeidskarerne, som delte sin halvdel, var

Digitized by Google

henrykte. Dette vilde de gjøre oftere. Og de tog fat paa ny indhegning, nye vidder at rydde op og lægge under Leas sædekorn. Nu var jo Rein foreløbig reddet. Banken fik sit, den øvrige gjæld skulde nok ogsaa vaskes af, nu da hun kun behøvede at fortsætte sit arbeide og holde ud.

Digitized by Google

XI.

Saa er det en dag om høsten, at Oscar Mortenson sidder i vedskjulet paa Lunde, da Karen kommer forbi og stanser foran ham.

«Hvad gaar der af dig om dagene?» spurte hun lidt sky, — «du siger jo næsten ikke et ord til nogen?»

Dette var sandt. Naar den svenske sad inde om kvældene, holdt han sig i en skummel krog, taus og bleg, ligesom ræd, at lyset skulde falde ham i øinene.

Oscar tæljede og tæljede paa nogle nye sælepinder, saa hug han kniven fast i dørstolpen og spurte: «Lægger du merke til, at Hans ikke ser til den kant, du gaar, længer? Han pønser paa noget nu, baade mod dig og mig. Han har faat sig en førtje i den lærerinden og vil gifte sig. Og saa tar han

Digitized by Google

nok gaarden midt for næsen baade paa dig og mig!»

«Aa, han har ikke fremfærd til at holde ud med den blinde bydamen!» trøstede Karen ængstelig.

Men Oscar kom nu et skridt nærmere, og hun maatte stirre ham ind i de store, mørke øinene. Og som med knyttede næver brast det ud af ham: «Vil du gifte dig med mig, hvis . . .» han fuldførte ikke sætningen, men stirrede mørkt paa hende.

«Ja, ja,» hviskede Karen og famlede efter noget at støtte sig paa. Hun svarede som i ørske. Et øieblik saa de tause op til hagen paa hinanden.

«Husbond skal ud og kjøre?» sa han endelig. «Blir du med?»

«Nei, men Hans!» hviskede hun. Men der var noget i svenskens stemme, som bragte hende til at gyse, og hun skyndte sig videre.

Oscar tog atter kniven og holdt den et øieblik i haanden, mens han ravede paa fødderne som en drukken og lukkede øinene. Men pludselig sugede han paa sit saar i haanden, spyttede, svor, tæljede saa løs paa sælepinderne med et udtryk som en kat, der lister sig paa bugen.

Digitized by Google

Han satte hesten i, en ung, sort galning med urolige øren, og da han stak sælepinderne i olerne, skjalv og rysted hans hænder.

Gamle Lunde kom ud med svøben i haanden og i yderfrak for den kolde høstvind. Han skulde ned til sin ven sagføreren og udøse sig over, hvad han havde læst i de sidste aviser.

Han kom sig med besvær op i kariolen og tog tømmerne. Det var hans ærgjerrighed endnu at kunne kjøre denne sky hest, han vilde aldrig høre snak om, at han var for gammel til noget.

«Sidder sælepinderne godt?» spurte han.

«De er splinter nye!» sa svensken og vendte ryggen til.

Hans kom endelig ogsaa ud i sin blaa slængkappe og begyndte at gaa ved siden af hjulet, idet kariolen rullede ud af gaarden. Nedenfor bakken svingede han sig op paa kariolskrinet. Begge sad tause, gubben smekkede med tungen til hesten og holdt tømmerne med begge hænder.

Hans sad og tænkte paa, om han nu ikke skulde gjøre alvor af at be faren om gaarden en gang til. For nu tænkte han jo paa at gifte sig snart.

Men nu rystede den gamle svøben, Svarten

Digitized by Google

la afsted i trav, og kariolhjulene durede saa imod den frosne vei, at ikke en lyd kunde høres.

Oppe i gaardsrummet stod den svenske og stirrede efter de kjørende, indtil kariolen svandt i en dreining af veien.

Saa begyndte han at gaa henover jorderne med hænderne slapt i lommen. Han gik som i søvne og som i mørke. Hvad havde han gjort! — Hvor skulde han gaa hen?

— Hans Lunde steg af i Moen og begav sig hen til præstegaarden, hvor han tog timer i oldnorsk hos lærerinden; det var den bydamen, som Oscar Mortenson havde saadan frygt for. Hun hed Inga Houge og var student.

I en loftssal i en afsidesliggende fløi af huset, som ellers tjente til skolestue, sad hun allerede foran den sprakende ovn og ventede, da Hans traadte ind. Hun reiste sig nu og satte mekanisk en blaa lorgnet op foran øinene, en vane fra den tid, da hun generte sig over, at hendes ene øie var blindt. Ellers var det en rødmusset og ferm kvinde paa fem og tyve aar, med fyldig hals og en svær brun haarknude lavt i nakken.

De var allerede gode venner og hilste hinanden med en munterhed. Da Hans havde tat kappen af, slog de sig ned ved en af pultene og

Digitized by Google

aabnede lærebogen foran sig. I førstningen hørte Hans ogsaa efter, men om lidt glyttede han hen paa hende og gav sig til at fordybe sig i hendes store, hvide hænder.

Dette med oldnorsken var nu nærmest et paaskud til at faa være sammen med hende. Han var indtat i denne unge kvinde, som havde naaet saa meget længer i kundskaber end han selv, og hvis blinde øie forekom ham saa pikant. I disse dage funderte han kun over, om det var tænkeligt, at hun vilde gifte sig med ham og bli proprietærfrue paa Lunde. Han anvendte alle de kneb, som Hakonson havde lært ham, naar han skulde vinde en kvinde, han søgte altid at være original og merkelig og plagedes altid af sindslidelser og indre kampe, som han skriftede for hende, fordi kun en kvinde kunde forstaa ham.

«— Kan De nu gjenta dette?» brød pludselig lærerinden af og saa paa ham.

Hans havde ikke hørt det spor uden hendes søde stemme, og nu brast han i latter og satte op et ansigt, der ydmygst bad om tilgivelse.

«Uf nei, De er og blir umulig!» sa hun, — «jeg tror vi ligesaagodt straks opgir det.» Men skjønt hun prøvde at være alvorlig,

Digitized by Google

rødmede hun dog, og Hans glædede sig over det.

Da timen var slut, blev de som vanlig siddende i skumringen foran ilden i ovnen og sludre sammen. Og idag betrodde Hans hende, at han nu spekulerte paa at reise ned til Danmark og studere folkehøiskolevæsenet og saa komme hjem og oprette en skole paa Lunde. Hun mønstrede ham fra den skygge, hvori hun sad. Det var klart, at dette om folkehøiskolen anbragte han nu kun, fordi hun skulde se ham større gjennem det. Det naive barn! Han begyndte derpaa at tale om sine kald, betrodde hende, at han vaklede mellem at vie sig til bondens daglige virke eller til oplysningen og den aandelige nyreisning i landet. Hun sad taus og hørte paa ham. Han brugte altid opstyltede og forlorne billeder i den enkleste tale, og han gjorde sine øine store, stemmen rørt og satte op et bedemandsansigt, som gjorde ham helt komisk. Hvorfor sad hun her og hørte paa ham? Nu skriftede han sine kampe og anfegtelser om religiøse spørsmaal og sa, at han havde været fritænker i fem aar, men at han nu holdt paa at arbeide sig ud af det. Og hun hørte ogsaa dette og kunde ikke andet end sidde stille og høre, fordi hun havde faat

Digitized by Google

en gaadefuld medlidenhed med denne underlige mand.

Da Hans endelig maatte gaa, spekulerte han som vanlig paa at kysse hende og betro hende, at hun var alt for ham. Men han veg tilbage for det i sidste øieblik. Det værste var, at han ikke havde faat yde hende sin fulde fortrolighed denne gang heller, nemlig sine sjælekvaler i anledning moren og den svenske. Og dog følte han sig sikker paa, at hun da vilde gi sig over, og af pur medlidenhed hænge sig om hans hals.

Da han kom udenfor, stansede han i mørket og saa tilbage mod de oplyste vinduer, bag hvilke hun sad. Og han følte det nu saa tydelig, at hvis han kunde faa hende, vilde han bli den sterkeste mand i verden.

Inga Houge sad igjen og stirrede ind i ovnsskjæret. Hver gang Hans Lunde gik, havde hun en saar følelse af at slippe fra sig et forsømt barn, som der i grunden slumrede saa meget godt i, og som hun kunde ha lyst til at ta sig af og opdrage. Han satte sig mer og mer fast i hendes tanker, skjønt hun fra først af kun havde øinet hule og latterlige sider hos ham. Og han forstyrrede hendes hidtil saa rolige liv, et liv fuldt af

Digitized by Google

energi og arbeide for at naa frem til det, som hun skulde vie sit liv.

Som ung bondepige havde hun set alle sine søskende dø bort af tæring. Den elendighed og sorg, som hun derved havde maattet gjennemgaa, havde omsider fyldt hende med en fanatisk trang til selv at bli læge, for saa at vende tilbage til sin hjembygd og kjæmpe mod denne dødsfiende, som havde berøvet hende saa meget. Da hun var fattig, havde hun brugt mangfoldige aar til at bli student, fordi hun samtidig havde maattet stræve for føden og læse i fristunderne. I de to aar siden studenteksamen havde hun nu været ude som guvernante for at skrabe penge sammen til videre studier, og hun samlede nu den ene mynt til den anden som en hellig skat, hvorved hun skulde vinde frem og seire.

Men hver gang Hans Lunde skulde komme, merkede hun en fremmed glød om hjertet og følte sig urolig. Naar han var gaat, sad hun og tænkte paa, hvordan man vel skulde gribe sig an med at faa luget ugræsset ud af ham og gjøre ham til en prægtig mand. Men tidt rystede hun disse tanker bort, skamfuld over sig selv, som havde hun grebet sig i fusk. Hun havde jo som en nonne afsvoret alle sine egne krav paa lykke, hendes liv

Digitized by Google

tilhørte de syge, og hidtil havde tankerne paa dette fyldt hende med en religiøs glød, saa hun hver kvæld bad om kraft til at holde ud. Nei, nei, nu skulde hun ikke fuske mer, hun skulde afsi timerne med Hans . . . ha, ha, ha, den latterlige person . . .

Imidlertid gik Karen Lunde fra vindu til vindu i stuen og saa efter de to, som hun ventede med en uforklarlig angst. Skumringen begyndte at fylde stuen, hun turde ikke være alene, men hun turde heller ikke gaa hen og vise nogen anden sin uro. Udtrykket i svenskens ansigt fyldte hendes tanker som et ondt varsel. Da de skulde kjøre af gaarden, havde hun været lige ved at be dem opsætte med at fare. Samtidig turde hun ikke tænke tilbunds i, hvad det var, hun frygtede, af angst for at finde sin egen skyld.

I denne mørkrædde sindstilstand fandt hun tilslut frem en huspostil og begyndte at læse høit i, læste høiere og høiere som for at overdøve en indre stemme. Tilslut tog hun salmebogen frem og sang høit og sterkt, mens mørket samlede sig tættere og tættere i stuen; hendes ansigt blev blegere og blegere, og tilslut sad hun der som et opreist lig i skumringen og sang salmer ganske høit.

Digitized by Google

Gamle Lunde havde ikke fundet sagføreren hjemme og ikke faat udøst sit raseri i anledning af de sidste aviser. Det var denne indre brand af ærgrelser, som nu afkræftede ham, gjorde ham sløv for alt udenfor ham selv, fyldte ham med et fortærende had, der var saa meget mere blodigt, fordi det var saa magtesløst.

Og som den gamle gubbe huskede afsted i kariolen, blev hans røde ansigt mer og mer fordreiet af alt det, han gjerne vilde faat udøse, men som brændte inde, brændte inde — huh! Al god gammel ærlighed og gudsfrygt og sparsomhed og god byrd blev jo nu overalt sparket paa dør, og fant blev bygdekonge og landet ruineret! Lad det staa til! Lad det bare staa til, he, he! Hypp!

Han gav hesten et rap af svøben, og det kom saa uventet, at Svarten skvat afsted i galop. Men den gamle tog godt tag og spændte imod kariolfløien. «Hei, vil du gaa ordentligt, din rakkar! Hører du, hei!» Hesten holdt virkelig ogsaa paa at slaa over i besindigt trav, da pludselig en sælepind røg ud. Gubben saa, den sprat af paa midten. En stø hest vilde nu stanset i et ryk, men denne blev sky og fløi afsted i vilde hop — da røg ogsaa den anden sælepind, og begge

Digitized by Google

kariolarme løsnede fra olerne og faldt ned i veien. I samme øieblik rykkedes den gamle efter tømmerne fremover, gik rundt i luften og saa paa hodet ned i den frosne landevei, mens hesten nu aldeles vanvittig af skræk fløi videre og drog den gamle med sig efter tømmerne, som lidt efter lidt viklede sig om hans fødder.

I timevis havde Karen Lunde siddet der i den hældende skumring og ganske meningsløst sunget den samme salme om og om igjen, da hun hørte en hest knægge, og idet hun løftede øinene, saa hun Svarten, skumbedækket, med tømmerne efter sig komme galoperende ind i gaarden.

Hun satte i et skrig og for ud. Et par husmænd kom farende ud af laaven, forstod straks det hele, to af dem satte paa sprang henad landeveien, mens en tredje i al hast satte en anden hest i, og da han ikke fandt nogen ledig vogn, tog han en træmeislæde og satte afsted i trav henad landeveien.

Men Karen laa besvimet midt paa gaardspladsen, og et par tjenestepiger bar hende ind.

Oscar Mortenson havde siddet paa laavebroen, da han endelig blev var den forskræmte hest, og straks havde han tumlet ind paa laaven og gjemt sig i en mørk krog. Her

Digitized by Google

laa han nu og kjeg gjennem et hul ned i gaardsrummet, da husmændene kom kjørende med den forslaaede gubbe. Træmeislæden skreg og skreg i sandveien, og den gamle gubbe laa der barhodet, tilsølet af veien, blodig og bevidstløs som et slagtet dyr.

Oscar saa og stirrede, men nei — Hans kunde ikke ha været med. —

Først henimod midnat var lægen færdig med at forbinde den gamle gubbe, der han nu laa i sin seng, endnu bevidstløs som en død. Hele hodet var nu indsurret i store, hvide bind, der naaede ned over øinene og næsten skjulte næsen.

Lægen vaskede nu sine hænder, og udmattet af anstrængelsen bad han om en seng for at kunne være i nærheden om natten. Hans tændte et lys og fulgte ham ovenpaa.

Karen, som igjen var kommet nogenlunde til kræfter, sad ubevægelig ved sengen og stirrede frem, og da hun syntes, den store kuppellampe, som hang over bordet, lyste saa daarligt, tændte hun et lys og satte ved den gamles hovedgjærde.

Oscar Mortenson sad i en krog længst borte i stuen, stum, urørlig og klippede og klippede med de store, mørke øine. Hans sorthaarede hode hvilte saa trygt paa de brede

Digitized by Google

skuldre, hans ansigt var lige rødt, lige roligt, kun den lave pande var lidt sved. Saa kom Hans ind igjen, og skjønt han strøg tæt forbi den svenske, ænsede han ham ikke, men gik hen og satte sig hos moren ved den gamles seng.

Pausen blev uhyggelig. Man hørte kun hinandens aandedrag og væguhrets pikken. Nu og da var Karen henne og prøvde at skrue lampen lidt op.

Denne rystende begivenhed havde atter gjort Hans lysvaagen og ædru, saa han følte den nøgne virkelighed som en iskold jernklo i sig. Nu vilde faren antagelig dø, nu blev gaarden hans, nu blev han herre paa Lunde. Men hvad skulde han nu gjøre, for nu maatte han gjøre noget. Det føltes som et strubetag, og hans hjerte krympede sig under følelsen af dette tunge, anstrængende krav, han nu maatte igjennem, denne byrde, han maatte løfte og bære frem alene.

Han fæstede sine øine paa den blege mor, og denne glyttede et øieblik hen paa ham, hvorpaa hun sukkede langt. Hans syntes nu i dette ansigt at læse en forvreden smerte, en mindelse om de ansigter, han havde set hos vanvittige.

Nu saa han pludselig ogsaa paa den svenske. Denne sad og saa ret frem med de

Digitized by Google

store, sorte øine. Nu mandede Hans sig op og gik hen til ham, dog ikke ganske nær, idet han sa i en myndig tone: «Du Oscar kan gaa og lægge dig!»

Den svenske ligesom vaagnede ved at høre sit navn, og ganske forvildet saa han sig om: «Ja,» sa han, «hvad vil du?»

Hans gjentog sin myndige ordre. Svensken sa atter ja og ravede ud.

Og atter blev mor og søn siddende ved sengen i denne pinlige stilhed uden at turde se paa hinanden.

Endelig brød Hans tausheden: «Tror du, han kommer sig?» spurte han med rørelse i stemmen.

«Vorherre gi det!» sukkede hun.

Og begge vendte sine øine mod den syge, mens kanske ingen af dem i bunden af sit hjerte ønskede, at han skulde staa op af sin seng igjen.

Henimod morgenen begyndte den syge at røre paa sig. Saa begyndte han at tale noget usammenhængende. Saa lod det til, at han sovnede igjen. En times tid derefter vaagnede han og rev bindet op af øinene, saa han kunde se de to. Og atter begyndte han at tale: «Sidder I der og vaager?» sa han. — «Aaja, med mig er det nu snart

Digitized by Google

forbi. Men kan I begribe, at sælepinderne røg af paa midten, de faldt ikke ud, nei de røg af paa midten, og det har aldrig hændt mig før.»

Nu laa han længe stille og aandede tungt, idet han fæstede øinene paa Hans. Han blev lidt efter lidt blodrød i ansigtet, og hans øine begyndte at lyse af feber.

Med et piblede taarerne frem i hans røde øine og begyndte at rinde nedover de rynkede kinder.

«Hans,» sa han nu besværligt, «kan du ikke forstaa, det gjorde mig ondt, at jeg skulde være nødt til at gaa dig forbi og ty til den svenske, naar jeg havde brug for en at ha tillid til. Jeg trodde, jeg skulde faa en søn, men saa fik jeg en fremmed i huset. Og nu dør jeg. Jeg er den sidste odelsbonde her i dalen. Snart dør vel ogsaa den sidste i landet. Saa blir der ikke bønder mer, men bare husmænd og opkomlinger. I det sidste har jeg været saa rent alene her paa Lunde. Bare jeg og de gamle husene. Jeg vidste, hvad jeg vidste, men jeg lod det skure, for den, som synder, straffer nok Vorherre!»

Nu laa han længe og strævede med sin besværlige aandepust, endelig reiste han sig op i sengen, atter glødede hodet i feber, og

Digitized by Google

han løftede hænderne og udbrød: «Hans, jeg ventede paa, at du skulde spørge mig om gaarden en gang til. Men du gjorde det ikke. Jeg ventede hver dag. Nu faar du den ikke. Lad svensken faa den. Lad svensken gifte sig med din mor, Hans, for han vil drive Lunde godt. Hører du det, Hans, jeg siger dig mine sidste ord; hvis du ødelægger Lunde, saa vender jeg mig i graven. Du faar ikke gaarden, Hans. Du er ikke værdig til at løfte nogen arv, du. Hører du mit sidste ord, Hans, du er mig en skam!»

Saa sank den gamle atter ned. Hans havde reist sig, bleg af skræk. Moren sad atter som et opreist lig og stirrede frem for sig, rystet af denne dødens stemme og uden at kunne magte et ord. Den gamle laa nu og snappede efter luft, saa for han pludselig op i sengen og udstødte et skrig. Det skingrede gjennem huset i den øde nat. Men i næste øieblik sank hans hode ned paa brystet, han faldt atter ned i puderne, og idet han rallede, løftede han sin gamle haand op, knyttet, som en trudsel mod alle, der skulde leve efter ham.

Saaledes døde gamle Gunnar Lunde.

Digitized by Google

XII.

Bygden var gjennemrystet over, at den gamle gubbe paa Lunde havde kjørt sig ihjel. Ingen tvilte paa, at det var hestens skyld. Men paa Lunde gik Karen og den svenske og var ræd for at møde hinanden.

Oscar Mortenson havde, opmuntret af den uskadelige Hans, ladet sig drive imod større og større planer. Han var ikke ond, han var kun blet mer og mer graadig efter at besidde magt, og han klyngede sig til husfruen og til Lunde med en glubskhed som en stor hund, der forsvarer sin portion mad imod en hvalp. Han havde gaat som i søvne og følt, at han drev mod noget mørkt. Nu efterpaa denne hændelse vaagnede han, blev skræmt og begyndte at tænke. Det, som trøstede ham, var bygdens enstemmige mening.

Digitized by Google

Ja, han prøvde endog selv at tro, at det var hestens skyld. Det lykkedes ham ogsaa ganske godt, og hver gang han tænkte paa sin husbond, prøvde han at bli rørt og synes synd paa ham. Men om nætterne laa han og for op i onde drømme.

Karen turde ligesom ikke tænke i denne tid. Hun klamrede sig til bygdens mening, og det lyktes hende nogenlunde at stille sin samvittighed tilro. Men samtidig kunde hun ikke se den svenske uden at faa et lidet stød. Hun havde afskediget ham, om ikke noget havde bundet dem endnu mer sammen end før, nemlig en fælles følelse af skyld. Aldrig havde hun følt sig i den svenskes vold som nu.

Hans havde besluttet at ta gaarden straks. Men hver gang han skulde gaa til moren om det, følte han sig usikker. Det var maaske sorgens skyld, at han endnu var saa svag, og han vilde udsætte det, indtil han følte sig sterk. Det blev da slig, at svensken beholdt sin gamle magt, — nogen maatte jo paase arbeidet og driften.

Hans sad hele timer paa sit værelse med hænderne under hodet. Stadig sang farens sidste ord ham i øret: «Hans, du er mig en skam!» Det gav ham aldrig ro. Om natten kom faren og sa det samme om igjen.

Digitized by Google

Desuden var det dette med sælepinderne, som faren havde ytret noget mistænkeligt om. De faldt ikke ud, havde han sagt. Nei, de røg af paa midten. Hans huskede, at den svenske havde lavet nye pinder, den dag de kjørte ud. Han saa svensken for sig i det øieblik, faren sad i kariolen og spurte, om sælepinderne sad godt. — Her var noget i veien. Du gode Gud, sæt om han kunde faa et sligt jerngreb i den svenske.

Hans fik ikke ro. Han maatte finde sælepinderne. Han begyndte at lede om ulykkesstedet, ledte nede i grøfterne, paa veikanten, endog bortover jorderne. Det blev et vanskeligt arbeide, men for en gangs skyld holdt han ud. Endelig lyktes det ham at finde to smaastykker, som virkelig passede sammen.

Han la dem i sin tegnebog og gik seiersstolt hjem. Samme dag, da baade moren og den svenske sad inde, tog han sælepinden frem og saa gjennemtrængende paa Oscar: «Her er en sælepind,» sa han, «som far brugte dengang — og som jeg vil gaa til lensmanden med. Her er vist lagt an paa, at den skulde falde ud og gjøre hesten sky. Den er med en kniv gjort tynd som en fyrstikke paa midten! Se bare her!» Og han gik hen

Digitized by Google

og holdt pinden lige under næsen paa den svenske.

Oscar Mortenson reiste sig brat, saa Hans veg et par skridt tilbage. «Bevis, det var den der sælepinden du!» busede han ud. — «Ha, ha, — der kjører saa mange langs landeveien!»

«Jeg kjender den igjen!» løi Hans. — «Det var denne her, og du Oscar har . . .» han fik ikke fuldført sætningen; thi den svenske glemte sig rent, gjorde et greb efter sælepinden for at rive den fra ham; men Hans veg atter tilbage og stak den i lommen. Saa drev svensken ud gjennem dørene, idet han haanlo: «Ja, ja, gaa til lensmanden med den du, Hans!»

Moren reiste sig fra sit sytøi, bleg som det lagen, hun havde paa fanget, og gik ud.

Hans stod igjen alene, og den tomme stue begyndte at danse rundt for hans øine. Nu tvilte han ikke paa, at hans mistanke var rigtig. Kanske moren var med i det. Som han stirrede ind i dette, blev han aldeles svimmel, og pludselig kastede han sig tvers over en bænk og stønnede dybt: «Stakkars far!»

Hans første tanke var nu den at styrte afsted til lensmanden med det samme. Men da han var færdig til at gaa, fandt han ud,

Digitized by Google

at det kanske var bedst at opsætte det til imorgen for at overveie det hele fra alle kanter.

Samme kvæld sad Inga Houge atter i skumringen foran ovnen og ventede paa Hans. Han havde ikke læst hos hende de par uger efter farens død, men nu i eftermiddag fik hun et brev om, at han kom ikvæld.

Og atter sad hun her og greb sig i den fremmede glød om hjertet, idet hun ventede paa denne unge mand. Ja, var det ikke latterligt! Hun havde savnet ham i denne tid og frygtet for, at han ikke kom igjen for at læse mer. Tanken paa, at han nu havde mistet sin far paa denne sørgelig vis, satte ham i et mildere skjær, og hun tænkte ikke længer paa alle hans latterlige sider. Nu sad hun og skjalv for, at han hvert øieblik kunde træde ind. Og hun lo pludselig over sig selv, fordi hun skjalv over, at en af hendes elever skulde træde ind.

Da han aabnede døren, reiste hun sig som vanlig og satte den blaa lorgnet op foran øinene. Da hun tog ham i haanden, saa hun, at han var usedvanlig bleg. Han havde vistnok lærebogen med, men han la den paa pulten og sa med et suk: «Ja, denne gang tænker jeg, vi ikke læser, men heller

Digitized by Google

snakker sammen. Jeg maa faa lov til at . . . at betro Dem noget . . . noget forfærdeligt!»

Aldrig før havde hun hørt en saa ægte sindsbevægelse i hans stemme, aldrig set hans ansigt saa modent bedrøvet, aldrig de store, vakre øine med en saa ægte dybde. Hun skjalv endnu, da de satte sig sammen foran ovnen, og i den spændte pause før han begyndte, følte hun paa forhaand, at hvert af hans ord vilde gaa hende nær.

Da han begyndte, sad hun allerede aandeløs, havde tat lorgnetten af, stirrede paa ham med det levende, store øie, glemte sig helt hen i ham. Hun saa hans pande og det rige blonde haar i ovnsskjæret; underansigtet laa i skygge, fordi han hældede sig forover; langt nede saa hun hans haand dukke frem i ovnsskjæret, og den hvilte antagelig mod hans knæ. Historien var forfærdelig, fordi han selv levde midt oppe i den og fortalte den, som om den brast ud af ham, som om han skreg den ud imod hende og bad om hjælp. Gang paa gang vilde hun reise sig og ryste denne uhygge af, ryste selve Hans Lunde af. Men hun blev siddende. Da han nu begyndte at skildre sine planer, følte hun sig skjælve af deltagelse i dem.

Digitized by Google

Sagen var vanskelig, fordi man ikke havde andet bevis end denne sælepind, det var bedst ikke at røre op i det nu straks, kanske morderen saa af mangel paa bevis vilde bli frikjendt. Nei, det var bedre at falde morderen i ryggen og tvinge ham til selv at rive masken af. Her laa vanskeligheden; det var en kjæmpestor og hellig opgave, den kunde maaske ta aar, men Hans havde besluttet at vie sit liv til den. Hans fars morder skulde slæbes for dommen, retfærdigheden skulde seire tilslut, sandheden afsløres, han fik ikke en rolig nat, før denne mare var tat fra brystet paa ham. Det var forfærdeligt, og især fordi han nu maatte lade som ingen ting for det første, slæbe paa dette farens lig uden at turde ryste det af. Og saa var han saa alene . . . !» Her brast Hans endelig i graad.

Inga sad og stirrede ind i det. Først la hun sin haand over hans pande og sa trøstende: «Hans . . . !» hun glemte at tilføie efternavnet. Derpaa vaagnede hun ligesom og rykkede haanden hurtig tilbage. — Ja, han var i sandhed alene. Naar han nu gik hjem, vilde hun ha en følelse af, at han gik ud i et farligt mørke, og at hun vilde føle sig tryggere ved at følge ham. Hun saa denne svære opgave pludselig bli

Digitized by Google

læsset paa denne svage mand, og det mindede hende om, naar hun havde set en spinkel hest trækkes baglængs i bakken af det altfor tunge læs. Hvor ofte havde hun ikke havt medlidenhed med hesten og skyndt sig hen og tat i med den! Denne følelse fik mer og mer magt over hende, og nu maatte hun pludselig op og gaa frem og tilbage, ængstelig for at glemme sig og begaa noget galt.

Men da nu Hans, anende hendes svage modstandsevne i denne stund, reiste sig og tog hendes hænder, blev det hende for meget, hele hendes magt over sig selv sank sammen, og hun slog armene om hans hals. Hans blev drukken af berøringen med denne attraaede kvinde, men han havde endnu koldblodighed nok til at udbryde, idet han krystede hende ind til sig: «Tak, tak, fordi du blir min, vi skal kjæmpe sammen!»

I det de nu sank sammen i hinanden i denne første, berusende hengivelse, foregik der noget overvældende i Ingas sjæl. Det var som denne mørke, grufulde forbrydelse havde trukket hendes kjærlighed frem efter haaret. Al hendes higen efter at kunne øve barmhjertighed, at kjæmpe mod sygdom og ulykke, at elske sundhed og glæde frem blandt

Digitized by Google

menneskene, det forenede sig nu med hendes ungdom og berusede hende som i en ny forklarelse. Hun behøvde ikke længer kvæle tanken paa kjærlighed, drømmen om et barn, hun fik det jo nu sammen med det andet; hun kunde gi sig til en stor og hellig opgave, idet hun gav sig til en mand, vie sig til ham, idet hun viede sig til kamp for retfærdighed. De glødende syner af dette reiste sig nu i hende som en fanfare, og hun ligesom borede sig ind i Hans, kunde ligesom aldrig gi sig nok i hans vold, baaren som hun var af driften imod det ophøiede maal, som hun øinede i ham.

Da de vaagnede, følte Inga ligesom en frysning ved tanken paa, hvad der nu var hændt. Hun saa paa denne mand, men skyndte sig at tænke paa hans sag og følte sig atter rolig.

Da de skiltes, var de enige. Al tale om deres kjærlighed, deres fremtid, blev at tale om deres fælles livssag. De blev enige om, at Hans skulde ta gaarden nu straks, men samtidig beholde svensken for at udspionere ham. De bestemte endog sit giftermaal til ved juletider.

Da Hans gik, følte Inga det uhyggeligt ved at slippe ham iblandt hans fars mordere.

Digitized by Google

Hvem vidste, om han selv kunde føle sig tryg. —

Om natten laa hun og stirrede ind i fremtiden. Nu og da grebes hun af en uforklarlig angst for, hvad hun havde gjort. Det eneste, som skaffede hende ro, var at flygte ind i tankerne paa deres opgave.

Digitized by Google

XIII.

I de følgende dage førte Hans et forunderligt liv. Han levde i den lyksaligste drømmeverden om sit giftermaal. Men hver gang han skulde gaa til svensken og ta en eller anden myndighed fra ham, følte han en ubehagelig skræk i blodet over at skulle stille sig op imod denne mand. Derfor fandt han altid et paaskud til at opsætte det. Han gik nu og var ræd svensken, thi han skammede sig over, at han intet foretog. Han var ogsaa ræd moren, han skammede sig for hende af den samme grund. Han var ræd dem begge to, thi han indsaa, at de ganske frækt bedrog ham, fordi de oversaa og foragtede ham. Denne følelse af underlegenhed bragte ham stadig til at gaa udenom dem begge.

Digitized by Google

Gang paa gang reiste stoltheden sig i ham, han knyttede næverne og græd og svor paa de største beslutninger. Hver gang han opsatte, lagdes der en ny sten paa hans samvittighed. Tilslut begyndte han at maatte lyve for sin forlovede, fordi han skammede sig over intet at faa istand. Han flygtede nu udenom den onde samvittighed som udenom skolebøgerne, flygtede som var der en sælsom rytter med udstrakt haand i hælene paa ham. Og nu, endnu mer end før, blev den uvirkelige drøm, de store ord, de dunkle idéer, som ingen krævde ham til regnskab for, mer og mer det han flygtede ind i, drak sig bedøvet af for at stive sig op i egne øine og glemme samvittighedens anklage. Aldrig havde han skrevet saa gode digte om «ho mor» og «Norreg» som nu, aldrig i ungdomsbladene skrevet mere glødende opraab til ungdommen om at reise sig til værn om friheden end nu. Hver gang han havde hengit sig i et saadant luftslot, trodde han at ha betalt noget af sin gjæld, faat et forsprang for samvittigheden. Men i næste øieblik var rytteren i hælene paa ham paa ny, og han hørte sin fars sidste ord: «Hans, du er mig en skam!»

Saa en dag træder moren op paa hans værelse. Hun var som altid i den senere

Digitized by Google

tid meget bleg, og hun saa ud som hun aldrig sov.

«Ja, Hans,» begyndte hun, idet hun satte sig og strøg de flade hænder over hinanden paa knæet — «vi to maa nok snakke sammen om det, som er igjen efter far din.»

Da Hans saa paa hende, veg hendes øine unda og fæstede sig mod væggen, idet hun strøg og strøg med hænderne.

Hans blev nu kjæphøi, skjønt han i sit indre skjalv for at trækkes ind i dette opgjør. «Tja!» sa han henkastet og gjorde et slæng paa gulvet, «det har jeg endnu ikke bestemt.»

Og atter maatte Karen indrømme for sig selv, at denne hendes søn var naragtig, der han nu gik og brystede sig. Hvor havde hun ikke gruet for dette opgjør! Men idag havde svensken truet med at reise, hvis hun ikke fik det ordnet. Hun havde formelig slæbt sig opover trapperne; men nu, da hun stod foran sin dommer, han, for hvem hun martredes af skrupler, — og hun saa ham blære sig i hele sin magtesløse skidtvigtighed, da fik hun trang til at briste i latter, og hun maatte gi svensken ret i, at han fortjente at bedrages. Det forfærdelige var, at hun ikke nu længer følte nogen smerte ved at indrømme det.

Digitized by Google

Hun svarte: «Ja, du bestemmer nu neppe alt, du for din del. Jeg faar vel ogsaa ha lidt at si, først og fremst faar vi nu bli enige om gaarden.»

Hans mandede sig op: «Ja gaarden er vel min den, ved jeg. Om et par uger flytter min kjæreste hid, og da saa jeg helst, at du havde bragt mit skjøde i orden!»

«Ja,» sa hun — «du ved jeg arver jo mindst det halve. Og jeg synes, jeg er for ung til at slippe mit fra mig endnu. Vil du ha hele gaarden, saa faar du udbetale mig min del, eller nøie dig med halvdelen for det første.»

Hans stirrede paa hende med aaben mund: «Men endalle pengene efter far da?» sa han.

Moren strøg og strøg med hænderne og saa borti væggen: «Ja pengene efter far din er det smaat med!» sa hun. «Det var blot et par hundred paa sparebankbogen.»

«Ja, men han havde jo en hel formue paa kistebunden? Han vilde jo ikke sætte dem i banken af hensyn til skatterne? Hvor er de pengene henne?»

«Du tar feil, Hans,» sa Karen. «Jeg har ledt og ledt, men der fandtes intet.»

Hans blegnede. Han huskede nu, at han et par nætter efter farens død havde vaagnet

Digitized by Google

ved luskende fjed nede i stuerne. Havde de bestjaalet ham, mens han i god tro laa og sov?

Moren saa fremdeles hen i væggen og fortsatte: «Du, som ikke har lært noget af gaardsbrug, Hans, vil faa hænderne fulde, om du skal bli siddende paa en gjældbun den gaard. Derfor tænkte jeg, du for det første kunde nøie dig med halvdelen — efter min tid faar du jo det hele.»

«Nei, det gaar jeg aldrig med paa!» busede Hans ud. «Gaarden har jeg ret til, og jeg tænker med det første at se mig om efter en ny tjenestegut.»

Morens øine tog nu flugten endnu længer bort, hun reiste sig hurtig og gik.

Men om natten laa Hans og svedte under bitre betragtninger. «Det er klart, de har bestjaalet mig,» tænkte han. «Aa, havde jeg enda jaget svensken for længe siden, saa havde jeg da havt pengene efter far. Nu æder den skurk sig mer og mer ind paa mig.»

Denne følelse af, at det nu var for sent at gjøre om igjen, bragte hans tanker ind i et behageligt mørke, saa han sovnede og sov langt paa den næste formiddag.

Og da han nu begyndte at overlægge sin fremtid, dette at skulle slæbe paa en gjæld-

Digitized by Google

bunden gaard — han, som havde saa mange høiere interesser, — nei, det gik ikke, han orkede ikke ta det paa sig. Havde det ikke været for hans forlovedes skyld, saa havde han reist sin vei fra det hele og slaat sig paa folkehøiskolen alligevel.

Et par dage efter gik han hen til moren og sa, at han alligevel havde bestemt sig til at ta halvparten af gaarden, men paa den betingelse, at han fik den bedste stuen at bo i.

Faa dage derefter var sagføreren paa Lunde og opsatte dokumenterne, som Hans underskrev med meget flotte sving.

Efterpaa følte han sig som herre over det hele. Samme eftermiddag tog han sig en dygtig dram, stivede sig op, satte brystet frem og marscherede hen til svensken i vedskjulet for at gi ham ordre til at kjøre til kværnen straks.

Svensken gav sig god tid til at hugge øksen fast i stabben og sparke vedskierne tilside, før han svarte. Endelig rettede han sig op med et ondt smil: «Er gaarden din nu kanske?» spurte han.

«Det skiller dig ikke!» sa Hans. «Jeg er ialfald den, som har myndigheden her paa Lunde, og som du faar rette dig efter — saalænge du er her.» Hans fik i det samme

Digitized by Google

hjertet op i halsen, han frygtede, svensken vilde fare paa ham, og lavde sig til at flygte. Men svensken stod aldeles rolig, og om lidt satte han sig endog ned paa stabben.

«Ja, saa faar jeg fortælle dig en nyhed!» sa han og smaalo uhyggeligt. «Jeg er ikke saa sikker paa, hvem som er mest husbond af dig og mig nu. For mor din og jeg er kommen overens om at gifte os.»

«Gifte . .!» Hans begyndte at smaahoppe der han stod.

«Ja!» sa svensken og begyndte roligt at karve i piben.

Hans knyttede næverne og aabnede munden for at skrige ud: «Det skal aldrig ske!» Men i det samme reiste svensken sig, og Hans veg et par skridt baglængs og luskede ud.

Hans fik nu i sine overlægninger en uhyggelig følelse af, at han havde forspildt den rette tid, og at han nu blev overmandet og maatte vige, altid vige tilbage.

Det værste var, at hans kjæreste tidt var saa underlig kold og fremmed, naar hun mødte ham. Han forstod, hun havde skrupler. Han havde kun et middel til at ilde hende op og tænde elskoven i hende, det var at skildre deres fælles sag og fylde hende med skjønne billeder om den.

Digitized by Google

Han fik tilslut omdigtet morens giftermaal derhen, at det netop var udmerket for deres sag. Nu fik svensken og han hver sin halvdel af gaarden, nu skulde man se, hvem som kom til at sætte den anden tilvægs. Hans, med den glødende opgave, eller svensken med forbrydelsen og den onde samvittighed. Hun skulde bare se, at netop dette var det ypperste udgangspunkt for at fange morderen i fælden. Inga saa utrygt paa ham, men Hans snakkede saa længe, at hun tilslut gav sig over.

Lidt over jul blev de gifte, og Inga flyttede til Lunde. Mellem de to stuer gik der næsten aldrig bud. Og da Karen og den svenske udpaa vaaren giftede sig, negtede Inga at delta i bryllupet, hun la sig syg. Det samme havde Hans ogsaa svoret at gjøre, men i sidste øieblik gik han med alligevel.

I den sene vaarsne stod hestene rundt kirken og rystede sig i sæletøiet, saa dombjælderne ringlede, mens følget stod ved indgangen og blev ordnet til indtoget i kirken.

Hans Lunde tog sig storartet ud i sin nye yderfrak og pelshue. Nu, da han først skulde være med i dette, fandt han det mest overlegent at lade som ingen ting og endog hjælpe til med forberedelserne. Særlig havde

Digitized by Google

han funderet over, om man skulde holde sig til de gamle, nationale skikke under høitiden eller bruge de nye, som stammede fra Danmark. Først havde han bestemt at vise, at vi burde holde paa vort eget. Men da sagføreren ogsaa kom, fandt han det bedre alligevel at vise, at man var kulturfolk paa landet ogsaa. Derfor skulde han nu lede bruden ved armen indover kirkegulvet og op til koret, hvor brudgommen sad og ventede paa hende.

Men idet han nu i spidsen for følget bød sin mor armen, og hun tog den, gik der et stød i begge, og de stirrede et øieblik ganske sælsomt paa hinanden.

Og Hans forstod i dette øieblik, at moren holdt paa at synke sammen under det, hun nu var kommet op i, at hun slæbtes med af noget uforklarligt, og at hun forgjæves ventede hjælp fra sin søn til at stritte imod.

Der kom nu en dyb afsky over Hans, fordi han godvillig ledte sin mor frem til dette skjændige ægteskab. Da de stod oppe paa trappen, vaklede han som om det endnu var muligt at vende om. Men saa begyndte orglet, og nu stod de inde i kirken, som var fuld af nysgjerrige tilskuere.

Under disse tilskueres blikke kom Hans til at tænke paa sin nye yderfrak. Og han

Digitized by Google

rettede ryggen ud, bar hodet smukt og gjorde sig umage med at gaa som en fin kavaler, idet han nu vandrede med bruden opover kirkegulvet. Moren blev tyngre og tyngre i hans arm, og tilslut maatte han formelig slæbe hende. Og imens sad farens morder oppe i koret og smilte nedover imod den unge mand, som saaledes slæbte sin mor op til ham.

Da Hans endelig sad blandt bryllupsgjæsterne og saa sin mor vies til denne hans dødsfiende, kom der pludselig en forunderlig svimmelhed over ham. Han syntes oppe ved alteret at se en tredje, som trængte sig imellem brudeparret, en skygge med forbundet hode — det var hans afdøde far, og han hørte ordene: «Hans, du er mig en skam!»

Han maatte flygte ifra dette rædsomme syn, og han flygtede ind i sin opdigtede gode samvittighed, flygtede ind i løfterne til sig selv. Han skulde drive sin halvpart af gaarden slig, at faren blev tilfreds, om han kunde se ham — han skulde sætte svensken tilvægs, pine tilstaaelsen ud af ham, rive masken af denne hykler og slæbe ham for retten. Ved Gud, han skulde . . .

Men hele tiden turde han ikke se op mod alteret. Han var ræd, at skyggen med det forbundne hode stod der endnu.

Digitized by Google

Digitized by Google

ANDEN BOG.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Der kom gode aar og onde aar, og Lea strævde sig fremover tomme for tomme. Hver gang hun magtede at indfri et gjældspapir, pustede hun ud, som havde hun naat toppen af en bakke. Hver gang hun la ind en ny strækning udmark og dyrkede, følte hun det som en aandelig vækst i sig selv. Og mens hun saaledes arbeidede gaarden fremover til større og større frugtbarhed, vokste sønnerne med i følge. Lea blev deres mor og gaarden deres lærer, og de vidste, at naar de tjente den ene, saa tjente de begge.

For at sikre sig, at der blev grundlagt i dem en ædru dømmekraft, lod hun dem begynde sin udvikling nede fra selve jorden og selv bygge fortsættelsen op af den. Og fordi hun havde aabnet deres øine for, at den mindste

Digitized by Google

ting har sit eventyr, sin slumrende sjæl, der altid higer mod noget høiere, derfor blev arbeidet paa aker og eng en skole, en drivfjær til altid større opgaver, den ene en følge af den forrige, som igjen fordrede nye egenskaber, ny vækst og dygtighed i dem selv.

De passerte graderne opover en hel liden kulturudvikling. Fra at lage sit eget legetøi selv vokste deres selvsyn og higen til at lave værktøi for sit arbeide paa gaarden. Det tunge arbeide gav dem idéer til at finde ud redskaber at gjøre det lettere med. I arbeidet paa aker og eng opdagede de en mængde mangler og krav, som bragte dem til at fremkalde forbedringer eller finde paa nyt. Denne første opfinderglæde, denne følelse af triumf over naturen og vanskelighederne, smittede fra den ene til den anden, og med moren som dommer fremkaldte det ædel kappestrid. Fra at forbedre river og hestetjor ved smaa sindrige tilføielser tog de høiere og høiere maal. De stigende opgaver førte dem snart til snedkerværkstedet. Her blev det nye vanskeligheder at overvinde, og den største var deres uduelighed. Deres higen maatte føre evnen paa slæbetaug. Men de famlede sig længer og længer frem, gjorde meget unyttigt, men lærte deraf at gjøre noget nyttigt.

Digitized by Google

Moren, som stadig fulgte dem med opmuntring, skaffede dem snart tegninger at arbeide efter. Da andres tegninger ikke tilfredsstillede længer, begyndte de selv at tegne. Det var ogsaa forbausende, hvor hurtig de lærte dette nu, da de selv havde noget at bære frem i tegningen, og da de paa forhaand var herre over den praksis, hvis theori de skulde skabe.

Fra snedkerværkstedet meldte der sig krav til smidjen. Og nu gik de til det nye uden frygt, fordi de allerede havde smaa seire bag sig; de vidste, at det vanskelige saa alligevel ikke skulde slippe dem af hænderne, før det var overvundet.

Da de vidste, at moren straalte af glæde, hver gang de tilkjæmpede sig et nyt fremskridt, saa blev arbeidet for dem det samme som at være glad i mor. Da de yngre indsaa, at den dygtigste fik mest plads for sin mening hos hende, blev kappestriden om at opnaa dygtighed den samme som den om ret til at ha en mening. Da al deres indsigt og erfaring var avlet frem af arbeidet paa jorden, saa tog alle de opgaver, som fristede dem, ogsaa sigte paa at fremkalde nytte for mor og for jorden, og derfor blev alt, de gjorde, nyttige ting, hvis grad af brugbarhed jorden og virkeligheden satte paa prøve.

Digitized by Google

I denne stadige vækst i opgaven meldte der sig snart trang til boglige kundskaber, særlig mathematik. Moren underviste dem, saa langt hun rak, siden skaffede hun dem bøger til selvstudium. De slugte nu theorien med utaalmodighed, fordi den levende opgave stod og ventede. Theorien blev det værktøi, de i en fart lavde og afpassede for at kunne magte selve tingen. Ud fra sit personlige værk tømrede og udvidede disse unge mænd nu sin erkjendelse, den begyndte i deres første lille aker og pegte fortsættende høiere og høiere. Jo mere tilkjæmpet dygtighed, jo flere bøger, jo videre blev verden. Det, de lærte af bogen, stod de nu inde for med sin trang til det, derfor blev det lærte et led i deres personlige vederhæftighed. Ligesom hos moren blev det deres livslov at tvinge sig til at udføre, hvad de ofrede tid til at planlægge, derfor blev drømmen i dem en magt, de lærte at herske over, samtidig en drivfjær imod at kunne udføre.

Efter som gaarden kastede mer og mer af, kunde det daglige arbeide paa jorden lidt efter lidt overlades til tjenerskab og gutterne spares for det mest maskinmæssige. Og fordi moren eggede dem til altid at hige videre og videre, blev deres arbeide i værkstederne al-

Digitized by Google

drig trættende, men en stadig spænding med stadige, opmuntrende seire. De var deres egne elever, og deres higen var deres lærer.

Hvor stolt var ikke Lea den dag hun saa sig raad til at skaffe dem et stort, bekvemt indredet arbeidshus. Det blev lagt i vinkel med stuebygningen, og det indeholdt smidje og flere andre værksteder, samt et stort læseværelse og bibliothek. Det var hende en lyst at skaffe dem alle de materialer, de bad om, hun saa jo, hvor vel det blev anvendt.

Der begyndte nu at udvikle sig større og rigere forhold mellem Lea og hendes sønner. Jo mer hun gav dem af det bedste i sig, jo rigere det frugtede, jo mere overflod dæmmede der sig op i hende til at gi endnu mer.

Hun la jo daglig de spændte staalfjære under deres energi, hegnede om det sterkeste, som grodde frem hos hver især, inspirerede dem og eggede dem til større og større tag. Hidtil havde de arbeidet sammen, ligesom i en skole, hvor de alle havde brug for at lære det samme grundstof, de samme grundregler. Men snart begyndte deres higen at søge sine egne veie, at digte sig om i sine egne former. Det var en usynlig og tyst skabelsesproces, som foregik hos hver især og aabenbarede sig

Digitized by Google

lidt efter lidt fra det famlende mod det mere sikre og personlige.

Saaledes gled den ældste Halvard mer og mer over i selve jordbruget. Skaberglæden fra værkstedet fulgte her med, derfor blev gaardsdriften for ham nu en slags mekanisme, som det gjaldt at hæve til større og større nytte og skjønhed. Atten aar gammel stod han i spidsen for store træplantninger opover de udhuggede heier, læste og fulgte med i fagskrifter og blev sin mors fuldmægtig i driften. Dette opbygningsarbeide i mors jord blev snart en art samvittighed i ham, og dertil maalet for hans høieste ærgjerrighed. Væksten frem imod idealet af jordbrug blev det samme som idealet af den mand, han vilde kjæmpe sig frem til at bli.

Olaf, som kun var et aar yngre, gav sig mer og mer hen i smidjen. Og ude fra jorden og arbeidet kom Halvard til ham med sine krav til nyt, til forbedringer og fremskridt og sa: «Kan du finde paa noget her?» De to brødre inspirerede hinanden og udfyldte hinanden. Den unge smed fordybede sig med lidenskab i sit værksted, og som en fiolinspiller aldrig blir træt af at øve paa sit instrument, saaledes kjæmpede Olaf utrættelig for større og større herredømme over jernet.

Digitized by Google

Hvilket lunefuldt stof var det vel ikke ogsaa! Han elskede det, og han rasede over det. Det kunde føie sig saa mygt under hans vilje som det bløde ler under billedhuggerens haand. Men det kunde ogsaa være gjenstridigt som en lunefuld unge. Han tog tag med det som en modstander, han vilde tvinge i knæ. Han kunde gaa til det med et modigt «kom an!» Men han kunde snige sig ud af smidjen, fortvilet ligesom paa flugt. Og atter gik han paa. Han tvang sig til at ta kjæmpetag i dygtighed, fordi det blev ham en fiks idé, at jernet haanede ham for hans udueligbed og vanmagt. Opgaverne steg og steg. Seksten aar gammel kaldte bygden ham mestersmed, og sytten aar gjorde han et vægubr, som forbausede enhver. Mest la han an paa at gjøre sig nyttig for mor, at tilføre jorden og arbeidet nye kræfter, nye værdier ved jernet.

I denne strøm af energi, som de to ældste udfoldede, reves de yngste, Erik og Henrik med. Erik strævde nu i snedkerværkstedet, hvor han skar i træ efter sine egne tegninger. Det var kun en gjennemgang, han agtede sig meget længer. Allerede som liden gut havde han i sit stille sind gaat omkring og set forskjellige ansigter hos en og samme ting. Et

Digitized by Google

stykke kul var nu f. eks. en ting, en glat laavedør en anden ting, men kul og laavedør brugt med den rette virkning paa hinanden kunde jo bli en mand eller en ræv, ja baade et svin eller en engel for den sags skyld. Det var forunderligt. Med en mængde slige funderinger gik han en tid og betrodde sig til mor, og da hun tilslut ante, at dette var noget centralt hos gutten, prøvde hun at samle det i ham og tvinge ham til at omsætte det i noget værdifuldt.

Det blev da til, at han ganske af sig selv blev en hel tegnemester, fordi det altid morede ham at fremkalde de forskjellige ansigter hos en og samme ting; særlig var det morsomt, fordi det nye ansigt først gik op for andre, naar han havde udhævet det i sin tegning. Først havde han nok i den stille glæde over at eie dette for sig selv. Men i kappestriden om at gjøre sig nyttig for mor, eggedes han snart til at yde brugbare værdier. Han begyndte at overføre sine tegninger i træ, og det vokste til mer og mer værdi. Han kom til at se det menneskelige ansigt hos enhver ting, dermed trangen i det til at forklares. Saaledes kunde han en tid ikke udstaa stolene i stuen og fik lov at arbeide et helt nyt sæt efter sit eget hode; disse blev virkelig smukke:

Digitized by Google

«Slig ser en stol ud, naar en pudser styggedommen af den,» sa han, da han bar dem ind.

Dette at pudse styggedommen af tingen blev nu hans største higen.

Saa længe gik han og ærgrede sig over, at stuebygningen stod og rynkede øienbrynene og surmulede, at han tilslut prøvde at faa den i lidt bedre humør. Han overførte den paa en tegning, skilte det sure og sinte ud og lod det smukke komme mere til sin ret. Da moren kunde afse pengene, lod hun virkelig stuen reparere efter Eriks hode, og aldrig kunde hun tænke sig en general saa stolt foran fronten, som naar den unge mand gik der med arbeidsfolkene og agerede arkitekt. Det blev ogsaa en seir for ham, og det eggede ham til nye og atter nye og større opgaver.

Endnu arbeidede ung Henrik som Olafs haandlanger, men han følte, at dette arbeide langtfra var hans, og i smug strævde han med noget for sig selv, ingen fik vide hvad, uden moren, men hun vilde jo ikke forraade ham.

Hvilken fryd var det ikke for Lea at se disse flittige sønner! De var forelsket i sit arbeide, de skjænkede det hele sin ungdom, og mens de byggede arbeidet op, maatte de bygge sig selv altid høiere end det. Engang

Digitized by Google

havde Lea frygtet for, at deres higen, deres fyrrige sind skulde løbe ud i det abstrakte og ufrugtbare sværmeri. Nu da hun beholdt dem hos sig, begyndte hun næsten at bli ræd for ikke at strække til.

Hidtil havde hun jo været den, hvoraf de diede al næring for sin vækst. Men sæt, om hun snart blev for liden. Det maatte ikke ske. Hun maatte nu ta sig sammen og begynde at klatre. Hidtil havde hendes vækst strømmet ind i dem, nu begyndte deres at strømme ind i hende. Det var som alle hendes seil spændtes af en endnu sterkere bør end før, thi hun maatte jo være foran.

Der vældede nu frem et helt nyskabt aandsliv mellem Lea og hendes sønner. Hendes dyre erfaringer, som før havde været lidelse, opstod nu i sønnerne og blev lykke. Alle de tanker, hun trodde var døde i hende, vaagnede nu og strømmede ind i gutterne og blev levende paany. Alt det, som havde været eventyr i hende, men kvalt af skuffelserne, det sprang nu ud i en ny vaar gjennem gutterne og blev værdier gjennem deres arbeide. Naar hun traadte ind i deres arbeidsrum, var det som hun skinnede paa det, de var i færd med.

Der blev snart en kappestrid mellem mor

Digitized by Google

og sønner om at gjøre sig værdige for hinanden. Ofte stod hun op om natten for at se, om der brændte lys over i arbeidsbygningen, for saa at gaa derover og be dem tænke paa sin helse. Til gjengjæld hørte hun tidt en af gutterne komme listende udpaa natten for at undersøge, om mor sov eller laa vaagen med bekymringer.

Saaledes byggede mor og sønner hinanden op, gjennem kjærlighed til arbeide og fra arbeide til mere kjærlighed.

Digitized by Google

II.

En klar høstdag gik Lea nedover alléen med en kurv i haanden. Hun skulde paa sygebesøg til en gammel kone, som i fordums dage havde tjent paa Rein, men som nu sad som husmandsenke under Hakon Hakonson paa Rud.

En gang i ugen gik Lea regelmæssig ud med sin kurv for at se til en eller anden. Men hvilken tung gang var det vel ikke at gaa med disse almisser! For det første syntes hun det var saa umenneskeligt at leve af naade, for det andet havde hun følelsen af, at jo mer hun gav, jo værre blev nøden. Hvilken pine var det ikke at føle sig saa magtesløs!

Hun passerte elven nedenfor fossen, hvor ørreten hoppede i det solglitrende vand, og bøiede saa ind paa en sti, som slyngede sig

Digitized by Google

opad den gulnede birkeli, hvor hist og her en gran stak op og bragte afveksling i de gyldne farver. Hun skulde først en afstikker op til en liden gaard paa bakken og udrette et meget ubehageligt ærinde. En af hendes arbeidere var nemlig igaar grebet i at stjæle en sæk mel fra kværnhuset, og hun fandt det rettest først at tale med faren om sagen.

Hun traadte ind i den lille lave stue, hvis mørkeblaa vægge var temmelig afskurede, og hvor en luft slog imod, som vidnede om, at vinduerne aldrig blev aabnede. Den gamle, sorthaarede gubbe sad mager, gul og hostende i en gyngestol, med briller langt nede paa næsen og læste i en avis.

Lea vidste, at saadan havde denne gamling siddet i henved tyve aar nu. Og samtidig med at gaarden havde gaat agterud, saa han sad paa fallittens rand, havde aviserne gjort ham aldeles forskruet i hodet. Han hørte til de bønder, som Johan Sverdrup og rigsretten og folketalere og aviser havde slynget saa høit op i skyerne, at han ikke kunde falde ned igjen. Man kaldte ham præsidenten. Han havde selv ingensomhelst mening; naar han aabnede munden, var det udelukkende avisartikler, som randt ud af ham.

Digitized by Google

Naar han sa: «Arbeiderens ret!» saa var han selv aldrig i tvil om, at han havde sagt noget aldeles storartet, som ingen før havde hørt. Den fanatiske avis, han havde tygget paa i tyve aar, uden at gjøre sig bekjendt med nogetsomhelst udenfor den, var gaat ham slig i blodet, at han mindede om et udstoppet menneske, hvis tale kun er automatisk. Forresten var der tre akser, hvorom hans filosofi dreiede sig. Det var, at alle præster var kjæltringer, at det ikke var sandt det, som stod i bibelen, og at det var storkarens lønninger, som var skyld i alt ondt paa jorden.

Da Lea traadte ind, saa han paa hende over brillerne og bad hende sidde ned, men gav sig saa god tid til at læse sin artikel tilende. Endelig fik han frem sin messingtobaksdaase, skiftede skraa, og begyndte saa at spytte rundt om sig paa gulvet.

Lea havde liden tid og gik straks lige paa sagen: «Det var om sønnen din, jeg vilde snakke lidt!» sa hun.

Han glyttede op fra avisen over brillerne: «Ja, han kunde nok fortjene lidt paalæg!» sa han og spyttede til høire.

«Hm, nei, — han har nok heller fortjent at afskediges. Men det vilde jeg nu først snakke med dig om!»

Digitized by Google

«Afskedig . .!» Den gamle lod avisen synke og stirrede nu paa hende gjennem brillerne. — «Ja, naar øiken er udkjørt, slaar man den ihjel, hæ!» Præsidenten spyttede nu rasende til venstre.

Lea blev stram og forklarte sagen. Men mens den gamle stirrede paa hende, begyndte hans helskjæg at ryste om munden, og endelig brast han ud i en uhyggelig latter. — «Aa, er det slik!» sa han. — «Ja, lensmand og hele øvrigheita klør nok i fingrene efter en simpel arbeidsmand. Havde det været en af de fine, saa . . .»

Lea blev høilig forundret. Han, som far var, blev slet ikke rystet over, at sønnen havde stjaalet, bad slet ikke om naade for ham. Ogsaa disse følelser havde avisen lammet, ogsaa dette saa han gjennem samfundsbrillerne og vaskede derfor sine hænder.

Lea sa nu: «Ja, du synes da vel ikke, det er ret, at sønnen din misbruger min tillid og stjæler fra kværnhuset?»

Den gamle lo overlegent og slog nu den ene haand i bordet. Derpaa brast han ud som fra en talerstol: «Hvis I kapitalisterne lønnede arbeiderne bedre, saa var der ingen, som stjal. Al forbrydelse har sit ophav i fattigdom og undertrykkelse!» —

Digitized by Google

Lea havde troet at kunne komme til forstaaelse med den gamle paa en mindelig vis, men traf paa et hode og et hjerte, forstenet af mistænksomhed og fraser. «Ja, ja,» sa hun, — «naar du ikke bryr dig mere om gutten din, — saa faar jeg handle paa egen haand.» Og hun gik. Den gamle besvarte ikke engang hendes farvel.

Men idet Lea gik nedover bakkerne, følte hun en uhyggelig tyngde snøre sit bryst sammen. Hun havde derinde i stuen set sin døde mand staa op i den gamle fanatikers ord. Det var den samme upersonlige lirekasse af meninger, den samme flugt fra det personlige ansvar og ind i ord, ord, ord. Og traf hun ikke det samme igjen over alt, laa ikke denne taage fra talerstole og aviser og forgiftede dømmekraften i hus og hytte. Der, hvor de fattige laa i smuds og last, var der aldrig nogen selvanklage at finde, heller ingen alvorlige tag for at reise sig igjen. De bedøvede smerterne, de digtede skammen om til martyrære, de drak sig fulde og glade af taagede reformidéer, som fritog dem for skyld og kastede alt ansvar paa fjerne fabeldyr, paa samfundet, staten, vorherre, skjæbnen eller noget andet fjernt, som de selv slap at staa inde.

Digitized by Google

Lea var oprørt over den gamle avismølles udgydelser og bestemte sig paa at gaa lige til lensmanden og anmelde gutten. Hun reves ud af sine tanker ved at faa øie paa to bekjendte. Nede paa veien stod den gamle provst sammen med kapellanen og ventede paa hende, og provsten svingede hatten paa lang afstand. —

De to herrer slog følge med hende i ivrig samtale, provsten i lys frak, graaskjægget, lidt korpulent, brunøiet og med store, hvide hænder, som han gestikulerte med. Kapellanen, en lyshaaret kjæmpe med helskjæg og vadmelsklær, kunde ikke skilles fra en almindelig bondemand. Han vogtede sig vel for at si noget, men lo bredt med et hæ, hæ, idet han vrængte øinene ganske hvide. Han var vestlænding, prækede paa dialekt, og da han ikke havde forstaat noget af theologien, udarbeidede han aldrig saglige prækener efter en opgiven tekst, men plukkede sammen nogle staaende kraftudtryk, som lignede poesi, og disse brugte han i tide og utide. Mest var det «kjærleik» og «hjarte» og «fædraheimen». Han omtalte altid vorherre som en god kamerat, han kunde dutte i siden. Lea havde nylig hørt ham i kirken, og dengang sa han, at alle kom i himlen, fordi Guds faderbarm

Digitized by Google

havde rum for alle baadna sine. Det sagdes, at han mellem venner ofte drak sig fuld og fortalte tvetydige historier, men hver gang han kastede jord paa en grav, stod han og graat store taarer ned i skjægget.

Lea afbrød nu provsten i en beskrivelse af, hvor ensomt det var i provstegaarden, og spurte: «Men hvordan gaar det saa med Deres doktorafhandling? Var det ikke om vildfarelsen i idealet? Er den snart færdig?»

«Aa, hvorfor plager De mig altid paa dette saare punkt, fru Breien?» — Provsten forsøgte at spøge, men noget alvor skinnede dog igjennem. — «Min afhandling, ja. Den blir antagelig aldrig færdig, for stoffet hober sig op for hver dag til det rent uoverkommelige. Min ven og broder her, kapellanen, har allerede paa en uge skaffet mig en mængde nye synspunkter. Han tror f. eks. at ingen kommer ind i himlen uden i vadmelsklær.»

Provsten smaaklukkede, og kapellanen, som rødmede af krænkelse, forsøgte dog atter sit hæ, hæ! og vrængte øinene. Men Lea begyndte paany at pirke i provstens doktorafhandling. Hun havde virkelig interesse for denne noble mand, og hun ante, at der paa bunden af ham udspandt sig en hel tragedie.

Digitized by Google

Sagen var, at han gang paa gang røbede, hvor han befandt sig uvel i prestekjolen, og at denne uvilje mod den geistlige gjerning steg for hver tid. Han havde fra gut af sværmet for mekanisk arbeide, men valgt theologien, fordi det var finere. Nu, da skuffelsen gjorde ham mer og mer tom, tyede han i smug til sit yndlingsarbeide, han kunde ofte laase sig ind i smidjen og tilbringe hele dage beskjæftiget i den. Der blev nu en kamp i ham mellem at fortsætte som provst eller helt at kaste prestekjolen og iføre sig arbeiderens bluse. Det varte i mange aar. For hver gang det lyktes ham at skabe en liden sindrig ting med sine hænder, følte han en glødende fryd, som gjorde ham helt lyksalig. Gang paa gang skrev han sin afskedsansøgning, men sendte den aldrig. Det var ikke Gud, som trak ham ind i kirken, det var feigheden. Men da var det, at han fra samvittighedsnag og selvbebreidelser flygtede ind i at lave en theori om sig selv.

Det var en smertebedøvende glemsel i dette at gjøre sin egen sjælekamp til model for sin egen behandling. En spedalsk maler vilde maaske finde lindring for sin fortvilelse ved at male sig selv, saaledes at den hæslige sygdom blev hans model, og derved en

Digitized by Google

fremmed, mens kunstneren sad igjen og var lykkelig. Han bedrog sig selv, idet han dog var ærlig mod sig selv i gjengivelsen. Ogsaa provsten flygtede ind i det samme. I afhandlingen om «Vildfarelsen i idealet» sankede han stadig stof til at gjøre sig fremmed for sig selv og samtidig sysselsætte sig med sig selv. Det var en daglig bedøvelse i arbeidet. Men den dag, afhandlingen var færdig, vilde jo ogsaa hans flaske være tom, og han vilde resikere at bli ædru. Derfor samlede han stadig mer og mer stof, klamrede sig til afhandlingens endeløshed for at faa udsættelse. Hver gang han følte en smerte, veg han forbi den ved at tænke: «Dette skal komme ind i min afhandling.»

Lea vedblev: «Men Deres arbeide maa jo snart være færdigt nu?»

«Aa, dette dumme arbeide skal slet ikke offentliggjøres, fru Breien. Det blir først færdigt paa min dødsdag og skal lægges i min kiste. Ikke sandt, kapellan?»

Lea kjendte provstens ironiske maske, den var en kalket grav, og hans sidste ord løb hende formelig koldt ned over ryggen.

Men han vedblev: «Der er ogsaa en anden bog, jeg gaar og funderer paa. Det er om Satan.»

Digitized by Google

Lea maatte smile og saa spørgende paa ham.

Men han slog ud med sin hvide haand: «De tar feil, det er ikke den gamle theologiske herre. Nei, det er folkesygdommen Satan. Det er en meget farlig person, som oftest vælger talerstolen til throne. Det er ham, som bringer drukkenbolten til at lægge skylden paa brændevinet, morderen til at skylde paa samfundet, den usædelige pietist til at lægge ansvaret paa syndens magt og stole paa Kristus, som alligevel har sonet al synd. Det er ogsaa den samme Satan, som bringer den fattige til at drikke sig fuld af forhaabninger om rigdom og menneskeværd fra staten, fra love og reformer og alt det der! Idag hørte jeg en mand, som denne taage fra de politiske vindmøller havde gjort saa forskruet, at han trodde, staten pligtede at skaffe ham ærlighed og retskaffenhed. — Ha, ha, ha! Du gode Gud, hvor blir der tilslut af mennesket selv!»

Han var slaat over i lange, nervøse skridt, saa Lea havde vanskelig for at følge med. Hun vilde sige ham, at netop det samme var hendes erfaring, men ante pludselig, at provsten gik der og la an paa at udtale hendes meninger. Derfor fremkastede hun:

Digitized by Google

«Men i bogen om denne Satan maa De ikke glemme at fremholde botemidlet!»

Provsten svarte ikke paa dette, men vedblev: «Hvor mange sterke mennesker tror De ikke, Satan har afkræftet paa den vis? Han er den usynlige flaggermus, som luller os i søvn med uklare billeder, vifter os med drømmesyner, mens han suger margen og dømmekraften ud af os! Ak ja!»

«De skulde ikke skrive saa ofte paa Deres værker, provst, siden det sætter Dem i saa daarligt humør. De skulde finde paa noget andet! Det er længe nu, siden De var oppe og inspicerte værkstederne paa Rein. Der er det lysere humør, ved De!»

Provsten var nu ved porten til sin allé og stansede og rakte Lea haanden: «Jaja, nu har jeg skriftet for Dem igjen,» smilte han og blev endog lidt rød. «Men hvad skal en barnløs enkemand ellers gjøre! Vil De hilse Deres tusenkunstnere!»

Kapellanen stod og ventede, mens provsten endnu opholdt Lea nogle øieblikke. Den gamle, smukke mand strøg sig nu over panden og løftede derpaa de trætte øine op imod Leas: «Har jeg sagt noget stygt?» sa han næsten bønligt.

«Nei.» Deres hænder hvilte i hinandens endnu.

Digitized by Google

«Ved De hvad! Hvis De snart hører om en ulykke i prestegaarden, saa bli ikke altfor skrækslagen. Sagen er, at jeg snart ikke ser en mand, uden at jeg synes se en styg fugl sidde et eller andet sted paa ham og — suge, suge viljen og dømmekraften ud — huh! Der maa være kommet en gal splint i øiet paa mig.»

Han rysted hendes haand og tog et par skridt baglængs med hatten løftet. Lea blev staaende et øieblik og se efter ham, som han nu bøiet vandrede op igjennem den skyggefulde allé, hvor det gule løv dryssede ned i sanden. Hun havde en følelse af, at han kviede sig for at komme hjem.

Kapellanen stod endnu og ventede paa hende. Han blev straks lidt beklemt sammen med den imponerende frue fra Rein, han prøvde først at holde sig paa hendes venstre side, trodde saa at huske, at det var galt, og manøvrerte over paa hendes høire. Han fortalte, han skulde ind i en hytte i Moen og se til en døende.

«Hvad agter De nu at si til den stakkar?» spurte Lea.

«Aa, min religion er nu ganske enkel som Kristi eigen, nemlig kjærleik.»

Lea fik lyst til at stikke hul paa denne ballon, som denne sjælesørger slap ud af

Digitized by Google

munden i tide og utide: «Hvordan bærer De Dem selv ad med at øve kjærleik?» spurte hun freidig.

Han rykkede til og sendte hende et hvidt øieglimt. Endelig famlede han frem: «Vi skulde gi til fattigfolk og dele ondt og godt tesammans.»

«Hvormeget gir De bort om ugen, pastor?»

«Æg? Jeg? — Aa gudbedre, staten lønner os kapellaner saa rent sveltihjel!»

«Det er altsaa statens skyld, at De ikke selv kan øve Kristi egen religion?»

Han blev nu blodrød lige ned i det svære, lyse skjæg og stampede med de vældige fødder i sandveien. «Gud ser nok til den goe vilje!» prøvde han med salvelse.

«Nei, det gjør han ikke!»

«Kva? Gjær han ikje det?»

«Nei. Derfor, hvis Gud vil De skal gi penge bort til fattigfolk, saa skulde De sætte Dem istand til det, selv om staten lægger sig lidt paatvers.»

Presten gjorde nu tegn til at vende om og gaa sin vei, men han blev dog med endnu. De nærmede sig Moen, og om en stund brast han ud: «Di, frue, hater nok mange, Di er saa streng i dommen?»

«Ja,» svarte Lea, «jeg skulde gladelig

Digitized by Google

se en fem seks, kanske hele ti landsmænd bli halshugget.»

Presten stansede i et ryk: «De spøker?» sa han og saa lidt tvilende paa hende.

«Nei, saamæn er det alvor.»

Og som han stirrede paa denne høie, myndige kvinde med det skarpe ansigt og det graa haar, fik han ligesom en vis fornemmelse af, at hun var istand til det. De gik atter videre, og han spurte, hvem ofrene var. Hun svarte, at det var de folketalere og redaktører, som havde løiet mest og forført de fleste mennesker i landet.

«Hevnen hører mig til, siger Herren!»

«Aa, hvad rager det os levende, om de hunde faar prygl i en anden verden. Nei, folk skulde ikke vænne sig til den tro, at de kan husere som de vil her paa jorden, fordi regnskabet først skal gjøres op paa kirkegaarden.»

«Farvel, frue!» Kapellanen tog hatten af og rakte næven ud.

«Farvel, pastor. Og se nu til at lægge Dem til en religion, som ikke staten hindrer Dem i at øve i gjerning og sandhed.»

«Hæ!» udstødte den svære mand og sendte hende atter hvide øieglimt, idet han gik baglængs og satte hatten paa.

Digitized by Google

III.

Da Lea kom ind paa lensmandskontoret, blev hun modtat af en pukkelrygget betjent, som meddelte, at lensmanden ikke var ganske frisk. Lea forstod, hvordan dette hang sammen. Lensmanden, en allerede gammel jurist, var atter forbigaat ved en sorenskriverudnævnelse, og som vanlig ved disse gjentagne forbigaaelser havde han vel ogsaa nu laaset sig inde med konjakflasken.

Just som hun sad og meddelte betjenten detaljerne ved tyveriet, som den pukkelryggede skrev op med blyant paa et stykke koncept, gik døren op, og lensmanden kom, men blev staaende paa tærskelen, da han blev Lea var. Lensmanden var antagelig kommen op af sengen uden at ha været af klærne om natten, hans ansigt var oppustet og uvasket, hans

Digitized by Google

øine røde og opsvulmede, og haar og skjæg fluret som efter et stormveir. Endnu havde han heller ingen krave paa, men selv la han neppe merke til alt dette, han kom nærmere paa filttøflerne og bad Lea komme ind i hans stue.

Noget nølende fulgte Lea med. Hun havde merket den raadne brændevinslugt af hans aande, og forstod nu, at hun som saa ofte maatte udholde et skriftemaal.

Lensmanden drak ikke, fordi han var en slave af brændevinet, han var fuldstændig nøgtern i de perioder, da han gik og haabede paa forfremmelse. Da klarte han ogsaa sine forretninger udmerket og var i omgang en behagelig og meget afholdt mand. Men just som han havde oparbeidet en hel moralsk formue paa dette haab om en pludselig lykke gjennem forfremmelse, se da kom ikke før skuffelsen, før han atter styrtede ned igjen. Dette havde nu gjentaget sig i en række af aar, og hver gang blev hans fortvilede periode længer og længer.

Lea stod inde i denne engang saa hyggelige stue, men fik indtryk af, at den var bleven tommere og tommere for hver gang hun havde været her. Hun satte sig i en støvet og falmet sofa, og lensmanden rykkede sin stol hen til bordet ligeoverfor. I førstningen

Digitized by Google

var han forlegen og prøvde at være morsom: «Kjære veninde,» begyndte han, «her kan du i mig se følgerne af at tro og haabe. I tyve aar har jeg holdt fanen høit, men nu er flasken tom!»

Han løftede sine drukne øine mod Lea og forstod i det samme, hvor mislykket denne spøg var. Han blev rød i hodet og satte nu albuerne paa bordet, og Lea saa med sorg denne ellers saa soignerede mands skrækkelige hænder og negle.

Endelig stønnede han: «Min kone er reist og har tat barna med!»

«Kjære, hvad siger du!» udbrød Lea.

«Jeg kom til at slaa hende igaar, da hun brød op døren til mig! — naaja, du forstaar grunden. Og saa har jeg vist bedt hende gaa sin vei ogsaa, jeg var nok lidt fra forstanden. Sig mig, du skulde vel ikke ha en revolver?»

Lea blev siddende og se paa ham med sammenkneben mund. Men nu brast han ud med et fortvilet greb om panden: «En seks aar yngre kandidat fik embedet lige for næsen paa mig. Jeg havde amtmandens anbefaling og har nu siddet her paa denne fillekrak og ventet i tyve aar. Men den anden var politiker og hørte til kliken.»

Digitized by Google

Han reiste sig og slog vildt ud med haanden: «Nu holder jeg det ikke længer ud! Tror du, de andre har sterkere rygrad end jeg? At de duer mer end jeg? At de har større idealer end jeg? Og dog gaar jeg til helvede, fordi jeg er afhængig af denne forbandede staten!»

Lea svarte endelig: «Ja, er du nu sikker paa, at det er statens skyld, hvorfor tar du saa ikke afsked og begynder paa noget andet?»

Han blev hidsig: «Aa, du ved slet ikke, hvad du siger! Hvad duer vel jeg til uden til det, som statens universitet har fabrikeret mig frem til! Desuden vasked ikke mor godtfolks tøi, saa hun døde af det, for at jeg skulde bli siddende paa denne fillekrak! Forresten kan du skjønne, jeg vil holde ud! Den dag skal komme, da jeg faar hevn over de forbandede svin!» Han slog i bordet, saa kopperne dansed.

«Naaja,» sa Lea og reiste sig. — «Begynd nu straks at haabe paa opreisningens dag, saa behøver du ikke flasken længer!»

Han havde ikke forstaat det spidse i hendes ord, og da hun nu rakte ham haanden til farvel, brast denne halvdrukne, stinkende mand i en fjollet graad og trykkede hendes haand med begge sine: «Tak!» sa han,

Digitized by Google

«fordi du vilde høre paa mig denne gang ogsaa. Men jeg skal betro dig noget — jeg har slig angst for, at opreisningens dag kommer for sent!»

Lea kunde ikke andet end faa medlidenhed med denne ulykkelige mand og lovde nu, at hun vilde reise hen til hans kone og prøve at faa hende hjem igjen. — Da de gik ud gjennem kontorèt, pegte han paa sin krak og sa: «Du skulde blot vide, hvilken tortur det er at sidde der, aar ud og aar ind, og være maskine. Aldrig at faa gi nogen personlighed i det, en gjør. — Det var vist meget mere aandfuldt at være skomager.» Og han sukkede fortvilet.

Da de stod ude paa trappen, og Lea merkede, at det allerede var langt paa dag, tog hun imod lensmandens tilbud om hest og kariol til Rud. Den stakkars mand hjalp endog til at spænde for.

Med den lille kurv foran sig i kariolen rullede Lea ad bygdeveien indover langs vandet henimod Rud. Den røde høstsol stod allerede lavt, men badede endnu bygden i et skimmer af guld og blaalige skygger. Det lille vand laa med den forunderlige skjære høstklarhed og speilede de gule lier og grønne bakker, som løftede sig op af det.

Digitized by Google

Lensmandens skriftemaal fulgte Lea som en uhyggelig frost. Hver gang hun skulde gi slige forkomne sjæle raad eller hjælp, følte hun altid sin fortvilede magtesløshed. Giv den sultne armod at æde idag, og den er dog lige sulten imorgen. Reis den forkomne op, og han falder dog igjen, fordi han ikke har reist sig selv. Lensmanden drak, fordi staten saa at si pligtede at skaffe ham betingelse for ædruhed — du gode Gud! Hvor hun vendte sig, hang mennesker sig fast i en forsørgelsesanstalt. Den, som kunde magte at gjøre et kjæmpetag, at gi de mange noget at bli vaagne og ædru paa, og saa at si tvinge dem til at gaa opreist uden krykker. Men endnu var hun nok altfor magtesløs til det.

— Hun fik sin hest sat ind paa Rud. Og da hun ikke vilde gjøre yderligere brug af husbondens gjæstfrihed, skyndte hun sig med sin kurv paa armen bag fjøsbygningen og begyndte at arbeide sig opover de lange, bratte bakker, paa hvis top de smaa graa husmandspladse laa og røg imod himlen.

Men hun var ikke kommen langt op, før hun hørte nogen rope paa sig, og da hun saa sig tilbage, kom der en fremmed mand skyndsomt efter hende. Han var forunderlig klædt, i lyse knæbukser af skind, spændesko,

Digitized by Google

rød vest og en kort vadmelstrøie med sølvknapper. Da han hilste, saa Lea til sin forbauselse, at det var Hakon Hakonson, som havde majet sig slig ud. Han vilde absolut følge med til den syge han og, samt bære kurven for frua.

Mens de arbeidede sig opover, og nu og da stansede for at puste ud, var Hakonson atter saa hyggelig at holde en udredning om «seg sjøl».

«Ja, du ser paa mine gilde klær du!» sa han og strøg sig koket nedover trøien som en gutunge, der prøver et nyt plag. — «Den her dragten er norsk den, veit du!» — Og saa fortalte Hakon, at han nylig havde været i hovedstaden og mødt op paa et offentligt bal med denne dragten. Og da han stod der i sin gilde nationaldragt midt iblandt de fine kjolefanter, havde festkomiteen bedt ham gaa, da her ikke var karneval. Men nei, han blev han og lod dem vide, at han var den eneste af dem alle, som gjk i norske klær. Og han bad den ene fine dame efter den anden op til dans, og nei fik han overalt, men han gjorde det jo ogsaa blot for at ærte disse indflyttere, som er saa fine, at de faar kvalme, bare de lugter noget norsk. Tilslut, da han ærtede selve borgermesteren, blev han

Digitized by Google

kastet paa dør, for intet var saa forhadt for hovedstaden som det nationale. Men jagu skulde de faa det igjen, ho, ho, de skulde faa det igjen. Han vilde nu foreta en ny reise rundt i bygderne og mane bønderne til at holde paa seg sjøl og ta fat paa de gamle norske klær igjen, bare for at ærte alle de fremmande herrarne, som raar i landet.

Da de havde pustet ud paa en ny bakke, og Lea saa lidt nøiere paa Hakonson, kunde hun ikke bare sig for at briste i latter.

«Ka flire du te?» sa han og lo selv med de svære, gule tænder.

Lea tog intet hensyn. «Jeg ler af folk, som ikke har noget bedre at ta sig til end at være hofnar!»

Hakon Hakonson blev aldrig sint paa kvindfolk, derfor slugte han ogsaa dette, men blev dog temmelig rød, idet han prøvde at le.

De kom til pladser, som laa paa smaa sletter her oppe paa høiderne. Saa steg bakkerne paany, de gik gjennem smaa granlier og ballancerte sig over bækker, fik saa atter en steil stenvei, hvor beboerne ovenfor havde slæbt sine ting op og hjem slægt efter slægt. Bag sig saa de dalbunden drukne i sorte skygger, hvoraf elven nu og da blinkede frem. Men indover fjeldene paa den anden dalside,

Digitized by Google

hvor de graa vidder nu kunde ses milevidt indover, laa kvældssolen og varmede lette taagelag, hvoraf knauser og tinder dukkede op i blaalig glød.

Da de endelig stod ved den lille plads, hvor Lea havde sit ærinde, vilde Hakonson pludselig vende om. Men Lea gav sig ikke, før hun fik ham med ind, det var jo hans egen husmandskone, han skulde værsgod følge med ind. Hakonson fik et udtryk som en uskikkelig gut og fulgte uvillig med.

En gul hane sad paa den lille fjøsdunge og gol og saa nu og da paa de fremmede med hodet paa skakke. Husene saa ud til at være sørgelig ramponerte, og Lea pegte paa taget: «Hvorfor har De ikke repareret her?» sa hun. — «Dette lækker selvfølgelig, — hvorfor har De ikke repareret?»

Hakonson strøg sig langs sølvknapperne og undskyldte sig med, at han havde været bortreist.

Men idet de nu stod paa dørtærskelen, færdig til at træde ind i den forfaldne hytte, vendte Lea sig imod ham og sa: «Husker De den gang De var anarkist? Da lovde De at udslette skatterne for alle Deres husmænd, saasnart De tog gaarden. Har De gjort det?»

Digitized by Google

Hakonson blev endnu rødere i hodet og svarte, at han havde gjort meget for sine husmænd. Han havde f. eks. gaat om i stuerne og skrevet op gamle gode ord og rispler og rægler og bedt dem ikke knote bysprog, men holde paa seg sjøl. En kunde nu ikke række alt heller, og hvert aar gav han ud store summer til nyreisningen i Norrig.

Lea lukkede nu døren op. En forfærdelig lugt slog hende imøde, og hun blev staaende paa dørtærskelen og stirre ind i dette skumle hul, hvor hun i førstningen slet intet kunde se. Endelig skjelnede hun sengen, saa bordet og endelig peisen, men hvad var det, laa der ikke noget paa gulvet!

Pludselig maatte hun støtte sig mod dørstolpen, en uhyggelig anelse snørte hendes hjerte sammen, og hun hviskede til Hakonson, at han skulde gaa foran og ind. Hun stirrede efter ham, og da han bøide sig ned over det, som laa paa gulvet, kom han ligesom bort i det mørke rum.

Endelig tog hun sig sammen og gik efter. I lyset fra den aabne dør kunde hun nu se et menneske paa gulvet, og da hun bøide sig ned, gjenkjendte hun den gamle tjenestepige, et flere dage gammelt lig, som allerede stinkede. Fluer fløi op fra det opsvulmede

Digitized by Google

ansigt, som de allerede havde ædt til blods, og den store, tandløse mund stod aaben, som om den døde endnu vilde skrige.

Uvilkaarlig saa Lea sig om efter nogen anden i huset, men der var ingen uden en stor, brandgul kat, som stod oppe i sengen og skjød ryg og glode paa dem.

I den første rædsel, som steg op fra denne ulykkelige døde, var der ingen af de to, som kunde faa frem et ord. Endelig reiste Lea sig: «Vil De hjælpe mig at faa hende op i sengen!» sa hun.

Hakonson sprat op, og i et ryk tog den sterke mand den døde og la hende hen paa den knagende seng.

«Og saa sender jeg mine egne folk hid og steller med liget!» sa hun, idet hun blev staaende midt paa gulvet.

«Aanei, frua ska ikkje bry seg!» sa Hakon og satte sig paa sengekanten. Han skulde nok sørge baade for det ene og det andet han.

Ved dette løfte begyndte Lea at se paa ham. Han merkede det og prøvde at reise sig for at komme ud, men disse forskende øine ligesom tvang ham til at sidde stille. Der blev en uhyggelig pause.

«Hvor længe er det, siden De sendte hende noget?» spurte hun endelig. «Ja for

Digitized by Google

De har vel vidst hele tiden, at det gamle menneske sad her alene, og at hun nu var daarlig?»

Hakonson svarte, at han selv havde været saa optat af et nyt værk, og at det var kvindfolkene, som styrte med sligt. — I næste øieblik støttede han begge albuerne mod knærne og hodet i hænderne, saa den nationale tophue duppede fremover. Som dette næsten til galskab forfængelige barn sad der i sin nyeste narredragt og fremdeles prøvde at slaa om sig med ord, virkede han formelig mere tragisk end selv det mishandlede lig. Og Lea blev derfor ude af stand til at si ham nogetsomhelst bebreidende.

Men det var bebreidelserne, Hakonson ventede paa. Den svære kjæmpe krøb sammen der paa sengkanten som en hund, der venter stokkeprygl. Da intet kom, blev han tilslut forbauset og saa op. Da saa han den gamle, strenge frue fra Rein staa der og se paa ham med øinene fulde af taarer.

Og mere skulde der ikke til, før dette barn selv begyndte at tude. Som han hulkede mer og mer, begyndte han tilslut at klappe liget, som laa bag ham, og endelig tørrede han øinene og sa: «Stakkars deg Maren, det var ægte norsk merg og to i deg!»

Digitized by Google

Der gik et ryk i Lea. Selv ind i sin graad bragte denne mand sine fraser med, endog ikke taarerne gjorde ham saapas ærlig og ædru, at han tænkte en egen tanke. Var da denne sjæl stoppet af udelukkende avner, eller flygtede han ind i dette om Norge nu, blot for at stoppe munden paa noget andet, som skreg i ham?

Men som han saa Lea staa der fremdeles med øinene fæstede paa sig, begyndte hun at virke helt uhyggelig, saa han vedblev at klappe liget som en slags undskyldning. Og nu sa han, at skjønt Maren havde havt det vondt her paa jorden, saa havde hun nu faat det godt, for nu havde han far sjøl tat hende aat den store heimen.

«Men De er jo fritænker!» sa Lea endelig borte fra gulvet, der hun stod. — «Eller har De nu i det sidste oprettet himlen for at ha et alderdomshjem for Deres husmænd?»

Men nu for Hakonson op, nu var hans forfængelighed krænket, og nu afløstes taarerne af det rene raseri, som pludselig kogte op i ham. Uvilkaarlig løftede han haanden som til slag, men i næste øieblik blev han skamfuld og stak haanden i lommen.

Lea begyndte at skjælve ved tanken paa, at hun var alene med dette menne-

Digitized by Google

ske, og hun søgte uvilkaarlig at nærme sig døren.

Og da Hakonson merkede det, blev han straks modig, tog et skridt frem og lod sine øine lyne: «Kva trur du om meg?» spurte han forfærdelig morsk.

«Aa, her er vel ikke stedet til at drøfte Deres private person nu, ved jeg. Skulde vi ikke heller tænke lidt paa hende der i sengen? Jeg sender folk fra Rein herop i denne kvæld?»

Nu var Lea ude af dørene, hun hørte at Hakonson skreg noget efter hende, men vidste ikke hvad.

Nedover veien følte hun en vis angst for at faa høre skridt i hælene paa sig. Ude paa bakken dristede hun sig til at se sig tilbage. Da saa hun Hakonson gaa og luske omkring den lille stue, ikke havde han vel mod til at følge med og heller ikke mod til at sidde i selskab med den døde.

Lea maatte nu skynde sig, solen var allerede gaat ned. Dette havde været hende en bevæget dag, og det skulde gjøre godt at komme hjem og hvile ud i en renere luft mellem sine egne.

Digitized by Google

IV.

De to smaapiger, Johanne og Hedvig, læste endnu med tante Rachel, og det var formelig rørende, hvor hun strævde med dem. Nu og da greb Lea sig i ængstelse for, at Rachel bandt dem for sterkt til sig, og at hun selv blev fremmed for sine egne døtre. Men gutterne og gaarden krævde endnu hendes hele dag, hun kviede sig for at ta smaapigerne med i sit arbeide, og det var jo en trøst, at Rachel havde grundige kundskaber at lære dem.

Gutternes betydeligste værk var nu den nye mølle, som reiste sig ved fossen, og som allerede havde skabt sit eget travle liv. Her havde gutterne git hver sit særegne anlæg, forenet sig i et fælles bygværk, som endelig var lykkedes helt. Hver gang Lea gik forbi

Digitized by Google

møllen, maatte hun stanse og nyde synet af den. Den var ligesom sønnernes historie. Det var væksten fra legetøiet i bækken til alvoret i fossen. Nu var det omsider blet en svær bygning med flere etager, en hel række af moderne kværne, som durede, og hvortil hele dalen bragte sit korn. De svære heiseblokke skreg uafladelig, sække dinglede op og ned, en hel stab af melhvide arbeidsfolk strævde dagen lang med en møllermester i spidsen.

Nu indbragte denne mølle flere tusen om aaret, og Halvard førte overopsynet her som med alt, hørende til gaarden.

Og naar Lea løftede blikket fra møllen, mødte hun ikke længer de nøgne heier, men en frodig ungskog af furu og gran, som nu kjæmpede sig frem og erobrede større og større vidder aar for aar. Det var som et billede paa hendes og gutternes hele arbeide, der fremkaldte nyt liv paa de gamle ruiner.

— Og tiden gaar, og de fire unge mænd strævde videre her paa Rein, arbeidede sig frem til større og større dygtighed, drevne af den enkle, naturlige kjærlighed til gaarden, til mor og til hinanden. De var begyndt som simple arbeidere i jorden, de fandt veien frem til at bli haandværkere, nu begyndte de at bli skabere. Fordi deres higen og

Digitized by Google

ærgjerrighed fra først af sprang ud af hjertets enkle trang til at yde værdier, derfor blev der en navlestreng mellem arbeidet og manden, saaledes at hver vækst i dygtighed samtidig maatte bli en vækst i moralsk styrke. Rein blev lidt efter lidt det samfund, hvorigjennem de forstod det større, som laa udenfor. Brødrenes forhold til hinanden bestemte deres syn paa det folk, de tilhørte, og gjennem kjærligheden til moren begyndte de at ane Gud.

Fordi arbeidet var fostret op som et levende væsen i dem, derfor blev det ikke blot deres higen, men ogsaa deres samvittighed. Naar Halvard gik om mellem sine akre, omfattede han hvert skud med en vis ømhed. Naar han havde tvunget en mager lerbakke til at gi rig afkastning, følte han dette som en vækst i sig selv. De tanker, som fostredes under indtryk fra hans arbeide, bestemte hans grundsyn paa godt og ondt. Saaledes lærte aker og eng ham, at alting er bestemt til at gaa op i noget høiere. Overført paa menneskene blev det onde intet andet end det uduelige. Fordi Gud var ophavet til liv og den høieste form af liv, derfor blev det at fremkalde nyt liv, nye livsbetingelser og værdier for liv den ærligste maade, hvorpaa han kunde tjene Gud. Han kunde derfor

Digitized by Google

ikke tænke sig et udueligt menneske, som var religiøst. Fra det samme grundsyn betragtede han ogsaa de offentlige anliggender. Da han engang havde læst en stor mands syttendemaitale, la han avisen bort og sa: «Jeg begriber ikke, hvad de folk mener med dette evige skrig om frihed. — Den uduelige vil altid bli afhængig, den dygtige vil altid eie sig selv, det skulde man snart begynde at minde folk om.»

Hans valgsprog blev: «Sig mig først, hvad du har udrettet, saa ved jeg, hvem du er, og saa vil jeg høre paa din mening.»

Aldrig havde arbeidsfolket paa Rein havt en slig husbond. Han fik et eget lag til at stimulere folk, fordi han viste respekt for dem og søgte at egge deres æresfølelse. Han kunde med nogle faa ord gjennemryste en mand og gjøre den værste daasemikkel lysvaagen og spænstig. Han havde begyndt at lære fattigbørn omkring i bygden at tjene penge, han satte dem ivei med fabrikation af limer og koster om vintren og bærsamling om somren og skaffede dem en fast afsætning i hovedstaden. Men i sine hemmelige drømme syslede han med ganske anderledes store planer i samme retning.

Og samtidig kjæmpede Olaf større og større kampe med sit jern. Han havde nu

Digitized by Google

raad til at holde svende til det grovere arbeide, han havde faat patent paa en rullende harv og paa en ny hakkelsesmaskine. Men dette var kun de første eggende mundfulde for den sultne. Han strævde nu med en flerhed af større udkast, som aldrig gav ham ro. Jo større opgaver han satte sig, jo større følte han sin uduelighed, og jo mere kjæmpede han for at overvinde den. Jo mer han læste af bøgerne, jo større vidder rullede jernet op for ham, og jo mere endeløs blev hans higen. Han indsaa, at jernet var det store aarenet, der spandt sig om jordkloden og beherskede den. I millioner og atter millioner af former reiste det sig op blandt menneskene, bar, trak, arbeidede som guddommelige kjæmpearme, taarnede værdier op, tvang millioner af menneskehænder til at betjene sig. Han blev svimmel ved at stirre ind i dets verdensrige, hele hans personlige higen begyndte mer og mer at anta fantastiske skikkelser, der skulde springe ud af jernet og bære bud fra ham rundt alle lande.

Ofte slog alting sig rent galt, og saa jagede han svendene ud, laaste smidjen og drev paa maafaa hen over skog og mark. Mens Halvard vandt i klarhed ved at tale om sine planer, tiede Olaf bom stille, lukkede

Digitized by Google

sin hemmelige verden inde, at omtale den var at miste den. Tidt kunde han søge helbredelse for sine skuffelser ved at arbeide sammen med Halvard, at pløie eller at kjøre slaamaskinen, det var altid lægedom i at søge hen til det første umiddelbare, til jorden.

Han blev den mest ærgjerrige af dem. Var han under glæden af en ny seir, kunde han sidde og lave rene kongedrømme om sig selv og jernet. Han tumlede med dem i søvne. Han ligesom hørte vingesusen af de væsner, han engang skulde magte at skabe, disse digterværker af jern, som han skulde slynge ud i verden. Han saa dem staa blandt millionerne og arbeide, taarne værdier op, tvinge hænderne til at tjene sig, — disse børn af hans arbeide, evige som selve det grundstof, hvoraf de var sprunget ud. Var det vel andet end vidunderligt at leve, siden man kunde forplante sig i udødelige børn, mangfoldiggjøre sit væsen, pode sin sjæl ind i væsner af jern, der vilde byde døden trods og leve udover endeløse slægtled!

Hvilken pine endnu at føle sig saa magtesløs! Men det var en trøst, at ingen anden kunde hjælpe ham en tomme frem. De store drømme fristede ham ikke til nogen uærlighed, intet kneb, ingen logren for høi

Digitized by Google

eller lav. Af sig selv maatte han fordre alt, kun den seige udholdenhed, den ærlige fortjeneste kunde løfte ham tilveirs, han havde ingen anden at beile til end sin dygtighed. Kampen for ære blev derfor kampen for at gjøre sig fortjent til den.

Erik havde omsider anlagt et møbelværksted, tvungen af den ædle kappestrid om at bringe værdier for mor. Det vokste til at anta svende, man arbeidede efter tegninger, bestillinger begyndte at indløbe, tilslut endog fra hovedstaden. Og hver gang han havde en større sum, gik han ligesom de to ældre og rystede pengene ned i mors fang.

Og dog betragtede han dette som kun en overgang til noget mer. Selv det mest kunstfærdige møblement, hvori han havde faat git en hel del af personlig følelse, kunde ikke tilfredsstille ham, men sporede altid videre. Hvor langt? Han vidste endnu ikke hvor, men han stod fast endnu, lænket af sin udygtighed til at naa høiere. Men undertiden havde han gode øieblikke, da han frembragte noget nyt, en sjelden stol, et kunstfærdigt bord, tryllede frem af det raa træ en af disse aandfulde presenter til mor, tilførte stuerne inde et nyt væsen, hvoraf der udaandede ny hygge, ny kjærlighed. Af en saadan ting,

Digitized by Google

frembragt som i et pludseligt udbrud af stemning, kunde der siden udvikle sig en stilart for et helt hjem, som paa udstillinger begyndte at vække opsigt og gjøre denne kunstner i træ berømt. Bestillinger fra alle kanter blev fler og fler, han maatte stadig udvide værkstedet, oplære nye mænd. Men jo mere ære og penge der strømmede ind, jo mere ængstelig blev han for at bli siddende fast i dette, han vilde jo videre, du gode Gud, hvor langtfra dette var ham nok. Mest glæde havde han af at lære elever op, som han fiskede op ude i bygden.

Og midt imellem disse tre ældre brødre kom ung Henrik, som nu saavidt var konfirmeret.

Han led i stilhed sine kvaler, ikke fordi brødrene var saa dygtige, men fordi han selv var saa uduelig. Han maatte se paa, at de stadig vokste, stadig berigede mor med nye værdier, mens han selv gik her og intet selvstændig virke havde skabt. Han ante, at moren ventede paa den dag, da han skulde komme efter. Han strævde for at lære af brødrene, men jo mer han lærte, jo mere fremmed følte han sig i det. I fortvilelsen herover fik han en ubestemmelig tvang til at undersøge brødrenes arbeider, maaske opdage den hemmelige drivfjær som laa paa bunden. Han var oplært

Digitized by Google

til at løse alle knuder ved selvsyn, og han stræevde ihærdigt og ærligt. I skuffelsen over ikke at opdage denne sandhed, han kunde gjøre til sin, famlede han sig som en blind ned i grundstoffet; en vakker dag sad han og saa paa et stykke jern og funderte over, om dette ikke bestod af noget endnu mindre. Siden tog han smaa jernspaaner, knuste dem, samlede det knuste stof paa papir og lod solen blinke i de forskjellige smaa korn. Han begyndte nu at ane den vei, han maatte gaa for at kunne svare paa de spørsmaal; som længe havde været dunkle i ham. Han fandt vei til sten og knuste den, gjorde sine smaa opdagelser, som gav ham nyt mod, og som ogsaa begyndte at gi ham selvtillid. Det blev flere og flere stene, han begyndte at skille dem ud i arter efter farve og sammensætning, og jo mer han opdagede, jo sterkere blev hans trang til mer. Dette vokste nu ved hjælp af bøger op til et helt system, han travede om i skog og fjeld, og samlede hele værelser fulde. Mens brødrene altid, naar de saa noget interessant, spurte: Hvortil? saa kom Henrik til at spørge: Hvorfra? Saa de stammen, tænkte de paa blomsten, men Henrik paa roden. Hver gang han opdagede noget nyt, syntes han der dybt nede i ham

Digitized by Google

selv fødtes en ny evne, som føiede sig til de øvrige. Endelig havde han fundet den rygrad, han kunde reise sig paa. Nu i sit syttende aar havde han naat frem til at være en hel liden geolog. Men dette var en ting. Hvordan det skulde opstaa fra den døde kundskab til det nyttige for mor, til det livgivende værk, se det gik han og stirrede ind i og avlede planer, som igjen eggede ham til rene kjæmpetag af flid.

Da de fire brødre gjensidig værdsatte hinandens dygtighed, undgik de at forstyrre hinanden, de gav hinanden haandsrækninger, inspirerte hinanden, dreven af den samme lyse følelse for gaarden og mor, de bøiede sig for hinanden og de hævdede sig mod hinanden. De vedblev at være lekekamerater som da de var barn. Engang kom moren forbi vandet og saa dem alle fire bade. Hun satte sig i skjul og saa til. De fire unge legemer skar i en linje gjennem den blanke flade. Snart hævede de overkroppene lidt op, saa solen blinkede i dem, snart dukkede de helt under for saa at komme tilsyne langt borte. Siden begyndte de at leke druknende og redningsmænd. De øvde sig i at slæbe paa hinanden som udmattede, de hentede hinanden op fra bunden og forsøgte sig frem til

Digitized by Google

den bedste maade, hvorpaa den druknende kan fæstes til sin redningsmand uden at hindre hans bevægelser. Endelig krøb de op paa en holme og strakte sig i den tørre sand, mens solen glitrede i deres brune, vaade legemer. Lea tænkte med en vis fryd: «Har jeg virkelig født disse mænd?»

Ofte gik hun hjemme i ængstelse for, at der skulde tilstøde dem nogen ulykke paa deres lange farter. De kunde midt paa vinteren finde paa at drage ind i vildeste høifjeldsfonnerne paa ski og der lave sig en snehytte og sove i om natten. Og naar de vaagnede i dette kjølige hus, var de kanske sneet inde om natten og maatte arbeide flere timer for at bane sig op i dagen igjen. Eller de tog med soveposer af rensskind og puttede sig i og sov ovenpaa snefonnen om natten, uden andre vægge end isjøklen et stykke borte og med den stjerneblanke vinterhimmel hvælvende sig over.

Og hvem anden kunde vel ane den uimodstaaelige dragning, som høifjeldet havde paa disse unge mænd. Dette at vide sig alene i mange miles omkreds, uden andet liv end de sky rensdyrsflokke langt borte i en ur. At indaande den ubeskrivelige luft, der havde stroget hen over skog og lyng, ur og sne-

Digitized by Google

bræer. At gjennemglødes af fjeldviddens rene lys og hver morgen og kvæld at fylde øiet med ny morgenrøde og nyt tusmørke. Stadig at være ombrust af ensomhedens tusen melodier og lyde, viddernes dæmpede sus, en stille fløitemusik i det nærmeste pilekrat eller stormens domorgel nede i dybe dale. Føle den uhyggelige glæde over naturens jættekampe oppe i luften ved torden og lyn, og de millioner af røster, som tonte til en heksesabat et steds i de sorte regnskyer, naar de tændtes af lyn. Sidde paa en snefonn og gjøre ild op under kaffekjedlen og spise paa den glitrende rene snedug, mens snedrys ofte fulgte med ind i munden og gjorde svælget hedt og svulmende. Føle sig omgit af skjæbnesvangre farer, idet et bøsseskud kunde være nok til at løse en hel snebræ. Eller i mørke at glide paa skierne nedover ukjendte trakter, som kanske pludselig endte i en ur, eller i lodrette fald, saa en eneste uopmerksomhed af øiet eller en klodset behandling af skierne kunde være livsfarlig. Alt dette spændte deres legemer, skjærpede deres sanser og fyldte dem med smidighed og kraft.

Og kanske som de en sommernat havde drukket ved en bæk og slængt sig hen paa det graa tæppe af mose for at hvile ud, kunde

Digitized by Google

hver især af dem synke hen i sin særegne verden og fostre noget. Maaske laa den ene og lod synet flyve ud i de endeløse, solrøde vidder, som lidt efter lidt sank hen i skygge. Eller en anden fandt stof for sig ved at lade øiet fyldes af graa jøkler og skyggeblaa urer, mens solfaldet satte snetinderne i røde flammer. Eller en tredje lod øret fyldes af den stille, sitrende bæven i fjeldmosen, der gir anelse om at fjeldet har nerver. Og imens sad kanske en fjerde og lod tankerne følge en enkelt draabe, som dryppede ud af berget for saa at slaa sig sammen med andre draaber, tilslut bli en liden bæk, der nogle mile længer nede blev en elv, der vokste og vokste, indtil den fandt havet og døden. Og hændte det, at de gav efter for mosens kjælende blødhed og lod sig lulle i søvn af vindene, kunde med et hele fjeldet forandres, berg og heier reiste sig og begyndte at snakke med hinanden, og kampestenene forvandledes til en myldrende hær af trolde og jutuler, som svingede mosehatterne og dansede.

Og just som Lea havde gaat en dags tid og ventet og ængstet sig, kunde alle fire pludselig træde ind, varme og solbrændte, idet de straks spurte efter mad. Og fyldt

Digitized by Google

af dé store stemninger og syner fra høifjeldet gik de atter til sit arbeide.

Det var mange øine, som fulgte de fire unge mænd, naar de traadte ind i kirken og satte sig i Reinsstolen. De sad der hode ved hode og skulder ved skulder. Halvard den eneste helt voksne, de andre lidt yngre, den ene et halvt hode lavere end den anden. De havde alle morens fremstaaende hage og sterke øienbryn, de var alle blonde med et stænk af guld i haaret, undtagen Henrik, som var brun og krøllet. De sad der, hver i sin yndlingsstilling, den, hvori de tænkte og lyttede. Halvard med korslagte hænder, sænkede øine og et lidet smil liggende paa lur i den ene mundvig. Olaf støttede hagen i en haand og sænkede de lange øienhaar, saa der blev gaadefulde skygger under øinene. Nakken og hodet beskrev en skjøn linje i bue, og skuldrene hjalp til at gjøre hodet klogt. Erik dreiede hodet til en side og søgte sig ud et punkt i væggen, saa behageligt, at øiet kunde hvile i det, først da kunde han ordne sine forestillinger. Ung Henrik la sit krølhode bagover, foldede hænderne om et knæ og lod de store øine svømme ud. Det var overordentlig vakre mænd, de bar alle mors hjemmevævede mørke vadmelsklær, trøierne igjenknappet

Digitized by Google

helt op i halsen og samtidig med store kraver faldende ud til begge sider, saa trøien i kulde kunde falde dobbelt over brystet. Man saa de hørte sammen som blus i en lysekrone. Det skjønneste hos dem var maaske hænderne. De var sterkt veirbidte med vel udviklede muskler og sener og knogler og med et forunderligt farvespil, der gav haanden et helt karakteransigt, alle fingrenes bevægelser, alle linjer og skygger henover haanden et energisk og aandfuldt præg, saa man skulde tro, der maatte komme fortryllelse over alt, de rørte ved.

I de lange vinterkvælder paa Rein kunde det hænde at alle lagde sine sysler bort, tog sit instrument frem og sluttede sig sammen til et helt lidet orkester. Og naar gutterne havde fulgt med i alt det rigtige og gode fra noderne, hændte det, at de følte sig utilfredse, og at de gav efter for en opdæmmet lyst til at lade instrumenterne løbe hen over stok og sten. De havde tilslut gjentaget dette saa ofte, at de kunde holde sammen i den vildeste jagt. Moren, som hidtil havde fulgt med paa pianoet, opgav det nu og la hænderne i fanget, ængstelig for, hvor dette skulde ende. Halvard spilte fløite og løb foran og lokkede. Olaf kom byksende ud til siden paa sin fiolin, han sled som i tusen forskjellige magter

Digitized by Google

for at forene dem til en eneste mægtig foss. Det hele blev vildere og vildere, men endnu holdt fløiten sig foran. Erik red paa den anden fiolin, han sporede den og vilde forbi, og han blev mer og mer hidsig og voldsom, fordi han ikke kom forbi. Efter kom ung Henrik sprængende paa en utæmmet violoncelle, den havde endnu ikke lært takten og galloperte derfor hele tiden, men kunde dog ikke komme forbi. De blev selv mer og mer revet med i dette kapløb, de la mer og mer opdæmmet kraft i det, de begyndte at haane hinanden paa strengene, de hidsede hinanden og skratlo af hinanden, tilslut blev instrumenterne en verden, hvori de ganske og aldeles dukkede ned og truede med at sprænge, idet de sloges.

Og ved pianoet sad Lea og kunde tilslut bli ganske bleg ved dette sælsomme kapløb. Hun vilde fare op, men turde ikke. Hun vilde hugge ind med pianoet for at holde igjen, men det er ikke godt at hoppe ud i en foss. Hun vilde skrige ud: «Denne fantasi magter I ikke at indfri, den er farlig!» Men vilde de vel høre hende nu, i denne berserkergang af temperament? Men saa med ét kunde fornuften begynde at dukke frem, fiolinerne opgav at komme forbi fløiten og indordnede

Digitized by Google

sig under en fælles ledelse. Og nu opløste alle hug og mislyd sig lidt efter lidt i en stigende forstaaelse, de gik tilslut helt op i hinanden, smeltede sammen i en skjøn lysflod af toner, mens moren sad der henreven og fik taarer i øinene.

Digitized by Google

V.

Saa kom den dag, da Lea og Rachel udkjæmpede den sidste og afgjørende strid med hinanden.

Det er ikke godt at se sin rival i lys og liv, mens man selv sidder i skyggen og tæres ud. Mens Lea i sin nye virksomhed gjenvandt ny ungdom, skrumpede Rachel sammen og blev gammel og rynket.

De to søstre havde i ungdommen været rivalinder i alt, og Rachel havde som den skjønneste altid seiret. Kun da den stille kamp stod om Breien, vandt Lea. Siden havde det kostet begge overvindelse ikke at være aabenbare fiender. Paa det halvt ubevidste instinkt mod hinanden, formede der sig en kappestrid om at vise sig sterk der, hvor modparten var svag. Da Lea reiste

Digitized by Google

sig mod sin mand, kom Rachel og forstod ham. Og samtidig strævde begge søstre for at holde af hinanden, kampen mod hinanden blev en taus krig mellem to magter i dem selv.

Hver gang det gik ilde for Lea, følte Rachel medlidenhed. Men der var noget andet i hende, som glædede sig. Og da det tilslut gik op for hende, at Lea vilde beholde baade Rein og barna og ikke behøve nogensomhelst hjælp, da søgte Rachel at beundre sin søster og være glad. Og alligevel følte hun det som en forurettelse af skjæbnen, at hun paa denne vis blev saa aldeles overflødig.

Hun forstod, at Leas energiske arbeide sprang ud fra en dyb trang til nye værdier, en ny religion. Og instinktsmæssig klamrede Rachel sig nu til modsætningen, optog denne sterkere i sig end før, grov de gamle tider op i sin tause erindring og omfattede Breiens minde med større og større ømhed.

Naar de to søstre sad sammen, undgik de altid at nævne Breien. Og dog kunde der bli uhyggelige lange pauser, da han steg op mellem dem og fremkaldte bitterhed. Den døde mand klyngede sig til den gamle jomfru, og hun blev saa at si hans elskerinde, nu da han var død. Denne kvindehjerne, som

Digitized by Google

aldrig havde huset en personlig tanke, begyndte nu at tumle med Breiens idéer, bli aandrig om literatur, befatte sig med kvindesag og alskens reformer. Den stakkars pige, som i hele sit liv kun havde sværmet for maaneskin og musik, begyndte nu at skrive artikler i «Urd». Og dog var hun fremdeles ligesom ræd det sterke solskin, hun befandt sig altid bedst i sin stue i lampelys med farvet skjærm. Hendes praktiske interesser var kun kjærtegn, hun gav den døde, og hver ny idé, som slog op i hende, var kun et spøgelse fra hans grav.

Lea forstod dette. Det var næsten uhyggeligt at tænke paa denne søster, som i ungdommen havde været saa feiret og omsværmet, og som nu sad her paa sine skuffelser og tog til takke med et lig.

Det var for en del af denne medynk, at Lea lod hende sysle saa meget med smaapigerne. Hun saa, hvor hun klamrede sig til dem, og hun kviede sig for at rive dem fra hende. Rachels planer med dem gled ganske stilfærdigt igjennem, de fik gaa paa den nys oprettede middelskolen i Moen, Rachel spilte med dem og lod dem gjerne sidde halve dagen paa sit værelse og øve. Om somren reiste Rachel ofte paa besøg, og

Digitized by Google

som regel fik hun ganske stilfærdig sat igjennem, at smaapigerne fulgte med. Rachels øine blev svagere tid for tid, og hun maatte ha nogen til at læse for sig. Det var, som følte hun sig aldrig rigtig rolig, uden at hun havde de to unge piger i nærheden. Mens Lea var sine sønners bedste kamerat, blev hun ganske anderledes fremmed for døtrene. Hun kviede sig ved at ta dem med i sit arbeide og havde ikke tid til selv at undervise dem. Men saa kom den dag, da hun vaagnede og indsaa, at dette havde naaet sin yderste grænse.

Hun merkede, at Rachel i al stilhed dryppede pigèrne fulde af beundring for deres far. Det listede sig frem i deres samtaler, de blev mere og mere optat af ham, og samtidig søgte de at være skaansomme imod mor. De begyndte at lægge sig til hans meninger, de blev ligesaa abstrakte og uvirkelige som han, hver gang de traadte ind, var det som han fulgte med dem. Det blev ikke til at holde ud.

Den gang, det kom til et opgjør, var Johanne i sit syttende aar og netop kommen hjem fra et lærerindekursus. Hedvig var femten og strævde paa middelskolen endnu. Saa træder tante Rachel en dag ind i kontoret med den stok, hun nu altid maatte

Digitized by Google

støtte sig paa, og nede paa næsen de blanke briller, hvis stænger forsvandt inde i hendes hvide haar.

«Det var altsaa pigerne, kjære Lea, som jeg vilde snakke lidt med dig om. De kan jo ikke gaa ledige her paa Rein, ser du, de maa jo ta sig til noget.»

Lea saa op fra sine regnskaber: «Ja, jeg kan være enig med dig i det.»

Rachel, som var vant til at faa alt frem, naar det gjaldt døtrene, gik lige paa. — «Ja, Lea, — hvad Johanne angaar, saa har hun jo utvilsomt talent for at male, du. Har du set, hvad hun har tegnet i det sidste? Synes du ikke, vi skulde førsøge at la hende reise ud?»

Inden Lea svarte paa dette, spurte hun ud af vinduet: «Men Hedvig da?»

«Ja, du ved, hun har nu sin begavelse i en anden retning. Hun bør faa fortsætte med bogen, synes jeg — ta studenteksamen og . . . ja, til mig har hun sagt, hun har lyst paa medicinen!»

Lea brast i en underlig latter: «Ja, jeg siger ikke stort om det!» sa hun, og saa lo hun videre.

Rachels øine blev rædde bag brillerne: «Jeg taler den rene alvor!» sa hun, forbauset over denne kunstige latter.

Digitized by Google

Lea reiste sig nu med pennen i haanden, og et øieblik stod de to søstre og saa stivt paa hinanden. End ikke Rachel slog sine øine ned. Hun vented paa indvendinger, hun kunde slaa tilbage. Begge forstod, at striden nu stod om det sidste bytte, og at en af dem maatte vinde eller tabe for altid.

Men Lea beherskede sig og satte sig atter til sine regnskaber for at betyde, at denne samtale nu var slut. Rachel stod en stund midt paa gulvet og saa forventningsfuldt paa søsteren — endelig sukkede hun og gled stille ud.

Lea reiste sig nu, la pennen bort og begyndte at gaa op og ned i kontoret.

Dette med kunsten og medicinen ja — det kunde jo være bra nok, om det bundede i nogen særlig evne i dem. Men det sandsynligste var vel, at det var en uklar grille, som Rachel havde sat dem paa. Hun havde drømt om at se alle sine børn forenet i et fælles bygværk her paa Rein, forenet i en fælles kappestrid om at skabe liv og værdier for liv, gjøre Rein til et samfund af frie, værdifulde mennesker, kun afhængig af sin duelighed, kun forenet i det at vokse. Her gik sønnerne og øste sin næring af jorden og hjemmet og steg høiere og høiere paa det.

Digitized by Google

Og nu vilde døtrene for altid skille sig ud? Var dette hendes egen skyld? Havde hun ikke tat dem nok op i sit syn fra først af? Hvad skulde hun nu gjøre for at vinde dem tilbage? I timevis drev hun op og ned, op og ned.

Hun laa længe udover natten og overveiede. Hun indsaa, at inden hun talte til dem om hovedsagen, maatte hun lægge dem nærmere ind til sig gjennem smaating — ganske stilfærdig vinde dem tomme for tomme. Om morgenen, da hun hørte at pigerne var staat op, gik hun ind paa deres værelse.

Johanne stod foran speilet, næsten skjult til langt nedenfor midjen af det udslaaede brune haar. Hun var allerede en høi, yppig kvinde med noget af morens bestemte hage, men med nydelige mørke øienbryn og lange øienhaar, der gjorde blikket straalende og stort. Hun vendte sig nu imod moren, la kammen bort og kom og gav hende sit morgenkys. Lea trykkede hende lidt heftigere til sig end vanlig, siden udbrød hun: «Nei, hvor dit haar vokser da, jente, du tænker nok at stikke din mor fuldstændig ud nu!»

Johanne blev lidt rød over denne smiger, der var saa uvant fra moren. I det samme hørtes en underjordisk latter borte i en seng,

Digitized by Google

og nu saa Lea en masse lyst haar ovenpaa tæppet, siden dukkede Hedvigs hode frem af sit gjemmested, hun var bleven utaalmodig over, at ikke moren spurte efter, hvor hun var. Lea gik nu hen og daskede hende lidt: «Nu er det nok paa tide, at det dovendyr staar op,» sa hun, «ellers faar jeg hente mig et ris!» Hedvig strakte sit spinkle legeme i sengen og lo; hvad gik der vel af mor idag, siden hun var i saa godt humør!

Moren satte sig nu paa sengekanten, løftede paa hodepuden og hentede en bog frem. Der opstod en liden kamp, Hedvig vilde rive den fra hende, men moren gav sig ikke, før hun havde set titelen: «Om kvindens stilling i samfundet,» — naa, det var fra Rachel selvfølgelig. Begge piger saa nu spændt paa moren, men hun blev slet ikke sint. «Hør,» sa hun og gav bogen tilbage til Hedvig — «har Dere lyst at bli med til sæters i morgen? Vi tar kløvheste, og gutterne blir med.»

Det var et pludseligt indfald af Lea, hun vidste, sæterturen var deres lyst, særlig hvis de fik ride. Begge blev ogsaa nu henrykte, og Hedvig for straks op i sengen og hængte sig kjælende om morens hals: «Jeg vil ride paa

Digitized by Google

gamleblakken!» sa hun, og i næste øieblik hoppede hun frem paa gulvet for at klæ sig paa. Moren sad og saa paa hende. Hun var ligesaa spæd og tynd, som Johanne var kraftig. Bare haaret var yppigt, fra blondt var det med tiden blet rødlig, og naar solen skinnede paa det, saa det ud som en strøm af guld. Satte hun sig lidt paa hug, kunde hun skjule sig i det. Det saa næsten ud til at suge kraften ud af hendes lille fine ansigt, saa hun stadig var bleg.

De overla nu om niste og sligt, men da moren stod i døren for at gaa, sa Johanne pludselig: «Ja, og tante blir vel med?»

«Ja,» sa Hedvig ogsaa — «tante blir vel med?»

Og begge stirrede paa moren med en vis ængstelse.

«Ja, vi faar se,» sa moren og gik.

Om kvælden gik Lea op til Rachel, og pigerne hørte fra sit værelse, at der var en stor scene der inde, som endte med graad. Moren lod sig senere paa kvælden ikke se. Morgenen efter, da de skulde ta afsted til sæters, kom Rachel ikke med. Moren fik et underligt blik fra begge pigerne, men lod som hun ikke saa det.

De to dages færd indover fjeldene til sætren forjagede dog alle skyer.

Digitized by Google

Der blev et herligt liv med fisketure, og dans i nabosætrene, og alskens morro. Nu og da saa Lea til at faa døtrene lidt for sig selv, uden at det virkede paafaldende. Hun mindede om en høne, der lokker paa kyllinger. Hvor spændt var hun ikke paa udfaldet. Endnu havde hun jo ikke talt med dem om hovedsagen, og hun var bange for at gjøre det for tidlig.

De sad en dag sammen inde paa fjeldvidden. Den friske sætermelk og høifjeldsluften havde gjort begge piger muntre og røde, og som de laa der henslængt paa mosen i sine graa turistkjoler og med haaret faldt ned i en svær flette paa ryggen, blussede de af varme og sundhed og lo ustanselig, mens de pratede med moreu.

Nu var det, at Lea satte sig tættere ind til Johanne, tog hende om livet og rakte haanden ud efter Hedvig. Da hun havde dem begge hos sig, bøide hun de to hoder ind til hver af sine skuldre og begyndte ganske stilfærdig at fortælle dem sin historie fra først af.

Hun talte med dæmpet ømhed og valgte ordene omhyggelig. Hun følte, at de nu var saa forberedte, at dette kom som noget, de ikke kunde bli forundret over. Men efter hvert

Digitized by Google

som dette udbrud af fortrolighed rev dem med, følte hun, at de vred sig under en liden bitter kamp mellem det, hun nu sa dem, og det, de før vidste fra Rachel. Om lidt begyndte Johanne at græde, derpaa Hedvig, som snart hulkede. Dette begyndte at bli overvældende; de forstod, at de nu maatte vælge, og det kjendtes som de fineste rødder i hjertet skulde rives ud. Men om lidt svælgede de graaden og lyttede mere spændt. Morens stemme sang som dybt, dybt nede fra, hun talte for dem, som skulde hun forsvare sig for Gud og bli dømt paa det. Da hun fik en taare ned over kinden, skyndte Hedvig sig at tørre den bort. Hidtil havde hun talt om det, som havde bedraget hende og gjort hende ondt. Nu begyndte hun at rulle den verden op, som havde helbredet og frelst hende, gutternes kjærlighed og arbeide, hele det bygværk af realiteter, som nu var hendes opreisning. For hver sætning lyttede hun efter, om de forstod det ganske; ofte sa hun det om igjen i enklere former. Hun følte nu mer og mer, at de gav sig helt over, at hun bar dem paa sin stemning, at de var hendes. Nu kom atter taarerne frem, denne gang, fordi moren stod for dem i et nyt lys, og snart kastede begge sig om hendes hals. Tilslut brast ogsaa

Digitized by Google

moren i graad. Men nu græd de ikke længer over noget ondt, men kun af glæde over endelig at ha fundet hinanden. Siden sad døtrene med hodet mod sin mors skulder, mens alle tre smilte i taushed. De sad længe slig, de var ligesom rædde for at miste hinanden, om de reiste sig.

Da de kom hjem om kvælden og samledes om det enkle sæterbord, saa gutterne straks, at der var hændt noget. Pigerne sad og saa smilende paa hinanden som langt inde fra. Fra at se paa hinanden søgte de morens øine og fandt der den samme dybe fryd. Gutterne, som nu forstod, at her var hændt noget godt, blev muntre og slap spøgen løs, og da pigerne blev revet med i det, blev de i sin trang til at juble meget værre end gutterne. Sligt samspil mellem gutternes og pigernes sind havde moren aldrig set før. Den enes stemning og tanke gik over i den andens, som havde de først nu opdaget veien.

Efter bordet vilde ingen gaa tilsengs i den lyse sommernat. Pigerne vilde danse med sine brødre ude paa volden, men det strandede paa, at der ikke var noget at spille paa. Da fandt Olaf paa at bruge gjæterens bukkehorn, som han borede et par nye huller i. Og mens den unge mestersmed sad paa

Digitized by Google

en huggestabbe og spilte paa det merkelige instrument, tog Johanne og Hedvig hver sin bror og dansede afsted henover volden. Da Henrik saa blev staaende ganske forladt og savne en tredje søster at danse med, gik moren selv hen og dansede afsted med ham som den yngste af dem alle. Det blev midnat, og de dansede endnu. Siden skar de havre med moren inde i ringen, og mens disse voksne børn trak hinanden rundt moren og sang, randt solen med den første glød i de nære snekupler og skinnede henover den dugvaade sætervold. Men Olaf sad endnu paa sin huggestabbe og lod bukkehornet paa en forbausende naturtro maade frembringe gjentagende hanegal, som sang og ljomede og svarte vidt indover heierne.

Digitized by Google

VI.

Efter hjemkomsten blev de to piger gaaende som gjennemrystet af en sterk oplevelse. Moren havde været som en aabenbaring for dem deroppe paa fjeldet. Nu, da det lidt efter lidt kom paa afstand, ordnede de det bedre og fik meget at gruble over. Naar de nu var sammen med tante Rachel, følte de en underlig uro, og der rørtes op i dem en kamp mellem gammelt og nyt. Det gjorde dem usikre baade mod tante og mor. Samtidig var de som vendt hjem fra en lang reise. Alle drømme, som før bar ud, vendte nu tilbage. Moren gik atter i sit vanlige arbeide, og dette saa de nu med nye øine paa, og forstod, at der laa en endeløs kjærlighed bag. De fik lyst til at hjælpe hende, de begyndte at ta sig mere af huset end før. Ganske uden

Digitized by Google

selv at vide det var det nu følelsen for mor, de begyndte at arbeide paa. Og i stuerne paa Rein begyndte der snart at gro frem en egen hygge, som vidnede om, at to nye magter var kommet ind. Glæden herover, som ganske stille slog dem imod baade fra brødrene og fra mor, opmuntrede dem kun til at fortsætte.

Moren hørte intet mer hverken om malerkunsten eller medicinen. Hun haabede, det vilde gaa dem som gutterne, at trangen til at gjøre godt vilde føde den personlige virksomhed i dem. I sine samtaler med dem lod hun dem ogsaa forstaa, at den største kunstner var den, som omsatte sin skjønhedstrang i levende og frugtbare værdier for det daglige liv. Saa de ikke brødrene? Forstod de ikke, at disse var kunstnere, at de skabte paa inspiration, at de nærede sine arbeider med sine helligste følelser og tanker, men at de havde ført sin kunst ned til jorden, saa den blev nye næringskilder for livet og menneskene.

Saadanne samtaler med mor blev dem kjærere for hver tid. De forstod nu bedre end nogensinde før den store kløft mellem tante og hende. Den ene siddende som tilskuer af livet, i en skumring, fyldt af

Digitized by Google

fjerne tanker og dunkle drømme. Den anden i fuldt solskin under frugtbart arbeide, opfyldt af personlige lidelser og glæder. Morens arbeide, som før havde syntes dem tungt og aandløst, forklaredes nu, eftersom hun gav dem sit syn paa det.

Og gutternes arbeidsliv smittede snart ogsaa pigerne, fordi de nu bedre forstod aarsagen. De sluttede sig mere sammen med sine brødre og lod sig paavirke af dem. Saaledes ante snart brødrene, at deres forskjellige ideer om smag, som tidt kom frem i deres diskussioner, ganske tyst vandrede over til søstrene, for siden paa en eller anden maade at komme frem i stuen. Pigernes arbeide fik præg af dem, de tænkte paa. Hver især fik en plads i ordningen og bragtes ind under en fælles skjønhed. Stuerne blev derfor lidt efter lidt et speil for menneskene, som bodde der. Den tause, varsomme skabelse, som de to piger nu frembragte af trang til at gjøre godt noget, de længe havde forsømt, begyndte snart at spinde sig som en væv af ynde og renhed over dette hus. De tunge skridt begyndte at gaa dæmpet. Naar alle var samlet, var de ogsaa samlet i rammen, var en borte, saa var dog noget af ham tilstede. Stuen blev en paamindelse om hinanden og en paamin-

Digitized by Google

delse om at forenes i noget godt. Gutterne tog derfra en følelse af helligdom med i sit arbeide; det blev noget, de hvilte ud i, og som de længtede tilbage til for at kunne tænke sine bedste tanker.

Forholdet til tante Rachel blev i det ydre som før. Pigerne gjorde hende de vanlige tjenester, gav hende de vanlige kjærtegn. Og dog var der ikke gaat lang tid før hun merkede, at de begyndte at glide bort. Hun saa, de søgte at være som før, og dog var de ikke som før. Naar de nu sad og læste for hende, kunde hun tidt merke, at de ikke fulgte med, det var noget andet, de ligesom sad og lyttede efter. Hun fordoblede sin ømhed mod dem. Hun gav dem foræringer, hun søgte alskens paaskud til at kjæle for dem, og naar hun havde dem i sine arme, var det som hun aldrig vilde slippe dem mer. Hun havde troet, de skulde bli en fortsættelse af hende, i sine stille tanker havde hun mer og mer betragtet dem som sine børn. Nu kom den rette mor og tog dem igjen og forvandlede dem i sit billede. Det var en langsom omdannelse, det var en taus kamp mellem to hjerter, og det rigeste, det mest levende maatte jo seire. Rachel blev siddende i sin skygge og se efter de sidste lysstraaler, som svandt,

Digitized by Google

fordi de hørte solen til. Hun var ikke længer nok, hendes bøger, stemninger, minder, alle den dødes tanker var ikke længer nok, det ynglende arbeidsliv rundt moren trak sterkere i deres ungdom; og hensynsløs som selve livet forlod de hende, vokste sig nærmere og nærmere ind til moren ligesom træet i den mørke krog, som vokser imod vinduet.

Kom man op til den gamle pige, kunde man finde hende siddende i en krog og stirre forskræmt frem for sig. Stuen blev ligesom større for hver gang og Rachel mindre. Hun kunde sidde slig i timevis og brygge sammen tanker, der tilslut skræmte hende selv. Hun kunde ikke dele med sin søster, hun maatte eie noget for sig selv, det maatte være noget af seir i hende, og nu havde hun tabt det sidste slag. Hun blev mer og mer bleg, mer og mer bitter, taalte en tid ikke at se hverken Lea eller pigerne, men kunde saa pludselig ville gjøre alt godt igjen og overvældede dem med godhed. Flere gange reiste hun sin vei og tog farvel som for altid, men før man vidste af det, var hun tilbage igjen, som om hun ikke fik fred andre steder, end der hvor hun pintes mest.

Imidlertid blev der en voksende forening mellem Lea og hendes børn. Da det lakkede

Digitized by Google

mod jul, fik pigerne et svare hovedbrud med at finde ud julegaver til mor og brødrene. Men denne gang vilde de arbeide noget selv, hvori de kunde lægge personligt indhold. De havde lært at brodere efter andres tegning, men nu maatte det bli efter en egen, fordi de havde noget selv at gi. Johanne var flinkest, Hedvig strævde for at komme op paa siden af hende, begge maatte op paa siden af mors smag, om gaven skulde bli hende værdifuld. Det blev deres første større kamp for at opnaa dygtighed, fordi en god følelse skulde levendegjøres. De havde valgt sig en stor opgave, nemlig i det broderte arbeide at fremkalde et karakterbillede af den, som skulde ha gaven. Først maatte de derfor klargjøre sin opfatning af modellen, derpaa sætte den i symbol, endelig magte at levendegjøre symbolet. Det var ordningen i stuerne fortsat og samlet i noget høiere.

Lyset sluktes sent paa deres værelse i denne tid. De talte næsten ikke et ord sammen, de hørte kun fra hinanden, naar en mislykket tegning reves i stykker. De tegnede om og om igjen, brødes med opgaven og kjæmpede for selv at komme op paa høide med den. Julen nærmede sig ubønhørlig. De havde ikke tid til at føle sig træt, ikke

Digitized by Google

hjerte til at gjøre noget mindre end det bedste. De ængstelser, de nu gjennemgik for, at det skulde mislykkes, gjorde, at da det endelig lyktes, kom de til at omfatte disse frembragte gjenstande med en ømhed, som havde det været deres børn. Det blev ogsaa rene smaa kunstværker; de fint udførte arbeider var som gjennemglødet af kjærlighed, og de vakte en sand jubel, da de lagdes frem paa julebordet.

Det var den stille fryd over at ha magtet at levendegjøre noget skjønt fra sig selv, som gav dem større planer for lignende arbeider. Og mens de nu fortsatte med broderiarbeidet, gav det dem en stadig higen efter mere dygtighed, fordi det var veien til mere skjønhed. De blandede sig i gutternes kappestrid om at yde værdier for mor, de reves med af kappestriden om at gjøre sig værdige for hinanden. I denne forening var der en dyb brønd at øse af til nye opgaver, nye arbeider, ny vækst, ny skjønhed. Da et aar var gaat, var der tryllet frem en hel sjælfuld verden af tæpper, duger og alskens kunstneriske haandarbeider, hvoraf kvinde og ungdom strømmede en imøde. Johanne begyndte snart at væve, og det vokste til at anta elever. Det vokste til flere og flere bestillinger fra

Digitized by Google

vid omkreds, det vokste til et stort værksted med travle hænder.

I de hjem, hvor disse arbeider nu begyndte at finde veien ind, virkede de som bud fra glade, skjønne menneskesind. Det var smaa digterværker, aabenbaret i tøi og farver. De var hver for sig et udbrud af en god følelse, af en lys tanke. Det fortrolige øie kunde i hvert arbeide læse om noget godt, som var hændt der det sprang ud. Det var som aabenbaringen af den skjulte understrøm af rigt familieliv, som ingen ellers fik se. Men i denne voksende strøm af frugtbart arbeide, som begyndte at vælde ud fra børnene paa Rein, kunde de forskjellige pulsaarer følges tilbage til et og samme knudepunkt, nemlig morens hjerte.

Og Lea havde nu grund til at gaa om som den lyksaligste mor. Endelig kunde hun se hele sin barneflok forenet i et fælles bygværk af realiteter. Endelig havde hun dem alle bevaret under sin tro paa lykken gjennem selv at skabe den. Arbeidet blev nu noget, de gav hinanden. De skabte alle paa sin enkle trang til at vokse i værdi, derfor blev hver vækst i dygtighed en vækst i karakteren. Rein begyndte at bli et lidet

Digitized by Google

samfund for sig, hvor alle børn var lykkelige mennesker, hvor intet bedrag, intet hykleri kunde trives, fordi deres personlige ydelse var deres strenge samvittighed, deres ærgjerrighed og deres belønning.

Digitized by Google

VII.

En høstdag mod skumringen stod der to kvinder nede i bakkerne paa Lunde og saa over dalen imod hinanden. Det saa ud til, at begge kunde ha lyst til at gaa over for at komme den anden nærmere. Den ene var Karen Lunde, den anden var Inga. Endelig tog Karen mod til sig og kom. Inga satte sig paa en sten og ventede. De tog hinanden i haand som de, der ikke havde snakket sammen i aarevis, og det havde de heller ikke. Karen var indfalden og med ganske hvidt haar og hostede som en tæringssyg. — «Er manden din borte?» var det første hun spurte om. — «Ja, — er kanske din ogsaa?» «Ja.» — Saa satte de sig tryggere hos hinanden og begyndte at tale sammen. Karen hostede og stønnede og kom snart i graad.

Digitized by Google

Inga stirrede frem, hendes friske øie stirrede altid i den sidste tid, som søgte det at finde noget, der skjulte sig, og det blinde hvide øie fulgte med, som søgte det at stirre det ogsaa. Det faldt som af sig selv, at de to kvinder straks begyndte at tale om sine mænd.

I de aar, Hans Lunde havde drevet sin halve del af gaarden, var det gaat akkurat slig som den svenske, Oscar Mortenson, havde ønsket.

Mens de begge endnu bodde paa den gamle gaard, havde svensken lagt an paa at være venlig og hjælpsom mod Hans. Dette var ham ikke blot en beregning, men ogsaa en fysisk nødvendighed. Han vilde ikke blot gjøre Hans rolig, Karen rolig, bygden rolig, men han maatte ogsaa gjøre sig selv rolig.

Imidlertid holdt Hans ikke ud at bo saa nær indpaa moren og den svenske. Efter et halvt aar havde han fundet paa saa meget at føle sig forurettet over, at han fik Inga med paa at flytte ud, og saa la han an med at bygge op egne huse paa sin del af gaarden.

Og nu var det, at de to mænd blev gaaende med den lille dal mellem sig og se over til hinanden. De var begge hinandens stumme anklagere. De skammede sig begge for hinanden, de maatte se hinanden og dog være

Digitized by Google

hinanden paa afstand. Begge havde et dagligt forsvar at føre mod sin samvittighed. Den svenske tænkte: «Det er klart, bygden har ret, det var hestens skyld, at gamlingen dræbtes!» — Og dog maatte han tidt om kvælden bruge store doser af konjak for at faa sove.

Hans gik og indbildte sig, at han i næste øieblik skulde gjøre nòget stort noget for rigtig at rive masken af forbryderen og løfte sin hellige opgave. Hver gang han fik ond samvittighed, dulmede han den ved at lægge en ny, listig plan, som overgik alle de andre. Ingas store, forskende øie blev ham mer og mer gjennemborende, og han fik mer og mer møie med at overbevise hende om, at han netop gjorde det rette. Han blev formelig veltalende paa det. Svensken brugte konjak og Hans de store ord. Men begge sov daarlig og maatte ta større og større doser.

Dette dybe sjælesaar ytrede sig ogsaa i deres ydre liv. De havde hver sin lige halvdel af gaarden, og de tænkte begge at æde sig ind paa hinanden. Men det uheldige for Hans var, at han var uduelig, og at svensken var flink. De dreves af hver sit sterke hjul, den ene af sin forbrydelse, og den anden af sin store følelse af ret. Svensken begyndte at udfolde en umaadelig energi. Han

Digitized by Google

drev sin gaard frem til et mønsterbrug, fik statsborgerret, satte sig i spidsen for nye foretagender i bygden, og vandt mer og mer agtelse. Han blev hjælpsom mod grander og god mod fattige, og han fik borgerdaadsmedalje for at ha vovet livet for at redde et barn, som var faldt ned gjennem isen. Samtidig gik det baglængs med Hans, han kom mer og mer i gjæld, og man lo af hans gaardsdrift. Forbrydelsen gjorde sin mand til en ren helt, retten gjorde sin til en usling.

Begge havde ogsaa sit forhold til den døde.

Den svenske begyndte en vakker dag at ta sig af gamle Lundes minde. Da en pen gravstøtte havde staat over ham et aars tid, fandt han pludselig paa at skaffe en ny, en kostbar marmorstøtte med guldskrift og bibelsprog. Samtidig turde Hans aldrig gaa forbi sin fars grav, af en ubestemmelig blufærdighed. Den døde var for den svenske et lig, men for Hans var den et spøgelse.

Og midt i denne tilsyneladende ro kunde den svenske overfaldes af en dyrisk lyst til selv at rive masken af. Denne gaard, han havde tørstet efter, guldet, magten, det var han blet kjed af paa en uge. Han lod endog Karen ane, hvor svimmel han følte sig, og dette satte slig skræk i hende, at hun skræmtes til

Digitized by Google

at stille sig helt paa hans side for at holde ham oppe. De blev gaaende og nære en sterkere og sterkere afsky for hinanden, de gav hinanden skylden for sine fortærende kvaler, og dog vogtede de sig vel for at sige det rent ud til hinanden. De maatte jo holde sammen, de holdt hinanden oppe, de viste hinanden sit bedste ansigt, og ingen skulde tro andet, end at de levde som det lykkeligste ægtepar.

Men i tidens løb, da svensken følte sig mer og mer svimmel, begyndte han at stirre efter noget mirakel til at holde sig oppe med. Han begyndte at gaa i kirke og paa opbyggelser. Han blev religiøs. En lang stund havde han ogsaa fred, han trodde sig i forening med den frelser, som havde sonet alle synder, endog hans. Men han fik slemme tilbagefald. Da begyndte han selv at optræde paa opbyggelser, i førstningen med en kort bøn. Siden holdt han ogsaa prækener og formanede andre til omvendelse.

Og naar den høie, statelige mand med det sorte helskjæg traadte ind over kirkegulvet, lidt ydmygt foroverbøiet og med de milde træk, — da var det nok mange, som maatte indrømme, at han var en af bygdens bedste mænd.

Digitized by Google

Imidlertid strævde Hans Lunde ogsaa med sit, saa godt han kunde. Dette jordsbrug, som han havde set i et saa rosenrødt skjær, fordi han gjennem dette vilde løfte bondens sag, det mistede straks sin poesi, saasnart han skulde bestille noget. Han fik en stigende ulyst til gaardsarbeide, og det nødvendigste, som Inga drev ham ud i, følte han som det rene slaveri. Han strævde endnu med at faa ud bøger paa maalet hinna mor, men da han ikke som Hakon Hakonson havde raad til at udgi dem for egne penge, maatte han tilslut opgi det. Han blev misundelig paa Hakonson, og de to gode nordmænd bagtalte hinanden i de sterkeste ord; men i ungdomslaget kunde de dog ofte holde tale for hinanden. For at bøde paa sine kunstneriske nederlag begyndte nu Hans at vimse om for at bli valgt til alt muligt. Hver gang han blev optat af et offentligt gjøremaal, var det ham et nyt paaskud til at undgaa at arbeide paa gaarden.

Da han tilslut følte sig saa forgjældet, at han ikke vidste sin arme raad for at klare sig, fandt han pludselig en udvei. Han skrev et stivt forretningsbrev til den svenske og anmodede om «forskud paa arv». Inden han gjorde dette, havde det lyktes ham at over-

Digitized by Google

bevise sig selv om, at det var rigtig. Svenskens penge var jo stjaalet fra hans far, og hans søn tilkom dem og havde ret til dem. Og Hans snakkede saa længe med sig selv, til han fandt ud, at dette netop var et ypperlig træk imod forbryderen, kanske det vilde rive masken af ham med et slag. — Pengene kom, og Hans fulgte opfordringen og sendte tilbage en kvittering. Da han havde pengene, følte han dem brænde i fingrene, og svor paa at dette var sidste gang. Men da han paany var i knibe, overtalte han sig atter til at skrive den samme anmodning. Det vokste gjennem aarene. Da det lyktes Hans at bli kasserer for sparebanken, kom han jevnlig i underskud. Og lidt efter lidt blev det ham en vane, at hver gang han skulde gjøre god en forsømmelse, en kassemangel, en feil i regnskaberne, hentede han hjælpen fra sin fars morder.

Den svenske var henrykt. Han havde frygtet, at Hans en dag skulde ruinere sig, saa han var nødt til at sælge gaarden og reise bort. Men tanken paa, at Hans skulde forsvinde for hans øine — at han ikke stadig skulde vide, hvor han var, denne mand, som maaske endnu gik og gjemte paa en lumsk sælepind, det holdt han ikke ud. Derfor

Digitized by Google

laante han villigt penge til ham — endnu, bandt ham fast til sig, snodde sig tættere og tættere om ham uden at trykke ham for meget. Hans blev mer og mer i hans vold, og de gjældsbeviser, som vandrede fra Hans til den anden, de føltes for svensken som en udlevering stykke for stykke af Hans' evne til at anklage ham.

Men nu og da kunde Hans vaagne og merke, at der var noget, som markaad ham i dybet af hans sjæl. At han fjernede sig længer og længer fra sin store livssag, at han var uduelig, at han bedrog baade sig selv og sin kone ved forespeilinger, som han stadig flygtede ifra. Hver gang han skulde staa inde for sine forsætter, var det som om vanen fra de anstrængende skolebøger reiste sig som hans egentlige rygrad. Dette med at gaa udenom vanskelighederne og snakke sig benveien frem var blet hans behersker. Samtidig blev selvanklagerne værre og være. Han maatte gribe til sterkere og sterkere midler for at drukne dem. Hver gang han tog et stort ord i munden, var det igrunden en ny dram, han skjænkede sig for at bli drukken og glad. Om natten plagedes han af spøgelser. Han hørte stadig farens sidste ord: «Hans, du er mig en skam!» Han begyndte omsider at bli ræd for at miste sin forstand. Og det udviklede sig derhen,

Digitized by Google

at han fik en uhyggelig kamp for at holde sig oppe i agtelsen for sig selv, saa han ikke maatte gaa hen og ta livet af sig. Det bedste middel var at flygte ud i det, som han ikke selv engang kunde kontrolere. Ingen idé var saa dunkel, at ikke Hans Lunde begyndte at tilegne sig den og kunde holde en gribende tale om den. Han klamrede sig til de allerfjerneste luftslotte, han holdt foredrag om den evige fred, om verdensrevolutioner, om beboerne paa Mars, om det nyreiste Norrig, om kong Sverres arv til ungdommen, han blev en taler, som kunde faa alle tilhørerne til at graate, og det bifald han nu fik, drak han sig fuld af, pyntede sig udvendig med, stivede sig op med i sin selvagtelse, saa han fik lidt frist med at afsige sin egen dødsdom. Da han var tredive aar, skjød han pludselig forbi Hakon Hakonson og blev første suppleant til thinget. Skjønt folk som regel ikke forstod det spor af, hvad Hans Lunde talte om, saa syntes de dog han talte godt, og saa stemte de paa ham. Selveste kirkeministeren blev saa grebet af ham paa et ungdomsstevne, at han opnævnte ham i en kongelig kommission, hvor der krævdes dygtighed i at beregne.

— De to kvinder havde siddet nede paa bakken i timevis. De havde ført en forun-

Digitized by Google

derlig gaadefuld samtale, ingen af dem turde sige de rene ord, og dog vidste begge, at de snakkede om det samme. Da det endelig var blet næsten mørkt, og Inga reiste sig, maatte hun hjælpe den anden op. Da de stod og sa farvel, holdt Karen Lunde atter paa at falde overende. Da hun gik, saa det ud til, at hun knapt kunde holde overkroppen nogenlunde opreist. Hun havde i blik, i stemme, i omsvøbte ord tilstaaet sin skrækkelige pine, dette helvede, som de to mordere hver dag gik og fortæredes i. Og hun havde talt om noget andet, som heller ikke var til at misforstaa, og dette var slaat ned i Inga som et knivstik.

Oppe ved husene vendte Inga sig og saa nedover veiene. Der blæste en svær østenvind, smaa skyer af gule blade hvirvlede forbi, og i det fjerne stod skogen sort under den stormgule himmelrand.

Nu fik hun se to heste nede i veien. Den ene kjørte forbi, det var Hakonson paa Rud. Den anden dreiede op, det var Hans.

Der gik som en gysen i hende, og hun skyndte sig ind. I vuggen var barnet vaagnet, og hun tog det ikke op, men satte sig og vuggede. For flere aar siden var deres første barn død. Nu var dette eneste et halvt aar gammelt.

Digitized by Google

Og som hun nu vuggede og prøvde at synge for den lille, dukkede atter dette forfærdelige op, som Karen Lunde havde sagt, og som havde slaat saa sælsomt ned i hende — dette, at barnet kan vokse op og drive sin mor ud i fordærvelse og — aanei, hun turde ikke tænke paa det. Hun rykkede barnet pludselig op af vuggen for at ta det ind til sig, men hørte saa karioldur i gaarden. Og i det samme skyndte hun sig at lægge det ned i vuggen igjen.

Hun hørte, han stampede ind i fordøren, ydertøi hængtes op, og døren aabnedes.

Han sjanglede som vanlig, naar han kom fra byen, hans ansigt blussede under det blonde helskjæg, og han var i det lyseste humør.

«Goddag, goddag, kona mi,» sa han og gned sig i hænderne, som han derpaa aandede i. — «Du skulde vel ikke ha lidt mad?»

Han merkede, at hun ikke svarte, og som vanlig begyndte han derfor at ville sætte hende i godt humør. Det havde været en mageløs tur til byen, han var valgt til formand i den nationale forening, været indbudt til en stor sexa, hvor man sang gamle stev, holdt taler paa maalet og spiste norske spekesild med hjemmebrygget øl til. Tænk, fine bydamer og herrer holdt sig ikke for gode længer

Digitized by Google

til at æde national mad! Her grodde frem en national vækst og æresfølelse, som spaadde godt for det nye Norge. Han for sin del havde holdt en tale for ho mor, og Hakonson en tale for de smaa i samfundet. Og begge var blet baaret paa guldstol og ropt hurra for. Mange havde været i nationaldragt, og han maatte for skams skyld ogsaa raa sig en nu. Han havde kjøbt knapperne i hovedstaden, og nu fik hans søde kone skaffe vadmelet. Og han tog frem en pakke og viste hende knapperne fra sølvsmeden i Kristiania.

Inga kastede et blik paa ham, som han stod der i den fine byklædning lige fra støvlerne og op til kraven, og hun saa ham i aanden kaste dette og trække i en ny lapsedragt med national reklame paa.

Hun stansede vuggen og reiste sig og gik ud. Om lidt kom hun tilbage med en tallerken sur sild, en mugge sur melk og fladbrød, som hun satte frem. Og uden et ord satte hun sig atter og begyndte at vugge.

Han var saa optat af sit, at han satte sig rolig til bords og begyndte at spise, idet han hele tiden talte om sig selv og byen. Men pludselig tiede han, og der blev en pause: «Ka fa'n er dette her!» brød han saa ud. Hun svarte ikke, bare vuggede. I næste

Digitized by Google

øieblik for raseriet i ham, og han kylte sildetallerkenen hen i gulvet.

«Skaf ædendes mad!» tordnede han og kom frem over gulvet. — «Du skulde vogte dig for at gjøre nar af mig, skulde du!»

Endnu svarte hun ikke, men reiste sig og stod et øieblik og saa paa ham.

«Vil hun trodse mig kanske!» sa han aldeles rasende og løftede haanden. Men hun var saa vel vant til, at han løftede den uden at slaa, at det kun gjorde ham endnu mere latterlig. — «Vil du se til at skaffe frem ædendes mad, siger jeg! Jeg vil ha æg og smør og kjød og flesk og varm potet. Du vidste kanske ikke, jeg skulde komme hjem ikvæld? He? Afsted paa timen, jeg er sulten!»

Skjønt han i et slags drukkent fjolleri atter løftede haanden, stod hun ganske rolig og saa paa ham. Hun var forfærdelig bleg. Endelig pegte hun paa bænken og sa: «Sæt dig ned, Hans, jeg maa snakke lidt med dig!»

Der var noget forfærdeligt over hendes stemme, og Hans lod haanden synke. — «Sæt dig ned, Hans!» gjentog hun atter, og uvilkaarlig famlede han sig baglængs og lod sig dumpe ned paa langbænken foran bordet. Mens hun nu var underveis til en plads paa den anden side bordet, sa hun henkastet:

Digitized by Google

«Jeg gav dig den mad, du holdt slig lovtale over. Jeg tænkte, det nationale maatte smage lige godt hjemme, som naar du er paa maskerade.»

Hun satte sig: «— Men forresten var det noget mere alvorligt, jeg vilde snakke med dig om. Jeg maa endelig en gang si dig, at dette liv holder jeg ikke længer ud. Jeg ser ingen udvei til at reise min vei, men endnu værre er det at fortsætte hos dig. Jeg ved ikke min arme raad!»

Hun talte rolig, og alligevel som dybt nede fra en vulkan. Hans blev i et øieblik ædru, han blev først bleg, siden graa i kinderne.

«Er du rent fra forstanden, Inga?» fik han endelig frem.

«Aaja, gudbedre, jeg er vist paa randen af det!» skjalv det fra hende. Hun blev mer og mer som forstenet, der hun sad. Det friske øie stirrede omkring for at finde det, som stadig skjulte sig, og det døde fulgte med, som søgte det ogsaa.

Hun satte albuerne paa bordet og begyndte paany: «Den gang jeg giftede mig med dig, syntes jeg, du var latterlig!»

Hans gjorde et hop paa bænken. Hun fortsatte rolig: «Men jeg trodde, du skulde

Digitized by Google

bli voksen engang. Aa, Hans, hvor jeg endnu husker den kvæld, da du fortalte mig om dit livs ulykke, dette med din mor og svensken og din fars død. Jeg blev helt bergtat af det, og du blev straks en anden for mig end før. Og jeg syntes du havde den største og helligste opgave, en mand kan faa. — Dette at afsløre en saa grusom forbrydelse og hævde retten, at jage morderen for domstolen og reise din mor op af elendigheden — aa, hvor det greb mig! jeg kunde ikke andet end ofre alt mit, alle mine planer, og stille mig ved siden af dig, selv om det skulde gaa paa livet løs. Og saa blev det bare snak, snak, snak og atter snak og uredelighed! Aa, det er forfærdeligt!»

Hun kastede sig fremover bordet og stønnede.

Ingen havde lettere end Hans for at bli grebet og faa taarer i øinene. Han holdt et øieblik paa at ville gi hende ret. Men i sidste øieblik greb han efter det halmstraa, han altid holdt sig oppe ved, nemlig sin forfængelighed. Nu huskede han, at han var baaret paa guldstol paa det nationale stevne og alt det bifald han fik for sin tale paa dialekten. Paa dette stivede han sig nu op og følte sig tilslut fornærmet og krænket.

Han reiste sig og begyndte at drive paa

Digitized by Google

gulvet. Hvorfor kom hun med dette nu! Nu, da han kom fra glæde og gjerne vilde fylde heimen med glæde. Aa, at hun havde hjærte til at myrde glæden for ham, naar han en sjelden gang eiede den helt og fuldt. Han skruede sin tale mer og mer tilveirs, saa han endte med at si, at de store filosofer havde ret: Alle samfundsbaand, og ægteskabet især, var en lænke om den frie personlighed.

Hun havde i et øieblik løftet hodet og stirret paa ham. Og hun saa nu, at denne hans tilsyneladende sindsbevægelse atter var noget kunstig han skaffede sig at flygte ind i, — at hver rørelse i stemmen, hvert ord, gestus med hænderne, kastene med hodet, lysningen i øinene — det var laant alt sammen, laant fra andre mænd, fra bøger og aviser. Og det forfærdelige var, at han selv gik der og trodde, at det var hans eget. Hun afbrød ham: «Aanei, hold op med dette, Hans, ellers gjør du mig vanvittig! Prøv nu en eneste gang at være ædru. Sæt dig ned, Hans, du slipper ikke saa let, der er noget, jeg maa ha greie paa. Sæt dig ned, Hans!» skreg hun pludselig som afsindig.

Han blev ræd dette ukjendte, som idag pludselig traadte frem hos hende. Hans skjønneste billeder prellede af og hidsede hende

Digitized by Google

kun. Han satte sig og saa forskende paa hende. Nu la hun hænderne frem over bordet og blev ved:

«Du har altsaa holdt tale for ho mor. — Du! Aa, gudbedre mig! Jeg har idag snakket med din mor!»

Han afbrød: «Saa? Hvad havde hun at si dig?»

«Ja, det skal vi siden komme til.» — Inga stirrede frem i skumringen med det døde og det levende øie og fortsatte ganske lavt: «Og Hakonson har holdt tale om de smaa i samfundet! Han! For de smaa! Han, som lar sine husmænd omkomme af vanrøgt. Er det disse lig paa samvittigheden, han vil ryste af ved at holde tale for de smaa? Dere var selvfølgelig bevæget i stemmen begge to; havde vaade øine tilslut! Og man klappede og bar dere paa guldstol og ropte hurra for Norge. Du gode himmel!

Sig mig, Hans, om du ikke ventede, at en afgrund skulde aabne sig under dig, mens du tog ordet mor i din mund? Har du ikke en fornemmelse af, at du bedriver utugt med din egen mor! Sæt om min søn, vort barn, — blir lig dig — i alt!»

De sidste ord brød sig frem i en uhyggelig hvisken. Nu blev hun siddende opreist

Digitized by Google

imod væggen og stirre ind i dette. Hun stivnede ligesom ved det, hun saa, blev mer og mer hvid i ansigtet, og pludselig for hun op i et skrig og frem paa gulvet. Hans blev nu for alvor ræd, for op og vilde hen og holde paa hende, han vidste ikke, hvad der kunde ske. «Hvad er det!» sa han, — «er du rent gal da, Inga!»

Men hun strakte hænderne ud og veg unda. Saa strøg hun sig roligt over panden og lod haanden hvile der en stund for at samle sig. Endelig gik hun hen til vinduet og blev staaende der i det svage dagslys og se over til Lunde gaard.

Han blev lidt beroliget og vilde nu se til at komme ovenpaa i samtalen: «Du snakker idag,» sa han, «som om jeg var forbryderen og ikke han der over? Du ved godt, at jeg ikke kan gaa saa lige hen og anmelde ham, denne sælepind er ikke beviser nok. Vi faar vente, til vi faar lokket ham i fælden, og du kan stole paa, jeg skal ta ham en dag. Det at vide, at man har retten paa sin side, det er der styrke i, ser du!»

Inga stod og lyttede. Hun havde troet af de første ord at merke en anstrængelse for at tale ud af en dybere og mere personlig

Digitized by Google

ærlighed. Men da dette ord «styrke» kom, da merkede hun atter lirekassen og sukkede.

Nu pegte hun over mod den anden gaard: «Ja, du er rigtignok blet sterk!» sa hun. — «Han, forbryderen, æder sig indpaa os bid for bid. Engang vil han sluge dig helt og retten med dig. Slig gaar det, naar retten skal forsvares af en uduelig mand. Han ødelægges af den, han knækker ryggen under den og blir — som du nu.»

Hans svarte ikke. Han stod et øieblik foran ovnen med hænderne paa ryggen og saa frem for sig. Saa gik han hen og løftede kuplen af lampen. — «Skaf fyrstikker,» sa han. — «Her begynder at bli mørkt.»

«Vi har ikke fyrstikker!» sa hun rolig mod vinduet.

«Hvad er det for snak!» sa han. «Skaf fyrstikker — vi kan da ikke sidde her i mørke!»

«Det kan vi godt,» sa hun ubevægelig som før. — «Og vi er ikke færdige med at snakke sammen endnu.»

Han satte kuplen paa lampen igjen, hans hænder skjalv. Stuen var blet ganske mørk, og hun stod der i lysningen ved vinduet, saa ubønhørlig rolig, at han ikke turde gaa hen i nærheden af hende.

Digitized by Google

Uden at forandre sin stilling vedblev hun: «Det var altsaa din mor, som jeg snakkede med idag.»

«Ja, mor ja!» udbrød han og søgte nu at være myndig. «Jeg tænkte forresten, du vidste, at jeg ikke liker, du har nogen omgang med folket derborte!»

«Din mor holder snart paa at tæres op af det, som tynger hende. Og hun sa mig, at det hele egentlig er din skyld, Hans. Din skyld! Hører du det!»

Han haanlo: «Ja—ha, det er vist min skyld, at hun indlod sig med den svenske — og det andet! Ha, ha, ha, jo, det var vist mig, som bad hende om det!»

«Ja, Hans, alting har nu en aarsag. Det er ogsaa gaat op for mig, at et barn, som vokser op til bare skuffelse og forargelse, det kan godt fordærve sin mor. Hun satte alt ind paa dig, og du blev bare et halmstraa at holde sig oppe med. Jo, det er din skyld, Hans, at mor din kastede sig væk. Det er dig selv, som har myrdet far din!»

Hun sa disse forfærdelige ord med en uhyggelig rolig stemme og stod fremdeles urørlig.

«Inga, hvad er det, du staar og siger!» skreg Hans og tog nu et skridt imod hende.

Digitized by Google

Først nu saa hun paa ham. Hun saa hans hvide ansigt og løftede haand der borte i mørket, han tænkte atter at fare løs paa hende. Men et par skridt borte stansede han, atter sank haanden ned, og der gik som et knæk gjennem den opstrammede skikkelse. Hun havde rammet det dybeste af anklagen i ham selv og trukket det frem af mørket.

Han trykkede nu pludselig hænderne om panden og stod et øieblik. Saa begyndte han at fare frem og tilbage paa gulvet som en skuespiller, der læser op noget dramatisk.

«Du gjør mig gal, Inga!» sa han og slog sig med haanden i hodet. — «Du gjør mig gal! Skjønner du ikke, at jeg selv lider forfærdeligt. Forstaar du ikke, at jeg har gjort alt, alt. Men endnu er det da ikke forsent! Endnu har jeg da mit bedste bevis, sælepinden ligger jo der inde i skuffen endnu. Vent bare, jeg skal ta den og gaa til lensmanden i morgen, — ikvæld, om du vil! Gjerne ikvæld!» Og han knyttede næverne og for frem og tilbage som før, fyldt af iver for denne sælepind.

«Nei, nei, hold nu op med dette da!» skreg Inga. «For det forfærdelige er jo netop, at det er for sent!»

Digitized by Google

Han braastansede: «Er det . . . er det for sent!» Han maabede.

«Ja, ja, Hans, det er for sent!» Og hun lo uhyggeligt. — «Du har jo faat — forskud paa arv!»

«Hvem har sagt dig det!» brød han ud.

«Du har jo solgt dig tomme for tomme til ham; du laaner glans af din fars morder, du Hans, for rigtig at ta dig ud. Og hele tiden holder du mig i god tro, aar efter aar. Det er dette forræderi, som holder paa at ta forstanden fra mig. Men nu maa jeg sætte mig.»

Hun sank ned paa en stol. Han stod som forstenet. Saa sank ogsaa han ned paa en stol og blev hængende med overkroppen over stolryggen. Der blev en lang pause, og mørket blev tættere i stuen.

Endelig hørte han hendes stemme: «Nu faar du vælge, Hans. Jeg har siddet og gjennemgaat bankregnskaberne idag. Du har atter for lidet i kassen, det er flere hundrede. Nu forstaar jeg, hvor du før har dækket den fra, og imorgen vil du vel atter udlevere et nyt stykke af dig til svensken. Men nu forlanger jeg, at du gaar til lensmanden og anmelder dig ikvæld. Gjør du det ikke, saa tar jeg barnet og gaar min vei.»

Digitized by Google

Hans sad først som ganske lammet, han gjorde forsøg paa at reise sig, men det vilde ikke lykkes. Endelig kom han sig paa benene og begyndte atter at rave frem og tilbage. Han stønnede: «Aa, Inga, du tar livet af mig! — Dette maa være en drøm. Gaa til lensmanden, — umuligt. Jeg skal ikke faa mere — mere forskud hos svensken, jeg skal sælge en hest, to heste, det mangler jo ikke stort i kassen. Det skal nok rette sig, du kan være rolig.»

Hun afbrød: «Det er ikke det, det dreier sig om. Saa ta det nu med ro, Hans. Sæt dig ned, Hans! Sæt dig ned, hører du!» skreg hun utaalmodig.

Og atter lod han sig synke ned paa en stol. Hun stod endnu i lysningen ved vinduet og fortsatte: «Hvis du nu gaar til lensmanden ikvæld, saa vil jeg tro, der findes en liden gnist af vederhæftighed hos dig ogsaa. Gjør det for barnets skyld, Hans! Jeg vil prøve at tilgi dig, og naar du kommer fra straffen, saa skal du finde mig paa Lunde, og jeg vil ha faat lidt agtelse for dig. Vil du gaa til lensmanden?»

Han stønnede: «Er du rent gal, Inga?»

Hendes stemme skjalv i de følgende ord, han merkede, at hele hendes legeme rystede

Digitized by Google

som i en krampe, idet hun sa: «Ja, Hans, hvis du viser dig feig denne gang ogsaa, saa findes der ikke længer det hos dig, som jeg ikke har væmmelse for. Og jeg orker ikke være mor for det barn, du er far til.»

«Inga, hvad er det, du staar og siger!» sa han ganske sløvt hen i luften.

Der blev en liden pause. Han hørte endnu, at hun rystede af den voldsomste sindsbevægelse. Saa kom det lavt: «Og nu maa jeg sige dig det aller sidste, Hans. I kvæld, da jeg sad med barnet paa fanget, og jeg hørte dig komme, syntes jeg pludselig, der kom noget stygt over det, som jeg blev ræd. Aa, Hans, du faar hjælpe mig! gaa og gjør en eneste vederhæftig gjerning, gaa til lensmanden nu straks, kanske det kunde redde baade barnet og mig. For jeg er vist paa randen til noget forfærdeligt!»

Hun stod der endnu i de sidste rester af dagslys og hviskede disse ord frem. Hun saa paa ham, og det var som om det døde øie med et begyndte at gløde som af en vanvittig trang til at se, det ogsaa.

Hans sad overvældet paa stolen. Han var ikke vant til selv at gjennemgaa en skjæbnestor beslutning, og nu i sidste øieblik søgte han at gaa udenom. Med udslidte be-

Digitized by Google

vægelser strøg han sig over panden og sa udmattet: «Aa, du faar spare mig til i morgen, Inga. Lad os snakke nærmere om dette i morgen, jeg er saa udslidt, at jeg orker ingen ting.»

Hun gjentog langsomt og koldt: «Hans, vil du, eller vil du ikke gaa i kvæld?»

I den slaphed, som mer og mer var kommet over Hans, uvant som han var til ægte sindsbevægelser, greb han nu ganske tankeløst til sin forfængelighed igjen og anstillede sig krænket: «Nu faar du bli fornuftig, Inga!» sa han og reiste sig. — «Jeg gaar ikke hen og forspilder min fremtid for nogle hundrede kroners skyld. Landet har brug for mig, kanske blir jeg thingmand i høst. Hakonson og de andre, som misunder mig, skulde gotte sig bra, om de blev kvit mig saa let. Nei, det der faar vi sove paa, og nu gaar jeg og lægger mig. Kom og gaa tilsengs, Inga!»

Han var blet aldeles sløv og famlede sig allerede mod kammersdøren, hvor de sov. Inga raabte efter ham som i et sidste nødraab: «Hans, du gaar ikke!»

Men han gik og slog døren igjen efter sig. Som vanlig havde et indfald bemægtiget sig ham, og nu havde han sat sig i hodet at

Digitized by Google

ville vise hende, at han ikke var nogen tøffeldanser. Han blev mer og mer sikker paa, at han nu gjorde netop, hvad en mand med lidt selvagtelse bør gjøre. Forresten huskede han først nu, at han nede paa posten havde modtat pengene fra svensken, saa imorgen vilde jo kassen være i orden. Det hele var derfor noget sludder. Da han kom i seng, var han saa træt og tilfreds, at han sovnede straks.

Han vaagnede langt ud paa natten, og da han nu havde glemt det hele fra om kvælden, famlede han efter sin kone for at være lidt snil med hende. Da han fandt hendes plads tom, satte han sig op i sengen og var lysvaagen. Og pludselig løb det ham koldt ned over ryggen, han tumlede frem af sengen og vilde famle sig ind og se, om hun sad i stuen endnu. Stuen var mørk, ingen anden lyd hørtes end væguhret. «Inga!» sa han. Ingen svarte. Han famlede sig som i en ond anelse hen til vuggen, — denne var tom.

Han følte nu som et knivstik og vilde ile ud, men da han aabnede døren, og den mørke, kolde høstnat slog imod, tumlede han tilbage for at rive paa sig nogle klær. Saa begyndte han at tumle gjennem huset, først

Digitized by Google

ud i sengstuen, saa bankstuen, overalt var det mørkt, overalt famlede han, og stødte ting overende. Ingen svarte ham. Saa maatte han raabe op tjenerne, og da drengen og tausen fik tændt en lygte, rev han den fra dem og for hen i fjøset. — Den varme fjøslugt slog imod, og ko efter ko reiste sig og sutrede ned over baasene. Men her var ingen. Han tumlede atter ud, slog den tunge fjøsdør i med et drøn og fik nu atter fat paa tjenerne for at lede ude i natten.

Digitized by Google

VIII.

Da Inga tumlede ud i mørket med barnet, var det en flugt. Samtidig havde hun ganske instinktmæssig tanke for barnet, og hun svøbte i en fart vuggedynen om det lille varme legeme, saa det ikke skulde fryse.

Hvis Hans havde slæbt sig paa knæ, tryglet hende om forladelse og lovet stort om bedring, saa havde hun ikke troet det spor af det, men det havde kanske stillet hende lidt til ro. Men da han sneg sig unda og ganske freidig gik hen og la sig, da fik hun det sidste slag i ansigtet, da blev hun afsindig.

Hun gik i førstningen rent som i ørske gjennem mørket. Hun vidste ikke, hvor længe hun havde drevet om paa de høstvaade jorder og snublet over stene og grøfter, da hun

Digitized by Google

endelig ligesom vaagnede og fandt sig siddende nede ved vandet. Hun sad paa den vaade græsvold, men ænsede ikke, at hun blev vaad. En stribe gul himmelrand speilede sig i vandfladen, hvor østenvinden hev mørke krusninger. Barnet laa i hendes fang. Det vaagnede nu og da og sutrede, men sovnede paany, og kanske uden selv at vide det, sad hun og pakkede om det, mens hun selv frøs og klaprede tænder. Lidt efter lidt følte hun sig helt febersyg. Ingen magt skulde faa hende til at vende tilbage, og hun havde ingen sted at gaa hen. Hun rystede af en sælsom frygt for, hvad hun nu vilde komme til at gjøre, og dog maatte hun tænke paa det og ta sin bestemmelse nu stràks.

Der hørtes pludselig skridt i fjæren, og hun for sammen. Ganske instinktmæssig la hun sin haand over barnets mund, om det kunde finde paa at skrige. To skikkelser dukkede nu utydelig frem af mørket og fulgte stien langs fjæren. Den ene hørtes at si: «Lommen skreik saa stygt ikvæld!» — «Ja, han skreik imod ondt vær!» sa den anden. «Gammelfolk trur, han spaar en lang vinter,» sa den første. — «Aa, det staar i Vorherres haand!» sa den anden. De stod lidt og saa bortover vandet, sa saa atter noget om veiret

Digitized by Google

og gik derpaa videre. Deres skridt og stemmer tabte sig i mørket.

Inga frøs sterkere og sterkere, og nu følte hun sig dobbelt alene her i bælgmørke natten. Hver gang hun skulde tænke, blev tankerne syner og spøgelser. Tanken paa, at dette hendes barn vilde vokse op og bli lig sin far, sang hende stadig i ørene, stod for hendes syn og gjennemrystede hende med afsky. Hun kunde skille sig fra Hans, men hun kunde aldrig bli andet end mor til dette hans barn. Hun orkede ikke selv at opdrage det, fordi han var dets far, og hun kunde ikke la ham faa det, fordi hun var dets mor. Selv følte hun sig som for altid jaget ud i dette mørke, følte sig skilt fra livet og orkede heller ikke at vende tilbage til det igjen. Lige fra den gang, da hun fattede sin dristige plan om at stræve sig frem fra bondepige til at bli læge, havde hun levet paa en opgave, i følelsen af, at hun havde et værd. Da hun opgav at studere medicin og blev bondekone, da gjorde hun atter noget dristig, fordi hun øinede en større opgave at sætte livet ind paa. Men nu, da den sidste illusion var rykket ud af hende, nu var der jo intet mer, alting blev tomhed, det var som hele hendes liv sank ned i aske.

Digitized by Google

I et syn randt det hende forbi den første gang, hun hengav sig til Hans Lunde. Hvilken høihed over beruselse, hvor mange fjerne syner af det barn, som skulde springe ud af denne kjærlighed, der var gjennemglødet og baaret af en stor og hellig opgave. Men dette første barn døde, som vidste det, at det var frembragt i et bedrag. Og da dette sidste blev til, da var hun allerede skuffet, da gav hun efter af en sløv vane, af en mangel paa renhed, som fosteret blev hende en levende paamindelse om.

Vilde hun nu gi dette uskyldige væsen til livet, udsætte det for den forbandelse at bli sin far lig? Eller havde hun mod til at frelse det for en saadan skjændsel ved at befri det for livet?

Efter hvert som hun følte sig drive imod det uundgaaelige, vaagnede med et moderfølelsen i hende, og hun trykkede det lille varme legeme sterkere ind til sig. Endnu var det jo hendes, det var blot fortsættelsen af det, som var hans. Ja, endnu var det hendes. Og som i en trang til at eie det helt endnu en gang og hengi sig i følelsen af mor, knappede hun klærne op og gav det sit bryst som til farvel. Hun hørte, det vaagnede ved, at brystvorten rørte ved dets

Digitized by Google

mund, og nu sugede det løs og svælgede og sugede videre — det var atter hendes barn, hun levede atter og var lykkelig kvinde. Den kolde blæst gjennemisnede hende, men hun merkede intet til det. Det var som en sidste livsflamme, der steg op i hende og forenede hende med barnet, skjænkede hende denne ubeskrivelige fryd af at gi bort det bedste af sit legeme til et andet væsen, som ogsaa var hendes.

Der begyndte at falde store regndraaber, tilslut regnede det stridere, mens vinden peb og suste fra skogaaserne. Alting var mørke, der var ingen stjerner at se, derfor heller ingen himmel, heller ingen jord, alting var nat, uden den gule uveirsstribe i vest, som spaltede himlen fra fjeldene. Og her sad hun og glemte alt, idet barnet diede — indtil det var mæt og atter sovnede. Da var der kommet over hende en koldblodig klarhed. Barnet var ikke længer noget, hun vilde kaste bort ved at dræbe det, det var noget kjært, hun vilde bevare fra at bli ondt ved at frelse det fra at leve.

Og nu reiste hun sig uden at merke, at hun var vaad af græsset, uden at merke regnet, og hun gik ned i fjæren, vadede ud i vandet, viklede dynen af det varme lille

Digitized by Google

barn, som sov, kyste det paa det lille ansigt og øine — og — — stak det under.

Men selv nu bevarede hun noget af ømheden for det og var klar nok til at betænke, at vandet ikke vilde være nogen rolig grav. Derfor tog hun det op, da hun følte det var dødt, vadede iland og begav sig hen over markerne.

En stund senere gik hun atter langs fjæren, og nu havde hun kun den tomme vuggedyne med. Nu, da barnet var dødt, følte hun sig selv endnu mere død. At stanse sine skridt, at bli bleg og kold, se det var den letteste side ved det at dø. De var kun en ting, som gjorde, at hun nølte med at fuldbyrde det sidste, det var en opdukkende følelse af, at hun kun havde brugt sit liv til en eneste ting, nemlig at fare vild. At der ikke fandtes saa meget som et straa igjen efter hende, som levde og vokste, fordi hun havde saaet frøet til det.

Og dog havde hun altid tat livet i dyb alvor. Først havde hun villet vie sig til at kjæmpe mod sygdom, siden mod forbrydelse og hykleri. Men ligesaa lidt som nogen syg var blet frisk under hendes hjælp, ligesaa lidt var nogen synd sonet, nogen retfærdighed fremmet, nogen sandhed afsløret ved det, at hun

Digitized by Google

havde levet. Tvertimod, skuffelserne, løgnen, alle de daglige nederlag havde sløvet hende selv, afkræftet hende mer og mer og tilslut dræbt hende, som tuberkulosen hendes søskende.

Og nu vilde verden leve videre, alle de mænd, som lignede Hans, vilde komme høit ved hjælp af sine ord, verden vilde oversvømmes af ord, ord, ord og ynkelighed, overalt vilde denne aandelige tæring udhule det, som ret og sandt var, og knække ryg paa ryg og sjæl paa sjæl.

Pludselig stansede hun: Var hun selv bedre? Tog hun selv ansvaret for sin overbevisning? Havde hun git et eneste godt eksempel? Hun havde netop begaat en skjæbnesvanger handling, som hun ansaa for ret, og nu stod hun jo i begreb med at løbe fra ansvaret ved at ta sig afdage!

— Pludselig paaskyndede hun sine skridt som greben af en beslutning.

Der dukkede nu tre lygter frem i mørket oppe paa bakkerne. Hun hørte Hans raabe hendes navn, om og om igjen. Lygterne spredtes langt fra hinanden og samledes atter. Men Inga gik med faste skridt videre.

— Om morgenen sad Hans Lunde udvaaget og fortumlet over bordet, da der

Digitized by Google

hørtes karioldur, og lensmandsbetjenten rullede ind i gaarden.

Hans sprat op og greb sig om hodet, og slig stod han, da lensmandsbetjenten traadte ind.

«Deres kone er kommet til os inat!» stammede den blege mand — «kom og følg med!»

«Har hun angit mig!» skreg Hans, han stod i den samme meningsløse stilling.

«Dem? Nei, hun har angit sig selv for at ha dræbt sit barn. Hun maa . . . være fra forstanden. Kom og følg med!»

— Hans lignede et lig, som han hang bagpaa kariolen, idet de rullede ind i lensmandsgaarden. Lensmanden kom ned ad trappen, da Hans ravede ind i entréen.

«Gud hjælpe os for en hændelse!» sa lensmanden. — «Hun paastaar, hun ikke vil se Dem, men det er nu bedst, De gaar op likevel. Jeg har tat mig den frihed at hente distriktslægen. Dette er forfærdeligt!»

Hans tumlede i hælene paa lensmanden op trapperne. Men da han stod oppe paa gangen, vaagnede han ligesom og overfaldtes af en voldsom skræk for atter at staa ansigt til ansigt med Inga. Lensmanden tog skridt paa skridt hen imod døren, i næste øieblik vilde den aabne sig og Inga staa for ham,

Digitized by Google

nu lukkede lensmanden døren op, og Hans stod og rystede og skjalv i knærne.

«Værsgod!» sa lensmanden og tvang Hans til at gaa foran sig og ind.

Det første Hans fik øie paa i det store loftsværelse, var den tykke, graahaarede distriktslæge, som sad med en haand i sin. Og nu saa han det var Inga, som sad paa stolen ved ham, — saa sammenkrøbet og saa liden, med fødderne trukket op under sig som en smaapige, mens en hel bæk af vand flød ud fra der hun sad. De havde endnu ikke samlet sig til at la hende faa skifte, hun var i den samme forfatning, som da hun kom ind fra regnet og natten; haaret var opløst og vaadt og hang ned i tjavser, det tynde bluseliv var klæbet ind til brysterne og ryggen, ingen havde endnu merket, at hun havde mistet sin ene sko, og at det dryppede og randt af hendes skjørter. Selv sad hun og krøb sammen som hun ikke brød sig om det hele; hun saa paa mændene, som kjendte hun ikke nogen af dem, stirrede frem for sig med det udvaagede øie og syntes at se en eneste ting, bare den ene ting i verden, mens alt det øvrige i hende var dødt.

Men da hun fik øie paa Hans, for hun pludselig op og udbrød: «Jeg har jo sagt,

Digitized by Google

at jeg ikke vil se ham! Gaa, Hans! gaa, hører du!» Hendes ansigt blev i dette øieblik helt fortrukket, og idet hun stirrede paa ham, fik han atter en følelse af, at det døde øie begyndte at gløde som af en vanvittig anstrængelse for at kunne se. Men nu la lensmanden sin haand paa hendes skulder og sa: «Deres mand maa bli, fru Lunde. — Vi maa høre, hvad han har at si os.»

«Der er jo ikke mer at si,» udbrød hun utaalmodig; lensmanden fik hende ned paa stolen igjen, og atter trak hun de vaade fødder op under sig, idet hun gjentog: «Jeg har sagt det hele. Jeg har dræbt mit barn, fordi faren er en usling. Det er hele sandheden, og I maa nu straffe mig for det. Jeg synes, dette er ganske ligefrem.»

Lægen, som hele tiden havde betragtet hende meget opmerksomt, spurte endelig: «Men naar De nu tror, De gjorde noget rigtigt, hvorfor kommer De saa og anmelder Dem selv?»

Hun fæstede sit øie paa ham og sa ganske tonløst: «Aa, jeg havde nu min mening med det.»

Lægen saa nu paa lensmanden med et blik, der sa: «Du hører jo, at mennesket er gaat fra forstanden.»

Digitized by Google

Han fortsatte at spørge: «Men hvad er det saa, De har imod Deres mand?»

Der gik et stød i Hans ved disse ord, og hans knær begyndte at ryste. Uvilkaarlig mødtes ægtefællernes øine, og hendes syntes at stikke ham lige ind i hjertet. Men hun svarte: «Bed ham fortælle det selv! Ikke sandt, Hans, du vil nok fortælle det hele?»

«Jo—o ho!» rystede Hans, han maatte støtte sig op ad væggen for at holde sig opreist.

«Spør ham da!» sa hun og pegte paa ham.

Men lægen indvendte: «Ja, foreløbig er det jo Dem, vi spør, fru Lunde.»

«Javel,» sukkede hun forsagt, — «Det er sandt, det er nok mig. — Og det skal du vide, Hans, at jeg skal ikke røbe andet end det, som angaar mig selv.»

Lensmanden spurte nu: «Og hvor har De saa gjort af barnet, fru Lunde?»

«Det er begravet.»

«Hvor er det begravet?»

«Det faar ingen vide.»

«Men det maa vi vide, det vil retten forlange at faa vide.»

Hun svarte frem for sig med den samme tonløse ro: «Ingen skal faa mig til at si,

Digitized by Google

hvad jeg ikke vil. Barnet skal ha ro. Jeg har tilstaat min forbrydelse, vil man ikke dømme mig paa det?»

Lægen reiste sig nu: «Ja, kjære fru Lunde,» sa han. «For øieblikket anser vi Dem ikke rigtig frisk.»

Hun forstod, hvad han mente, og blev fortvilet; men hun beherskede sig for ikke at øge lægens mistanke og sa roligt: «Jeg mangler ingen ting, jeg, herr doktor. Jeg er lidt forkjølet efter natten, og lidt hodepine har jeg jo. Men hvis jeg fik et par tørre strømper og lidt varmt, saa blev jeg nok bra igjen!»

«Ja, kjære, nu skal De faa skifte klær og faa varm frokost,» sa lensmanden og gik imod døren. De andre to fulgte ham, og lensmanden laaste døren efter dem.

Nede i entréen tog lægen Hans i kraven: «Jeg forstaar ikke det bøs af dette her,» sa han. — «Ikke tør jeg afgi nogen erklæring for, at Deres kone er sindssyg. Hvad har der været i veien mellem Dere? Jeg spør som læge. Har De været hende utro?»

Hans, som vidste, at dette ialfald ikke var grunden, svarte trøstig nei. Paa dette nei havde han straks samlet saa megen styrke, at da lægen videre spurte: «Hvad er der

Digitized by Google

saa iveien?» — saa svarte Hans med et fortvilet suk: — «Aa herre Gud, jeg begriber ikke . . .»

Hans havde i førstningen der oppe været skrækslagen for, at hun skulde omtale dette med banken. Men saa huskede han pludselig, at kassen nu var fuldstændig dækket. — Og det andet, som i Ingas øine var saadan usseldom, — det var jo noget, som ingen øvrighed kunde dømme ham for. Derfor følte Hans sig mer og mer sterk og rolig.

«Ja, saa maa hun jo være gal alligevel,» sa lægen. — «Tror De selv, hun er det?»

Hans rystede atter ved dette spørsmaal; men han tvang frem: «Jeg begriber ingen ting, — aah!»

«Hm!» sa lægen og mønstrede ham. — «De gjør kanske bedst i at gaa hjem og prøve paa at sove. — De ser ud til at kunne trænge det.» Og lægen satte hatten paa og gik.

Denne omsorg, næsten medlidenhed i lægens ord, styrkede Hans endnu mer. Lensmanden sa nu, at Inga maatte bli her, til han fik underrettet fogden, men at Hans kunde faa gaa hjem indtil videre.

Hans var ikke sen til at komme sig afsted. Og da han tumlede hjemover, besluttede han

Digitized by Google

at lægge sig syg, om retten stevnede ham til forhør. At sidde og høre paa, at hun skulde bli dømt, maaske til mange aars tugthus, nei det vilde han ikke holde ud. Og stille sig paa hendes side, ta sin del af skylden — nei, nei, det var jo endnu værre, da var jo hele hans liv forspildt. Hid var det kommet, ja, hid var det nu kommet med ham. . . Dette kunde han ikke snakke sig forbi.

*

Hele bygden blev snart gjennemrystet af denne forfærdelige hændelse paa Lunde; men folks sympathi leirede sig dog snart om den ulykkelige ægtemand.

Denne tragedie, som længe havde ulmet i de to ægtefællers inderste sjæledyb, var nu pludselig slaat saa sælsomt frem i dagen som op af en bundløs gaade. Hvem kunde vel vidne i denne sag, siden Inga selv haardnakket negtede at gi nærmere oplysninger? Hendes mørke forbrydelse stødte alle bort, og den mildeste folkedom om hende blev, at hun maatte være gaat fra forstanden.

Og Hans Lunde selv havde altid havt to slags samvittighed. Den ene var hans egen dom om sig selv, den anden var mængdens

Digitized by Google

dom om ham. Den første kunde være sygelig sterk, men den anden var dog altid endnu sterkere. Og nu som altid før, da han fik bifald fra talerstolen, klamrede han sig til denne folkesympathi og overvældede sin dømmekraft med den. Og da fogden kom til Lunde, havde Hans i sit indre samlet sig saa mange redningsbøier, at han kunde holde sig oven vande som den uskyldige, men dybt ulykkelige ægtemand.

Digitized by Google

IX.

Der var netop i denne tid indtraadt en overraskende begivenhed paa Rein.

Halvard havde i de sidste aar stræbet med moderne hønseavl i stor stil og søgt at faa flere gaardbrugere med til en fælles eksport af æg. Arbeidet med dette bragte ham til at gjøre en ganske enkel opfindelse, nemlig en probat maade at opbevare æggene paa ved at overstryge dem med en limmasse, hvis sammensætning var hans hemmelighed. Dette ligefremme paafund vakte imidlertid opsigt og løftede ægproduktionen op i mangedobbelt værdi. Hans opfindelse begyndte at indføres i udlandet, og bare for det engelske patent fik han en hel liden formue. Hver post bragte i en tid nye summer ude fra verden, og da Halvard tilslut trodde, det sidste

Digitized by Google

beløb var kommet, samlede han alt sit guld og gik hen og rystede det ned i fanget paa mor.

Lea blev helt fortumlet: «Hvad skal jeg med alle disse penge, gutten min?» udbrød hun uvilkaarlig. «Det er forresten dine egne, du har jo tjent hver øre.»

«Nei, det er dine,» sa Halvard — «hvad skal vel jeg med dem?»

Men det var næsten for meget til at bli glad over, hun var vant til at vinde sammen krone for krone ved strengt arbeide, derfor havde disse penge noget fremmed ved sig, saa hun alvorlig talt ikke vidste, hvad hun skulde med dem.

Men om kvælden kom ung Henrik, som nu var naat til sit tyvende aar, ind til Halvards soveværelse.

«Hør,» sa han og satte sig paa sengekanten hos broren, «siden mor ikke ved, hvad hun skal bruge pengene til, saa maa jeg betro dig noget, som jeg har tænkt at holde hemmeligt endnu en tid. Ser du, jeg stræver nu med mit og tænker, jeg skal overraske Dere med noget en dag, men det tar tid, det vil ikke føie sig, som jeg vil, skjønt det skal nok til, før jeg gir mig. Aa, du, jeg tror jeg reiser bort,

Digitized by Google

langt bort, for rigtig at faa tænke det tilbunds og være alene, mens jeg laver det sammen!»

Halvard, som allerede laa i sengen, vidste, det var unødigt at spørge, hvad dette sidste dreiede sig om; den knegt pleiede ikke plapre ud sine ting. Men han spurte: «Hvad skal saa mor bruge pengene til?»

«Jo, jeg har i to aar havt rede paa et marmorfelt her inde i aasen. Kanske der er andre værdifulde mineraler ogsaa, men det vil jeg nu ikke paastaa. Jeg har i al stilhed undersøgt arten af marmoret, den er af første sort. Det ligger vel gjemt under mose og lyng, og jeg har dækket til alle huller, som kunde røbe det. Men jeg vilde ikke fortælle det, for jeg tænkte at faa færdigt det — andet først. Og desuden havde vi jo ikke penge til at drive et marmorbrud, og sælge det til engelskmanden faar I ikke lov til. Rein er for os. Men, nu har jo mor pengene; hvad siger du til det?»

Halvard laa en lang stund taus: «Vi faar undersøge, om det duer noget,» sa han endelig.

Men Henrik blev nu lidt stødt: «Jeg har jo ikke stræævet med andet end mineraler i mange aar,» sa han. «Tror du ikke, jeg har lidt forstand paa det?»

Digitized by Google

Jo, det trodde Halvard; han reiste sig op i sengen, rev lidt klær paa sig og sa: «Det er bedst, vi gaar ind til mor nu straks. Nu kan du tro, det skal bli liv paa Rein.»

Digitized by Google

X.

Allerede under de første forundersøgelser og forhør tabte Inga næsten al sympathi. Hun viste intet tegn paa anger og negtede stadig at gi anden forklaring end den hos lensmanden. Ingen vidner kunde bringe noget lys i denne gaade. Tjenerne paa Lunde havde ingen særlig uenighed merket mellem ægtefællerne, og om Hans havde de kun godt at si. Men efter denne skrækkelige forbrydelse var det jo rimeligt, at de nu huskede enkelte ufordelagtige ting om Inga.

Imidlertid blev folkesnakket snart kjed af sin enighed om, at Inga maatte være utilregnelig, og da Hans ialfald havde politiske fiender i bygden, begyndte der lidt efter lidt at dukke op alskens gjætninger og rygter, som var uheldige for Hans. Da bladene alle-

Digitized by Google

rede i forveien beskjæftigede sig med Ingas forbrydelse, fandt ogsaa disse rygter vei til et politisk blad. De blev gjendrevne af et af modpartiets blade. Dette udviklede sig snart til en hel pressestrid. Journalister blev sendt op endog fra Kristiania til aastedet, Hans Lunde bestormet, det ene parti tog ham i forsvar som en varmhjertet og dygtig mand, det andet gav plads for alle mulige løse skumlerier om ham, som skulde pege paa, at han havde mishandlet sin kone. Det blev en ren politisk partistrid af det, som om bladene skulde være redigeret af gale eller børn. Da Inga tilslut skulde for lagmandsret, var der en mængde, som reiste til byen for at kunne overvære dette sensationelle forhør, hvis udfald nu hele landet imødesaa med spænding.

Lea havde besøgt den ulykkelige kvinde, mens hun sad i lensmandsarresten, men ikke kommet i nogen fortrolig samtale med hende. Nu, da hun var i byen dagen før lagmandsthinget, vilde hun besøge hende en gang til.

Inga havde en tid været under lægernes observation, hun holdtes strengt afsondret fra alle andre fanger, og Lea havde en del møie med at opnaa tilladelse til at besøge hende. Men da hun endelig med slutteren foran sig

Digitized by Google

gik indover de mørke fængselsgange, følte hun sit hjerte klappe i en uhyggelig spænding.

Slutteren raslede med sit store nøgleknippe i en dør, han gik selv foran og ind og blev saa staaende indenfor døren og trække i sine lange røde barter, idet han skjelede hen paa de to kvinder, som mødtes.

Det var et almindeligt nøgent og ildelugtende fængselsværelse med jerngitter for vinduerne i den tykke mur. Paa den flade sengebriks sad Inga barhodet og graanet. Hun havde stukket sine flade hænder under laarene, og hun bøide overkroppen forover og stirrede tomt frem. Da Lea traadte ind, saa hun ikke op, maaske hørte hun det slet ikke.

«Goddag, Inga!» sa Lea endelig og rakte haanden frem. Fangen løftede overkroppen og saa langsomt op, fæstede sit store, udvaagede øie paa hende som langt borte fra. Det tog tid, inden hun vaagnede, men endelig prøvde hun at smile, og uden at reise sig tog hun den fremrakte haand. De to kvinder saa længe taus paa hinanden. Det var et forunderligt møde. Den ene kom ligesom høit oppe fra alt sit lys og al sin lykke,den anden steg op som fra en underverden af mørke og fortvilelse, og de to mødre trykkede hinandens hænder.

Digitized by Google

Da Lea endelig sad ved siden af hende og spurte, hvordan det nu stod til, svarte den anden ikke paa det. Men efter en ny pause la hun sine hænder over hinanden paa fanget og sa som til sig selv: «Det er de løse indtryk, alle disse uægte farver, som er mest farlige, fordi vi ikke ænser dem. Det er det . . . ja, det er det . . .» Med et hævede hun hodet: «Si mig,» spurte hun — «tror De, jeg er gal?»

«Nei, kjære Dem, . . .» men Lea vidste ikke, hvad hun videre skulde svare.

«Ja, for en hel del lægger jo an paa at faa mig gjort gal. Kan De begribe, hvorfor de vil det? Her kommer den ene specialistdoktor efter den anden og bruger alle mulige kneb for at faa noget sindssvagt ud af mig. De vil antagelig heller spærre mig inde paa et galehus end straffe mig. Og nu kan jeg ikke ofre en tanke paa andet end at modbevise dem. True mig til at spise og tale med folk og lade som jeg sover om natten og sligt. Det er bare en eneste ting, jeg ikke kan tjene dem i, og det er at angre.»

«Jasaa, kan De ikke det!» sukkede Lea.

«Nei, for jeg er jo saa aldeles sikker paa, at jeg gjorde det som ret var, jeg vilde gjøre det samme om igjen i denne dag. Jeg

Digitized by Google

siger dem det, og jeg vil si det for retten i morgen — det faar heller bære til galehuset alligevel da.»

Lea fattede atter hendes hænder: «Du gode Gud, Inga,» sa hun bevæget — «hvor jeg skulde ønske at kunne hjælpe Dem.»

Fangen smilte og rystede paa hodet: «Aa, der er nok bare en eneste, som kan hjælpe mig,» sa hun. — «Men han tier nok i morgen ogsaa. — Sig mig, fru Breien, har aldrig De havt trang til at redde Deres børn fra noget ondt ved at dræbe dem?»

Lea rykkede til for dette store, ærlige øie, som stirrede paa hende. Hun svarte: «Det lagede sig slig for mig, gudskelov, at jeg fik reddet dem for mit. Nu har jeg jo bare glæde og lykke af dem.»

«Ja, han døde jo han, som far var!» sa Inga som til sig selv, og en lang stund stirrede hun ind i det. Lea tænkte ogsaa: «Ja, det er sandt, jeg blev alene om dem!» Og hun fik mer og mer lyst til at omfavne denne ulykkelige mor. De hørte maaske sammen, men var drevet hver til sin kant, hun selv havde faat styrke nok til at bygge op fra nyt af, den anden havde bukket under.

Inga sukkede nu: «Imorgen har jeg en haard tørn. — Og jeg, som er saa udslidt.»

Digitized by Google

«Ja imorgen blir jo Deres skjæbne afgjort.»

«Aa, den side af sagen er mig ligegyldig. Men det jeg er bange for, er, om de faar overmandet mig. De bruger jo baade doktorer og prester, og min forsvarer har været her og plaget mig og lokket og truet mig — alle vil ha mig til at angre, at gaa ifra det, jeg synes er ret. Men det er jo det, jeg ikke maa.»

Hun la igjen hænderne ovenpaa hinanden i sit fang, ludede sig atter lidt forover og vedblev som til sig selv:

«For der maa da være en ret, som hverken taarer eller angst, hverken forfængelighed eller følelse eller noget, nogetsomhelst kan forkvakle. Nu har jeg set en mand i ti aar — forresten det blir herefter hans sag. Men hvis jeg nu lar bifølelser og bitanker og bihensyn overmande mig nu, da faar jo de andre ret. Da maa jeg jo begynde at angre alligevel. Da har jo ogsaa jeg ladet mig lokke bort fra det, som ret er. Og du gode Gud, hvis jeg ikke er mere værd, hvis jeg ikke holder ud, holder ud nu, nu denne ene sidste gang . . . aajo, aajo, jeg maa det! Jeg skal nok det alligevel!»

Og hun fik atter sin ro igjen, hun la atter hænderne over hinanden og gjentog frem: «Jo, jeg skal nok det.»

Digitized by Google

Saa vendte hun sig imod Lea og fortsatte: «Jeg har sagt til min forsvarer, at hvis han ikke er enig i det, jeg har gjort, saa skal han slet ikke forsvare mig. Bare de ikke faar overlistet mig! Kan jeg blot bestaa prøven imorgen, saa kan de siden gjerne korsfæste mig.»

Og ved det sidste ord brast hun pludselig ud i et smil, ligesom tændt af en overnaturlig jubel.

Slutteren ved døren tog nu frem sit uhr og hostede, og Lea forstod, at hun maatte gaa.

Da de stod og sa farvel, tog Lea fangen om halsen og kyste hende. Lea kunde ikke bare sig for at hulke, men den anden klappede hende paa kinden og smilte endnu. «Vil De, jeg skal komme op i retten imorgen?» spurte Lea — «jeg skal gjerne sætte mig i nærheden af Dem.»

«Ja, kom, kom!» sa den anden inde ved hendes bryst.

— Lea fik se et glimt af hende, idet slutteren lukkede døren. Da havde Inga atter indtat sin vanlige stilling paa træbriksen, ludende forover og med de flade hænder stukket under laarene.

*

Hjemkommen til hotellet maatte Lea hvile sig lidt ud paa sengen, inden hun gik ned

Digitized by Google

og spiste middag. Hun var blet saa grebet af dette besøg og kunde ikke faa Inga ud af tankerne. Hvordan i alverden vilde det gaa den ulykkelige kvinde imorgen.

Da hun kom ned i det lille hotels spisesal, traf hun bordet besat af en flerhed af bygdefolk, og maaltidet var allerede imod slutten. Her var Hakonson, provsten, lensmanden og kapellanen. Alle reiste sig og hilste paa hende, undtagen Hakonson, som siden deres sammenstød ved hans husmandsstue var hendes svorne fiende. Han sad for enden af bordet og lod som han ikke saa hende.

Lea fik en plads midt imod provsten, og mens hun var optat af sin suppetallerken, hørte hun, at Hakonson var den, som hele tiden førte ordet. Hidtil havde samtalen dreiet sig om Inga, men rimeligvis i den tro at kunne ærte Lea, begyndte Hakonson nu at fortælle, at han havde faat bevilgning af kirkedepartementet til at reise om og holde foredrag om gamle sæder og skikke. Lea ærgrede sig slet ikke, men følte trang til at smile. Denne rige mand havde nu i mange aar git ind utallige andragender til staten om en eller anden understøttelse, snart var det til et kursus i et eller andet nationalt, snart til hjælp til at udgi sine skrifter, snart til

Digitized by Google

foredrag, altid var det til noget norsk. Det lod til at denne pengemand vilde komme til at krepere, hvis han ikke fik halet nogle kroner ud af statskassen og bryste sig med. — Idag var han ikke i nationaldragt, men i en fin bonjour, hvis krave havde et helt lag af snefald fra haaret.

Imidlertid vendte samtalen atter tilbage til forhøret, og provsten spurte, om Lea trodde, Hans havde nogen skyld. Lea svarte: «Ja, det tror jeg!»

«Nei, her ska lægjast emot!» sa Hakonson fra enden af bordet, idet han la sin brede, lodne haand paa dugen. — «Hans Lunde er en kar med merg og to i.» — Hvorpaa Hakonson for tredje gang rodede en haug multer paa sin tallerken og slog fløde ovenpaa. Og da han atter syntes, at han havde sagt noget godt, la han drabelig ivei med skeen og slurpede for hver mundfuld efter fløden i sit skjæg, mens sveden drev af hans svære pande.

Nedover bordet talte gjæsterne fremdeles om Inga, og drøftede aarsagerne til mordet. Kapellanen nævnte noget om, at en slig mor ikke kunde ha noget hjarte. Men en ung, modig dame, som havde læst gode bøger, dristede sig til at tale om kvindens fortrykte stilling i hjemmet. En gammel, ugift lærer-

Digitized by Google

inde sa mellem multeskeerne, at det selvfølgelig var ægteskabets skyld, da en selvstændig kvindenatur aldrig kan finde lys og næring i en slig tvang. Endelig kom en ung skolelærer og slog alle de andre af marken ved at si et eller andet om, at det var samfundets skyld, og da dette var det mest uforstaaelige af alt, var de fleste enige med ham. Men Hakon Hakonson, som flere gange havde sagt noget godt, uden at nogen hørte paa ham, dunkede nu skeen i sin tomme tallerken og sa dundrende: «Nei, kva segjer Di, folk! Di maa da begripe det, at al relegion bestaar i aa elske kvarandre. Da blir lov og dom overflødig.»

Det var ikke godt at begribe, hvad dette havde med Inga Lunde at bestille, men Hakonson syntes atter, han havde sagt noget godt, og væltede paany en haug multer ned paa sin tallerken, hvorover han vendte bunden iveiret af flødemuggen.

Lea blandede sig ikke i samtalen mer. Hun hørte Hakonson slaa over i noget nyt og fortælle, at den gang han som ung kom til byen, da følte han, at dette var en fremmed kultur for ham. Allerede paa stationen havde han følt sig som i en fremmed verden, bare mylr i mylr af fine fanter, og ikke en

Digitized by Google

eneste i hele staden tog notis af ham, bare fordi han kom fra landet. Nei, han skulde aldrig tilgi de folk.

Provsten svarte nu: «Jeg har hørt, at i udlandet, naar en bondegut ventes til byen, saa møder formandskabet op paa bryggen for at ta imod ham!»

Lea kastede et blik op paa provstens skøierfjæs og reiste sig. Hun tænkte hele tiden paa Inga i fængslet og havde næsten ikke faat en bid ned.

Digitized by Google

XI.

Natten før dette skjæbnesvangre forhør havde Hans Lunde ondt for at faa sove. Han skulde imorgen for sidste gang vidne i sin kones sag, og nu laa han her i det lille hotelværelse og fantaserte ud i mørket. Han vidste ikke, hvordan han skulde holde morgendagen ud. Hvorledes skulde han endnu engang kunne holde ud Ingas store øie, mens han stod for skranken og skulde si sandheden!

Mens han havde gaat derhjemme i de tomme stuer paa Lunde, havde det ofte været en forfærdelig tid. Først havde han i sit indre følt sig skamfuld over den medfølelse og sympathi, som vistes ham. Folk skulde blot vide sammenhængen — aa, om folk bare vidste den! Men just som han følte sig paa randen

Digitized by Google

til at falde sammen, greb han som vanlig efter en eller anden medicin. Hele bygden trodde jo, Inga var blet gal, han havde aldrig troet det, men nu begyndte han at klamre sig til denne skygge af mulighed. Med denne skygge følte han straks lidt lindring for de luer af selvbebreidelser, som martrede ham. Han begyndte at haabe, at ønske for sin egen freds skyld, at Inga var gal. Derfra var det ikke langt til at tro, at han selv var uskyldig. Fra nu af gik det fremad med hans befindende. Han følte sig mer og mer styrket ved folks medlidenhed, derfra var det igjen ikke langt til at han nød den, at han gik omkring og pyntede sig med den, og at han fik sig selv til at tro, at den var retfærdig.

Saa kom der perioder af tilbagefald. Ofte kunde han finde sig staaende foran skuffen og stirre paa denne fatale sælepind, dette bevis, denne ret, som han i tidens løb havde dynget lag paa lag af feighed og selvbedrag ovenpaa. Han kunde tidt faa en rasende lyst til at kaste den i ilden og befri sig for denne stumme anklager; men paa den anden side kunde han heller ikke tænke sig at leve, at føle sig som den store mand, uden at denne sælepind laa der som et haab alligevel, —

Digitized by Google

som en moralsk sikkerhed. Og dog kunde den ofte bli som et levende væsen, der vendte sig imod ham og hævnede, at den blev misbrugt. Naar han tog i den, var det som at holde noget glødende i haanden, og han kastede den straks ned i skuffen igjen og dækkede noget over.

Efter de første forhør over Inga blev denne sælepind end mere levende, den havde nu faat en stemme, det var Ingas, undertiden var det ogsaa barnets. Det var den nedgravede ret, der steg op som et spøgelse og stadig fulgte ham i hælene, fordi han havde forraadt den. Denne ret, som Hans engang havde stivet sig saa op paa og fyldt alle sine ord med, den begyndte nu at stille ham for en evig domstol, at kræve ham til regnskab, evig og atter evig at stikke sit store øie ned i ham. Om nætterne laa han tidt og tumlede med febersyner. Tidt gjorde han det hellige forsæt, at saasnart det blev lyst, vilde han ryste denne mare af og gaa til øvrigheden og stille sig paa Ingas side. Men ikke før var han kommen i klærne og faat lidt frokost, før han slog sig tilro med at han var nervøs. Det var jo rimeligt, hans nerver var rystede, og at han led af hallucinationer som

Digitized by Google

saa mange andre kunstnerisk begavede mænd, han havde læst om.

Og atter stivede han sig op paa folks sympathi. Og da de skumle rygter sattes ud om ham, hjalp det ham kun til at føle sig som martyr, og dobbelt uskyldig, fordi rygterne faktisk var usande.

Nu inat var dog tilbagefaldet værre end nogensinde, og madrassen under ham føltes glødende. Det berodde paa hans ærlighed i morgen, om Inga skulde dømmes til en forsmædelig straf eller muligens bli frikjendt. Men skulde han kunne gjøre noget for hende, maatte han jo saa at si myrde sig selv og fremstille sig som den usling, Inga ansaa ham for. Kunde han det? Det var jo ikke nok, at han erkjendte sig for en usling, men han maatte ogsaa træde frem og vedstaa det. Dette maatte han igjennem, dette førte ingen benvei frem til, saaledes som med de anstrængende skolebøger. Hans aarelange feighed og uduelighed havde taarnet sig op i en vældig katastrofe, snøret sig sammen om ham, sat ham kniven paa struben til et forfærdeligt enten-eller.

Hans Lunde var nu, da han laa her alene med mørket, tvungen til at være ærlig, og han prøvde ikke engang paa at drukne sin smerte ved noget uægte forsvar. Men det

Digitized by Google

var noget andet, han tyede ind i og holdt fast ved, da det meldte sig, det var rædselen. Han klyngede sig til synet af Inga for retten, idet hun pludselig brød sit løfte og talte ud om det hele, afslørte ham og satte ham i gabestokken. Hakonson fniste og lo, og alle valgmænd, som sad og hørte paa, fniste og saa paa hinanden. Dette opdigtede billede var nok til at faa Hans til at ryste af rædsel her han laa, og denne rædsel var altid lettere end det fortærende nag, hvorfor han klamrede sig til dette billede, som fremkaldte den.

Da han den næste morgen begav sig hen i retten, havde denne rædsel endnu magt over ham, og de daglige indtryk forstørrede den. Han satte nu de vanlige regnestykker op om sin uskyld, og det lyktes ham lidt efter lidt at stige i sin egen agtelse. Han var saa god som nogen; det var ikke enhver, man raabte hurra for paa fester og bar paa guldstol.

Han havde sine feil, men hvem havde ikke sine feil? Med saadanne tanker holdt han sig nu i ligevægt og følte sig tryggere og tryggere.

Retslokalet var endnu ikke aabnet, og den nysgjerrige mængde stod i kø foran indgangene. Der var folk lige fra hovedstaden reist herop, deriblandt en del journalister. Da

Digitized by Google

man saa Hans komme, veg man ærbødig til side og gjorde plads for ham. Bygdefolk tog hatten af, han var jo deres taler hver syttende mai og viceordfører i kommunen og bankkasserer og en agtet mand. Flere unge mænd, som kun kjendte hans navn fra blade og ungdomsstevner, trængte sig sammen for at se ham. Denne blonde, vakre mand med det velpleiede helskjæg og den stilfulde bydres var rigtig egnet til at vække sympathi. I følelse af medlidenhed bestemte nogle af hans modstandere sig til at stemme paa ham til næste valg.

Mange kom og trykkede hans haand, og flere kvinder hældede paa hodet og gjorde øinene færdige til at faa taarer. Hans trykkede alle hænder, som raktes ham, denne sympathi gjorde saa godt, han følte næsten noget af den jubel, som naar han blev feiret paa en fest.

Endelig aabnedes retslokalet.

Digitized by Google

XII.

Der strømmede et graat novemberlys ind i den store tomme sal, da Hans traadte ind, og de opstillede borde og pulter langs væggene gjorde et strengt, uhyggeligt indtryk. De store kulovne glødede opover siderne og udbredte en brutal varme, og gulvene var saa nylig feiede, at luften endnu lugtede af støv.

Hans satte sig paa den plads for vidnerne, som det uniformerte retsbud anviste ham ved en af langvæggene, og skjulte hodet i hænderne. Endnu sad han alene her paa vidnebænken, og den store retssal forekom ham lummer af noget skjæbnesvangert, som skulde hænde ham idag. Da Hakon Hakonson nu kom og satte sig ved siden af ham, følte Hans sig lidt sterkere. Hakonson var i egenskab af nabo ogsaa indstevnt som vidne.

Digitized by Google

Tilhørerbænkene var forlængst fyldt, paa de forreste bænke saaes en række unge bygutter, som lo og holdt leven og spyttede tobaksstraaler fremfor rækværket, og nu og da saa de mod indgangene med en utaalmodighed, som sad de i et theater og ventede paa, at forestillingen skulde begynde. Saa gaar døren op, og ind træder svensken Oscar Mortenson og Karen Lunde, de var ogsaa vidner. Da Hans saa dem komme imod sig, følte han trang til at løbe sin vei. De hilste og satte sig ved siden af ham paa samme bænk. Fra nu af var det ude med al ligevægt hos Hans.

Thi dette, at han ogsaa nu skulde sidde sammen med disse to ustraffede forbrydere og vidne imod Inga, — i denne sag, jo som bundede i hans feighed og deres forbrydelse, — det snørede idag hans hals sammen, og salen begyndte at danse rundt for hans øine.

Men nu aabner retsbudet en sidedør i baggrunden, og retten træder ind i de lange sorte kjoler, først lagmanden med det hvide haar og guldbrillerne, saa statsadvokaten og retsskriveren, endelig de ti medlemmer af juryen, hvoraf fire stoute bondemænd med forsigtige bevægelser.

Mens disse holdt paa at indta sine pladse, kom fra en anden dør tiltaltes forsvarer ind,

Digitized by Google

en blond, skjægløs tyksak med lorgnet; han fulgtes af to læger, den ene specialist i sindssygdomme, den anden politilægen. Efter en kort samtale med herrerne, hvorunder alle lod til at befinde sig ilde i denne luft, ringede lagmanden med klokken og anmodede rettens medlemmer om at indta sine pladser.

Faa minutter efter sad enhver ved sin pult. Øverst i salen lagmanden vendt nedover mod salen; han havde tat brillerne af for at pudse dem, skjønt han endnu brugte lommetørklædet til at pudse næsen rigtig grundig. De to bisiddere havde plads en paa hver side af ham, den ene en skaldet rødskjæg med en lorgnet, som stadig gled af, den anden en sur, blegfed mandsling med hodet tæt ned paa skuldrene. I vinkel med disse tre herrers lange bord sad statsadvokaten og retsskriveren og bladede i sine dokumenter. Midt imod disse og tæt indtil væggen sad de ti lagrettemænd og saa meget dybsindige ud. Men ved langvæggen midt imod Hans havde forsvareren forskanset sig ved sin pult, og lige i nærheden og indelukket bag skranken var anklagedes plads, men denne var endnu tom. De to læger, som var kommet i haarene paa hinanden om diagnosen paa tiltalte, skulde igrunden ha siddet sammen,

Digitized by Google

men havde flyttet sig længst mulig fra hinanden og værdigede hinanden ikke et blik.

Lagmanden ringede atter med klokken og erklærte retten sat, derpaa gav han et tegn til den konstabel, der stod og strammede sig i nærheden, at han skulde føre fangen ind. Da Hans hørte dette, begyndte han at skjælve og fæstede øinene imod den dør, hvor Inga skulde komme ind. Imidlertid blev der foretat navneopraab for at undersøge om alle forhøret vedkommende var fremmødte; men da dette var endt, var den anklagede endnu ikke kommet.

I den pause, som nu opstod, og hvori spændingen meddelte sig fra den ene til den anden, saa endog den vanlige hosten stilnede, gik der et pust af høitidelig alvor gjennem salen. Hver især havde Inga Lunde for sit indre øie og ordnede sin forhaandsmening om hendes sag. De af retten, som ikke paa forhaand havde opgjort nogen mening om denne omtvistede kvinde, de maatte nu antage en, inden de forlod denne sal. Og da det var meget indviklet og anstrængende at komme tilbunds i, saa var det meget lettere at anta en af de to hovedmeninger, utilregnelighed eller tilregnelig forbrydelse. Efter at have antat en saadan andenhaandsmening begyndte de lidt

Digitized by Google

efter lidt at forsvare den i sit stille indre mod alle tvil, og om lidt trodde de, at det var deres egen og fuldt overveiede opfatning.

I en saadan taus dannelse af overbevisning, som under det følgende forhør helt dominerede dømmekraften og gjorde den næsten uimodtagelig for nye indtryk, nye oplysninger, nye momenter for sandheden, spillede ogsaa de herrers tilfældige disposition ind.

Lagmanden havde været paa politisk fest udover natten og vaagnede idag med voldsomme tømmermænd. At han maatte staa op før middag og gaa til denne anstrængelse her i retten havde sat ham i daarligt humør. Skjønt han var samvittighedsfuld nok til ikke at ville la det gaa ud over fangen, saa havde det dog hidset hans nerver og laa nu paa lur bag dømmekraften. Mens han nu sad og ventede paa Inga, blev han mer og mer rød i hodet og pirkede utaalmodig paa sine negle.

Statsadvokatens frue havde igaar faat et barn, og i ly af denne faderglæde blev Ingas forbrydelse denne mand endnu mer afskyelig. Han var fast overbevist om, at den strengeste straf var den rette, og havde forberedt sig paa en grundig og streng anklagetale.

Forsvareren derimod, en meget dygtig sagfører, agtede idag at føre et hovedslag;

Digitized by Google

han havde imidlertid liden tanke for den virkelige sammenhæng, hovedsagen for ham var at tærske retten igjennem, saa han fik den til at frikjende, og det sikreste middel hertil var at faa bevist sindssygdom. I samtalerne med Inga i fængslet havde han derfor ikke søgt at trænge ret meget ind i hendes fortrolighed, men hovedsagelig fisket efter momenter, som kunde bevise hendes utilregnelighed. Efter dette havde han ogsaa anlagt hele sin udmerkede forsvarstale.

De ti lagrettemænd havde ogsaa forberedt sig til sit høie hverv saa godt de kunde.

Gruppen bestod af fire bondemænd, tre skolelærere, en handelsmand og to arbeidere. Af de fire bondemænd var de to religiøse og begge paa forhaand enige om, at her forelaa en grov synd, derfor skulde hun erklæres skyldig. De andre to var politiske modstandere, derfor var den ene imod Inga, fordi den anden var for hende. Alle fire bondemænd var saaledes sparet for hovedbrud i denne sag. De tre skolelærere, som alle havde kjæmpet for jury, dengang den var valgprogram, var alle enige om, at de med sit praktiske lægmandsskjøn forstod sig ganske anderledes godt paa ret og skjel end disse akademiske jurister. Men her ophørte ogsaa deres enighed, idet den ene

Digitized by Google

havde et uklart luftsyn i hodet om, at al straf kun fordærver forbryderen, (han havde læst det i en avis, og straks var det hans overbevisning). Den anden nærede stor frygt for, at disse hovne jurister ikke respekterte ham tilstrækkelig, saa han kun var optat af at faa en anledning til at vise, hvad han duede til. Den tredje lærer var bestemt paa at holde en voldsom tale, naar juryen trak sig tilbage; om hvad, vidste han endnu ikke, da han holdt af at være imod alle de andre, blot fordi det var morsomt at være modsat.

Handelsmanden var nærmest bestemt paa at frikjende hende af pur samvittighedsfuldhed, fordi hans eget partiorgan længe havde forfægtet det modsatte. Begge arbeidere var enige om, at straf kun er til for fattigfolk, og dette med at faa Inga erklæret sindssyg havde straks vakt deres mistro. Hver især af disse ti mænd havde tat paa sig en mine som selve visdommen. Ingen af dem var heller i tvil om, at hans forhaandsmening var grundig overveiet, og at retfærdigheden idag rigtig skulde for en dag.

Der begyndte nu at bli en urolig forventning i salen over at fangen ikke kom. De unge mænd, som tyggede tobak paa tilhørerpladsene, var mest utaalmodige. Retten

Digitized by Google

bladede nervøst i sine dokumenter. Endnu sad Hans og stirrede mod døren og vidste nu ikke, hvorledes han skulde holde ud at se Inga træde ind. Han havde ikke faat se hende paa en hel maaned, og han var spændt paa hvordan hun nu saa ud. Saa gaar en dør op, og han skvætter til paa bænken. Men det var blot retsbudet. Lagmanden tog nervøst sine briller af for at pudse dem paa ny. Endelig gaar døren atter op, en konstabel træder ind og gjør honnør for retten, efter ham følger Inga, og efter hende igjen en ny konstabel.

Digitized by Google

XIII.

Inga var i en mørk uldkjole, som hun havde faat sendt efter sig til fængslet, og hun syntes aldeles rolig. Man kunde se, at hun var saa optat af en eneste ting, at hun ikke havde tanke for, hvor hun var eller i hvilken stilling hun befandt sig. Kommen indenfor døren gjorde hun en liden stans og greb mekanisk efter sin blaa lorgnet og satte op foran øinene. Hele hendes skikkelse udtrykte den vanlige beskedne kvinde, og nu saa hun sig lidt forlegen om efter en plads at gaa hen og sætte sig paa, akurat som hun ogsaa var den vanlige Inga Lunde, der kom ind i en forsamling. Da hun saa fik et paamindende puf af konstablen, forvandledes hun med et til forbryderen. Hun blev rød, slog øinene ned, bøide hodet, og som om hun havde den

Digitized by Google

største møie med at holde sig opreist, fulgte hun konstablen nedover forbi retten og til sin plads bag skranken, hvor konstablen satte sig hos hende.

Mens Inga nu var underveis til denne plads, stormede en række billeder gjennem Hans fra deres lykkeligste dage, han huskede deres første møde, deres første omfavnelse, deres husliv i begyndelsen af ægteskabet, og før han vidste ordet af det, var han overmandet og brast ud i krampegraad, idet han skjulte ansigtet i hænderne. Oscar Mortenson skyndte sig at skaffe ham et glas vand.

Inga saa op og fik først nu øie paa Hans. Da hun vidste, han havde let for at fælde taarer, og at det ikke pleide betyde stort, rørte det hende ikke ret meget, og hun saa hen til en anden kant for rigtig at samle sig til det, som det gjaldt for hende nu idag.

Alle saa imidlertid baade paa Hans og Inga i dette øieblik. Den grædende mand virkede overmaade sympathisk baade paa retten og publikum. Journalisterne, som sad paa en særskilt bænk paa galleriet, noterte det udtrykkeligt med sine blyanter. Men den ligegyldige hustru, som ikke røbede nogensomhelst følelse, vakte straks en instinktmæssig modvilje. Allerede nu føltes varmen at leire sig

Digitized by Google

om den grædende Hans og kulden om den rolige Inga. Den anklagede følte ogsaa en samling kolde øine rettet imod sig, det var klart, hun fremdeles var alene om sit, hun saa og saa rundt i salen for at faa øie paa fru Lea, som havde lovet at komme, men ogsaa hun havde svigtet.

Forhøret begyndte. Lagmanden havde lagt an sin sedvanlige tone i retten, nemlig lidt venlig, lidt ubønhørlig, lidt faderlig og først og fremst grei og umiddelbar. Han kaldte Inga frue og ledsagede titelen med et hovednik, der skulde tilkjendegi respekt. Han refererte med bedrøvelse anklagen, som hun paahørte staaende, han fik vide, at hun fremdeles vedstod forbrydelsen, og begyndte saa at stille de spørsmaal, som skulde bringe det fulde lys i sagen, som endnu ingen anden havde kunnet skaffe.

«Fru Lunde, vil De nu ganske ligefrem forklare mig, hvad der har bevæget Dem til denne handling?»

Inga tog den blaa lorgnet af, som om hun nu forsmaaede den, og saa frem for sig med det store øie: «Jeg dræbte mit barn, fordi faren var en usling!»

Lagmanden holdt en finger bag øret som for bedre at høre resten, men der kom ikke mer.

Digitized by Google

Han spurte saa meget faderlig, hvori hendes mands usseldom bestod, og hun svarte roligt, at hvis han ikke selv tilstod det, saa vilde ikke hun. For det usleste ved ham var jo det, at han ikke vilde vedstaa det!

Mens Inga nu stod og samlede hele sin sjælsstyrke i at svare akurat det, hun havde bestemt sig til at svare, kom lagmanden imidlertid med en del sidespørsmaal, som gjorde hende usikker. Hun var udslidt af alt det, hun før havde gjennemgaat, og vidste, der vilde bli en haard dyst at udkjæmpe med lagmanden idag, mod den forvirring, de sindsbevægelser, den ængstelse, han vilde fremkalde hos hende for at lokke hende fra det, hun havde bestemt sig paa at holde fast ved, fordi det var ret. Hver gang han stillede et uventet spørsmaal, blev hun allerede nu lidt ræd og utryg for, hvor det næste skulde komme fra. Men saa kom et tilfælde hende til hjælp.

Hun var kommen til at se endnu engang over til Hans. Og hun kjendte ham godt nok til straks at se, at hans graad nu var slaat over i krænkelse og raseri, fordi hun atter stod her for retten og kaldte ham en usling. Hun forstod, at han nu som før vilde lægge an paa at vride sig unda kamp, men blev det

Digitized by Google

nødvendig, vilde han forsvare sig med næb og klør og angribe hende for at redde sit skind. Og nu saa hun ogsaa, at han havde sat sig sammen med endel andre vidner, nemlig Haakonson, svensken og moren. Ja, der sad Hans nu maaske i skjøn enighed med sin fars mordere. Hun havde forenet sig med ham og gjort hans personlige sag til sin, nu havde han løbet fra hende og forenet sig med forbryderne for at gjøre hende og retten uskadelig. Alle vilde de nu vidne imod hende, et havde nemlig hele denne vidnebænk til fælles: De vidste, at hun stirrede dem alle ind i sjælen og klædte dem af.

Det var synet af disse vidner, som indgjød hende en saadan afsky og foragt, at hun selv følte sig som løftet paa et bjerg af retsfølelse. Hun saa atter lagmanden lige i ansigtet og gjentog sine korte svar med en overvældende ro.

Det blev et forunderligt retsmøde. Denne blege kvinde med det store øie begyndte at fylde salen med noget sælsomt. Naar hun svarte, var det endeløst stille. Hendes ro syntes overnaturlig for en kvinde, selv om hun var gal. Lagmanden fik ikke flere oplysninger, end de andre allerede havde faat, ikke mere anger eller tegn paa vaklen end de andre før. Hans snedigste anfald prellede af. Først blev

Digitized by Google

han rasende, siden gik raseriet over til at bli ny energi. Han var bekjendt for en mester i det at examinere, og denne kvinde eggede, hans spørsmaal blev saa at si en kamp for at hævde sit ry som administrator i retten.

«Jeg gjentar, det er Deres pligt at fortælle, hvor De har gjort af barnet!» Hun svarte: «Nei, det er ikke min pligt.» «Hvem tror De nu kjender Deres pligt i retten, De eller jeg?» «Min pligt mod mit barn kjender ingen bedre end jeg selv.» — «Hør nu, kjære fru Lunde, De maa ikke forværre sagen for Dem selv, De maa betænke, at De skylder Deres lands ret, Deres mand, ja den almægtige Gud at si den fulde sandhed!» — «Den fulde sandhed er, at jeg har dræbt barnet og begravet det, og at jeg vil ta straffen for det.»

«Vil De ikke som kjærlig mor, at det lille barn skal bli begravet paa en viet kirkegaard, og at der skal ringes med klokker over det?» Dette spørsmaal ventede lagmanden sig megen virkning af, men den anklagede vendte ansigtet bort og taug. Nu var det stilt i salen som i en gravkjælder. Lagmanden gjentog sit spørsmaal og ventede, hun skulde briste i graad. Han gjentog det for tredje gang, og bad hende se paa sig. Og hun saa paa ham med fuldstændig roligt ansigt, mens det

Digitized by Google

store øie udtrykte en smule foragt for slige midler. Lagmanden følte det som et stød i hjertet, og nu svor han ved sig selv, at denne kvinde ved den levende Gud skulde drives ud af denne koldblodige ligevægt. Han følte sig personlig fornærmet, men hans raseri slog kun ind og blev ny energi. Hans snip blev bare lidt for trang, da halsen svulmede ud, fordi blodet strømmede ham til hodet, og han maatte tidt stikke pegefingeren ned og trække i snippen. Han følte det nu ikke alene som sin ret, men som sin pligt at ty til alle lovlige midler for at knække denne steile trods, og hidtil havde han endnu ikke anvendt de pinligste vaaben.

Spørsmaalene blev snart en hel tortur for Inga. De mange pinlige forhør i forveien havde jo afkræftet hende en hel del. Hun havde frivillig søgt alt dette for at sætte sig selv paa den haardeste prøve. Men nu da hun stod midt oppe i det sidste og afgjørende, var det forfærdelig. Det blev en hovedkamp for ubøielig klarhed og sindsligevægt. Allerede da hun kom ind, havde hun havt en flerhed af indtryk at overvinde. Først den knugende høitid over retssalen og forsamlingen, der gjorde hende ængstelig for at tale høit. Dernæst angsten for, at man kunde overmande hende. Og endelig nu

Digitized by Google

de mange pludselige sindsbevægelser, som lagmanden la an paa at fremkalde i hende, og som tidt var lige ved at lykkes. Gang paa gang var hun lige ved at overmandes af graad, men hun slog den hver gang tilbage. En række sindsbevægelser saa hun ligesom nærme sig, men hun magtede endnu at slaa dem tilbage. Det gjaldt jo at beholde den klare hjerne overfor det, som var sandt. Hun klamrede sig til denne klarhed, denne usvigelige ligevægt, som en sjømand, der surrer sig fast imod braadsjøer. Lagretten og dommerne og hendes straf, ja selv Hans blev hende mer og mer ligegyldig; det var kun sindsbevægelserne fra dem, hun sloges med. Det var hendes egen svaghed, som nu skulde holdes nede. Det var som hun stod her og holdt sin klare dømmekraft høit i den ene haand, mens hun med den anden værgede sig mod dem, som vilde rive den fra hende.

Og som lagmanden drev paa, blev hans energi mer og mer krampagtig. Hans spørsmaal blev mer og mer slig, at Inga stønnede under dem. Han var en erfaren menneskekjender og vidste, hvor han kunde ramme. Tidt følte hun spørsmaalene bore sig som et stykke rødt jern ind i hendes bryst, saa var det som noget trak hende efter haaret, dernæst kildrede

Digitized by Google

de hende om øinene for at lokke taarer frem, endelig snørte de halsen sammen for at fylde hende med rædsel. Alting rammede godt, hun var udslidt og opløst og øm og saar paa alle kanter. Nu og da følte hun som blev hun spyttet i ansigtet, saa slog man hende paa munden, saa blev hun haanet. Hun saa alt dette endnu større end det var, fordi hun ventede det. Og dog holdt hun ud, ja der begyndte lidt efter lidt at bli noget af jubel over hende, saa der ligesom skinnede af hende, der hun stod.

Det var lydløst i salen. Rettens medlemmer sad stive og saa paa hende. Selv den bisidder med hodet tæt nede paa skuldrene havde ligesom faat længre hals. Der havde slaat et pust af noget overmenneskeligt ned i disse mænd, de skruedes tilveirs, de hidsedes hver i sin forudfattede mening. Statsadvokaten fandt sin skrevne tale daarlig, han kjendte sig nu god til at holde den dobbelt saa god. Forsvareren beundrede sig selv, fordi han havde lagt sit forsvar an paa utilregnelighed, det var jo den eneste redningsplanke, det beviste jo tiltalte nu mer end nogensinde. Forresten var han saa grebet, at han trodde han skulde faa nogle taarer frem og paavirke juryen med, naar forsvaret kom. Alle de mænd, som idag

Digitized by Google

skulde afgjøre Ingas skjæbne, var middels dygtige og hæderlige folk alle sammen. De havde det til fælles, at den sterke stemning, der slog ned i dem, ikke bragte dem til større krav til dem selv, til endnu engang at gaa igjennem de momenter, de havde tømret sin forhaandsmening op paa. I et stort spørsmaal fremkalder dette en anstrængende omvæltning i ens indre, som man gjerne gaar udenom. Men alle sterke indtryk fra den anklagede toges af hver især til indtægt for vedkommendes forhaandsmening, saaledes at de kunde føle sig grebet og samtidig ha den nydelse at være tilfreds med sig selv.

Endelig blev lagmanden for træt, og Inga fik lov at sætte sig ned. Saa tog retten nogle faa minutters pause, derpaa begyndte afhørelsen af vidnerne.

*

Blandt de første, som afhørtes, var Hakon Hakonson. Han traadte frem i sin nye bonjour med snefaldet paa kraven, og kommen frem til retsskranken indtog han en skrævende stilling med de lodne hænder halvt stukket ned i lommen, skjønt en knap i bonjouren var knappet igjen over maven. Hans yndlingsstil-

Digitized by Google

ling var denne, med knærne lidt frem og brystet ind og hodet ligegyldig hængende frem, idet han lod som om han var hjemme. Han vilde jo ogsaa vise disse indflyttere fra byen, at han ikke var ræd, fordi om han var norsk. Da retsskriveren oplæste hans navn og stilling og kaldte ham stud. theol. Haakon Haakonsen Rud, brød vidnet af og forlangte bonde sat istedet for stud. theol. «Men er De ikke student?» spurte lagmanden. — «Jau, men æg skjæmmes ikj taa vaara bonde,» sa Hakonson og stak hænderne lidt dybere i lommen. «Æg tykje bonde er et hædersnamn.»

Dette var jo ingen uenig med ham i, men Hakonson saa sig atter om i salen som den, der havde sagt noget godt. Som han stod der, var han i høi grad seg sjøl. Bonjouren viste, hvor rig han var, de skrævende ben, hvor modig han var, og dialekten, hvor norsk han var. Han havde idag besluttet at ærte lagmanden med den allermest uforstaaelige dialekt, men det blev ham en skuffelse, at han kun fik nogle faa spørsmaal.

Først om hans indtryk af Ingas mentale tilstand i den sidste tid før forbrydelsen. Her var Hakonson lige ved at sige, at han havde fundet hende som almindelig. Men saa tænkte han sig om. Og det stak op i

Digitized by Google

ham, at Inga havde slaat koldt vand paa hans bedste ord og billeder mangen en gang, han havde siddet der og talt med Hans. Han havde aldrig kunnet udstaa hende af den grund, derfor slap det nu ud af ham: «Aa æg tykje hu ha vore baus.» «Hvad betyr baus?» spurte lagmanden lidt iltert og flyttede paa guldbrillerne. — «De kan vel udtrykke Dem paa norsk?» Men da blev Hakonson sint: «Av os to er det æg, som snakke norsk!» sa han med et modigt nik. Lagmanden beherskede sig og fik om lidt halet ud af Hakonson, at med baus mente han ful. Men ogsaa dette maatte han forklare nærmere, og da oversatte han det til noget andet end han først havde ment, nemlig underlig.

«De mener altsaa, at hun har været underlig?»

Og da Hakonson nu ikke gad diskutere dette længer, saa svarte han ja.

Saa blev han spurt, om han trodde Hans Lunde kunde ha nogen direkte eller indirekte skyld i denne forbrydelse. Her ventede Hakonson lidt, før han svarte.

Thi for det første vilde han ogsaa nu sige noget godt og originalt. For det andet havde han blandede følelser overfor Hans, idet denne elev holdt paa at ta luven fra ham

Digitized by Google

ved alle valg. Men en ting afgjorde sagen. Han følte, at dommen over Hans blev dommen over ham selv. Mod Inga havde de fælles sag. Hun saa ikke i nogen af dem de miskjendte genier, som engang vilde løfte verden af skinnerne. Hun sad der nu med sit store øie og saa tvers igjennem deres dragter, enten det var nationaldragten eller bonjouren. Derfor svarte Hakonson med varme: «Hans Lunde er en hedersmand, en kar med merg og to i.»

Dette syntes han selv var udmerket sagt, og da lagmanden nu havde faat nok af ham, lod han ham gaa.

Oscar Mortenson vidnede, at Hans havde han kjendt fra ganske liden og aldrig set andet end godt af ham. — Mortenson, som skjalv for, at Inga kunde skrige noget forfærdeligt ud, sa nu lige frem, at det var hans fulde overbevisning, at Inga i det sidste havde været paafaldende underlig. Han havde en mine paa, som om han hvert øieblik vilde bede til Gud. Ingas øie følte han i ryggen paa sig.

Karen Lunde var meget bleg, da hun kom frem, men vidnede ordret det samme som sin mand. Og tjenerne fra Lunde var atter fremme, og lige lidet havde de ogsaa nu

Digitized by Google

at meddele, og som før havde de kun godt at si om Hans.

Time paa time gik, intet nyt kom for dagen. Endelig blev Hans kaldt frem.

Der var imidlertid foregaat noget forunderligt, mens Oscar Mortenson havde staat fremme og vidnet, idet Inga og Hans ganske instinktsmæssig havde søgt hinanden med øinene.

Thi dette billede af svensken for retten havde de jo sig imellem saa tidt udmalt sig, set ham staa her under rettens øine, slæbt hid af Hans, — set ham overmandes af Hans's tilveiebragte momenter, som ved rettens hjælp tilslut skulde tvinge ham til at rive masken af. Som han nu stod der, var han som levendegjørelsen af deres livssag, de forenedes i dette billede, de saa først paa ham, derpaa paa hinanden, overmandet af erindring.

Og som Hans nu hørte denne sin dødsfiende staa der og rose ham og vidne imod Inga, begyndte han at skjælve af skamfuldhed. Dette hykleri, denne mødding, han følte sig selv mere og mere synke ned i, blev ham nu saa overvældende, at han et øieblik var lige ved at fare op og skrige det ud, han knyttede næverne, han kunde ikke sidde stille. Og hele tiden saa Ingas store, klare

Digitized by Google

øie paa ham, og det døde øie stirrede, det ogsaa, som om endog det kunde se disse haarreisende ting.

Men da han endnu ikke reiste sig, syntes han i næste øieblik at se sælepinden foran sig i luften, atter vaagnede denne manende finger, atter blev den sælsomt levende og truede med at bore sig ind i ham, fordi han ikke brugte den. Og da han vendte sine øine bort for at undgaa dette syn, faldt atter øinene paa svensken foran skranken, men nu — nu syntes han pludselig se noget andet der, det var det samme syn som dengang moren viedes til denne mand — det var farens skygge med det forbundne hode, og han hørte stemmen hviske: «Hans, du er mig en skam.»

Hans dukkede hodet ned i hænderne, men billedet stod endnu levende for hans indre syn. Det var som sad han inde mellem luer, hvert øieblik vilde han fare op og skrige sandheden ud, stille sig ved siden af Inga, ta hendes forbrydelse paa sig og si høit for alle: «Det er sandt, jeg har været en usling, hun har ret i sin paastand, jeg er skyld i alt, og jeg vil følge hende i fængslet, hvis hun ikke faar følge mig hjem!» Hans saa sig gjøre dette her han nu sad, han skreg ordene ud, uden at de kom over hans læber,

Digitized by Google

han syntes allerede han havde gjort det og følte lidt lindring for luerne. — Han løftede med et hodet og mødte Ingas øie, og hun syntes forstaa, hvad der nu gjærede i ham, og hvad han i næste øieblik vilde gjøre, — der begyndte pludselig at lyse noget op i hende, og Hans formelig nikkede, — de forstod hinanden, atter gav Hans et helligt løfte, det var som de atter engang smeltede sammen og elskede hinanden, gjennemglødet af den samme trang til ret og sandhed. Da raabtes hans navn op.

Da han reiste sig og skulde staa paa benene, var det som han vaagnede af en fantasi, idet han havde forsøgt at digte. Da han gik opover gulvet, følte han Ingas blik, men han turde ikke se derhen. Men endnu var han bestemt paa at gjøre noget stort.

Lagmanden havde faat et rent ud forargeligt indtryk af Inga, og da han saa hvor medtat han var, den stakkars ægtemand, besluttede han at skaane ham mest mulig. Han stillede derfor kun følgende spørsmaal: «Herr bankkasserer, retten har forsøgt paa alle mulige maader at faa den anklagede til at gi en nærmere forklaring om grunden til denne forbrydelse. De vil ha hørt, at hun gir Dem skylden, skjønt hun ingen nærmere beviser vil gi paa den ting. Nu er De

Digitized by Google

den eneste, som kan veilede retten i denne sag, og vi spør Dem derfor paa ære og samvittighed: Er det Dem mulig at indse, at De direkte eller indirekte kan ha nogen skyld i denne skjæbnesvangre handling?»

Hans følte atter Ingas øie hvile paa sig. Dette spørsmaal tog ham i struben, og det var som hele hans liv maatte taarne sig op i det, som han nu skulde svare. Han kunde ikke gaa udenom. Brast først en tilstaaelse igjennem, vilde et helt selvmord vælde ud. Og som i et lynblink saa han godt, hvad han nu stod overfor, det var ikke blot ham selv og Inga, det gjaldt, det var ogsaa disse dommeres evne til at dømme retfærdigt, som var afhængig af et ja eller nei fra hans mund.

Han saa dette som et svælg foran sig, hvortil hele hans liv havde ført ham hen skridt for skridt. Der førte ingen vei forbi. Enten maatte han ud i det eller styrte andre ofre ud, som var uskyldige.

Som vanlig blev Hans lam ligeoverfor en stor afgjørelse. Først rystede han i knærne, men om lidt begyndte han at se sig om som efter en redning. Og da han fik øie paa nogle journalister, færdige med blyanten til at optegne hans svar, da greb han atter efter det lille halmstraa i vandet, nemlig sin forfænge-

Digitized by Google

lighed. Alt det øvrige sank mer og mer sammen i aske, kun frygten for aviser og publikum luede op. Rettens øine kunde han holde ud, men de spidse blyanter jagede ham paa flugt. Han blev sterk, ikke paa sit mod, men paa sin feighed. Lagmanden lod ham betænke sig, men gjentog nu sit spørsmaal for tredje gang. Og da Hans pludselig syntes at merke lidt mistanke i lagmandens blik, var dette nu nok til at gjøre ham fortvilet modig: «Har De nogen skyld?» hørte han atter. Hans rystede paa hodet og svarede høit og klart: «Nei.»

Ingas forsvarer stillede ham ogsaa et par spørsmaal, men disse var saa mislykkede, at Hans med sin bedste overbevisning her klarte sig udmerket. Endelig fik han gaa.

Vidneafhørelsen var slut. Lagmanden stillede nu et spørsmaal til Inga: «Har De, fru Lunde, noget at bemerke til disse vidneudsagn?»

Inga reiste sig langsomt og pegte paa Hans, som netop havde naat sin plads: «Ikke andet,» sa hun, «— end hvis jeg havde havt flere barn med denne mand der, saa havde jeg dræbt dem ogsaa!»

Hun satte sig rolig igjen og saa ned. Der opstod en forfærdelig pause i salen.

⁂

Digitized by Google

Fra nu af syntes Inga, hun havde stridt ud. At de to læger var oppe og afgav modstridende erklæringer; at derpaa statsadvokaten holdt en lang og grundig anklagetale, som begyndte med, at juryen her ikke kunde dømme efter andre hensyn end lovens; at derpaa forsvareren var oppe og talte sig saa varm om hendes utilregnelighed, at han tilslut selv fældte taarer; at derpaa lagmanden holdt en lang retsbelæring, og endelig at juryen trak sig tilbage — det gled alt sammen forbi hende som noget fjernt, ligegyldigt, der aldeles ikke vedkom hende.

Der gik vist en meget lang tid, eller kanske den ikke var lang. —

Derinde i sideværelset, hvor juryen var, gik det ganske enkelt til. De havde været færdige for længe siden, hvis ikke den unge skolelærer, som var bestemt paa at være modsat, samtidig havde været bestemt paa at holde en lang tale for medlemmerne. Da den endelig var slut, sad de fleste og tænkte paa noget andet. De var jo alligevel sikre paa, hvad de mente om denne sag.

— Da juryen traadte ind, havde disse bondemænd og arbeidere, som alle andre bondemænd og arbeidere, valgt sig en skolelærer til at føre ordet for sig.

Digitized by Google

Inga var fremdeles langt borte. Der opstod bevægelse i salen, der hviskedes noget om skyldig, men det trængte ikke ind i hendes bevidsthed. Hun sad og saa op i en rude i et vindu, som stirrede hun efter noget i den blaa himmel. Og der gik kanske endda en lang tid, hun vidste ikke hvor længe. Endelig hørte hun sit navn og vaagnede. Det var lagmanden. — «Fru Lunde, dette er altsaa Deres dom — har De noget at bemerke?» Inga reiste sig lidt forvildet. «Har De hørt Deres dom?» «Nei, det har jeg ikke!» slap det ud af Inga. — Lagmanden gjentog hovedindholdet af domsformularen og sluttede: «Det blir altsaa strafarbeide i femten aar.» Han saa faderlig paa hende over brillerne. «Jasaa,» sa Inga ganske tonløst. «Har De noget at bemerke?» «Nei, ingen ting.»

Digitized by Google

XIV.

Det havde sin grund, at Lea havde svigtet, hun gik nemlig den hele tid udenfor retslokalet i de sterkeste sindsbevægelser.

Hun var gaat hjemmefra hotellet med det forsæt at indfinde sig i retten og paa en eller anden maade tilkjendegi Inga sin opmuntring. Men idet hun nærmede sig retslokalet, begyndte hun at føle større og større ansvar for, hvad hun nu stod i begreb med at gjøre. Det var jo ikke nok, at hun følte medlidenhed med denne kvinde; for at opmuntre hende maatte hun erkjende for sin samvittighed, at Inga havde ret. For at faa rede paa dette maatte hun stille sig det spørsmaal, om hun selv havde kunnet begaa en saadan handling, — et forfærdeligt spørsmaal, nu, da hun gik om som i en glorie af moderglæde.

Digitized by Google

Den nærmere forklaring paa Hans' usseldom kjendte hun jo ikke, men overført paa hende selv — maatte hun tænke paa Breien.

Dette, at hun ikke kunde gaa op ad trapperne uden at dele forbrydelsen med Inga, tvang hende nu til at dukke ned i sit ulykkelige ægteskab, gjenkalde sine smerter og tusen ængstelser for disse børn, som hun dengang frygtede skulde smittes af sin far. Og da den største af alle skuffelser afsløredes efter hjemkomsten til Rein, og hvis hun da ikke havde vidst, at Breien var dødsmerket, saa hun fik barna for sig selv — hvad havde hun da gjort? — Som hun stirrede ned i dette, begyndte hendes hjerte at snøres sammen. Hvis hun havde maattet vælge, enten at se dem vokse op i den forpestede luft af selvbedrag og ynkelighed, sluges af denne giftige taage, som omgav deres far — eller ta den yderste konsekvens for at frelse dem fra det, — hvad havde hun gjort? Vilde hun ha overgit dem til det, hun hadede og afskyede, blot for at slippe straf? Vilde hun? — Det var forfærdeligt at svare paa, fordi hun nu maatte staa inde for det med handling, der for samvittigheden var det samme som udførelse.

Og hun gik frem og tilbage, gjorde flere tegn til at ta fat paa trapperne, men nølte

Digitized by Google

i sidste øieblik. Folk, som gik forbi, vidste ikke, hvorfor denne gamle kvinde gik her og græd.

Hun vidste, at Ingas lidelser for retten nu vilde bli hendes. Det var som frivillig at gaa op og lade sig nagle fast ved siden af en korsfæstet. Hun skammede sig for at vende om, men at gaa derop var det samme som at gjennemgaa den ting at myrde sine børn. Der var ømme røster, som bad hende vende om, men der var noget stort, som kaldte paa hende derinde, det var sandheden.

I timevis gik hun her frem og tilbage, frem og tilbage. Gadestenene under hende syntes tilslut at bli glødende.

Og endelig stansede hun foran trappen og satte foden paa det første trin. Og som hun nu slæbte sig opover stentrinene, føltes det, som om hun bar noget forfærdeligt paa sine skuldre, som hvert øieblik var ved at knuge hende i knæ.

Hun maatte vente en stund, før hun slap ind i det overfyldte retslokale. Det var en venten som den dømte, der venter paa at torturredskaberne skal bli ledige. Det blev til, at hun maatte vente i timer. Da hun endelig slap ind i den kvalme, overfyldte sal, kom hun akurat tidsnok til at se en konstabel føre Inga ud. Forhøret var forbi.

Digitized by Google

Hun fik vide dommen og skyndte sig nu ud for at naa den anden ende af justisbygningen, hvor Inga maatte bli ført ud paa vei til fængslet. Hun kom ind i nogle korridorer og fik vide, at den dømte sad i et sideværelse, hvor man vilde la hende hvile lidt ud. Lea opnaadde tilladelse til at gaa derind. Ved fangens dør stod en konstabel paa vagt.

Da Lea traadte ind, sad Inga i den samme stilling som den gang i fængslet, nemlig med de flade hænder stukket ind under laarene. Noget brød og melk var sat foran hende, som hun ikke havde rørt. Og heller ikke nu merkede hun, at nogen traadte ind, hun bøiede sig forover og vuggede lidt med overkroppen som efter en indre melodi.

Endelig merkede hun Lea og rakte haanden ud uden at reise sig, idet hun forsøgte at smile: «Tænk, jeg holdt det ud!» sa hun lavt, men hendes øie lyste, og man kunde merke der jublede noget dybt, dybt inde i hendes sjæl.

Lea tog hendes hode mellem sine hænder: «Inga,» sa hun bevæget — «jeg vil ta din sag op og appellere den. Du maa ikke tabe modet endnu!»

Men Inga frigjorde sig lempelig og rystede paa hodet, idet hun saa frem med et smil.

Digitized by Google

«Nei, nei, jeg ønsker slet ikke nogen anden dom,» sa hun. «Det er jo ikke mig det er synd paa efter denne dag. De skulde blot vide, hvor det er vidunderligt, at jeg ikke lod mig overmande. Nu ved jeg, at jeg ikke har fordret for meget af andre.»

Hun lukkede øinene og sluttede: «Og fra nu af lever jeg ikke mer. Nu vil jeg ha fred! — Fred.»

Lea satte sig hos hende og fattede hendes hænder, da hun i det samme hørte Hans Lundes stemme udenfor døren, og pludselig for Inga op og blev staaende midt paa gulvet. Døren gaar op, ind træder Hans, men paa dørtærskelen blir han staaende, bleg og med rystende knær, idet han stammede: «Inga — jeg maatte si dig farvel! — Farvel, Inga . . . !» Men i næste øieblik slog han hænderne for ansigtet, benene gav efter, og han sank sammen paa knæ, idet han atter begyndte at tude. «Inga!» stønnede han, «— kan du tilgi mig, Inga. Aa, jeg er saa ulykkelig! — Men du maa bare ikke tabe modet, jeg skal appellere din sag, og alt skal nok bli godt igjen, Inga.»

Lea havde hele tiden set paa Inga. Først havde denne kogt op i en voldsom ophidselse, saa hun hvert øieblik saa ud til

Digitized by Google

at ville fare løs paa Hans. Men om lidt blev hun staaende som fortabt og stirre paa ham, der han laa paa knæ. Og da han var færdig, stod hun der endnu og saa paa ham, indtil hendes øine med et blev vaade, og hun sa ganske stille som til sig selv: «Stakkars Hans! Du er vist ikke værre du end de andre!»

Inden Hans var kommen op igjen, traadte konstablen ind og bad Inga følge med.

Og da hun nu tog Lea om halsen til farvel, gjentog hun: «Husk saa paa, at jeg fra nu af er død, og at jeg kun vil ha fred! Farvel!»

Saa fulgte hun konstablen ned over trapperne og passede hele tiden paa at holde sine skjørter oppe fra de smudsige trin. Lea gik forbi Hans, som nu stod og støttede sig imod væggen, og fulgte med ud. Den grønne fængselsvogn stod udenfor og ventede, det var begyndt at sne, og Ingas lille falmede straahat tog sig ynkelig ud i vinterveiret.

Konstablen lukkede vogndøren op, og da Inga var kommen ind, og vognen allerede var i bevægelse, stak hun endnu engang hodet ud og saa ud med det store, enøiede blik. Dette blik glemte Lea aldrig. Vognen satte sig i bevægelse, rullede hen gjennem gaden og svandt om et hjørne tilslut.

Digitized by Google

Lea syntes at gaden efterpaa blev saa uhyggelig tom, og hun blev staaende længe og stirre hen i den.

Og nu kunde hun forstaa, at Inga fra nu af følte sig død, nedsunket i det sløve, tomme mørke, hvor ingen smerte, ingen falsk lyd kunde naa hende mer. Og det var bedst at la hende faa ro.

Digitized by Google

TREDJE BOG.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Sammen med Inga havde Lea været som nede i en mørk gravkjælder, den samme som hendes egen i sin tid, og reisen hjem til Rein blev at stige op imod dagen og lyset igjen.

I sin store bredslæde kjørte hun fra jernbanestationen og opover den lille dal. Til begge sider stod granskogen overdrysset med frossen sne, der lyste i en blaalig glans. Sneen knitrede under meierne, og skydsgutten bagpaa bankede de frosne fødder mod hinanden. Mod skumringen gled der op over trætoppene en sølvklar maane, som forvandlede skogen og snetæppet til et blegt feland med skygger under trækronerne. Og i alt dette ode ingen anden lyd end hovslagene og sølvbjældens ensformige dur.

Digitized by Google

Fyldt af sterke indtryk som Lea var, blev disse omgivelser ordnet ind i hendes stemning. Trækroner og stubber, som snefaldet havde forhekset til eventyrlige figurer, blev levende efter som hun saa paa dem. Her var jo baade fængselsvognen og konstablerne — og se der sad jo ogsaa Hans Lunde! Der sad Inga, og bortenfor sad hele domstolen med lagmand og det hele, alle med snefaldets uhyggelige karrikatur, alle med maanens stivnede dødsmasker, ubevægelige som saltstøtter, fordreiede som var de overrasket i sit styggeste øieblik. De for forbi, hun kjørte dem altid forbi, men atter sad de langt foran og gren hende i møde, det blev fler og fler, mennesker, hun langt tilbage havde mødt, en hel erindringens verden dukkende op af sneen, alle fordreiede, alle vrængende sit indre ud som en spot over, at hun kunde tro paa noget lysere.

Det var en hel betryggelse i at indhente en kjører, og i det sterke maanelys kunde hun snart se, det var provsten. Han havde vel ogsaa været med toget, og hun raabte fremover. Straks han kjendte hende, gav han tømmerne til skydsgutten og kom bagover i sin svære pels. For bedre at kunne snakke sammen blev de enige om, at provsten kunde ta plads ved siden af Lea i bredslæden.

Digitized by Google

Provsten var i sit melankolske hjørne, og straks de var i farten igjen, begyndte han:

«Si mig, naar De nu sidder alene og kjører afsted slig i maaneskin — kommer De saa ikke til at holde en liden dommedag over Dem selv?»

«Aajo, det kunde nok hænde det!»

Og da de var kommen et stykke videre, fortsatte han i samme tankegang: «Jeg har ikvæld siddet der i spidsslæden og fordømt hele mit liv.»

«Det var modigt gjort!» Lea betragtede hans ansigt under pelshuen.

«Ja, ser De, dette med at tjene Gud er vist en gaade, som ikke er saa ganske løst endnu. Nu har jeg præket i tredive aar, men jeg har intet bevis for, at noget menneske er blet bedre af det.» — Og han smilte tankefuldt og saa fjernt henover de maaneblege moer.

«Nu er De nok lidt for streng mod Dem selv, provst!»

«Nei, for ser De, man faar aldrig rusket op i folks samvittighed ved at tale for dem. Der er intet, som bedøver en selv som det at tale for andre, og intet, som avler saa megen aandelig dovenskab som det at høre paa. Jeg kjender en mand, som sværmer i den grad for alle de store tanker, han har

Digitized by Google

hørt, at han faar taarer i øinene hver gang han nævner en af dem. Men faktum er, at hver ny idé, han har ladet sig paaføre, kun er et nyt udslag af hans dovenskab.»

«De er misfornøiet med Deres egen prækestol altsaa!»

Provsten sad endnu og saa henover det maanelyse landskab og sank hen som i fjerne syner:

«Ja, jeg er misfornøiet med alle prækestole, ikke blot kirkernes, men ogsaa de andre. Der vil engang komme en ny prest, og han vil ganske stilfærdig gaa om i arbeidsbluse og vække guden i menneskene.

Hvert menneske har jo en gud i sig, ja alle og enhver; en skaber, bestemt til at fremkalde det personlige værk. Nu blir guden kvalt hos de fleste, mennesket forvilder sig bort fra sig selv, synker ned til maskine eller trækdyr, arbeidet blir et slaveri, og saa er fordærvelsen sikker. Hvad nytter vel sociale reformer eller religion, saa længe hvert menneske ikke har det kjære arbeide, som det faar gi sin sjæl i og elske frem af det høieste i sig. — Den nye prest maa gjøre trælene til skabere, se da vil guden vækkes i dem og reise mennesket op indefra. — Nu slaas man en rovdyrkamp om udbyttet af

Digitized by Google

arbeidet — men da vil man kappes om retten til at gi mest. — Aa, du store Gud, hvor lykkelige de mennesker vil bli!»

Lea følte, hvor denne underlige mands hjerte glødede, nu han fortabte sig i disse fjerne syner. Om en stund henkastede hun: «Men naar der ingen ulykkelig vil bli i Deres fremtidige samfund, saa blir der jo heller ikke brug for menneskekjærlighed?»

Provsten svarte i det samme fjerne syn: «Menneskene kan først elske hinanden, naar de faar grund til at værdsætte hinanden. Derfor vil en ærlig menneskekjærlighed bli det samme som at forbedre sig selv.»

Lea vilde ikke denne gang minde om hans doktorafhandling, men spurte om lidt: «Det er vel lige tomt i stuerne i prestegaarden som vanlig?»

Han forstod, hvad hun mente, og saa hurtig paa hende. «Aa,» sa han, «— det er lidt bedre, siden jeg har faat nogle røde lampeskjærme. — Og naar desuden Deres mestersmed kommer til mig paa besøg, saa har jeg jo alt, baade drømmen og realiteten paa besøg. Ser De, de gode magter er kun paa besøg i mine stuer. Og naar de gaar sin vei, saa . . . ja saa gaar jeg selv til sengs.»

Digitized by Google

Og atter vendte den gamle mand hodet og fortabte sig i snelandskabet, der strømmede forbi, mens sølvbjælderne klang.

— Da Lea kom hjem den næste dag, fandt hun sønnerne temmelig ophidsede, ja endog begge piger var der noget mørkt over, saa moren blev rent forundret. Først om kvælden, da alle var samlet om ovnen, kom løsningen.

Halvard havde været i hovedstaden og søgt storthinget om statsbidrag til en tertiærbane nede fra hoveddalen og hidop, men faat afslag paa ubestemt tid. Det havde været ham en uventet skuffelse, og mens de nu sad der om ovnen, gik han op og ned og gav sin fortørnelse luft:

«— Ja mor, en anden gang naar vi skal ha nogen hjælp af staten, saa blir det ikke mig, som gaar det ærinde. Noget saa luvslidt som disse folkets kaarne har jeg aldrig tænkt mig. Jeg gik fra den ene til den anden og bad om lov til at irettelægge beviser og grunde og veie dem mod deres beviser og grunde; men ikke en sjæl af dem hørte rigtig efter den side af sagen. Derimod var der et par, som kom i skade for at spørge, om jeg var høire- eller venstremand, det var ligesom det første, de maatte vide om den bane. En gam-

Digitized by Google

mel lurifas sa mig endelig rent ud, at vil man ha noget frem i thinget nu, saa maa man ha et par onkler og svogre der, og har man ikke det, faar man smørre dem om munden eller reise rundt og skryde af dem i deres valgkreds. Og slige mænd skal vi andre være afhængig af i lov og ret, ja de skal saa at si være vor skjæbne du. Jo, jeg synes, det er hyggeligt.»

Lea sad i det røde ovnsskjær og saa ind i gløderne. Hun havde troet at skulle være udenfor statshjælpen og al den svindel nu, men pludselig stak den sin klamme haand ind i hendes hus alligevel. Og hun merkede, at hendes børn allerede var under magten af den, at den havde slaat ned i dem med al denne afmægtige indignation, al denne ophidselse og forvirring, som hun havde set saa mange mænd tæres ud under. Nei, dette maatte der sættes en stopper for i tide.

Hun vedblev at stirre ind i gløderne, idet hun sa: «Har jeg ikke saa ofte sagt Dere, at I hverken skulde ta penge eller tillidshverv af staten. Mænd som vil gaa opreist, gjør ikke sligt!»

Der blev en pause. Halvard var stanset midt paa gulvet og stod og saa paa hende. Olaf løftede overkroppen af sin ludende stil-

Digitized by Google

ling og glyttede hen paa hende. Der laa spænding i luften.

Endelig sa Halvard forsagt: «Men den bane maa vi ha, mor, skal vi komme længer end der vi nu staar. Marmorbruddet fordrer bane, Olafs værksted, ja Eriks med, og Johanne og Hedvig er heller ikke at kaste bort. Hele bygden maa ha bane. Men da spørsmaalet var fore nu i kommunestyret, da stod Hakonson frem og advarte imod den. Han sa, det vilde ødelægge den gamle norske kultur i bygden; skulde du hørt sligt sludder?»

Lea brast i en liden mystisk latter. Hun la en ny vedski ind i ovnen og henkastede endnu i latter: «Ja saa faar baade Olaf og Erik og du, Halvard og pigerne undvære jernbanen da, fordi I er for hæderlige til at lyve eder frem hos thingmændene, og fordi Hakonson ikke vil!»

Og dermed reiste hun sig og gik ind i kontoret. Alle blev siddende en god stund og se paa døren, som havde lukket sig bag hende.

«Kan du begribe, hvad hun vil ha os til?» hviskede ung Henrik endelig.

Halvard stod i lysskjæret midt paa gulvet, og hans stride, blonde haar lyste som i guld.

«Jo,» sa han, «— hun vil vi skal bygge den banen selv.»

Digitized by Google

Der blev en pause.

«Det er jo umuligt,» sa Erik og begyndte at tænde lampen.

«Det vil jo koste mere end vi eier,» sa Olaf og hældede sig atter forover med albuerne mod knæet.

«Ja, men gik det ikke an at laane!» prøvde Hedvig, idet hun gled hen og fandt frem en lampeskjærm.

Og i den pause, som atter opstod, slog morens tanke ned i dem som noget stort, farligt noget, der lokkede. Stuen blev svanger af noget dumdristigt, som vilde bli en daad, om det lyktes. Og som de sad der, begyndte alle hjerter at ile hurtigere som i en underlig feber, det var som stod de med skierne oppe paa en bakke med lyst til at sætte ud over en halsbrækkende skrænt, hvor ingen før havde turdet lægge ivei.

Tilslut kunde ingen længer sidde stille, men enhver maatte op og rasle med noget, alle drevet af den samme tanke, den samme uro.

«Det er jo umuligt!» sa Olaf og havde faat fat i katten, som han løftede op efter forlabberne.

Og der gik vist en halv time, inden nogen sa et ord, men endelig svarte Halvard, han drev op og ned og flettede sine fingre ind i

Digitized by Google

hinanden: «Ja, det er jo umuligt!» Pigerne havde begyndt at sy rundt lampen, men de maatte hvert øieblik række op igjen. Ung Henrik sad som vanlig med hænderne om det løftede knæ, men kunde ikke sidde stille, og endelig sa han: «Marmoret er mindst værd en million, men faar vi ikke bane, er det værdiløst.» Endelig for Erik op, ligesom i et sprang: «Ja havde jeg bane, skulde mit værksted snart . . .!» Men saa tidde han og drev ud gjennem døren.

Luften blev ladet med noget voldsomt, der hvert øieblik kunde bryde frem. Pauserne blev længer og længer, de blev mer og mer urolige, hjernerne sydede af dette store, som pludselig aabnede sig, og som blev større, jo mer de stirrede ind i det. De hidsedes af smaa løse bemerkninger fra hinanden, de hidsedes af sine egne tanker, men de var vant til at udføre, hvad de tog paa sig, og dette var noget stort, ukjendt, som maatte overveies af klare hjerner; nu blev de mer og mer drukne, det blev tilslut umuligt at si noget til hinanden, de blev for hidsige til at gaa op og ned, de maatte sidde rolig for ikke at bryde ud i noget dumt, tilslut sad de ganske tause og stive med knyttede næver og saa paa hinanden.

Digitized by Google

Hvor længe de havde siddet slig, vidste ingen. Endelig reiste Olaf sig og sa: «Det er altsaa bedst, vi gaar og lægger os.»

«Ja,» sa to andre fjerne stemmer — «det er vel bedst, vi kommer iseng.»

Og saa gik de, den ene efter den anden. Pigerne fandt kontoret tomt, moren var altsaa gaat op. Og saa slukkedes lysene og alt blev stille.

Ingen kunde i dette mørke se, at de unge, varme legemer laa og vred sig i sengene under det, som havde slaat ned i dem. Hvad skuffelsen fra staten havde kjølnet, havde morens faa ord gjennemglødet. De, som nu sov, tumlede med store drømme, de, som ikke sov, laa gjennemrystet af den samme ild. Alle de mørke soverum var svanger af det, som skulde ske, naar alle vaagnede.

Den næste dag var Lea spændt paa, hvordan hendes ord havde virket. Hun vidste, de ikke vilde svare, før de stod inde for svaret. Hun hørte intet den hele dag, alt lod til at være som vanligt. Halvard og Olaf kjørte bort i spidsslæde en tur og kom tilbage mod skumringen. Hun sad paa kontoret og saa igjennem noget regnskab, da alle fire sønner troppede ind. De tre yngste satte sig som vanlig tause ned, mens Halvard førte ordet for dem.

Digitized by Google

«Det var det, vi vilde si dig, mor, at vi agter at bygge den banestumpen selv.»

Lea tog brillerne af og trak den mørke lampeskjærm dybere ned, saa hun kunde faa øie paa dem.

«Det kan jeg like!» sa hun. — «Men har I nu grundig overveiet denne sag?»

.Halvard gjentog: «Vi er enige om at bygge den selv. Og det lover vi dig, mor, at dette var første og sidste gang, vi bad staten om nogen hjælp. Vi orker ikke at krybe hverken for kongemagt eller folkemagt. Vi vil være frie mænd.»

Lea vilde reise sig, men inden hun lod nogen bevægelse løbe af med sig, maatte hun jo faa vide noget nærmere.

Og Halvard fortsatte, idet han slog sig ned paa en stol paa den anden side bordet: «Vi har været nede hos amtsingeniøren og faat en nogenlunde kalkyle. Det blir et haardt tag. Men det vi ikke kan, faar vi lære, og det vi ikke har, faar vi skaffe, og det vi ikke magter, faar vi alligevel se til at magte. Vil du gi os frie tøiler?»

Det begyndte at svimle lidt for Lea, nu da hun stod ansigt til ansigt med dette. Der strømmede en ubønhørlig beslutning ud fra Halvards ord, og de tre andre sad der og

Digitized by Google

virkede saa meget sterkere ved sin urokkelige taushed. Det var klart, at de nu ikke gav sig, før banen var færdig, selv om det skulde gaa baade gjennem ild og vand.

Og idet hun famlede efter bordet for at støtte sig paa, svarte hun som i ørske: «Ja, jeg gir Jer frie tøiler. Tag bare fat!» — —

— I den følgende tid udfoldede sønnerne et saadant sydende arbeidsliv paa Rein, at Lea gang paa gang følte sig svimmel i det.

Det var klart, de saa denne opgave som hun. At deres kamp for at opnaa dygtighed op gjennem aarene nu skulde sættes paa en moralsk prøve og vise, om de ud i den yderste konsekvens magtede at hævde sig som stolte, uafhængige mænd.

De havde den samme æresfølelse, og de forenedes nu i denne opgave, dette deres største bygværk, som de hidtil havde vovet sig i kast med. De var alle enige om et, — at de ikke havde raad til at begaa noget feilgreb i planer og beregninger. Derfor taarnede aarvaagenheden sig op i hver især, hver fiber i deres hjerne blev lysvaagen og spænstig, idet de arbeidede. Det var den klare hjernes rus, hvis drømme føder store handlinger. Alle kastede sin kraft, sin værdi, ud i dette foretagende. Ikke bare de penge,

Digitized by Google

moren ikke vidste, hvad hun skulde med, da Halvard bragte formuen for sin opfindelse, nei, hun skrabede bunden af sin kasse og gav det hele, pigerne havde tjent tusinder paa sine kunstbroderier og vævede tæpper — de gav det nu. Olaf og Erik havde lagt mange penge op fra sine værksteder — de gav det nu. De var enige om at bygge, saa længe de havde noget, og blev det nødvendig, kunde de opta laan paa marmorbruddet og i nødsfald ty til at tegne aktier. Alle fire brødre spændte sig selv for. Halvard, som var flinkest i landmaaling, begyndte straks, sammen med en leiet ingeniør, at stikke den tre mils linje ud. Men først maatte han finde sin eftermand paa gaarden, og da han i en fart ikke kunde finde en, maatte han i en fart skabe en. Lea forbausedes over, hvor den mand, han havde valgt sig, ligefrem blev gjennemrystet af energi og forstaaelse, bare Halvard ruskede i ham med et par ord. En gang om ugen var han hjemme og ruskede paa ny og satte ny damp i arbeidet paa gaarden.

Hverken Olaf eller Erik kunde faa ro i sine værksteder nu. De lukkede dem, de maatte være med, de traadte ned fra sin ophøiede plads som kunsthaandværkere, Olaf

Digitized by Google

spændte sig for som grovsmed, Erik som snedker og tømmermand, hvor det behøvdes paa banen. Endnu mens alt var under forberedelse, laaste ung Henrik sine stensamlinger og sit hemmelige lille laboratorium og drog til et stort jernbaneanlæg, hvor han en tid vilde arbeide som simpel baneslusk for at komme godt ind i det praktiske. De var alle gjennemglødet af den samme sjæl, alle lige utrættelige i at holde ud for at seire.

De maatte nu i en fart lære en mængde nye ting, fordi opgaven ventede. Loven for deres første opdragelse i værkstedet kom igjen ogsaa her. De maatte udføre arbeidet solid, fordi det var nødvendigt. De maatte gjøre det billigt, fordi de havde lidet. De havde ikke raad til at regne feil, hvert skridt var et stykke skjæbne. Alt beroede paa dem selv, det gode resultat maatte fremkaldes af deres egne evner, deres egen værdi.

Og da de endelig forenedes i selve hovedarbeidet, og de tumlede med hundreder af arbeidere, da begyndte først opgaven at bli skjæbnesvanger. De vidste, moren sad hjemme og skjalv af spænding. De vidste, hvad som stod paa spil, nemlig det hele.

Men de unge mænds baneanlæg var som en indeklemt naturkraft, der maatte ha luft.

Digitized by Google

Det liv, som havde vokset sig frem paa Rein, hele den opdæmmede livskraft og dygtighed maatte ha afløb, fordi dalen var blet for liden, og fordi deres overskud hørte verden til.

*

I det sidste havde Rachel mistet al tanke for pigerne; hun levde for nedrullede gardiner og delte dagen mellem sit piano, sine bøger og sine potteplanter.

Men saa blev hendes øine saa daarlige, at hun aldeles ikke kunde læse. Lidt efter blev hendes hænder saa stive, at hun heller ikke kunde spille. Da begyndte hun ogsaa mer og mer at forsømme sine blomster, saa de visnede.

Det var som livet randt fra hende tomme for tomme, og at ingen kilde førte til og fornyede. Hun sad hele dage og stirrede frem fra sin kraa, gravede op gamle tider, levde i tankerne sit liv om igjen paa den rette maade, saaledes som hun kunde ønske det nu. Det liv, hun nu sad her og digtede op for sig, begyndte som af sig selv at anta former som Leas, hun sad her og avlede i tankerne børn med den samme mand, saa sig eie de samme sønner og døtre og følte sig lide ondt og nyde lykke gjennem at være deres mor.

Digitized by Google

Denne tomhed rundt om, denne følelse af at være overflødig og unyttig jagede hende stadig ind i denne opdigtede verden, indbildningskraften tog hende mer og mer fangen, saa hun faktisk begyndte at føle dette liv som en lys, levende drøm, hun ikke vilde vaagne af. Følgen af dette var, at hun blev gaaende omkring og tale høit med sig selv, som var hun omgit af væsner, ingen anden kunde se. Hun kunde faa de forunderligste indfald og skaffede tjenerskabet mangen en latter.

Saa er det en nat, at Lea vaagner og til sin forfærdelse ser Rachel sidde paa sengekanten hos sig.

«Hvad er det!» udbrød hun og reiste sig over ende.

Men Rachel skjøv hende tilbage i puderne igjen. Derpaa hørte Lea hende si, idet hun utydelig skimtede hendes ansigt i mørket: «Det er noget, jeg maa si dig, Lea, inden det er for sent. Da du og han stod foran alteret, da er jeg sikker paa, han digtede dig om til at være mig. Det samme gjorde han, hver gang I kjærtegnede hinanden. Aa, Lea, det bandt mig saa fast, saa fast til ham du, kan du vel undres over det?»

Lea blev liggende uden at svare. Det var en stiltiende overenskomst, at de aldrig

Digitized by Google

skulde nævne Breien sig imellem, hvad betød det saa, at det alligevel brast frem hos søsteren nu?

Rachel fortsatte: «Han havde sine feil, men siden han døde, er han blet bedre og bedre. Betænk det, Lea, at de mange ulykkelige, som fryser bort i livet, de maa da faa blomstre ud i vor erindring. Ofte har jeg følelsen af, at han er saa rent ulykkelig, der han nu er, og jeg kunde igrunden ha slig lyst til at reise til ham og se til, at han ikke mangler noget.»

Lea vidste ikke, hvad hun skulde svare til denne blanding af barnesnak og ægte sorg. «Stakkars Rachel,» sa hun — «du maa ikke begynde at gruble over sligt om natten, se nu til at komme iseng og faa sove, vi kan jo tale sammen imorgen.»

Rachel reiste sig: «Javist, du har ret,» sa hun — «men jeg maatte altsaa si dig dette, saa du ikke skulde misforstaa mig.»

Og hun samlede schawlet om sig og gled ud, svævede lydløst bort, som hendes vis var.

Men dagen efter saa Rachel ud til ikke at huske noget af det, hun havde gjort eller sagt om natten.

Men fra nu af blev hun mer og mer underlig. En dag faar hun det indfald at

Digitized by Google

gjenopta sin ungdoms amatørkunst, nemlig at male. Det gamle menneske sad med brillerne langt nede paa næsen, hodet hældet bagover og søgte med de skjælvende hænder at frembringe noget paa lærredet. Havde hun pludselig faat noget, hun vilde levendegjøre? Da Lea en dag kom op, saa hun til sin forundring, at alle disse klodsede figurer var børn eller skulde betyde børn, alle i udkast, henslængt paa lærredet som i et udbrud, pige- og guttehoder med gult haar og brunt haar, alle skamferet og forkrøblet af de gamle hænders uformuenhed. En kvæld lidt senere kom Lea ogsaa op og fandt søsteren endog da fordybet foran et nyt billede, ivrigt arbeidende, idet hun holdt lyset i den ene haand og førte penslen med den anden. Rundt om stod de øvrige billeder opstillede, som havde hun villet mønstre dem alle. Lyset faldt over disse barnehoder, der ligesom dukkede ud af et gaadefuldt mørke og tittede ind i livet, Rachels hele skikkelse sad ogsaa i mørke undtagen ansigtet og hænderne, som lysskjæret faldt paa.

Men som Lea stod her, syntes hun med et, at alle disse barnehoder til en vis grad lignede hinanden, og at de alle mindede om noget kjendt. Og hun fik som et stød i

Digitized by Google

hjertet, da hun pludselig saa, hvem de lignede, — det var Breien. Det ene hode havde hans pande, et andet hans øine, et tredje hans mund, alle havde et træk af ham, alle var de hans børn. Det løb Lea koldt nedover ryggen, og det mørke værelse begyndte at minde hende om et gravkammer. Men hele tiden sad Rachel fordybet i arbeidet, mens lysskjæret faldt over hendes gamle ansigt, og der var en ømhed, en hengivelse over hele hendes skikkelse, som var disse skygger paa lærredet noget af hende selv, noget levende, hun kunde kjæle for.

Og i Rachels forestillinger var de kanske levende. Hun var jo disse barns mor, og Breien var deres far. Den gamle jomfru sad her i sin alderdom og fødte børn, avlet med en død mand, det var som om de levende spirer i hendes moderskjød, fra den gang hun var ung, nu sprang ud som spøgelser paa dette lærred.

— Men en vakker dag satte hun alle sine malerier hen i en krog og vendte dem mod væggen, begrov disse børn, som jo alligevel aldrig havde levet. Og efter den dag blev hun endnu mere underlig og talte oftere høit med sig selv. Hvor forbauset blev ikke Lea, da hun en dag kom op og over-

Digitized by Google

raskede sin søster i at sidde med en dukke paa fanget. Det merkeligste var, at Rachel selv ikke syntes, det var det mindste paafaldende, men blev siddende som før og vugge disse døde klude paa sit skjød. Og støttet op til sengen stod en liden gut, et par smaa bukser udstoppede med straa, en liden bluse og en liden hat, det hele noget skrab fra Henriks guttedage. Lea havde længe frygtet, at søsteren gik i barndommen, og dog var det ikke det, som nu greb hende mest. Det var følelsen af, at Rachel havde git afkald paa alle illusioner, ogsaa den om maleriet, og blottet hele sin nøgne fattigdom, instinktmæssig klamrende sig til disse usle klude, som om det var hendes ægte børn, levendegjørelsen af alle de idéer og drømme, hun havde levet paa.

Saa forsvandt ogsaa dukkerne, og der foregik en hel forandring med Rachel. Hun begyndte at sætte sit sparsomme, hvide haar op som en ung pige, sprætte sine gamle kjoler op og sy dem om til et helt moderne og ungdommeligt snit. Hun begyndte samtidig at lægge an paa hurtige bevægelser og at nynne lystige viser, skjønt hendes hænder skjalv, og stemmen var sprukken. Naar en fremmed mand traadte ind, rødmede hun

Digitized by Google

dybt og slog øinene ned. Samtidig begyndte hun at more sig rent hjertelig over smaating og at briste i latter ved den mindste anledning; ofte lo hun slig, at det blev rent uhyggelig. Endelig skaffede hun sig en sterkere laas for døren til sit soveværelse og klagede hver morgen over, at hun om natten havde hørt en mand luske omkring udenfor sin dør.

Fra nu af var det umulig at føre en fornuftig samtale med Rachel. Lea lod en pige stadig holde øie med hende uden dog at gribe ind i nogetsomhelst af det uskadelige, hun fandt paa. En dag udpaa vaaren, da gutterne var hjemme i helgen, havde Lea ladet dække middagsbordet nede i haven. Rachel pleiede nu spise til de urimeligste tider, og aldrig sammen med nogen, saa hun var ikke med. Lea sad og skar stegen op for de andre og sendte den omkring, og nu og da saa hun op paa sine sønner. De var selvfølgelig ikke optat af andet end banen, de var solbrændte og lystige, alting gik over forventning, hvorfor skulde de ikke være glade, og Lea især. Da med et stilnede alle stemmer, idet Rachel træder ind i haven og blir staaende paa afstand og neie. Hun havde klædt sig i en hvid kjole, lidt for kort i skjørterne, med rødt baand om livet, rød krave i halsen og

Digitized by Google

en liden rund matroshat paa hodet. Hvis ikke haaret havde været saa hvidt og ansigtet saa rynket og hænderne saa skjælvende, vilde hun ha været en ungmø paa seksten aar.

Og da hun havde staat der og neiet en stund, rødmede hun, slog øinene ned og gik ud med forlegen mine.

Der blev stille ved bordet. Det var som om der ind i denne ungdom, denne moderglæde og alle disse livskraftige planer for fremtiden havde dukket op noget koldt og klamt, en skygge fra en verden af endeløs tomhed og fortvilelse.

Men fra nu af gik tante Rachel altid i denne hvide dragt. Og udover somren, da bakkerne paa Rein atter bølgede af gule og røde blomster, gik hun omkring og plukkede hele buketter, som hun satte i det røde baand om livet, fæstede i sit bryst og i sit haar og i sin matroshat, bedækkede sig med et fantastisk blomsterflor, mens hun prøvde at hoppe muntert omkring paa sine gamle ben og drømme om fremtiden, syngende de muntre viser, som hun huskede saa tydelig.

Og midt i denne unge paaklædning og midt i disse blomster visnede hendes skikkelse ustanselig bort, tørrede sammen i rynker og ben, saa hun begyndte at ligne en mumie

Digitized by Google

med levende øine. Det var som om denne opblussen af vanvittig ungdom fortærede hende og lidt efter lidt la det gamle legeme i aske. Det var som om selve livet tog en sælsom hevn. At det haanlig kastede filler i hendes fang, fordi hun ikke havde noget barn, at det forheksede hende med ungdom, nu da hun saa at si var død, at det majede hende ud med blomster som i en grusom spot over hendes skjæbne.

Ud paa vinteren hændte der en ulykke paa Rein. Pigen, som sov med døren aaben til tante Rachels værelse, skulde en nat som vanlig ind og se til hende, men fandt sengen tom. Pigen ventede længe, uden at hun kom igjen. Tilslut blev hun bange og vækkede folk, og det bar ud og lede.

Derude i den stille vinternat var det høi sne og sølvklart maaneskin. De ledte længe omkring. Tilslut fandt de far efter et par nøgne fødder og fulgte dette ud i snefonnen, vadede efter det henover det funklende, hvide sneland. Tilslut fandt de tante Rachel siddende med ryggen opad en høi sten, stiv og med en frossen lysglans i øinene. Hun var død.

Det saa ud som det var selve maaneskinnet, der havde lokket hende ud og trukket hende længer og længer bort i den kolde nat.

Digitized by Google

Og den gamle pige havde her ude i sne-eventyret udaandet sin sidste rest af liv; og skjønt maanen straalte i hele sin lyspragt, havde den ikke kunnet holde varme i det gamle hjerte, men roligt ladet hende fryse ihjel, idet den bedrog hende med hele sin skjønne, døde glans.

Og folkene fra Rein bar tante Rachel hjem.

Digitized by Google

II.

Der havde ligget en arvet samvittighed paa bunden i Hans Lunde. Men efter dette forhør over Inga var den beseiret, den var skrumpet sammen til en liden dverg, som ganske magtesløs blev siddende i en mørk krog og stirre forskræmt paa, hvad han gjorde. Før havde han mangen gang havt møie med at overtale denne magt og faa den did, hvor han vilde, — nu lod den sig lettere og lettere stille tilfreds, den var blet som lammet og stum og kunde ikke gjøre nogen fortræd længer.

Nu efter dommen, da de, som havde tat ham i forsvar, seirede, da gik triumfen endog gjennem bladene, den smittede udover land og by, skumlerne fik ordentlig paapakning, og Hans Lunde begyndte at stige op i et skjær af martyrglorie, som med et gjorde

Digitized by Google

ham til en meget populær mand. Og Hans Lundes forfængelighed kunde ikke modstaa dette, han protesterte ikke, han lod sig lidt efter lidt flyde tilveirs paa denne humbug af folkefølelse, denne skjærende haan mod al sandhed· tog han tilslut imod som en formelig laurbærkrans, som han smykkede sig med.

Det var bare en, som nu begyndte at hade Hans mer og mer, det var Hakon Hakonson. Thi det lakkede til valget, og nu kunde det næsten ikke nytte at konkurrere med Hans. Selv om Hakonson klædte sig i saueskind fra top til taa og var norsk i den grad, at han mekrede som en gjeit — det vilde alligevel ikke nytte. Og som han gik her paa Rud og aad ærgrelsen i sig, var det ikke langt fra, at han misundte Hans denne ulykke med konen, undertiden var han paa nippet til at ønske, at hans egen kone kunde ha gjort det samme som Inga.

Saa var det en dag lige under valget, at Hans Lunde stod færdig til at kjøre hen til et folkemøde. Da durede en kariol udenfor, og det var Hakonson, som under piskesmeld og i nationaldragten svingede op.

De holdt sig altid i det ydre som fine venner, skjønt begge i det skjulte gjorde

Digitized by Google

hinanden mest mulig ondt. Og nu skreg Hakonson fra kariolen: «Vil du sitte paa hos meg, Hans!»

Hans gik ud, han var nemlig ogsaa i nationaldragt af vadmel og sølvknapper, og de to mønstrede nu i et blik hinanden. De lignede to varietépiger, der er klædt i kostyme og hadefuldt sluger hinanden med øinene, tar maal af hinanden og veier sig mod hinanden, inden de hopper ind paa scenen for at vise sig frem og synge.

Hans svarte, at han selv havde tat hjem hest fra fjeldet og havde lovet nogen at faa sidde paa. Hakonson spurte heller ikke to gange, men slog paa hesten og svingede nedover veien igjen. Han dreiede ikke mod Moen, hvor flåggene vaiede over stevnet, nei, han dreiede hjemover og kjørte i galop.

Det var nemlig det han havde frygtet for, at Hans idag havde villet stikke ham ud med den nationaldragten. Og den Hans havde et saa forbandet godt lag til at snakke rørende om ho mor og om bondens merg og kultur, at det var umulig for Hakonson længer at stille sig ved siden af ham i det. Det var bedst at snu seilet i tide og komme fra en anden kant, han havde tænkt ud det hele inat, han ikke fik sove.

Digitized by Google

Hakonson kastede tømmerne og for ind. «Skaf en saks!» sa han. Han fik en og for saa ud i en stue, hvor han laaste døren efter sig.

Hidtil havde han ladet sit skjæg vokse udover brystet, da han trodde, det virkede mest norsk. Men Hans Lunde havde begyndt at efterligne ham i dette ogsaa, og da Hans havde sterkere skjægvækst, saa blev Hakonson stukket ud her ogsaa. Det var bedst at klippe det af, og nu klippede han foran vinduet, klippede og klippede, saa det norske skjæg faldt i dotter ned i gulvet. Tilslut stod han med et kort europæisk bohemskjæg klippet i en spids, mens han som en endelig afslutning strøg de lange barter opad og tvindede dem i spidserne.

Saa vrængte han nationaldragten af, tog begsømsko og den uldne krave af, og saa trak han skuffen ud i en komode, tog manschetteskjorte paa, nye springsko, fine spradebukser fra den tid han var fin i byen, og endelig stod han der foran speilet i en elegant bonjourdres. Vistnok var den lidt krøllet, men fin var den dog, og nu tvindede han for sikkerheds skyld barterne tilveirs en gang til.

Saa satte han en fin graa hat paa, tog en fin regnkappe paa armen og skyndte sig

Digitized by Google

ud i kariolen. For hvis Hans Lunde kunde snakke godt om bondens merg og om ho mor, saa kunde pinedød Hakonson tale om kulturen, hvis han bare vilde det. Og saa havde han en fordel, som gutten fra Lunde ikke havde, han kunde nemlig anbringe lidt latin i sin tale. Vistnok forstod ikke bønderne ret meget latin, men som oftest blev de mest grebet af det, de ikke forstod det spor af. Hovedsagen var jo, at man endte med et leve fædrelandet.

Imidlertid stod ogsaa Hans Lunde færdig til at beite hesten, da der kom en mand forbi vinduet, som bragte ham til at bli staaende stiv midt paa gulvet. Det var en nabo, som aldrig før havde sat sin fod her paa hans gaard, det var svensken Oscar Mortenson.

Det gik ude i fordøren, det tog i døren, og da den svenske traadte ind, stod Hans fremdeles urørlig midt paa gulvet med hænderne i lommen.

Oscar Mortenson havde faat graasprængt haar i det sidste, og hans ryg begyndte at bli bøiet. Han hilste goddag, saa sig om efter en plads, fandt en og satte sig tungt og sukkede, idet han la hænderne over haandtaget paa staven.

Digitized by Google

Hans forstod, at vigtige ting bragte svensken hid, og et øieblik gik stuen rundt for ham. Han maatte ha noget at styrke sig paa, og da flasken stod inde i skabet her i stuen, kunde han ikke ta en dram selv uden at byde svensken en med. Da de saa om lidt sad med glas og flaske mellem sig, tømte Hans et par drammer i en fei og blev saa siddende og stirre forventningsfuldt paa den anden.

Svensken talte først om tørken og de daarlige tider for de stakkars landmænd, saa om den megen strid og ufordragelighed mellem menneskene, og endelig sa han, at han skulde ned i dalen og holde en opbyggelse.

Hans var nu saa styrket af flasken, at han følte sig mere modig. Og ved disse talemaader af svensken vaagnede atter en gjenganger af den gamle harme i ham, han knyttede hænderne i lommen og følte trang til at plante dem mellem denne hyklers øine. Han følte afsky for sig selv, fordi han ikke kastede ham paa dør. I et øieblik saa han atter sælepinden i luften, hørte Ingas stemme, hørte sin fars sidste ord. Men istedetfor at kaste svensken ud tog han sig et glas til for dog at gjøre noget.

Digitized by Google

Men nu tog svensken en del papirer frem af sin brystlomme og sukkede flere gange, idet han begyndte at se i dem. Endelig sa han: «Jeg kunde ikke reise hen og forkynde Guds ord idag, uden først at ha snakket lidt med dig, Hans. Vi har aldrig forstaat hinanden godt, men du er jo min stedsøn — og jeg har strakt mig længst muligt for at støtte dig. Du vil af disse papirer, hvoriblandt dine egne kvitteringer, faa se, at det, du i tidens løb har faat, nu beløber sig til saa meget, at hele din gaard ikke er værd mer.»

Svensken sa dette med et mildt ansigt og la papirerne varsomt paa bordet foran Hans. Hans holdt paa at falde af bænken, og stuen dansede atter rundt for ham.

Dette fatale mellemvær havde han jo aldrig villet granske, denne gjæld af blodpenge havde han rolig ladet vokse i den taagede indbildning, at svensken aldrig vilde kræve ham, aldrig være modig nok til at gjøre ham noget. Men nu kom det dog. Nu var han altsaa spundet fuldstændig i garnet hos denne mand, havde aar efter aar solgt sig denne farens morder i vold, istedetfor at slæbe ham for domstolen.

Oscar Mortenson sad og glyttede hen paa den blege Hans. Han havde benyttet sig af

Digitized by Google

denne sin anklagers grænseløse uduelighed, i tidens løb kjøbt alle hans feilgreb og udslag af ynkelighed, — nu havde disse smaa summer smedet sig sammen til en lænke, som han endelig fandt sterk nok til at binde ham med for altid.

Om lidt la han derfor sin haand paa det ene papir og sa: «Jeg ved, du ogsaa skylder andre end mig, Hans. Og for at ingen skal komme og ta gaarden fra dig, saa har jeg besluttet at sikre dig den, hvis du vil underskrive dette papir.»

Hans kastede øinene paa det, nu da svensken bredte det ud foran ham. Det var en kjøbekontrakt. Hans var lige ved at slaa i bordet og fare op; men han orkede det ikke.

«Du vil altsaa ta gaarden fra mig!» stammede han endelig og stirrede sammensunken paa papiret.

«Hvis du vil se paa dette papir her,» sa svensken sagtmodigt og la frem et nyt, — «saa vil du se, at jeg netop har villet, du skulde faa sidde i ro her hele dit liv, om du vil.»

Det nye papir var en leilændingskontrakt.

«Som du ser,» føiede den svenske til, «er her ingen onde hensigter. Og hvis du

Digitized by Google

vil, saa skal jeg opsætte med at faa skjødet thinglæst til valget er over.»

Hans klorede sig i det store, blonde skjæg og for nu op og drev paa gulvet. Det var klart, at svensken nu agtede at gaa til det yderste . . . . udpantning, afsløring med banken, som han jo maatte ane . . . . I saa fald var han jo knust, og Hakon Hakonson . . . . blev valgt.

Han vidste, det var blet en livssag for sig, dette at bli valgt, at staa i spidsen for de tusinder, at række ud over landet med sine taler . . . at bli ombrust af hurraer og haandklap . . . han kunde ikke resikere at miste det, det var jo den kaabe, han herefter skulde skjule sig i. Det gik ikke an at vende om, nei, han turde ikke tænke det forfærdelige at skulle vende om.

Og samvittigheden var idag saa overordentlig medgjørlig; svensken kunde dø, mor dø, og saa arvede han jo det hele. Med dette lysglimt var hans lille anklager tilfreds. Men som for en forms skyld sa Hans, her han drev: «Kunde vi ikke vente til i morgen?»

Men den svenske rystede paa hodet og forstod ikke, hvorfor en ærlig og god sag ikke kunde gjøres nu straks. Det var jo bare at sætte navnet under.

Digitized by Google

Og Hans var i grunden enig. Det var endelig godt at bli kvit denne trykkende følelse af gjæld til denne skurk. Og gaarden var jo alligevel intet for ham længer, nu da han blev thingmand, vilde han tjene penge . . . mange penge ved kommissioner og sligt, maaske havne i et fedt embede. — Men før han skrev under, tog han dog en dram til, og som i en rus fandt han skrivesager frem. Og idet han satte punktum efter sit navn paa dokumentet, syntes han med et at høre en stemme, der sa: «Hans, du er mig en skam!»

Men klokken var mange, mødet var maaske begyndt, og Hans maatte afsted.

Og de gik ud og skiltes de to mænd — Hans nu som den svenskes leilænding, og de drog hver sin vei, den ene for at tale om Gud, den anden for at tale om Norrig og ho mor.

Da Hans Lunde sad i kariolen og vuggede nedover veien, da stræevde han saa længe med den lille dverg i kraaen, at han fik gaardsalget omdigtet til et offer, han nu havde bragt, for herefter at kunne ofre sig helt for bondens sag og fædrelandet.

Og Hakonsons onde forudfølelse slog til. Det nyttede ikke, om han reiste omkring i

Digitized by Google

sine fine klær og talte om kulturen i modsætning til Hans, som holdt sig til ho mor og til bondens sag. Hans blev valgt, og da der ikke kunde være to thingmænd fra samme bygd, saa blev Hakonson bare første suppleant. —

— Fra nu af steg Hans Lunde til veirs og blev en magt i landet. Denne luftboble, som nu var flydt op paa samfundets overflade, begyndte herefter at skinne for det hele folk. Han var selv stoppet af taarer og ynkelighed, han var flydt tilveirs paa taarer og dumhed, og i thingsalen mødte han straks en mængde brødre i aanden, som hurtig samlede sig om ham, fordi han var den mest veltalende af dem alle.

Og alle hans egenskaber hjemmefra fulgte nu med og blev forstørret i hans offentlige liv. Som før gik han udenom enhver anstrængelse ved at snakke sig benveien frem. Som før foretrak han at holde en tale om en sag, heller end at sætte sig ind i den. Ingen kunde paa et folkemøde gi vælgerne saa glimrende løfter, og ingen var mere veltalende i at løbe fra dem. Det var som om den hele nation nu traadte i Ingas sted og blev den magt, som han lokkede med paa sine taarer, sine store, karslige løfter, sine hellige livs-

Digitized by Google

opgaver, og som det gjaldt at holde sig oppe i agtelsen hos ved altid nyt snak, nye karslige løfter og planer, hver gang han løb fra de forrige.

I storthinget blev han en hovedskikkelse, en slags bøjg, som den mægtigste ikke kom forbi. Ingen kunde faa et sligt tag i stemmegivningen som han og faa frem akurat det han vilde. Thi hvor der spurtes efter klarhed, blindede han øinene med rørelse, fordrede man tal og realiteter, druknede han sindene i gribende talemaader om Norrig og ho mor.

Han blev den første, som en vaklende regjering klyngede sig til, fordi han havde rørelsen og dumheden og magten i ryggen. De militære gjorde honnør for ham, de lærde bukkede for ham, de fattige strakte haanden ud, de rige kløede ham bag øret for at gjøre ham snil og føielig. Man vidste, han var uvidende og uduelig, og dog fløød han paa rørelsen op til de vanskeligste hverv. Man vidste, han ikke kunde skrive trezifrede tal, og dog blev han valgt til direktør for hypothekbanken. Man vidste, han ikke kunde et ord fremmed sprog, og dog sendtes han til udlandet som nationens repræsentant paa fredskongresserne. Det var som dette bedemandsansigt, disse vakre, duggede øine, denne sødme i

Digitized by Google

stemmen opveiede al uduelighed og mangel — han fiød til veirs som en skjøn ballon, fuld af tomme nationale ord, baaren af det slægtskab, han havde til høi og lav, nemlig den aandelige dovenskab, denne trang til at gaa udenom den anstrængende virkelighed og istedet la sig flyde afsted paa dunkle drømme.

Det begyndte at lugte af Hans Lunde saa at si i hvert menneskes liv, man mødte ham i de love, som dalede udover landet, han dukkede op i skolerne, i forsvaret, ved universitetet, i financerne, i unionspolitiken — over alt kunde man ane paa de ophobede ligdynger af ord og ynkelighed, at Hans Lunde havde været med i spillet og holdt en tale om ho mor.

Saaledes var der gaat en del aar, da han pludselig merkede, at grunden begyndte at svigte under ham; at Hakon Hakonson i sin utrættelige agitation holdt paa at faa undergravet hans stilling i amtet, saa han kunde resikere at bli kastet ved næste valg. Og da det lakkede til valgtiden, havde han derfor ingen anden udvei end at reise hjem nogle uger til den forhadte gaard, for at vise vælgerne, at han fremdeles var simpel gaardbruger han ogsaa.

Det var en tortur at vende tilbage til disse tomter, hvor han nu ikke eide andet

Digitized by Google

end indboet, og hvor husene var forfaldt, og alt vidnede om fremmede hænder. Men hvad gjør man ikke under et valg? Og da Hans atter vandrede om i de lave stuer paa Lunde og prøvde at indbilde sig, at han fremdeles var husbond her, da blev det som om han dag for dag dalede fra de høider, hvorfra han kom, — at de henrundne tider dukkede op og trak ham ind til sig, og at disse vægge og lofter rykkede ind paa ham og begyndte at gjøre ham liden. Der var en underlig luft i disse stuer, som mindede ham om ting, han helst ikke vilde tænke paa. En dag, han fik et ærinde op paa et mørkeloft, stødte han paa en gammel vugge, og saa overraskende kom synet af den, saa pludselig virkning fik det i hans tanker, at han maatte skynde sig ud og komme sig ned igjen.

Fra nu af blev det utrygt oppe paa dette mørkeloft. Om nætterne kunde han vaagne og ganske instinktsmæssig bli liggende og lytte efter, om der ikke rørte sig noget der oppe. Og pludselig kunde hans øre opfange en lyd af noget, som vuggede, og fra dette var det ikke langt til at høre et barn og Ingas stemme, som byssede det til ro.

Om morgenen lo han af sig selv. Og alligevel havde han reist sin vei, hvis han

Digitized by Google

ikke havde fundet det absolut nødvendigt at fæste det i folkebevidstheden, at han fremdeles bodde paa Lunde. Da en mand, han sad sammen med i en kongelig kommission, kom paa besøg og vilde begynde at arbeide, var det for Hans en sand buletin at sende ud, naar han undskyldte sig med, at han ikke havde tid netop nu, fordi han maatte være med i slaataannen.

Da hænder det en dag, at han midt i den gamle ramme om fortiden faar et brev med underretning fra øvrigheden om, at man alligevel saa sig nødsaget til at flytte Inga over fra fængslet til kriminalasylet.

Fra nu af blev nætterne endnu mer urolige for Hans. Inga, som han havde strævet saa med at faa begravet i sig, denne magt, som tiden og hans løbebane og folkegunsten havde dynget saa megen jord over, hun levde endnu, hun kunde endnu røre paa sig, dette store øie var endnu ikke lukket. Han greb sig en dag i at sidde paa et loft og stirre paa hendes rad af ophængte kjoler, som støvet havde samlet sig paa. Da han tog den ene ned og holdt den i haanden, syntes han, den endnu gjemte paa noget af hendes legeme. Han gav kjolerne bort til de to tjenestepiger, men da disse begyndte

Digitized by Google

at bære hendes klær, var det som om Inga vaagnede plag for plag, — han begyndte at møde hende over alt i huset; lukkede han en dør op, kom hun ham i møde, kom han ind i stuen, sad hun der og ventede paa ham. Han rykkedes længer og længer tilbage i sig selv. En vakker dag stod han og trak den skuffe ud, hvori sælepinden laa, men da skuffen var et par tommer ud, skjøv han den braat ind igjen. Han vilde ikke rode i den.

Man la merke til, at han fra nu af næsten aldrig var rigtig ædru. Naar pigen redte sengen op, kunde hun støde paa en halvtom flaske nede i hovedgjærdet. Og den staute, firtiaarige mand kunde sidde hele timer urørlig ved bordet med albuerne støttet mod det, — lidt tyk, lidt rund i ryggen og poset i ansigtet og med de store fjerne øine stirrende frem for sig. Det var ham en pine at være inde, men kom han ud, var dette endnu værre, fordi noget derinde i stuen hele tiden raabte paa ham og tvang ham til at vende tilbage.

Saaledes sidder han en dag ved bordet, da det gaar ude i døren, og ind træder svensken Oscar Mortenson. Sidst han var her, var han graa i haaret, nu var han ganske hvid, og hans ryg var endnu mere bøiet end før.

Digitized by Google

Han satte sig først ved døren, og de begyndte at tale om ligegyldige ting. Men det ene ord tog det andet i en mer og mer utilsløret sympathi, og inden ret længe sad svensken lige i nærheden af Hans paa den anden side af bordet. Det var som om disse to dødsfiender nu var drevet sammen af en uimodstaaelig trang til forstaaelse, de sad en stund tause og saa hinanden ind i øinene og ligesom kastede store slagskygger ind i hinandens sjæl.

Svensken fortalte, at han havde været syg, at han neppe vilde leve længe, og at han herefter vilde vie sit liv til udelukkende at forkynde Guds ord. Og han betrodde Hans, at han endnu ikke havde den fulde sjælefred, fordi han trodde, han havde fiender. Han kunde ikke forstaa, hvorfor vi syndige mennesker ikke kan forlade og tilgi hinanden, naar Gud, som selv er hellig, kan tilgi den største og groveste synd paa jorden.

Hans løftede sine øine mod ham: «Tror du fuldt og fast det, at Gud tilgir al synd?» spurte han lavt, men samtidig brast det ud som et suk.

Svensken svarte ja med varm overbevisning. Og atter saa de to hinanden ind i

Digitized by Google

øinene, og uvilkaarlig sukkede begge. Dette med syndsforladelsen var igrunden udmerket, naar alt andet slog klik, kunde man redde sig paa den. Hidtil havde Hans været fritænker, men nu følte han en inderlig trang til en Gud, som kunde vaske ham ren.

Men nu busede svensken ud med graad i stemmen: «Der er især en ting, jeg aldrig kan glemme, Hans. Det er kanske tosset, men idag er jeg kommen for at betro dig alt. Husker du den sælepind, du viste mig straks efter din fars død? Sig mig, om du gaar og gjemmer paa den endnu?»

Der gik et ryk i Hans. Men den sønderknuste stemning havde endnu magt over ham, og han tænkte i næste øieblik paa den forladelse, han selv havde brug for. Svensken gjentog nu: «Har du den endnu, Hans, saa vis mig den tillid at kaste den ind i ovnen nu for mine øine. Udslet alt gammelt nag og al mistanke, husk, vi har brug for Guds tilgivelse begge to, og vi faar ikke fred nogen af os, saa længe du gaar og gjemmer og brygger ondt paa sligt.»

Hans strøg sig over panden. Skulde han virkelig faa fred, om denne sælepind kom af veien? Om han tilgav denne sin

Digitized by Google

dødsfiende og slettede alle hevnplaner ud? Ja, hvem vidste?

Og pludselig reiser han sig og gaar ud, idet han forsøgte at smile og sa: «Aa, den sælepind ja — den tror jeg ikke jeg har længer. Men jeg kan jo altid se.»

Han fandt den i skuffen, og straks han holdt den i haanden, syntes han atter den fik liv. Ja, det var sandt, — saa længe denne sælepind var til, vilde han aldrig faa fred. Det var ikke længer svensken, ikke forbrydelsen, som nu var hans dødsfiende, det var denne her, det var retten. Denne dæmoniske, latterlige tingest havde saamæn nu plaget ham nok, nu var det paa tide, han friede sig for den.

Og med sammenbidt mund gik han ind, holdt den op for svensken, der var sprunget op paa gulvet, — og stak den saa gjennem trækhullet i ovnsdøren. Og da der ikke var varme i ovnen, hentede han skyndsomt nogle aviser, krammede dem sammen og stak dem ind i ovnen og tændte i med en fyrstikke. Begge stod paa gulvet og saa paa det flakkende skjær ud af trækhullet og hørte paa flammernes dur.

Og da alt derinde lod til at synke sammen i aske, vendte de sig mod hinanden, og

Digitized by Google

svensken rakte haanden ud. Hans tog den, og de to fiender var nær ved at omfavne hinanden.

Og da svensken gik hjemover, var han saa glad som aldrig i sit liv. Thi selv da han fik tvunget Hans under sig som leilænding, — selv ikke da fik han fred, fordi han vidste, at Hans maaske gik og bar paa noget, som kunde veie mèr, nemlig dette bevis, denne ret, som de endelig nu havde myrdet i fællesskab. Nu endelig maatte han vel faa fred.

Men Hans sad igjen i stuen og følte en uendelig lettelse. Endelig havde han intet bevis, ingen anklager. Og han havde udslettet al mistanke, alle hevnplaner af sit hjerte, fordi han haabede, at Gud vilde gjøre det samme mod ham. — Med alt — alt.

Saa er det ud paa høsten en dag, at to karioler kjører et godt stykke fra hinanden langs vandet. Det var Hakonson og Hans Lunde, som kom fra storthingsvalget.

Hakonson slog paa hesten og rykkede rasende i tømmerne, saa den lille musegraa fjordhest sled og galoperte opover bakkerne mod Rud.

Han kastede tømmerne i hodet paa drengen og for ind og slog dørene i efter sig, saa hele huset rystede. Da konen med

Digitized by Google

brillerne kom og vilde si noget til ham, gav han hende en ørefig og bad hende holde kjæft. Saa for han op ad trapperne og laaste sig inde paa sit arbeidsværelse.

Han dumpede ned paa en gammel, norsk kiste og begyndte at stirre frem for sig som en gal. Den forbandede Hans Lunde var blet valgt denne gang ogsaa, og han, Hakonson, som sedvanlig bare første suppleant. Gang paa gang var han nu kommen til kort for denne gut paa Lunde, som intet havde lært, intet duede til, men som havde dette Satans lag til at drikke folk drukne af sine ord.

Folket, folket! Ha, ha! Jo, man fik tak, fordi man tog parti for det. Havde han alligevel holdt ud blandt de fine i hovedstaden, saa havde han nu sikkert været kammerherre hos dronningen, havt en fin dame til kone og egen villa paa Drammensveien. Men her havde han gaat snart en hel mandsalder og slidt for Norreg og bonden, og bare lus og fant blev det af ham alligevel. Enten han slog sig paa det store skjæg eller det spidse skjæg — hans begavelse blev alligevel ikke paaskjønnet og rak frem til høisædet i landet.

Her laa alle hans samlinger fra folkelivet. De gamle hornskeer og de gamle skab

Digitized by Google

og tolleknive og træsko og hosestumper. Og her laa hans houge af digterværker om norsk kultur og folkesagn og bondelort. Penge havde det kostet ham, mange penge, han var snart en fattig mand, og frugterne af det hele var bare første suppleant — for djævelen.

Raseriet for nu for alvor i ham. Han sprat op og greb disse ølboller og skab og knuste dem en for en. Han trampede paa stykkerne og myrdede denne kultur som for at hevne sig paa den. Han greb sine samlede værker, og med favnen fuld for han ned i kjøkkenet og kastede dem paa gruen. Han løb flere gange med favnen fuld, og tilslut laa gruen fuldstablet af gamle Norges kultur, som begyndte at flamme op og udbrede vældige luer. Da konen med brillerne kom og vilde stagge ham, da hun forstod, han var gaat fra forstanden, tog han hende i nakken og kylte hende ind igjen og skreg: «Væk med dig, din bondefille!» Og da nu hele gruen stod i flammer og havde skræmt pigerne paa dør, sprang han igjen op paa loftet, laaste sig inde og gik tilsengs. Han trodde han skulde dø.

Men samme kvæld sad Hans Lunde ved et lidet talglys, halvt afklædt paa sengekanten i det kammers, hvori han sov.

Digitized by Google

Det lille lys kastede et dunkelt skin om i værelset, og ude blæste og regnede det, ruderne stod helt sorte, og paa taget var en fjæl løsnet, som uafladelig bankede.

Det er forunderlig med den mystiske magt i en, som heder følelsen af ret. Den kan la sig mishandle en lang, lang tid, den taaler at bli slaat og spyttet i ansigtet, at bli knuget sammen, at bli trampet ned, men saa kan den faa det lune ikke at taale mer. Den lille, forskræmte dverg i krogen begynder pludselig at strække sine lemmer ud og reise paa sig, og inden man ved af det, staar den der som en kjæmpe. Den har hele tiden ladet som død, for at samle kræfter til at bli frygtelig. Den ligner en lumsk staalfjær, som kan finde sig i, at man bøier den sammen i flere og flere ringe, men pludselig faar den trang til at rette sig ud og slynger saa sin mand imod væggen.

Der var gaat en maaned, siden svensken var her, og sælepinden blev brændt. Hans trodde da, han skulde være løskjøbt, men i stedet begyndte stuerne at fyldes af spøgelser, som martrede ham som i et dagligt helvede.

Han fik øinene op for, at mens denne sælepind havde ligget i skuffen, havde den

Digitized by Google

været ham et skin af vederheftighed, en slags guldbeholdning i kjælderen for alle de veksler han oversvømmede landet med. Men nu, da han endog havde solgt denne til svensken, — dræbt denne blotte mulighed til at gjennemføre sin livssag, nu gik det op for ham, at hele hans liv var en eneste svindel i det store som i det smaa.

Sælepinden var brændt, og samtidig havde den aldrig været ham saa levende som nu. Han følte aldrig i en lomme, uden at den laa der, aabnede aldrig en skuffe, uden at den laa paa bunden, og inde i ovnen laa den uafladelig og stirrede ud af trækhullet og snakkede.

Det nyttede ikke at lyve sig op muligheder længer. Sin fars morder kunde han nu aldrig, aldrig faa straffet. Og dette storthingshverv, som han idag var gjenvalgt til, føltes nu som et blylod, — thi hver gang han herefter skulde holde taler, var han ræd for, at denne sælepind vilde dukke frem for hans øine og bringe ham til at bli gal. —

— Regnet slog haardere mod ruderne, hele huset var gaat til ro. Der overfaldt Hans en sterkere og sterkere angst for at blæse lyset ud og bli alene med mørket.

Digitized by Google

Maaske vilde faren komme ind til ham inat igjen, eller Inga, eller andre magter, som kjendte ham tilbunds.

Ak den gang han endnu jagede efter at opnaa dette valg, denne offentlige hæder, da havde han haabet, der skulde være helbredelse i det. Men nu havde han jo dette, nu var der ingen ny udsigt at klynge sig til med nogen rimelighed. Lige siden den dag, da han valgte mellem at opnaa hæder ved erhvervet dygtighed paa den ene side, og taler og folkegunst paa den anden, lige siden da havde snebolden vokset og vokset og tilslut rullet over mennesker.

Klokken slog to og tre, og endnu sad han her. Da en af tjenestepigerne kom ned klokken syv, saa hun lys i storthingsmandens værelse og glyttede paa døren, i den tanke at han havde sovnet fra lyset. Men Hans sad endnu i underbukserne paa sengekanten, og pigen blev rent fælen over, hvor forstyrret han saa ud.

Ud paa dagen kom han luskende ind, fremdeles i den samme halve paaklædning. Pigerne blev forundret, da han ligesom en søvngjænger begyndte at lede efter noget, ganske i det blaa, uden nogensinde at finde det. Han saa mer og mer forstyrret ud.

Digitized by Google

Endelig spurte han, om de havde set en sælepind, og det var jo ganske meningsløst, fordi en sælepind ikke hørte med til at opbevares i stuen. Med et blev han staaende og stirre paa ovnen, — og saa for han pludselig hen, rev ovnsdøren op og gav sig til at rode inde i asken. De spurte, hvad han ledte efter, men han svarte ikke. Han stod tilslut paaknæ foran ovnspanden og karede al asken frem, og han sluttede ikke, før ovnen var fuldstændig tom. Da sprat han pludselig op paa gulvet, greb sig om hodet og udstødte et skrig.

De fik ham nu overtalt til at gaa i seng, og raadsdrengen kom ind og satte sig hos ham. Hans blev en stund liggende rolig og se op i loftet, men pludselig for han op og stirrede paa raadsdrengen som en gal, idet han hviskede: «Det er en forbandelse at ha ret! Gid jeg var en morder, gid jeg havde røvet og brændt! Da vilde jeg havt fred, men nu, nu! Aa, find den sælepind, jeg vil brænde den en gang til! Ja, jeg maa brænde den, brænde den en gang til!»

Raadsdrengen fik ham atter stagget til ro og bredte sengklærne over ham. Han vilde sende bud efter lægen, men fik ikke lov. Det blev kvæld, den syge laa og kastede sig i sengen og for nu og da op og udstødte usam-

Digitized by Google

menhængende ord. Endelig blev han mere stille og lod til at sovne. Raadsdrengen blev for sikkerheds skyld siddende udover natten ved et lys. Han havde maaske lukket øinene og duppet hen nogle minutter, da han atter vaagnede og fandt Hans staaende i natskjorten fremme paa gulvet, lidt sammenbøiet og stirre ud i den tomme luft, som saa han noget sælsomt: «Se der!» hviskede han endelig ganske hæst. «Se der er den igjen!» Og han slog efter noget med haanden, men traf det aldrig. — «Se der er det igjen!» Og han stirrede og slog til en anden kant. — «Det er sælepinden, det er det forbandede bevis! Hjælp mig at fange den, den skal brændes en gang til! — Se der! Se der! — Den vil stikke mig ihjel! Retten hevner! Den vender sig nu imod mig, istedetfor mod morderen! Aa, brænd den, brænd den!» skreg han pludselig vildt ud i den stille nat.

Raadsdrengen fik ham atter i seng. Men nu turde han ikke længer vente med at hente læge. Han fik vækket en af pigerne til at vaage, selv gik han og beitede en hest og kjørte afsted.

Da lægen kom udpaa morgenen, sad pigen inde i stuen og sa, at husbonden havde bedt om at faa være alene, fordi han vilde sove.

Digitized by Google

Lægen vilde dog se ud i kammerset, men fandt døren stængt indefra. De raabte derind, men ingen svarte. Tilslut hentede raadsdrengen en øks og fik døren brudt op. Da de kom derind med lys, havde Hans hængt sig over sengen i sine strømpebaand. Han var allerede død.

— Efterretningen spredte sig som en mørk skodde over bygden. Men da den kom til Rud, følte Hakon Hakonson sig lidt bedre og stod op af sin seng. Som første suppleant rykkede han nu op som den dødes eftermand i storthinget, og hvem vidste, kanske kunde han ende som kirkeminister endnu.

Og den dag Hans Lunde begravedes, stod Hakonson ved hans kiste og holdt en varm tale over den afdøde. Han sa, at Hans havde været en mand med ægte norsk merg og to i, og at nyreisningen i Norrig havde tabt en stor høvding. Svensken var ogsaa tilstede, han holdt en længere bøn og fremholdt, at alle synder kan forlades af Gud.

I den følgende tid kunde man ofte se den hvidhaarede staute svenske gaa og stusle omkring paa kirkegaarden. Nu havde han nemlig to grave, som det var ham en trang at pynte, baade den gamle Lundes og den yngres. Begge havde nu sin marmorstøtte

Digitized by Google

med guldskrift og bibelsprog og kjærlige afskedsord. Begge havde været thingmænd, den ene bagstræver, den anden frihedsmand. Begge havde han nu ganske fredelig under jorden, og begge havde han arvet. Var det saa ikke naturligt, at han ogsaa viste begge sin høiagtelse og hædrede deres minde.

Digitized by Google

III.

Siden jernbanen kom, vokste driften paa Rein ustanselig. I begyndelsen arbeidede alle fire brødre sammen ogsaa i marmorbruddet. Men efter som de første grundlæggende tag løftedes frem, og alle hjul i den hele drift var kommen i god gjænge, vendte Olaf og Erik tilbage til sine værksteder, hvorfra de nu tilførte den fælles drift sine egne værdier. Deres ungdoms dygtighed og selvsyn kunde nu fortsættes ud i de store forhold. Ligesom gaarden før havde fremkaldt deres forskjellige maal og opdragelse, saaledes tvang denne store drift nu deres evner op i de større linjer. Olafs smedje havde døren oppe imod denne nye verden, som stadig inspirerede med opgaver. Halvard var vokset fra at lære bygdeungerne at tjene penge ved bærsamling

Digitized by Google

og limer, nu fik han en større og større arbeidsstyrke at sørge for og opdrage til dygtige mænd. Jo mere driften vokste, jo mere næring fik hans religiøse syn paa menneskets værd, og jo større evne fik han til at levendegjøre det. Han hjalp de dygtigste arbeidere til jord og hus, han forskrev store partier af de fødemidler, som maatte hentes fra udlandet, og uddelte det til arbeiderne for indkjøbspris, saa det faldt dem latterlig billig. Moen havde før været husmandspladse under prestegaarden, men da denne embedsgaard skulde reduceres ved auktion, kjøbte han hele Moen til arbeiderkvarter. Og lidt efter lidt ryddedes alle de sortbrændte huse bort i den nærmeste omegn, en mængde lediggjængere forsvandt, og istedet grodde et helt nyt liv frem med nette, venlige huse med smaa haver og flittige mennesker, som var lykkeligere end før.

Det var som disse masser af raastof, disse opdyngede hauger af marmorblokke havde det samme slumrende eventyr i sig som jorden før. Hvad det hos Halvard formede som religion og mennesketanke, blev hos Olaf jern og nye væsner af jern, hos Erik skjønhed, hos Henrik undersøgelse i tilsvarende større stil.

En vakker dag kunde ikke Erik trives længer i sit møbelværksted, den fælles drift

Digitized by Google

var ligesom vokset forbi det, og han kunde ikke faa det til at passe ind under de andre. Og saa tog han mod til sig og sluttede, overgav værkstedet til sin dygtigste svend og gik hen i bruddet. I lang tid havde han i hver blok gaat og set en omdigtning og følt sin gamle trang til at pudse styggedommen af. Nu kunde han ikke længer la være at gaa igang med at hugge.

Efter meget stræv og mange forsøg endte han med at overføre sin træskjærerkunst i marmoret. Dygtigheden i at tegne, de smidige hænder og først og fremst energien skøv ham hurtig - frem. Ogsaa her blev moren og huslivet hjemme paa Rein den livgivende kilde. Hans første forsirede vaser og ornamentsmykkede søiler under blomsterpotter var gaver til mor, frembragt i et udbrud af lys higen, af trang til at fremkalde en ny skjønhedsglæde i stuerne hjemme. Men fra denne enkle hengivelse i det smaa førte veien snart ud mod det større. Moren inspirerede og gav raad, ligesaa brødrene og de to søstre. Han var vant til at overvinde vanskeligheder, at taale skuffelser paa grund af sin udygtighed, og vidste det kun gjaldt at holde ud. Og der begyndte snart at hobe sig op i hans værksted en række skjønne gjenstande, for-

Digitized by Google

sirede bordplader af marmor, væguhrkasser, prydet af relieffigurer, sjeldne kopper og kar, hele denne hjemlige skjønhedsverden, han før havde higet efter ved at skjære i træ. Du gode gud som han strævde for at tvinge meislen til at fremkalde det væsen, han havde skabt i sin fantasi. Og som hans kunstmøbler begyndte ogsaa disse nye arbeider at vække opsigt paa udstillinger, og snart maatte han ha hjælp. Det kostede endeløs taalmodighed at oplære bondegutter til dette arbeide, men da han endelig havde et lidet travelt værksted, vokste det hurtigt. Og han gav nu dette rene, hvide marmor hele sin ungdoms blodfulde fyrighed, den ene idé fødte en ny idé, den ene skjønhedslængsel avlede fler, lidt efter lidt begyndte hans arbeider at naa ud i vide kredse, og tilslut sad han der paa Rein og gav det hele land,. gav verden denne enkle hjemlige kunst, denne skjønhedsglæde, som han først havde git sin mor.

En dag fulgte Lea sin søn mestersmeden omkring ved bruddet og saa paa folk og heste, som slæbte de store marmorblokke hen til banen. Solen stegte, og sveden dampede af baade mennesker og dyr. Da sa Lea som i en fjern tanke: «Man burde igrunden aldrig være rigtig glad, saa længe arbeidet falder

Digitized by Google

saa haardt. Er det umulig at finde paa midler til at gjøre det lidt lettere, Olaf?»

Olaf svarte ikke. Men disse faa ord faldt netop ind i det, han i denne tid gik og stræevde med hos sig selv. Under sit arbeide i bruddet havde han opdaget flere opgaver, som han trodde jernet kunde løfte bedre end menneskene, naar man bare kunde tvinge det til at føie sig under ens vilje.

Og i de samme dage kom en samtale med provsten til at slaa saaledes ned i ham, at han de paafølgende dage blev gaaende op og ned i sin smidje som i feber.

Hidtil havde han kjæmpet sig frem i dygtighed, hovedsagelig af en lidenskabelig trang til at mestre jernet, at bryde dette mægtige stof i knæ, at tvinge det til lydighed under den menneskelige tanke. Opgaverne i det smaa havde været midler til at hæve sig til større og større dygtighed. Men nu gik han her og tænkte og tænkte over provstens ord og begyndte at øine nye vidder. Det var jernet som magt i det godes tjeneste, dets evne til at overta trældommen, at løfte de menneskelige vilkaar mod et høiere og renere lys. Det var trangen til at gjøre nytte for gaarden og mor, som nu var vokset til at omfatte menneskeheden.

Digitized by Google

Efter den dag fik smidjen et større hvælv over sig, og hans arbeide blev som gjennemglødet af en religiøs idé. Ungdomsdrømmen om at bli konge over jernriget forvandledes nu til mere virkelighed, idet han øinede, at han gjennem jernet kunde bli prest for menneskene, ikke ved at præke, men ved at skabe.

Den hemmelige laas, som lukker til nede i det tunge arbeidsliv, havde han jo nøglen til, han havde selv arbeidet tungt og selv følt smerten og trætheden og den forkuede længsel efter noget lettere. Nu gjaldt det at omsætte dette i jern, at tvinge jernet til at gaa hans ærinde og overta byrder.

Man kunde fra nu af ofte se ham vandre om blandt arbeiderne i bruddet, særlig der hvor det var mest slidsomt. Han stirrede efter noget, ingen anden havde øie for, nemlig den skjulte pegepind imod den maade, hvorpaa en arm af jern kan afløse de menneskelige hænder. Dette var igjen intet mindre end at dukke ned i den lave intelligens, som sætter den raa kraft i bevægelse, og bære denne over i den døde natur; det blev for ham at kunne mane det lave i mennesket, mane trældommen ind i jernet, saa selve mennesket kan faa stige til et høiere liv.

Digitized by Google

De anstrængelser, de forsøg han nu gik igang med, var som den, der maa lære A B C for at kunne læse bibelen. Og hver gang det lyktes ham at finde paa en praktisk indretning, der bragte lettelse og tilførte arbeidet ny kraft, var dette ham en ny opfordring til at gaa videre. Han var fra nu af fyldt som af en evig uro, og samtidig af en hellig ild. Det var den tause, higende hjerne, som havde forbundet sig med en almen menneskeanke, det var den ærgjerrige kunstner, som spændte sin kunst foran en stenblok.

Og i tidens løb udgik der fra Olafs værksted den ene jernarm efter den anden, som nu afløste arbeiderne i det tyngste. Han fik brug for flere og flere smede, og de arbeidere, som han gjorde overflødige i bruddet, optog han i smidjen, hvor de lidt efter lidt fik uddanne sig til mekanikere; eller han sendte dem over til Eriks marmorværksted, hvor de lidt efter lidt steg fra haandlangere til at bli skabere i marmor.

Disse børns kappestrid om at fremkalde værdier begyndte omsider at vokse op i monumentale former. Johannes og Hedvigs broderi og vævekunst var efterhaanden vokset til at beskjæftige en hel fabrik, hvor travle kvindehænder frembragte skjønne ar-

Digitized by Google

beider, og hvortil bygdens kvinder nu søgte, heller end at reise til byen eller Amerika. Stadig kom medaljer hjem fra udstillinger, som igjen bragte øget omsætning, ny udvidelse. Fra de samlede børn paa Rein begyndte jernbanen nu at bringe ud fra den lille dal en hel strøm af frugtbar virksomhed, som lidt efter lidt spredte sig i flere og videre traade udover verden. Og tilbage kom en hel liden strøm af guld, som igjen anvendtes til ny udvidelse til alle kanter. Der blev stadig brug for nye bygninger, og rundt Reinsfossen begyndte der efterhaanden at gro frem en hel liden by, hvorfra de travle hjul surrede som en høisang over ungdommen og arbeidet.

Halvard havde giftet sig med en af sine søstres elever, en prestedatter fra nabobygden. Og den blonde, skjæggede mand med guldstænket i haaret gik nu om i sin hvide arbeidsjakke som øverste administrator over det hele, fra gaardskontoret hjemme til møllen og derfra til bruddet, hvor der laa særskilte kontorer i forbindelse med reparationsværksteder. Et helt næt af telefontraade forbandt de forskjellige bygninger med hinanden, og over det hele blinkede det hvidglødende elektriske bluss om kvældene.

Digitized by Google

En tidlig vaarkvæld sad Lea alene i stuen og saa gjennem vinduet over til det arbeidshus, som gutterne i sin første ungdom havde brugt. Erik og Olaf var nu flyttet ud til sine store værksteder, og Henrik havde saa lagt beslag paa det hele hus. Det saa ud til at være fuldstændig mørkt derover, undtagen i et vindu, hvor der luede et uroligt lys. Hvad bestilte vel den unge mand derover? Han havde sit hemmelige rum, hvor ingen fik slippe ind. Man vidste, han havde flere værelser fuldstablede af stenprøver og alskens mineraler, men i dette hemmelige rum havde han nu i aarevis drevet sine eksperimenter uden at aabenbare noget. Man ante, at alle hans forestillinger var overdynget af stof, men at endnu intet var lyktes.

Da ser hun, at lyset slukkes derover og at det hele hus blir mørkt. Lidt efter gik det i gangdøren, og Henrik traadte ind. Han var saa optat af noget bestemt, at han endog havde glemt at ta sin store blaa arbeidsbluse af, der holdtes sammen om livet af en rem.

Han satte sig, støttede albuerne mod knæet og begyndte straks at tale for moren, som var det det samme som at tænke høit.

«Mor, jeg er vist den eneste af dine barn, som du er misfornøiet med. De andre

Digitized by Google

bygger jo formelig bjerge, og jeg har hidtil nøiet mig med at grave grøfter. Du har vel hørt om ham, som spildte sit liv med at ville drikke havet ud. Ja, det begynder at gaa op for mig, at den som vil komme lidt til bunds i tingene, han behøver en levealder paa tusen aar. Og dog kommer jeg ikke bort fra, at det er en hovedsag at kjende de ting, man bor iblandt. Skal man kunne lave et uhrværk, maa man kjende hjulene og fjæren, som skal sætte viserne i bevægelse. Nu har jeg brugt hele min ungdom til at dynge op stof og pløie gjennem bøger, og dog er jeg fremdeles ingenting. Dør jeg imorgen, saa har jeg levet uden nogen nytte. En svamp kan fylde sig med vin, og dog blir den ikke en frugt. Som sagt, dette holder jeg ikke længer ud!»

Og som noget pludselig luede op i ham, reiste han sig og knugede næverne, idet han udbrød: «Det er forargeligt at være født i et lidet land. Ikke kan man bli vicekonge af Indien og heller ikke pave, ja ikke engang en general med kommando over hundrede tusen soldater. Jeg synes, det begynder at bli saa forbandet trangbrystet at leve. Det hjælper ikke, hvad man duer til, saa kvæles man jo i et nøddeskal.

Digitized by Google

Det er ingen anden raad, end at vi faar begynde at gjøre felttog og erobringer paa en anden maade.»

Moren brast i en høi latter, og saasnart hun kunde, sa hun: «Nei, idag er du da rent morsom, Henrik. Men du har forresten ret, du skulde begynde et felttog paa en anden maade.»

Men nu kom han til sig selv igjen og satte sig lidt forlegen ned, idet han sa: «Aa, jeg duer jo ikke til nogen ting.» Men pludselig saa han op. «Forresten er jeg kommen for at si dig, at i morgen drar jeg tilfjelds og forsvinder en stund. Jeg har stræfet i aarevis med noget, og endelig er det paa nippet. Og nu kommer jeg ikke hjem, før det er lyktes, saavidt du ved det. Jeg klipper traaden af, enten faar jeg klare det nu, eller saa — naaja, da er det jo ingen skade om jeg blir borte. Som sagt, nu vil jeg sætte mig selv kniven paa struben. Jeg tar en kløvhest med telt og redskaber og lidt niste med, siden kan du sende mad til sætren, hvor jeg skal hente det. — Det var dette, jeg vilde si dig.»

Moren syntes, dette var et underligt indfald. Hun blev lidt forfærdet over hans trudsel om ikke at komme igjen, om det

Digitized by Google

mislyktes, og udbrød: «Men hvorfor skal du absolut tilfjelds?»

Han reiste sig: «Jeg maa være alene — ganske alene. Ingen faar vide, hvor jeg er. Hvis jeg ikke kommer hjem til jul, faar Dere betragte mig som borte for altid.»

Der blev nu en hel scene mellem de to. Moren sa, dette var overspændt, og satte sig bestemt imod. Men alle hendes argumenter prellede af. Han var urokkelig som en mur.

Moren forstod tilslut, det ikke kunde nytte at gjøre flere indvendinger, og opgav det. Hun reiste sig endelig og kyste ham paa panden og sa: «Ja, ja, gud gi, du maa ha lykken med dig da, gutten min.»

Den næste dag drog den unge mand afsted med sin kløvhest, forsvandt som paa en opdagelsesreise ind i et ukjendt land.

Lea blev gaaende i uro og spænding. Men en maaneds tid efter fik hun med en gjætergut følgende, skrevet med blyant paa en smudsig lap papir: «Vær ved godt mod! Det er en emalje, men det fordømte regn forstyrrer mine ovne. Jeg kunde nok ha brug for lidt hjælp, men jeg maa være alene, til det lykkes. Vent ikke paa mig, jeg kommer, naar jeg fortjener at komme hjem igjen.»

Digitized by Google

— Og i den samme tid var Olaf næsten aldrig at se. Kom han hjem for en gangs skyld, kunde han midt i maaltidet bli saa optat af en pludselig idé, at han for op, kastede servietten og pilte hen i værkstedet paa sine lange ben. Han havde altid en flerhed af eksperimenter i gang, og disse gav han nu hele sin livskraft, omfattede dem med en lidenskabelig omhu, som var det levende børn. Ofte sov han med klærne paa i et lidet rum bag værkstedet, og det hændte, at han endog fik sin mad bragt hid.

Saa kommer Johanne en kvæld ind paa morens soveværelse, og med hodet ind til hendes skulder fortæller hun, at hun er forlovet. Lea fik et lidet stød, hun var spændt paa, hvem det var, men hun blev snart beroliget. Det var Olafs høire haand i værkstedet, en husmandsgut fra Moen, men en ualmindelig begavet mekaniker, som brødrene utvilsomt vilde bringe langt frem. Det var altsaa ingen fremmed, det var kun en ny kraft som føiede sig til familiestammen. Og moren sluttede den modne datter i sine arme og sa: «Ja, ja, at du har valgt ham, borger mig for, at han er dig værd. Gud velsigne eder begge to.»

Der var jo intet at vente efter, og bryl-

Digitized by Google

lupet blev bestemt til udpaa somren. Og de to søstre arbeidede sammen som før, pligten bød dem at passe værkstedet, og kun i fristunderne kunde de stræve med Johannes udstyr. Men som de nu stod der og stak hoderne sammen over en ny opgave, kunde de pludselig finde paa at omfavne hinanden sterkt og længe. Der var ligesom kommen en fremmed magt imellem dem. Johanne var som flyttet ind i et nyt land, mens Hedvig blev staaende alene igjen.

Og i de sidste uger før bryllupet kom der en forunderlig frodig arbeidsiver over Johanne. Den ene idé, skjønnere og lysere end den anden sprang ud i hendes tegninger og vandrede over i arbeidet. Det var som om jomfruen vilde samle og aabenbare hele sin pragt, inden hun lod sig forvandle og ophøie til mor.

Efter bryllupet fik de nygifte et lidet hus for sig selv. Og de fortsatte sit arbeide hver paa sin kant, hver morgen skiltes de udenfor huset, ligesom to fugle, der flyver hver sin vei for at hente straa til redet.

Men Hedvig merkede nu, at den gifte søster blev endnu mere forandret end den forlovede. Naar Johanne om morgenen traadte ind i værkstedet, var det som fulgtes

Digitized by Google

hun af en hemmelig musik. Hun kunde smile uden noget paaskud, og naar hun fæstede sine øine paa arbeidet, kom der ligesom fortryllelse over det.

Og en dag, da søstrene var alene i værkstedet, tog Johanne Hedvig om halsen og hviskede: «Du, tænk jeg tror jeg skal ha et lidet barn!»

Fra nu af følte Hedvig sig endnu mere alene. Men over søsteren kom der en varm myndighed, der satte mere fart i alle hænder. Og der var ligesom nye kilder sprungne ud i Johannes sjæl, der igjen tilflød arbeidet og gav det øget rigdom og pragt.

Men høsten begyndte at indfinde sig, og endnu saa man intet til Henrik. Sneen var allerede faldt i høifjeldet, og nætterne var mørke og kolde. Endelig holdt Lea det ikke ud længer, men sendte folk afsted. Og med Halvard og Erik i spidsen sattes en hel mandhusing igang rundt i høifjeldet. Men da de endelig kom hjem, havde de intet fundet.

Lea havde ventet i forfærdelig spænding. Nu da de kom tomhændet hjem, sank hun sammen og blev sengeliggende, tabet af denne søn var for meget for hendes alder. Og som hun laa her, gav hun sig de sterkeste bebreidelser, fordi hun ikke havde sat alt muligt

Digitized by Google

ind paa at afholde gutten fra at udføre dette forsæt. Hun forstod, at han i lang tid havde gaat og været fortvilet, fordi han følte sig unyttig, og nu havde han sat livet ind paa at udføre noget. Hvor maatte hun ikke beundre dette sterke krav til sig selv, og dog, hvor sælsomt, at den ildprøve, han satte sig, skulde koste ham livet.

Da hænder det en dag, at en hest knegger lige under stuevinduerne, og da Halvard ser ud, er det Henriks kløvhest, ført af en fremmed mand.

Halvard for ud, og da den fremmede mand talte, var det pludselig Henrik. Men i hvilken forfatning af langt haar og skjæg og filler! Han var et rent fugleskræmsel. Halvard gik imod ham og udbrød: «Lever du!» Men Henrik skreg: «Kom mig ikke for nær, for jeg er en ren myretue af utøi! Skaf et sæt klær og faa gjort istand et bad, siden maa jeg nok ogsaa ha en saks!»

Det blev et ordentligt arbeide at faa skrubbet ham ren i badet. Men da han kom i vanlige klær, og saks og barberkniv havde gjort sin virkning, var han igjen ung Henrik, kun lidt mager og slaapen af strabadserne og med en ren indianerhud efter de lange tiders liv under aaben himmel.

Digitized by Google

Endnu mens han stod og klædte sig, brød Halvard og Erik ind til ham, og Halvard gjentog nu det spørsmaal, han allerede flere gange havde stillet forgjæves: «Men hvor har du dog holdt hus, menneske?»

«Aa, Dere var lige ved at finde mig,» sa han nu endelig. «Det værste var, at hesten, som stod paa stald i en hule, begyndte at knegge, da den hørte Dere. Jeg kunde ikke gi mig tilkjende, for jeg var midt oppe i det vanskeligste. Der er mange gjemmesteder i fjeldet, som Dere ikke har anelse om. Jeg skulde ta paa mig at skjule en hel armé der.»

— Da han traadte ind til moren, var hun staat op af sin seng, og i næste øieblik hang hun om hans hals og baade græd og lo —: «Er det altsaa lyktes alligevel?» spurte hun endelig og holdt hans hode lidt ud for sig. — «Ja,» sa han og kyste hende først, derpaa knugede han hende henrykt i sine haarde arme.

Han maatte nu fortælle noget nærmere, og han havde tiet indtil nu, fordi moren skulde være den første, han meddelte noget. Jo, det var lyktes, det nye porcelæn, han i flere aar havde gaat og luret paa. Men det havde ogsaa været strabadser med at bygge

Digitized by Google

ovnene og skaffe ved og passe varmen nat og dag, altid alene. I seks døgn sov han ikke, fordi ovnene da maatte passes hvert øieblik. Da var spændingen paa det høieste. Da holdt hesten paa at sulte ihjel for ham, fordi han ikke kunde afse nogen tid til at fare hen til sætrene i mørket og stjæle hø. Nu paa slutten holdt han selv paa at sulte ihjel, da hans forraad var sluppet op, og han var nærved at maatte slagte hesten. Men han var bestemt paa at holde ud, selv om vintren skulde overraske ham og begrave baade ham og ovnene. Nu vilde han ud i verden og vise frem sit nye porcelæn og saa komme hjem og anlægge en fabrik. Desuden havde han gjort store fund af værdifulde mineraler, og forresten var det meget nyt paa stabelen. Men derom siden.

Mens den unge, ikke trediveaarige mand, drev der paa gulvet, lidt træt i sine bevægelser, men lysende af sundhed og ild, sad moren paa sengekanten og saa paa ham. Denne mand var hendes søn, dette legeme, som havde udstaat slige strabadser, havde hun født til verden, denne energi havde hun gydet ben og blod i. Men nu satte han sig paa sengekanten hos hende og sa frem for sig: «Forresten er dette med porcelænet kun

Digitized by Google

en begyndelse. Det er muligt, det blir millioner af det, men det er ikke hovedsagen for mig.» Og han nikkede frem for sig: «Nei, det er blot en begyndelse . . . der er meget, meget mer igjen . . .»

Moren vendte sig nu imod ham og sluttede hans hode mellem sine hænder: «Si mig nu, gutten min, hvad er det, som gav dig styrke og mod til dette her?»

Han tog lempelig hendes hænder bort og kyste dem ømt. Og idet han atter saa frem for sig, svarte han: «Ja hvad skal man svare paa det? Jeg havde jo gaat længe nok og været askepot her paa Rein og skammet mig over det.» Og han reiste sig pludselig: «Forresten var det nok ikke det heller; behøver det i det hele taget at være af nogen grund? Man sætter livet ind paa en krig, hvis nytte er tvilsom, skulde man saa ikke kunne gjøre det for en opfindelse, som utvilsomt vil ha sit store værd. Hvad æren angaar, saa foretrækker jeg den sidste.»

Men nu gjorde han et slag henover gulvet og blev som henrevet af sine egne tanker: «Forresten, hvorfor spør du om grunden? Er det ikke nok det at leve og at ville hævde sin plads blandt de levende. Jeg har været død indtil nu, da jeg fik istand en liden

Digitized by Google

ting. Men det er dog ikke stort nei, nei, det er ingen ting . . .» Og pludselig, som dreven af en sterkere og sterkere sindsbevægelse, gik han nu hen og la en haand paa en af morens skuldre: «Husker du, da jeg talte til dig om ham, som vilde drikke havet ud. Aa, den overflod skræmmer mig ikke længer. Jeg har faat syn indover nye vidder, mens jeg var borte, kan du tro, meget, som menneskene før ikke kjendte. Er ikke det herligt! —» Og nu førte han hende hen til vinduet og pegte over mod det lille arbeidshus, hvor han havde sine samlinger: «Det der er blit for lidet nu!» sa han. — «Jeg maa ha et stort, stort hus med store ovne og kjældere og lyse rum og mørke rum og mangfoldige apparater.» — Og som fortabt i sine syner fortsatte han i en dæmpet bevægelse: «Herefter vil jeg leve sterkt og stort og føre mine smaa krige jeg ogsaa. Tro mig, der er meget at erobre . . . ja der er meget.»

Og med haanden om hinandens liv blev mor og søn staaende der en lang stund og se ud. Hun var med i hans syner, de hørte begge en slags hovtramp af det, som vilde komme, den monumentale fortsættelse af det, som allerede var.

Digitized by Google

IV.

Og tiden gaar, og Lea havde nu passeret de seksti aar. Men hvorledes kunde hun føle sig gammel nu, da hendes lykke syntes fuldkommen, og da livet ombølgede hende i større og større rigdom.

En dag kom Erik ganske nonchalant ind til moren og sa, idet han spøgefuldt strøg sine blonde barter tilveirs: «Mor, her er to store nyheder. Den første er, at jeg har faat guldmedalje for mine marmorvaser paa Pariserudstillingen, det andet er, at jeg er saa overlæsset af arbeide, at jeg ser mig nødt til at anskaffe mig en kone til hjælp.»

Lea følte atter sit hjerte skjælve af en ængstelig spænding over, hvem vedkommende var. Da hun spurte, svarte han: «Aa, jeg fandt det rettest at ta hende med. Men du

Digitized by Google

maa ikke forfærdes over, at hun kommer fra fjerne lande.»

Tusen gjætninger taarnede sig op i Lea, mens Erik gik hen og aabnede døren. Men da den mystiske dame traadte ind, brast hun i latter. Thi det var jo atter en af døtrenes elever, en gaardbrugerdatter nede fra hoveddalen. Uden betænkning gik Lea hen og tog den forlegne pige ind til sig. Og Lea følte sig atter dobbelt glad, atter var det jo en af deres egne, atter en ny vækst til denne skare, der sluttede sig sammen til den fælles stamme i kjærlighed og arbeide.

Der gik nu bud rundt i værkstederne for at hente de øvrige børn og svigerbørn, og Lea fik the bragt ind. De samledes en for en, Halvard først med kone, der allerede havde to lyshaarede barn hængende i skjørterne. Den ældste, en pige, løb straks hen til bedstemor og klatrede op paa hendes fang. Saa kom Johanne, øiensynlig nær indpaa at faa et nyt barn, høi, myndig og struttende af sundhed. Hun fulgtes af Hedvig, og begge søstre omfavnede nu sin elev og ønskede til lykke. Man fortalte, at Olaf ikke kunde komme, og det var man jo vant til. Men da alle sad forsamlede om theen, gaar døren op, og den sodede smed staar der alligevel. Han havde

Digitized by Google

i sin vanlige distraktion ikke havt tanke for at vaske sig eller skifte, og først da man hilste ham med en lattersalve, begyndte han at se paa sig og vilde nu ta flugten ud igjen. Men moren raabte: «Nei, nei, Olaf, kom bare som du er. Det er da ingen skam at gaa i arbeidsklær her paa Rein!» Og da de endelig havde faat halet ham ind og anbragt ham blandt de øvrige, spurte moren ham: «Naa, Olaf, kommer ikke du med en kone snart?» Han strøg sig over panden, idet han med den anden haand ballancerte thekoppen og svarte: «Aa, jeg synes jeg er saa grundig gift i forveien, at jeg har ingen kjærlighed tilovers for nogen anden. — Saa Dere faar nok vente paa mit bryllup.»

Han var lidt træt og kunde vanskelig følge med de andres samtale, men hensank i egne tanker.

Endnu blev de siddende en stund, og samtalen gik livlig over den rygende the. Hedvig gled omkring, høi og lidt tynd og bleg, og skjænkede i kopperne og bød kager frem. Halvard var i ypperligt humør, han havde kjøbt en stor torvmyr og vilde sætte en ung mand igang med en torvstrøfabrik. Det morsomste, han vidste, var at fiske energien frem i unge mænd og tvinge dem til at løfte

Digitized by Google

noget frem. Alle mennesker havde et kongsemne i sig, det gjaldt kun at pege paa det kongerige, som vedkommende var skabt for. Om hundrede aar vilde Norge ha ti millioner mennesker, og om halvandet hundrede var det en stormagt med kolonier paa mange millioner bare i Kina. Det kom kun an paa, hvor flinke vi var til at gifte os og sætte nye livshjul i bevægelse. Han haabede, at Erik vilde faa femti børnebørn.

Som vanlig røg gutterne sammen i diskussion, de overbød hinanden i at si paradokser, deres sunde humør skummede over og eggede hinanden. De var kommen ind paa, hvem der havde tilført menneskene de største værdier, og Henrik sa meget hidsig, at Guttenberg, Shakespeare og Edison havde skjænket menneskene en ny bibel. Da vaagnede Olaf og satte kopperne bort og reiste sig: «Den bibel, du der taler om, er ikke færdig endnu,» sa han. «Kanske vi skriver hver vort kapitel i den? Hva?»

Lea sad og saa fra den ene til den anden af disse børn, hvis stemmer fyldte stuen som med et brus af ungdom og lykke. Den nye svigerdatter var sund og rød og med en lys skingrende latter, og hun passede allerede godt ind blandt de andre. I al stil-

Digitized by Google

hed maatte Lea hen og kysse hende en gang til.

Da var det, at Halvard med et kom hen til bordet, bærende paa Hedvig; han havde fattet stolen, hun sad i, med sine svære næver og holdt hende nu op og sa: «Se her er en liden fugl, som ikke har sagt et ord hele tiden, og nu sidder hun og fælder taarer, det lille væsen.»

Hedvig fik endelig vredet sig ned paa gulvet, hun var blussende rød og protesterte høilydt, hun havde aldeles ikke grædt, det var ikke sandt. Og nu gav hun ham en liden ørefig og sa: «Du kan stole paa, jeg skal hevne mig du ja, bassen! Vent bare du!»

Og endnu fortsattes diskussionen. Disse voksne, kraftige mænd havde noget af de glade børn over sig, de gik hen og puffede til hinanden for at gi sine paastande større eftertryk, og tilslut røg Erik og Olaf sammen i et rygtag og brødes. Men dette fik dog en brat afslutning, da moren skreg: «Nei, nu faar Dere styre Dere, gutunger, vil I ødelægge det, som er i stuen?»

Men inden de skiltes, fik Halvard en lys idé. «Hør,» sa han, — «skal vi ikke til ære for de nyforlovede holde en liden koncert?»

Digitized by Google

Det var et ypperligt indfald. Og de stakkars instrumenter, som ikke var brugt nu i flere aar, fordi musikanterne havde været saa fordybet i hver sin verden, de blev nu bragt for en dag. Og snart stod Halvard i spidsen med fløiten, de andre med sine fioliner og fioloncellen. Hænderne var lidt stive nu, men det gik lidt efter lidt. Lea gik med paa spøgen og satte sig til pianoet, men efter en stunds forløb maatte hun opgi det. Thi atter stak det gamle vildmandsto frem hos dem, og de satte afsted i det samme kapløb over stok og sten, den samme jagt om at sprænge forbi fløiten og ta ledelsen. Men ogsaa nu endte det hele med forsoning og løb ud i en fanfare. —

Kort tid efter holdt de nyforlovede bryllup.

— Og paa denne tid steg Leas lykke til sin høide. Alting føiede sig jo ind i hendes rigdom. De baand, hun havde villet slaa om barneflokken for at forene deres kræfter, blev jo kun saa meget sterkere ved de nye medlemmer, som føiede sig til. Hvor tryg saa ikke fremtiden ud! Hvilken storm vilde vel nu være sterk nok til at rive dette mægtige livstræ overende, eller bøie det mod jorden!

Digitized by Google

Det var som hendes egne drifter mod lys nu havde legemliggjort sig paa en særegen maade i hver af disse børn. Den enes hovedtanke var at skabe dygtige mænd, den andens at løfte det menneskelige arbeide mod et høiere niveau, den tredjes at tilføre menneskene skjønhed, den fjerdes at udvide erkjendelsen, og over det hele hvælvede døtrene sin varme huslige kunst.

Og naar Lea vandrede om i sine egne tanker nu, kunde hun pludselig folde sine hænder og hviske ganske stille frem for sig: «Tak!»

Saa var det, at der pludselig meldte sig en uanet gjæst midt iblandt dem.

Digitized by Google

V.

En stormende vinterkvæld sad alle fire brødre om et lidet talglys oppe paa den store sal. De skulde sidde oppe og vaage om natten, ingen vilde gaa til ro. I det lille værelse ved siden laa Hedvig dødssyg, og moren sad inde hos hende ved sengen. Johanne skulde ogsaa været her, men maatte være hos sit lille barn.

Endnu saa sent som ved juletider strævde Hedvig med et værk, der forbausede alle, et stort billedtæppe med bibelske scener. Og det forunderlige var, at hun i dette aabenbarede sig fra en ny side. Før havde hendes arbeider været som gjennemaandet af dunkle anelser, en skjær, eventyrlig taage over alle former. Nu sprang det pludselig ud i sterke klare linjer.

Digitized by Google

Kompositionen blev som et udbrud af sundhed, alle figurer i den fulde af blod og kraft. Og Hedvig, som altid før havde været saa tynd og bleg, begyndte nu selv at fyldes af en vis yppighed, hendes øine blev ikke saa fjerne som før, hendes kinder blev røde, hofterne brede og latteren rungende. Det var som denne forvandling foregik bag et slør, ingen kunde gjennemtrænge.

Ingen ante, at Johannes giftermaal havde rørt ved Hedvig; at hun blev gaaende og stadig drømme om selv at faa et barn, at hun lidt efter fyldtes af en hvileløs uro. Tilslut faldt hendes øine paa den mand, hun kunde ønske som far for sit barn, og fra nu af elskede hun, fra nu af begyndte livet at slaa op i hendes legeme og sjæl med sterkere luer.

Den unge mand ante maaske intet. Han var i tjeneste hos brødrene, de satte ham høit, og han blev sendt til Frankrige for at sætte sig ind i porcelænsindustrien. Mens Hedvig nu gik i al stilhed og ventede ham hjem, undfangede hun idéen til sit sidste arbeide. Det hed «Opstandelsen», og det fremstilte en ung kvinde, som Kristus vækker op fra det døde ved at la et lidet barn røre ved hendes ligsvøb.

Digitized by Google

Da hun tegnede Kristusfiguren, brugte hun i al hemmelighed et fotografi af sin unge mand som model. Mens hun stod der og flyttede træk for træk fra fotografiet over til Kristus, var hun nær ved at smile og græde paa en gang. I rammen om det slyngede hun en hærskare af engle i det fjerne, og englene havde hendes families ansigter, ophøiet forklaret.

Dette arbeide skruede hende høiere og høiere, det var som stod hun her og gav det al sin opdæmmede varme, udgjød over det hele sin hemmelige elskov, som ingen anden vidste end hun selv og arbeidet. Hun var nu fem og tyve aar, men begyndte at ligne en pige paa atten; saa hun paa en, maatte man smile imod hende. Hun sov, spiste, arbeidede i den samme dulgte fryd, levde i dette arbeide som i et dagligt stevnemøde, hvor hun gav sig hen og berusedes.

Saa kom den dag, da brødrene fortalte ved bordet, at den unge mand var død i Frankrige, omkommen ved et ulykkestilfælde i fabriken.

Hedvig vilde ikke plage andre med sin sorg og prøvde at arbeide videre, som om intet var iveien.

Men at fuldføre dette værk af straalende forhaabning, nu da alle luer var slukket i

Digitized by Google

hende selv, det blev overmenneskelig. Hun havde lyst til at kaste det bort, men det føltes som et selvmord. Hun vilde stryge barnet ud, men saa levende var det blet for hende, at hun ikke havde hjerte til det. Men som hun kjæmpede frem dette værk og fyldte det med det lys, som hun selv nu stod saa langt udenfor, føltes det som værket sugede og sugede af hendes inderste marv.

Man la merke til, at hun pludselig blev bleg igjen og blegere end nogensinde. Hun hostede lidt, men skyldte paa forkjølelse. Imidlertid var hun ganske ubevidst gledet over i den forestilling, at dette var hendes sidste arbeide. En kvæld tænkte hun: «Nu er en af mine faa dage forbi.» Siden tænkte hun saa, hver kvæld hun la sig, og fandt ro i den ting, at hendes levedage var faa.

Og med et gik der ogsaa et ryk baade i mor og søskende, saa de begyndte at ane det værste. Der var ligesom slaat et allarm-signal, og de løb alle til for at kjæmpe mod den skygge, som pludselig reiste sig midt iblandt dem. Og der begyndte nu en sælsom kamp mellem familien paa den ene side og skyggen paa den anden. Hvert fjed begyndte at gaa varsomt gjennem huset for Hedvigs skyld. Men hvilken omhu, hvilke midler der end

Digitized by Google

anvendtes, saa merkede de, at de ligesom maatte vige skridt for skridt for overmagten. Hun hostede mer og mer, skyggen vandt mer og mer overtag, og de saa, at hun begyndte at svæve bort tomme for tomme.

Men med sine sidste kræfter fuldførte Hedvig sit værk. Hvert sting, hendes brodernaal tog, var som et skridt længer bort.

Tilslut sad hun opstøttet i sengen og strævde med det sidste, fyldt af en uforklarlig glød, som vilde hun i dette arbeide udaande sine sidste kræfter — som var denne Kristi opvækkelse ved barnet et evangelium, hun maatte forherlige for at kunne dø i fred. Havde hun før git dette arbeide sin elskov, gav hun det nu sit sidste blod, det samme skjønne værk, der havde begyndt som hendes livshymne, endte nu som hendes svanesang.

Og da det fuldt færdigt endelig hang over Hedvigs seng, laa hun fra nu af sammensunken og stirrede paa det. For de andre var det som en aabenbaring, det var som Hedvigs sjæl havde tat plads i det og foldet sine farver ud for sidste gang, saaledes som det nu løftede sig opad væggen i hele sin ynde, bredte sig ud i hele sin gyldne pragt. —

— Og nu sad brødrene her som skygger

Digitized by Google

af sig selv, lægen havde idag sagt, at hun neppe vilde leve natten over.

Det lakkede allerede mod midnat. Det store hus var stilnet af. Ude paa ruderne drev sneen og byggede sig i buer opover det sorte glas. I timer havde brødrene siddet her fuldstændig tause, hvert øieblik kunde jo døren gaa op og moren kalde dem ind for at si søsteren farvel. Det lille lys, som brændte mer og mer dunkelt, fordi ingen havde tanke for at pudse det, dannede nu en liden cirkel om dem af gult skin, ellers laa salen neddukket i mørke. Det var saa stille, at de kunde høre hinandens hjerteslag.

Det var dem fuldt bevidst, at de indbyrdes var knyttet sterkere sammen end de fleste søskende. De var forenet i saa meget, det var jo, som de stadig gav sig selv for hinanden, og dette var saa rent ufatteligt, at en af dem nu skulde forsvinde, det føltes som en haand eller fod skulde skjæres bort, og som meget af deres forstand skulde rinde bort for altid.

Endelig løftede Henrik sit krøllede hode og sa: «Er ikke dette meningsløst . . !» Han vilde vist ha sagt noget mer, men da han merkede, at brødrene tænkte akurat det samme, sænkede han hodet og taug.

Digitized by Google

Ja, det var sandt, de tænkte alle paa det meningsløse i dette. Deres daglige arbeide var jo at fravriste døden stykke for stykke af land. At opvække det døde til liv og nytte, at forvandle det stygge til skjønhed, uvidenheden til klarhed, trældommen og fattigdommen til lykke og velstand. Og pludselig hugger døden ind midt iblandt dem og tar en af dem selv.

De havde alle trukket skoene af, og Halvard reiste sig nu og listede sig hen til døren. Da han intet hørte derinde, aabnede han døren og gled sagte ind.

Lampen derinde stod i en krog og var yderligere afdæmpet ved en grøn skjærm. Moren sad ved sengen, og mellem puderne laa Hedvig med det blege ansigt midt i det rige udslaaede haar. Det saa ogsaa nu ud som denne haarrigdom sugede blodet fra det lille ansigt; som en trods imod døden svøbte det sig om hendes udtærede legeme i hele sin rødlige yppighed, overgjød hende med den samme lyse renhed, bølgede om hende i den samme gyldne glans.

Moren sad der og saa frem for sig med sammenkneben mund. Hun syntes ha møie med at holde sin overkrop opreist. Hun mindede om enkelte haardføre, der under en

Digitized by Google

smertefuld operation haardnakket afholder sig fra at skrige.

Den syge aabnede nu øinene og fæstede dem paa sit tæppe paa væggen. Det saa ud som hendes sjæl vandrede fra hendes øine og til tæppet, og fra tæppet og tilbage til øinene igjen. Vilde hun fylde øinene med dette evangelium, idet de brast?

Saa fik hun det indfald at ville bæres over i en anden seng og se paa tæppet derfra, og Halvard svøbte uldlagenet om hende og bar det lette aandeagtige legeme over. Men kommen i den anden seng vilde hun snart tilbage til den første igjen, og tilslut vilde hun ligge paa mors fang. Halvard saa spørgende paa moren, men denne reiste sig og strakte armene ud, idet hun hviskede: «Ja kom du til mig, Hedvig!» Og den gamle kvinde spændte nu sine arme om dette barn, tog sin voksne datter paa fanget, og Hedvig slyngede sine tynde arme om hendes hals.

Siden vilde hun ind i den store sal, og hvem kunde negte hende noget nu? Brødrene, som sad derinde, reiste sig forbauset, da døren gik op, og ud kommer deres gamle mor, bærende den voksne datter i armene som et barn — ganske opreist gik Lea med faste skridt henover gulvet, og satte sig tilslut med

Digitized by Google

dette store barn paa fanget midt ude i den mørke sal.

Og som hun sad her og ganske instinktmæssigt vuggede datteren paa fanget, løftede Hedvig sit hode og saa sig om i den mørke sal, men var som fremmed for det hele og vendte atter tilbage mod morens bryst.

Brødrene kom nu til med lyset, men da det skar den syge i øinene, tog de det igjen bort. Som midt i et endeløst mørke sad nu Lea med den døende datter paa sit skjød, og en efter en kom ogsaa brødrene ud af lysskjæret og stillede sig op om moren ligesom paa vagt.

Og mens de unge, kraftige mænd stod der i en ring, ligesom dannende en skjoldborg om Hedvigs liv, strakte hun sig pludselig ud paa sin mors fang og aandede ud.

Og samlende sine sidste kræfter for dette barn reiste Lea sig med den døde i sine arme og begav sig opreist og varsomt henover det lange gulv, ind i det lille værelse og la Hedvig tilbage i hendes seng, — og brødrene fulgte efter som i et tog, uden at nogen af dem turde gribe ind og tilbyde moren sin hjælp.

Da saa den døde laa i sengen, tog alle plads i nærheden, og de satte sig og blev tause. Alle stirrede paa Hedvig, som laa der, klædt i den samme sunde haarpragt, der løf-

Digitized by Google

tede det blege lille ansigt som i en gylden sky, forherligede det i døden som i en glorie.

Og paa væggen over den døde hang fremdeles hendes sidste værk, hvor Kristus vækkede den døde kvinde op ved at la et barn røre ved hendes ligsvøb — foldede i lampeskjæret ud hele sin jomfruelige ynde, svævede over den døde med hele sit rene, varme liv.

Endelig reiste Lea sig op og sa: «Bed pigen bringe varmt vand. Jeg vil selv vaske og klæde paa mit barn.»

Digitized by Google

VI.

I den følgende tid laa der et sørgeflor over alt og alle paa Rein. Det var som alle de livskraftige hjul havde faat rust og truede med at stanse. Det var som de havde havt besøg af en engel, som igjen var faret bort og tat alle sine lys med, saa de igjenværende blev siddende i mørke. Brødrene tilbragte pligtmæssig sin dag i sit arbeide, men for første gang faldt det dem haardt. Det var som de pludselig var skøvet ned fra den høie sokkel som skabere til at bli træler, som slæbte sin mølle rundt under lidelser.

Ud paa vaaren en dag gik Lea henover veien imod Olafs store værksted. Det saa ud som den gamle kvindes ryg var tilbøielig til at synke sammen, men at hun tvang den til at holde sig oppe. Hun gik som vanlig i

Digitized by Google

sin sorte, uldne kjole, og hendes ansigt holdt sig fremdeles lidt rødligt, men nu havde det faat et ophøiet præg af alderdom, indrammet som det var af snehvidt haar.

Hun passerte de svære damphamre i det ydre værksted, blæsebælgene, de glødende avler, de syngende ambolter, hvorpaa jernet spruttede ild, saa kom den skjærende støi af filene, som hylte og gned og spruttede jernstøv, og i alt dette stod unge og gamle mænd med opsmøgede ærmer og sværtede hænder og stræevde om hinanden som i en myretue. Alle hilste paa Lea, og de, som kunde for arbeidet, stillede sig uvilkaarlig op med værktøiet i haanden som til ærbødig honnør. Hun fandt endelig sin svigersøn, Johannes mand, og fik af denne vide, at mesteren selv var inde i sit private arbeidsrum. Svigersønnen fulgte ærbødig med og lukkede døren op for hende, og Lea steg de par trappetrin op og traadte ind i det næste rum.

Her var næsten fuldpakket af alskens modeller og udkast til maskiner i jern, og da der var trukket for de svære vinduer i taget, stod alting indsvøbt i halvmørke. Endelig fik hun øie paa Olaf, han sad ved et lidet bord og bladede gjennem en mappe. Da han blev moren var, vedblev han dog at

Digitized by Google

blade i mappen, som var der noget, han maatte ha rede paa, inden han kunde snakke med hende. Hun vilde ikke forstyrre ham og satte sig taus i nærheden.

Han var ualmindelig bleg, han havde i det sidste ladet haar og skjæg vokse, saa han lignede en vildmand. Uldkraven stod oppe og fremviste hans brune, lodne hals, og hele skikkelsen saa træt og sammensunken ud. Endelig saa han op fra mappen og dreiede sig imod moren.

Lea havde sin myndige mine paa: «Hør,» begyndte hun — «du arbeider ikke i den sidste tid, Olaf?»

Han strøg sig over panden og løftede sine øine imod hende: «Jo, — det nødvendigste ser jeg jo til at faa fra haanden.»

Som om moren ikke havde hørt dette, vedblev hun: «Dette gaar ikke længer, gutten min. Min sorg, og din, og alle de andres, det kan ikke faa lov at lægge sig paa tvers for det, som skal leve efter os.»

«Mor, jeg synes, du vandrer bort til kirkegaarden hver eneste dag.»

«Ja, Olaf, men hvis det kræves, du, saa kan jeg ogsaa gaa andre veie for at finde Hedvig igjen; vi har da mindst to liv, baade du og jeg og vi alle. Det ene skal engang

Digitized by Google

til kirkegaarden, men det andet raader vi selv for; det kan bli igjen i det, vi har bygget op, med traade ud i de tusen menneskesind, med avlekraft til at formere sig i de kommende slægter og bevare os i dem, saalænge slægter er. Jeg synes, vi er langt paa vei, Olaf, og nu faar du ikke løbe fra det, hører du det. Vel har døden vundet paa os en gang, men du faar ikke slippe ham gjennem alle døre og la ham skylle os bort — det faar du ikke lov til! Det kommer jeg for at si dig nu!»

Olaf strøg sig over haaret og hældede sig tilbage i stolen, idet han la en haand paa mappen.

Han svarte: «Det er farligt, mor, at ha hele sin verden stuvet sammen i sit arbeide. Lad være, at det er himmerige, men en vakker dag kan det faa det indfald at kaste en paa dør, og saa staar man udenfor i svarte natten. Og da er man i helvede.»

Der var et lidet vindu i væggen over hans bord, og lyset faldt dunkelt over hans pande og over haanden, som nu havde knyttet sig ovenpaa mappen. Og idet han løftede de glødende, trætte øine op imod vinduet, vedblev han i stigende bevægelse: «Jeg skulde ønske, du havde ret, mor! — Ved du, hvorfor

Digitized by Google

man arbeider? — Jo, det er af den naive tro paa udødeligheden, det er i den forfængelige indbildning, at man er en liden finger med i det Guds evige skaberværk. Der er to hovedkræfter, som suser over jorden — det ene er det, som raadner, det andet er det, som fornyer og altid fornyer. Se omkring dig her, alt dette er mine børn, adskillige er sendt ud, andre skal komme snart. For verden er det maskiner af jern, for mig er det noget andet, i sit inderste er det en bøn om at faa leve længe, en liden fanfare over det at være til. Ved du, hvorfor jeg glemmer mad og søvn og glemmer mig selv i dette rum, det er, fordi jeg tror paa Gud. Jeg har indbildt mig at være kaldet til apostel paa min vis, jeg er ogsaa fyldt af et evangelium, det at drive trældommen ud af menneskene og ind i det døde jern og staal. Alle mennesker er bestemt til at være frie skabere, da er de Guds børn, da er der ingen synd mer. Jernet og staalet skal overta slaveriet og synden, saa alle rygge skal strække sig ud. Ja, mor, det er mit evangelium, for det vil jeg leve og arbeide; — jeg ved, det kræver et helt bjerg, og jeg er kun et sandkorn, men jeg vil fylde min plads, og jeg vil ikke bytte den bort i et keiserdømme, nei, det vilde jeg ikke! Her

Digitized by Google

i mit værksted smedes der lykke for millioner, og det peger mod et evigt lyksalighedsliv for menneskene — tror du ikke det, mor?»

Han stirrede paa hende med helt vilde øine.

Moren satte sig paa hans fang og strøg ham over haaret med sin haand. «Kjære dig, Olaf, naar du har alt dette lys hos dig, hvorfor lar du dig da knuge saa sammen?»

Han maatte nu faa lov at reise sig, og moren satte sig atter paa stolen. Han blev først staaende et øieblik med smertefortrukket ansigt og stirre ned i bordet, strøg saa atter haardusken bort fra panden og sa endelig: «Ja, det er det, at der i mig ogsaa er noget, som stadig raadner, og noget, som stadig fornyes. Og i denne tid foregaar der et hovedslag mellem de to magter, kjære mor. Hedvig har tat saa meget fra mig, da hun forsvandt, tat med lidt muskelkraft og lidt blod og en hel del forstand, men allermest af tryghed. Det er forfærdelig saadan pludselig ikke at forstaa noget af det hele mer. Jeg begyndte med at reparere hestetjor, det har vokset til alt det derude, med tiden skal dette værksted bli noget for hele verden. Og dog, — i grunden er jo det hele støv.

Somme gange dæmmes trodsen op, og

Digitized by Google

da ser jeg alt det, jeg nylig sa dig. Men andre tider har jeg mest lyst til at lægge mig ned og la mig drive. Er kanske ikke det hele en skjærende komedie, saa længe vi maa dø! Ser du denne mappe her, i den har jeg nedlagt vældige planer, her slumrer saa at si hele min fremtid, alt, jeg tror at kunne magte. Og dog har jeg mest lyst til at kaste den paa ilden. Det er et selvmord, men hvorfor ikke lige saa godt nu? Jeg taaler snart ikke være alene med disse modeller, de begynder at forekomme mig som nyt brænde paa dødsilden, undertiden haaner de mig, ofte snakker de om livskomedien og ler af mig de ogsaa. Nei, jeg ser ingen udvei, jeg ved ikke, hvor det ender!!»

Og pludselig sank han sammen i knæ, la hodet i Leas fang og udbrød, rystende af sindsbevægelse: «Mor, mor, kan du redde mig?»

Det var et forfærdeligt øieblik for Lea. Denne sunde, ubøielige livshigen, der havde bundet hendes barn saa sammen og drevet dem til slige kjæmpetag, den var nu slaat til jorden, idet døden kom og rev den ene bort, overfaldt dem som et dolkestød i ryggen. Hun saa den forfærdelige mulighed, at denne begavede mands enthusiasme for sit arbeide

Digitized by Google

kunde dræbes, og hele hans bygning styrte sammen. Det gik ikke an, det maatte ikke ske, hun maatte redde ham, hvad det end kostede. Men hvilken opgave for hende nu! Hun havde selv mest trang til at la sig falde ned ved siden af ham og drukne i sorg. Og dog, hun, den mest udslidte af dem alle, maatte ogsaa nu være den sterkeste, fordi hun var deres mor, kilden, hvorfra de alle ventede lægedom.

«Reis dig op, Olaf!» sa hun endelig. Og da han ikke straks gjorde det, tog hun ham i trøien og tvang ham til at staa op. Og nu tvang hun ogsaa sig selv til at se lyst og trøstefuldt paa dette, skjønt hun hvert øieblik var ved at briste i graad. «Hvad er det, som gaar af dig, Olaf?» sa hun. «Den tid maatte da komme, da ogsaa du skulde gjennemgaa, hvad døden vil si. Hvad er det, vi arbeider for og fremkalder gode magter i os for, — hvorfor dyrker vi livet og forherliger det og beriger det rundt om os, hvis det ikke er for at bevare os selv i det og modstaa døden. Den, som intet har udrettet, har grund til at frygte den, men vi, som skaber liv, redder os jo fra nogensinde at forsvinde. Hver ny maskine, du gir fra dig, er jo en ny vækst i din udødelighed. Og alt det øvrige i dig,

Digitized by Google

som udgjør dit liv, men som ikke gjør nogen nytte — har du vel noget rimeligt krav paa, at det skal leve evigt? Hvad tror du saa der blir af lovene for godt og ondt? Den uduelige og unyttige dør, det er hans forbandelse, den værdifulde opstaar og saliggjøres i det, som gror efter ham, fordi intet himmerig er saa skjønt som livet. Jeg ser døden i møde med ro, jeg ved gjødselen er nødvendig for træet, men at træet dog er det vigtigste. Hader du døden, Olaf, saa tag dig sammen og skab din egen opstandelse! Tror du Hedvig er død? Tror du ikke, at det bedste i hende er midt iblandt os, maaske opstaar det engang i værdier, som vi endnu ikke kan se. Fat mod, gutten min! Ser du ikke, jeg holder mig opreist, og dog elskede jeg ikke Hedvig mindre end du.»

Der blev en forunderlig kamp mellem de to.

Olaf hældede sig imod bordkanten og hørte morens ord tilende, men hele tiden belavede han sig paa modstand. Var det af hunger efter endnu mere trøst, eller var det af trang til at blotte alle sine saar? Men han begyndte nu at tale imod hende, vildt og smertefuldt, han samlede alt af tvil og modløshed, som havde pint ham i det sidste, og han sendte det ud som en hel liden hær

Digitized by Google

imod hende. Han saa, at hvert bittert ord traf hende i hjertet, og dog maatte han faa rense sin sjæl helt ud, inden han kunde gaa hen og omfavne hende. Hun kjæmpede paa sin side og samlede nu alt sit lys imod hans mørke. Hun lignede en mor, der selv er villig til at lade sig fryse ihjel for at kunne svøbe sit barn ind i noget varmt. De stod og talte endnu. Alle vantroens magter var som faret i ham, og hun stod der og raabte til himlen om hjælp til at holde ud. Det var en forunderlig scene. De stod der og hug hinanden, fordi de elskede hinanden, og fordi de elskede noget endnu høiere, nemlig det, de ansaa for sandt. Det var for Olaf som han skulde stene sin mor for at kunne frelse sin sjæl, det var for Lea som skulde hun føde sin søn paany og gyde manddom og kraft i ham paany, og at ængstelser og stræv og træthed og nye haab og atter nye lidelser gjennem mange aar taarnede sig op og overfaldt hende samlet nu i dette øieblik.

Tilsidst satte begge sig ned, og da Lea først gav sig hen i saapas støtte, var der noget mer, som hun ikke længer holdt ud, og hun brast i graad. Men i næste øieblik tog hun sig atter sammen og begyndte nu at tale mere varsomt.

Digitized by Google

«Ser du, gutten min, engang gik ogsaa jeg om og frygtede døden, fordi den da vilde været tilintetgjørelsen for mig. Ret betænkt, saa er jo dødsfrygten ikke andet end en ond samvittighed over, at man brugte livet slet. Bag hvert selvbedrag og dovenskab i overbevisningen ligger den jo stadig som en hemmelig orm og gnaver. Den eneste lægedom, jeg fandt imod denne frygt, var ærlig dygtighed, derfor var min opdragelse af dere lagt an paa at gjøre dere udødelige gjennem dygtighed og krav til eder selv. Ser du ikke, hvor denne religion har været mit daglige liv, og hvor den har tryllet velsignelse frem og skabt nyt liv og atter nyt liv og lykke; og alt dette har jo igjen frø i sig til at bli mer, og mangfoldig, og tusen gange mer mangfoldig. Og nu vil du løbe fra det, Olaf — du gode Gud! da slaar jo min opdragelse feil! da har du jo ikke forstaat noget af din mor, og al din dygtighed har jo været selvbedrag!»

Olaf slog nu øinene ned, ligesom han vilde se paa sig selv. Der er øieblikke, da man føler, at man vælger for alle tider. Kan man nu i denne stund kaste visse magter paa dør, saa ved man, at de aldrig slipper ind igjen. Olaf følte sig skamfuld, fordi

Digitized by Google

han pinte sin mor, han maatte gjøre vold paa sig for ikke at fare hen og ta hende i sine arme. Men han holdt sig krampagtig rolig. Han vilde beholde den klare hjerne og ha fuld oversigt, for ikke at bedrage hverken sig selv eller sin mor. Denne samtale var faret som en storm gjennem hans sjæl. Han følte sig staa paa en sælsom rand, han kunde i dette øieblik ikke lyve, selv om den overbevisning, der fik overtaget, kom til at dræbe moren. I næste øieblik saa han op, og blev saa siddende med øinene fæstede paa hende. Der straalte en stor, hellig overbevisning ud fra hende, der hun nu sad. Ogsaa hun havde kjæmpet sig frem til indre ro, og denne ro saa nu ud som den klare himmel efter uveir. Nu saa han ikke længer paa hende, — han beskuede hende. Der er noget, som er varmere end gnisten, nemlig ilden, der er noget, som er over sandheden, nemlig Gud.

Han reiste sig, nu kunde han ikke længer modstaa, hun trak ham som en mægtig magnet. Ganske rolig rakte han hende haanden, og sa, idet han slog øinene ned: «Mor, jeg siger dig tak!»

Hun forstod, hvad denne blege, vældige ro betød. Hun strøg sin haand over hans

Digitized by Google

og smilte lidt; saa reiste hun sig og gik for at lade ham faa være alene.

Hun tog nu veien hen til Eriks marmorværksted. Igaar havde hun havt en lignende kamp med ham. Hun gik i denne tid omkring ligesom paa en slagmark og samlede sine saarede sønner op.

Eriks værksted laa længre nede ved vandet. Hun passerte de ydre lagerrum, hvor de skjønne marmorvaser, gravmonumenter, søiler og sjeldne kunstmøbler af marmor frydede øiet, — derpaa det store arbeidsrum, hvor det hamrede og føg og sprat unda huggejern og meisler.

Hun spurte efter mesteren. Nogle af svendene saa forlegne ud og vidste ikke, hvad de skulde svare. Endelig sa en: «Han er derinde, men vi har ikke lov at slippe nogen ind. Mesteren har i hele dag villet være alene.»

Lea vilde dog ind og se, hvad han havde for sig. Havde han pludselig faat et anfald af arbeidsiver, eller var det yderlig modløshed? Hun bankede paa døren. Ingen svarte. Hun gik derind; der var ingen derinde. Der stod en stige op til et halvloft, og uden at betænke sig klatrede hun op ad stigen. Deroppe sad Erik.

Digitized by Google

Han hørte ikke, at nogen kom. Han sad foran en stor marmorblok og stirrede paa den, hensunken som i en anden verden. Endelig saa han op paa moren, og uden at være vaagen nok til at bli forundret over, at hun var her, sa han: «Nu har jeg fundet Hedvig igjen. Hun ligger der og sover!» Og han pegte paa den store marmorblok.

Lea forstod slet ikke, hvad han mente, men vilde ikke trænge ind i hans stemning ved spørsmaal. Erik fortsatte i den samme fjerne beskuelse, idet han skjøv skjærmhuen bagover: Nu kan jeg ikke bestille noget, før jeg faar vækket hende op. Du skal faa se Hedvig igjen, mor. — Hun ligger der! Der skal blot en meisel til for at løse hende, saa vil hun reise sig op og forklares.» — Og med en varm skjælven i stemmen vedblev han: «Jeg er ræd for at begynde. For det vil vist suge mig rent ind i sig, og saa er det saa alt for deiligt.»

Lea følte, at hun nu var tilovers. Hun kyste sin gut paa panden og saa til at glide stille ned ad stigen og bort.

Endnu igaar havde den samme Erik været lamslaaet af fortvilelse. Idag var han en anden, han var som bergtat af skaber-

Digitized by Google

glæde, han var helbredet og maaske vokset sig større gjennem denne sorg. Det var som den døde Hedvig havde rakt ham et lægemiddel paa en uforklarlig vis, han vilde nu vække hende op i marmoret, bringe hende til at staa op i sin kunst, fremkalde hende som ny evne i sig selv. Gid det nu vilde lykkes, hun vilde herefter være meget spændt.

Samme kvæld, da Lea allerede laa i sin seng, kom Henrik listende ind til hende og satte sig paa hendes sengekant: «Mor,» sa han, — «nu holder jeg ikke længer ud at gaa slig og visne bort. Har vi mistet meget, saa faar vi se til at ta noget igjen. — Aa, mor, i denne tid har jeg gaat og tænkt og tænkt. Hvad er døden? det ved vi ikke, men jeg tror, det er alt det mørke, hvor den menneskelige viden endnu ikke er trængt ind. Hver gang vi rager en ny værdi ud af dette mørke og gir den til livet, saa har jo døden igrunden tabt en ny provins.»

Han reiste sig og pegte nu ud af vinduet, hvor taget og piberne af hans netop fuldførte laboratorium saaes mod kvældshimlen: «Nu maa jeg lukke mig inde der,» sa han. Og som fortabt i syner, fortsatte han

Digitized by Google

dæmpet: «Det er fra laboratorierne, at døden kommer til at faa sine værste anfald. Engang vil menneskene eie livet, nu maa de kun laane det. Men engang vil døden tabe for altid. Vi, som arbeider, er hver vor draabe i det hav, som engang vil være stort nok til at drukne ham. — Godnat, mor!»

Og han gled atter stille ud. Han havde som vanlig været hos hende og talt høit med sig selv, som bad han en liden bøn i dyb andagt. Og denne mand, som nylig havde været saa knust, havde atter rettet sig op, ligesom det græs, der er trampet paa. Atter følte han glæden over at leve, atter saa han den endeløse himmel hvælve sig over sit arbeide.

*

Men i maaneder sad Erik indestængt ved sin blok. I førstningen kom han hjem og aad, men saa fik han maden bragt derhen. I begyndelsen sov han hjemme, men saa fandt han paa at indrette sit sengested ved siden af blokken og sove der. Han tilbad sin unge kone og vidste, hun var rent fortvilet over, at han nu var helt borte for hende; og dog blev han her hos blokken,

Digitized by Google

fordi han syntes han maatte holde vagt hos sin søster.

Aldrig havde det at arbeide været saa ophøiet for ham som nu. Dette marmor, han havde kjæmpet saa for at kunne mestre og tvinge under sin tanke, det var nu blet mer end et stof, det var blet et helt sindbillede paa død og liv. Før havde han søgt at pudse styggedommen af og løse det skjønne ud af tingene, nu var dette blet til at hugge døden væk og frelse livet ud. Han hadede dette marmor, fordi det var gjenstridigt, og han elskede det, fordi Hedvig laa midt i dets fang og sov. Samtidig havde han følelsen af, at søsteren nu var hævet saa høit over ham, at han maatte skrue sig selv til veirs, gjøre sig selv bedre, for at kunne naa op og magte at forklare hende, saaledes som hun var. Og mens han nu stred med marmoret, var det hele tiden som Hedvig laa dernede i massen og sov, — som om hvert af hendes træk stod lyslevende for hans indre øie, det gjaldt kun at faa meislen til at lystre tanken, og han førte den, jagede den afsted i en sterkere og sterkere rus.

Tilslut havde han magtet at dække søsteren af, saa han ante hendes former under ligklædet. Nu gjaldt det at tvinge døden til

Digitized by Google

at slippe det sidste tag, saa Hedvig kunde reise sig paa albuen og vende hodet imod livets nye lys, fryde sig over gjensynet af solen og jorden og alt det kjære paa den. Fra nu af blev hun saa levende for ham, at han begyndte at tale høit med hende. Mens han formede halsen, holdt han tidt inde og kjærtegnede den. Mens han arbeidede med ansigtet, blev dette for ham nu kun at pudse styggedommen af det og fremvise det, forklaret og forherliget, saaledes som han vidste hun var, men som ingen anden helt havde lagt merke til. Fremkaldelsen af hver linje, hvert træk blev nu som et kjærtegn, meislen blev fortryllet af ømhed, og selv sad han tidt og huggede og græd. Da ansigtet var færdigt, kastede han meislen mod væggen, sprang et par skridt tilbage og stirrede et øieblik paa denne søster, som nu havde reist sig paa albuen, vaagnende op af det døde under hans kjærlighed, — og pludselig for han hende i møde, kastede sig ned ved hende, trykkede sig ind til hende og udbrød: «Hedvig, Hedvig, det er mig, kjender du mig igjen.»

Digitized by Google

VII.

I den følgende tid var Olaf lidet i smidjen, han drev lange ture, eller sad i timevis paa Johannes værksted og saa paa søstrenes arbeider, særlig paa de efterladte værker af Hedvig. Hendes sidste, «Opstandelsen», blev han aldrig træt af at se paa. Han tilbragte hele dage foran det, han dukkede ned i det, som var det Hedvigs aand, han derved kunde komme rigtig nær.

En dag, han spiste hjemme hos moren, sa han: «Du har ret i, hvad du sa, mor, det bedste og værdifuldeste i os dør ikke. Du sa ogsaa, at Hedvig maaske kunde opstaa i andre former, som vi dengang ikke kunde se. Ja, du har ret. Nu vil jeg flytte hende ind i min verden og gjengi hende livet — paa min vis.»

Digitized by Google

Han la gaffel og kniv bort, hældede sig tilbage i stolen og fortsatte for den lyttende mor: «Jeg har lært meget nyt i det sidste. Det, jeg sa dig om at drive lidelsen og trældommen ud fra menneskene og ind i jernet, det var kun halv sandhed. Nei, ser du, maskinen i sig selv har ogsaa sin intelligens og sin livsskjæbne. Tro mig, mangen en maskine er mere menneskelig end en mangfoldighed af mennesker. Betænk blot, at paa alle andre omraader er man afhængig af perioder, som gaar op og ned. Er det ikke saa med kunst, literatur, politik og sociale forhold? Kun et gaar stadig fremad og samler stadig op det bedste af det foregaaende, det er maskinen. Den kan aldrig gaa baglængs, aldrig forsumpes, det forbyder dens eget væsen, som er klarhed. En ny maskine maa enten være et fremskridt, eller den maa dø. Den kan ikke lyve sig frem, den ærlige værdi er livsnerven i den. De mænd, som skaber den, maa altid række et hode høiere end sine forgjængere. Der ligger en hel religion i det.»

— Samme dag lukkede han sig inde i sit private værksted og begyndte at arbeide.

I den opgave, han nu satte sig, naadde han sit høieste værd som skaber og menneske.

Digitized by Google

Først havde han arbeidet for mors skyld, siden for at mestre jernet, derefter igjen skabt for menneskenes skyld. Men nu havde han naaet at kunne skabe udelukkende for livets skyld.

Og atter fik han en brydekamp at ta med jernet. Og som altid før kunde det en dag føie sig som det bløde ler under billedhuggerens haand, men atter slaa sig vrangt og hidse ham og gjøre ham fortvilet. Men han havde svoret at ville seire, og nu var han jo heller ikke alene, det var som den døde søster hele tiden var ham i nærheden. Han digtede nu hendes intelligens om i det, han herskede over, han vilde vække hende op i sit arbeide, gjengi hende livet gjennem sin dygtighed. Og atter rullede jernet op hele sin verden for hans øie, dette mægtige stof, der ruller sig om jordkloden som det nærende aarenet! Som er menneskehedens krykker og benrad, hvorpaa den slæber sig frem! Som opstaar i tusen og atter tusen af former, løfter sig som guddommelige kjæmpe-arme og bærer verdenstyngden. I dette stof skulde Hedvig vækkes op og gjøres udødelig — her under hans hænder og frem af hans kjærlighed. Og han stred med sit jern, som var det selve døden, han vilde forvandle til

Digitized by Google

liv; han vilde tvinge det til at modta Hedvigs intelligens og gjøre den frugtbar og levende og evig.

Han havde hendes tæppe «Opstandelsen» hængende hos sig, og hver gang han blev træt, kastede han værktøiet og satte sig til at stirre paa tæppet. Det var som han sugede Hedvig ud af dette værk og bar hende over i sit eget, i jernet. Før havde han villet indgyde i sit værk en opgave, nu blev det en sjæl, før havde han i værket villet skabe et trækdyr, nu blev det et menneske.

Hvilke anstrængelser maatte han ikke gjennemgaa, hvilke nye egenskaber maatte han ikke tilegne sig; det var en hel bjergbestigning. Han gik mellem tæppet og sin maskine og bar og bar søsteren over i sit værk. Det skulde udføre hendes arbeide, samme varsomme, yndige broderi, let og lydløst som selve Hedvig. Hendes hænder skulde fortsætte sit liv fra det, hendes aand lyse fra det. Det var en opvækkelse fra det døde, med spire i sig til mangfoldiggjørelse over verden, med frugtbar nytte for millioner. Og han saa, at for hver dag nærmede han sig maalet, nærmede sig sin søster, trak hende ud af døden tomme for tomme og gav hende til livet paany.

Og i denne tid sov han atter i sit værk-

Digitized by Google

sted, spiste, hvilte, levde helt og fuldt sammen med sit værk, som var han og det dele af hinanden.

Den eneste, som stadig var om sin mor i denne tid, var Halvard. Han gik i sine daglige forretninger og styrte de mangfoldige traade med den gamle klare ro. Efter denne sorg var hans glæde over at opdrage mennesker vokset. De hundreder af arbeidere, som den hele drift nu sysselsatte, omfattede han med en interesse for hver især som en gartner, der elsker planter frem. Hver gang han havde faat en daarlig person til at bli dygtig og selvhjulpen, havde han en lignende glæde som brødrene, naar de havde fuldført et værk. Han sa ogsaa tidt: «Mine brødre er kunstnere i det døde stof, jeg prøver at være det i mennesker. De skaber sine værker, men jeg skaber ogsaa mine.»

Han gik ud fra, at de fleste mennesker gaar døde omkring i livet. De lærte i skolen at svøbe om sig skylag af andres tanker, andres tro, andres overbevisning, og i bunden af al denne taage blev deres selvsyn og deres oprindelige gode natur liggende som et dødfødt barn. De ventede alle paa den haand, som engang skulde vække dem op, men de fleste blev bragt paa kirkegaarden uden nogen-

Digitized by Google

sinde at ha vaagnet til noget selvstændigt liv. Derfor saa han den høieste religion i at vække menneskene op til at fordre alt af sig selv og mindst muligt af andre.

— Saa kommer den dag, da Erik henter sin mor og viser hende sit værk i marmor.

Efter at hendes første sindsbevægelse havde lagt sig ved synet af dette værk, der var for levende til at være kunst og for ophøiet til at være levende, udbrød hun som i en pludselig indskydelse af angst: «Men Erik, hvor gaar dine veie nu efter denne dag?»

Han smilte beroligende: «Jeg tror, menneskene behøver mere kunst end muséerne. Og desuden — skulde jeg gjennemgaa noget lignende en gang til som det der, da vilde jeg dø af det. Nei, mor, du kan være rolig, jeg vender tilbage til min gamle gjerning, det er alting bedst tjent med.»

Og dagen efter var han igjen hos sine svende og satte dampen op med nye arbeider.

— Saa kommer en dag et bud fra provsten, om Lea vil komme til prestegaarden, da han er syg.

Hun lod spænde for og drog afsted. Hun rullede ind langs den store allé og op i gaarden og stod snart i den store, lavloftede stue, hvor en husholderske mødte hende. Hun

Digitized by Google

førtes straks ind i provstens studereværelse, hvor den gamle, syge mand laa paa en chaiselong, indsvøbt i tæpper og ganske gul i det indfaldne ansigt. Haar og skjæg var snehvidt, og øinene var sunket dybere ind bag rynkerne. Han smilte, da han saa hende, og strakte den skjælvende haand ud, og Lea tog den og satte sig hos ham.

Efter at have set paa hende en lang stund uden et ord begyndte han, idet han strakte sig bedre ud paa leiet: «Jeg sendte bud efter Dem, livsdronningen, fordi jeg skal dø. Ved De nogen frelse for min sjæl?»

Lea følte sig helt beklemt ved dette spørsmaal fra en prest og vidste ikke, hvad hun skulde svare. Saa vedblev den syge med besværligt aandedræt:

«De aner ikke, hvad det vil si at skulle vandre bort, naar man kun har brugt livet til at sidde foran speilet og nikke til sig selv. Først har man en varm, urokkelig tro, men troen svigter man. Saa faar man sine smerter af det, og det blir en tragedie dag og nat. Men saa løber man ogsaa fra den og gjør den om til en bog. Istedetfor at helbrede mine sjælesaar skrev jeg dem op og satte dem i system for at glemme, at det var mine. Men dette stadige selvbedrag faar nu en

Digitized by Google

ende. Jeg ligger her og strækker mine hænder mod solen og det levende liv, og alt, alt svarer mig saa trøstesløst. Hvad har jeg gjort i mit liv for at bygge paa Guds skaberværk og fremkalde liv og sundhed og lyksalige mennesker! Aa, du gode Gud, vort helvede er kampen mellem det at præke og det at handle. Jeg er fortabt, fru Breien, mine egne idéer kommer nu og stiller sig op rundt om mig og kræver mig til regnskab. Idéerne hevner sig, naar de misbruges, nu har de vendt sig imod mig, jeg synes de borer sig ind i mig og fortærer mig med luer.»

Lea var jo kommen for at trøste ham og søgte nu at fremholde noget lysere. Men han afbrød hende: «Nei, nei, forsøg bare ikke paa at trøste mig. Jeg sendte bud efter Dem, fordi De er livsdronningen, og for at De kan glæde Dem over ikke at være som jeg. Ser De, somme kommer til pinestedet, fordi de ikke orker at gaa paa egne ben gjennem verden, men sætter sig paa slæden hos et tomt luftsyn. Andre, fordi de gaar sig vild og ikke hører paa advarsler. Men jeg, fordi jeg var feig imod min overbevisning. Jeg har en lykke, jeg blev ikke bisp, den skuffelse staar mig endnu tilbage. Se nu til lensmanden, han blev endnu værre til at

Digitized by Google

drikke, da han endelig blev sorenskriver, det var ham vel en ny skuffelse. Ja, man gaar tilgrunde af at trække statsvognen, selv om aaget er af guld. — Og nu er det hele for sent. Farvel! Jeg sendte bud for at kunne faa se en lykkelig endnu engang. Tak, fordi De kom, og tilgiv en gammel mand, som skal dø.»

Hvad skulde vel Lea indvende mod denne selvdom? Hun stod en stund og søgte at vende hans tanker bort fra alt dette mørke, men da hun forlod ham, havde hun en uhyggelig følelse af, at al trøst var forgjæves.

Og da hun sad i kariolen og kjørte hjemover, syntes hun, at mørket gufsede hende i ryggen, og at det blev varmere og lysere, jo mer hun nærmede sig de hamrende pulsslag i husene paa Rein.

Saa kom den dag ud paa høsten, da Olaf hentede sin mor og fremviste sit fuldførte værk. Mens den nye brodérmaskine stod og arbeidede for den forbausede Lea, stod Olaf lysende af skaberglæde og ventede spændt paa den første dom over sit værk. Han havde nu stridt et halvt aar udelukkende med dette, udkjæmpet et hovedslag med sit jern, og han vilde nu høre af morens mund, om ban havde seiret eller ei.

Digitized by Google

Hun stod der og saa paa dette væsen af jern, denne intelligens, som nu gav sine første livsytringer tilkjende ved at arbeide. Hun undersøgte det broderi, som det lidt efter lidt frembragte og virkelig — her var noget af Hedvigs haand, den samme nøiagtighed, den samme sikkerhed, den samme unge ynde. Og mens Olaf stod og rystede af spænding, gik hun et par skridt tilbage for at betragte dette værk i sin helhed. Og det var sandt: Her var et nyt liv sat ind i verden, en ny værdi skjænket til menneskene, nu og i fremtiden, denne nye maskine havde et menneske i sig.

Endelig rakte hun sin haand mod ham og med tilbagetrængt sindsbevægelse udbrød hun: «Tak da, gutten min! Du har opvakt Hedvig — og denne maskine har mangfoldighed i sig.»

Hun saa, hvor disse ord flammede op i ham. Og svælgende sin sindsbevægelse støttede han haanden mod sit værk og svarte med lysende øine: «Jeg har seiret over mer end jernet i denne tid. Herefter vil jeg altid vide, at det er deiligt at leve, og at livet er evigt.»

Digitized by Google

VIII.

Og atter gaar aarene, og der begyndte at samle sig en flok børnebørn om Lea. Der reiste sig nye bygninger, der opdagedes nye arbeidsfelter, og de dygtige mænd vokste i antal under sønnernes hænder. Men selv havde hun nu trukket sig ud af det daglige arbeide. Hidtil havde hun bygget. Nu begyndte hun at beskue.

Der kom efterhaanden over hende noget, som lignede den klare, milde høst, med høi himmel, gyldne akre og farveprangende skoge. Det er i denne høst, at vaaren forberedes. Nu, da alt pynter sig for at dø, forbereder det frøet til sin opstandelse. Og dette frø begynder livet som en drøm under den kolde, rene sne for saa at vaagne, naar solen kalder paa det.

Digitized by Google

Det var i den samme naturlige trang, at Lea i sine sidste aar begyndte at øve en slags mission blandt folk rundt i bygden. Det blev ikke længer nok, at hendes egne børn var med i hendes tro, at deres hjælpere var med, hun maatte ha flere med, maatte ha alle med. —

Der sad endnu uduelige mænd omkring i bygden og led nød med sin familie, med piben i den ene haand og avisen i den anden, med øinene rettede mod fjerne luftslotte, hvorfra lykken skulde komme dalende.

Det var en overordentlig vanskelig sag at faa omvendt disse mennesker. Det var som at faa en drukkenbolt til at bli afholdende og at faa ham omvendt, endnu mens han var drukken. Hvert tilfælde krævede ny menneskekundskab, en ny fremgangsmaade og en uendelighed af taalmod.

Det var værst med de unge, de havde hodet fuldt af eventyrlige forestillinger om Amerika, hvor der bare var millionærer, om byen, hvor man blev storkar, om seminariet, hvor man lærte at bli folketaler og storthingsmand. De ældre havde desuden gjennem aarelang avislæsning og folkemødebesøg samlet en masse had mod nogle mystiske fabeldyr, som de gav forskjellige navne som storkar, rigmand, kapital osv., og som bragte

Digitized by Google

dem til ikke at fordre nogetsomhelst af sig selv.

Denne taage, der truede saa mange evnerige mænd, begyndte nu Lea at føre sin krig imod. Og som den gamle kvinde rullede omkring i sin trille i de fjerne bygdekroge, følte hun sig som en apostel, der skal vie resten af sit liv for sit evangelium.

Og ofte kom hun hjem med en mand bagpaa sædet, og lige til Halvard førte hun ham og sa: «Se her, tag og gjør en mand af den knegt.»

Halvard havde erhvervet sig en rent utrolig evne til at sondere sin mand og hale ud af ham det, han havde mest anlæg for. Og han sendte ham saa til en af de tre brødres værksteder, hvor han fra haandtlanger kunde vokse til svend og derfra til virkelig skaber, om han havde energi til det. Og det var denne energi, som Halvard nu blev gaaende og stive op, egge, tvinge tilveirs ad alskens kneb og midler, indtil han havde sin mand fremme. I mangfoldige aar havde han havt et helt drivhus af saadanne halvvisne mænd, som han strævde frem til ranke, værdifulde skikkelser, og som pludselig lønnede al hans umage ved at tilføre driften ny intelligens og kraft.

Digitized by Google

Nu havde moren forenet sig med ham i dette, som han ansaa for sin religion, og som han hengav sig til med liv og sjæl. Og Lea fik nu erfaring for, at der paa bunden af hvert menneske slumrer en skaber. Det viste sig, at selv den udueligste mand havde havt et ungdomsideal imod at kunne yde en selvstændig værdi. En havde f. eks. funderet paa at lave en spilledaase, hvori han vilde samle og gi det bedste i sig. Men problemet var aldrig blet løst, og livet havde skubbet ham bort fra det. — Dermed var han ogsaa blet fremmed for arbeidsglæden, var sunket fra menneske ned til maskine eller et trækdyr, som stadig hadede arbeidet og blev mer og mer ulykkelig og fordærvet af det.

Men nu, under smitte af denne ædle kappestrid omkring i værkstederne, vaagnede den glemte spilledaase paany og søgte sit udtryk i en eller anden værdifuld omdigtning. Fra nu af havde manden faat et maal, som eggede til at dygtiggjøre sig főr at kunne naa det. Dette bevirkede igjen en hel menneskelig opstandelse. Fra nu af vendte han blikket imod sig selv og fordrede lykken af sine egne evner. Fra nu af var han ædru. Fra nu af vokste han ustanselig og var reddet. Det samme arbeide, som før havde været en

Digitized by Google

forbandelse, det blev nu noget kjært, han elskede frem under sine hænder, og som han blev et bedre menneske paa.

Hvor ganske anderledes frugtbar var ikke den menneskekjærlighed, Lea nu udøvede, end den magtesløse almisse, hun før havde søgt at lindre nøden med. Før havde hun søgt at bedøve de øieblikkelige smerter, — nu bad hun den lamme staa op og gaa. Istedetfor at bære byrden for dem, gav hun dem nu kræfter til selv at bære den. Det blev spilledaasen, den lamme skaber, guddomsgnisten i mennesket, hun nu gik om og lyttede efter og søgte at løfte frem i dagen.

Og det gode var, at jo flere dygtige mænd der føiede sig til brødrene, jo mere udvidedes arbeidet paa alle kanter, saa der aldrig blev formeget af dygtige mænd. Hver ny kraft tilførte jo arbeidet en ny vækst, en ny indtægt, dyrkede sit eget nye land. Og fordi brødrene havde den samme skaberglæde overfor de mænd, de havde opdraget, derfor lønnede de sine folk godt for at gjøre dem sorgløse og binde dem til sig for livet.

Og fler og fler mænd saa Lea omvendes til sin tro. Selv havde hun arbeidet sig frem til levendegjørelsen af den, derfor var det, hun nu sa, mer end ord, hele hendes

Digitized by Google

monumentale livsværk stod jo bag og vidnede. Og nu sa hun ikke blot: «Tro saa og saa!» Men hun sa: «Kom og bli med og gjør det.»

Og fordi hun vidste, at denne tro ogsaa vilde levendegjøre sig i hendes børn, og i deres børn igjen, og i alle dem, hun nu saadde sine frø i, derfor føltes det for hende som at gaa og forberede sin egen vaar; at hver mand hun reiste op til værdi, var en høstknop, af hvis lykke hun selv vilde springe ud og mangfoldiggjøres og leve paany og atter paany. Og gjennem dette igjen øinede hun et helt erobringstog for lykke og menneskeværd, spændende sig i videre og videre felter. Og i dette vilde hun leve og være med — evig være med.

Digitized by Google

IX.

Saa er det, da Lea gik i sit ottiende aar, at hun en nat overfaldtes af en voldsom hjertekrampe og i længere tid laa bevidstløs. Da hun atter vaagnede, følte hun, at dette var et varsel, og i de første øieblikke gik der en gysen gjennem hendes legeme og sjæl.

Det er jo dog forunderligt at staa paa tærskelen til et rum med gaadefuldt mørke, nødsaget til at træde derind, efter et helt liv at ha vandret om i lys. Alt, hun før ansaa for trygt, syntes et øieblik rystet i sine grundvolde. Hvad skulde hun vel nu klamre sig til imod det ubønhørlige! Hun havde kunnet trøste andre i den samme angst, men nu faldt det haardt at trøste sig selv. Og dog var det vel nu, at hele hendes værd skulde sættes paa den afgjørende prøve!

Digitized by Google

Der faldt lidt efter lidt ro over hende. Hver gang en af børnene traadte ind til hendes seng, var det som en ny dør sloges op imod hendes egen evighed.

Anfaldene kom oftere og oftere igjen. Hver gang trodde hun, naar hun merkede, det nærmede sig, at det var det sidste; men naar hun atter vaagnede, følte hun sig fuld af tak over, at hun endnu engang skulde faa fylde sine øine med lys fra livet.

Naar hun ikke holdt sengen, sad hun paaklædt i sin rullestol, og tidt kom en af sønnerne og rullede hende lidt omkring. Det værste var, at hun nu maatte holde sig inde, storfuglen var kommen i bur.

Saaledes oplevde hun sin ottiaarige fødselsdag. Den oprandt med høi septemberhimmel og varme i luften, og da Lea idag befandt sig taalelig vel, lod hun sig om formiddagen rulle ud paa verandaen, hvor hun støttede albuen mod rækværket og saa udover bygden.

Og som den gamle kvinde sad der, lidt sammensunken i stolen, med det snehvide haar og de sorte diamantøine, beskuede hun alt som i en forundring over, at det virkelig var der endnu.

Hun saa udover de gule, bølgende korn-

Digitized by Google

akre, hun havde dyrket, de grønne jorder, hun havde gjort frugtbare, udover alle disse surrende bygninger, alt dette levende, ynglende liv, som hun havde elsket frem gjennem firti aar.

Der begyndte at stige erindringer op. — Da hun kom hid til ruinerne paa Rein! Da hun siden drog fra dør til dør, fra onkel Lunde til Hakonson og derpaa til skolemesteren og rakte haanden ud om hjælp. I Moen havde der været en opdynget mødding af lediggang, last, urenslighed og armod. Nu var det en yndig villaby for brugets arbeidere, med smaa malte huse og haver og en liden flagstang ved hvert. I midten af klyngen reiste sig sønnernes monumentale skolebygning, med en flerhed af værksteder til brug for undervisningen. I nærheden laa sygehus og et alderdomshjem for trængende arbeidere.

Og op i den klare dag steg de hamrende pulsslag af arbeidet, møllen sang og durede ved fossen, fra bruddet hørtes mineskud, som svarte udover alle fjeld, de klingende lyde fra værkstederne rundt om blandede sig sammen og steg op som i et samlet kor, og fra de mange murpiber blæstes røgen høit tilveirs i store søiler. Nede paa veien drog flere spand af fede heste med læs, som skulde hen til

Digitized by Google

banen, og lokomotivet peb og pustede, utaalmodig efter at ta imod og bringe afsted. Det var en hel levende strøm, der kom ud fra møllen, meieriet, kornmagazinet, værkstederne; solen blinkede i hestenes svede lænder og krummede hals, idet de prustede afsted med sine brede, fede rygge, og nu og da slog hodet tilveirs og kneggede af glæde.

Den første, som kom og gratulerte med dagen, var Olaf. Han var nu en mand paa vel de femti, fremdeles ungkar, men havde allerede sølvgraat haar og skjæg, skjønt ansigtet var rødt og holdningen rank og kraftig som hos en ungdom.

Han kastede sin brede graa filthat paa en stol og kom nu hen og kyste sin mor paa panden: «Kjære, gamle mor, jeg lykønsker dig med dagen, hvorledes er det med dig idag?» Og han tog hendes hode mellem sine hænder og kyste hende endnu lidt paa kinderne og øinene.

Og nu tog han frem et stort landkort af lommen og foldede ud over sine knæ tæt ind til hende.

«Dette her er et verdenskart,» sa han med en spøgefuld mine. «Men det er ogsaa et kart over de steder, hvor vi har sat os fast i verden.»

Digitized by Google

Han pegte paa de røde striber, han havde ridset henover verdenshavene, og hvor dampskibene bragte produkter fra deres arbeide, bragte bud fra den lille stat, de selv havde skabt, og hvor alle var frie, duelige mænd.

Og videre havde han merket op de byer, hvor de havde forbindelser og marked. Det var snart sagt over alt. Fra sin dal holdt de paa at erobre verden.

Lea lyste af baade glæde og stolthed og hældede sig nu tilbage i stolen, idet hun lod øiet glide ud i det fjerne. — «I gamle dage,» sa hun, «drog nordboerne ud som vikinger og grundede riger. Nu opstaar trangen til udfærd i andre former. Kanske vil de riger, I nu grunder, bli mere varige end de gamle.»

Olaf la sit kart sammen, kastede sit graa hode tilbage og saa frem med fjerne øine: «Ja jeg husker, da jeg var gut,» sa han og maatte smile ved erindringen, «da gik jeg og drømte om at ha en maskine staaende i hver by i verden. Saadanne personligheder af jern, som skulde staa der og øve kjæmpeværk, — mangfoldiggjøre det bedste i mig i tusen former, bevaret i jern, saaet ud over hele menneskeheden, saaledes at jeg over alt blev tilstede og gjorde nytte og øste værdier ud

Digitized by Google

blandt folk. Aa, det var en herlig drøm! Nu er dog meget gaat i opfyldelse, og jeg er ikke færdig endnu.»

Dette var sandt. Hans værksted beskjæftigede nu flere hundred mand, og selv levde han udelukkende for sine eksperimenter med nyt. Og med nogle aars mellemrum, efter endeløse anstrængelser og ny omtanke og energi, slyngede han saa et nyt værk ud i verden, en ny gave til livet, og nu var hele verdens opmerksomhed rettet imod, hvad han gjorde.

Moren sad hele tiden og holdt hans hænder. De var forunderlig skjønne, lidt lange og brune og haarde og med sterke skygger mellem fingerleddene. De var som et karakteransigt for sig, et sjælens eiendommelige udtryk, fulde af aand og evne, saa man kunde tro, de var istand til at fortrylle alt, de rørte ved.

Imidlertid begyndte ogsaa de øvrige at indfinde sig. Først Halvard, lidt bred og fyldig og med et svært skjæg nedover brystet, rigtig som en patriark. Han var et aar ældre end Olaf, men saa dog yngre ud. Som øverste administrator for det hele havde han nu en hel stab af fuldmægtiger, inspektører og betjente under sig, og dog maatte han være paa færde fra

Digitized by Google

fem om morgenen. Han fulgtes af sin ældste søn, en blond, vel tyveaarig kjæmpe, som forlængst var vokset sin far over hodet. Begge omfavnede bedstemor og ønskede hende tillykke med dagen, efterpaa pegte Halvard paa sin søn og sa: «Denne her krabaten har idag været paa auktion efter svensken og kjøbt Lunde gaard. Han har lært i laboratoriet hos Henrik at gjøre kul af torvmyr, og nu vil han absolut begynde med dette for sig selv paa Lunde. Hvad siger du om det?»

Han stod endnu med haanden paa hendes stol, og hun strøg ham over denne haand og smilte op til ham: «Jeg siger, at naar du har ladt ham faa lov, saa er det vist vel overveiet. Det var godt, gaarden kom over til slægten igjen.» Og hun fæstede sine øine paa den unge kjæmpe. «Saa du er saa tidlig ude du, barnet mit? Nuvel, du faar bli stamfar til en ny slægt paa Lunde du da. Kom hid, skal jeg kysse dig!»

Og den blonde mand, som var blit ganske rød i hodet, maatte stige paa knæ for at bedstemoren kunne naa at kysse ham.

Der durede af vogne udenfor, og snart viste Johanne sig, nu en fem og firti aarig kvinde. Hun fulgtes af sin ældste datter, en slank blondine paa tyve aar, klædt i hvid

Digitized by Google

kjole og med en mørkerød rose stukket i beltet. Hun var ogsaa allerede frue, var blet gift med sygehuslægen i Moen i syttenaarsalderen og bragte nu med sin toaarige datter, en liden gudsengel med brunt haar og store, forundrede øine.

De samlede sig alle om oldemor, som enhver kaldte hende, siden hun havde faat barnebarns barn. Den lille toaarige saa snart sit snit til at kravle op paa oldemors fang, og med de smaa arme om hendes hals kyste hun hende paa munden og sa: «Hilte fa Nuppen!» Alle brast i latter. Thi Nuppen var en to maaneder gammel søster, som nu laa hjemme i vuggen, og som denne her i egenskab af ældre søster omfattede med megen omsorg.

Mens den lille nu indtog hæderspladsen paa oldemors fang, stolt som sad hun paa en trone, kom der endnu fler. Henrik kom formelig styrtende, i den grad optat lige fra laboratoriet, at han havde glemt at ta sine løsærmer af. Han havde forlængst overdraget sin porcelænsfabrik til sin bedste svend og havde i flere aar kun været optat af eksperimenter med nyt i sit laboratorium. Ingen skulde tro, at han var en mand paa syv og firti aar, slig som det skjægløse ansigt

Digitized by Google

under det brune krølhaar lyste af ungdom og energi.

Efter at have kysset sin mor, rettede han sig op og sa i en spøgende tone saa høit, at alle kunde høre det: «Jeg har idag faat et brev fra kirkeministeren Hakon Hakonson om at komme og holde forelæsninger ved universitetet. Han ymtede ogsaa om udsigten til et ekstraordinært professorat. Hvad siger du til det, kjære mor?»

Hun saa op paa ham, som vidste hun ikke, enten han spøgte eller talte alvor. Men inden hun fik si noget, fortsatte han: «Men jeg svarte, at jeg vist ikke duede til den ting. Og ærlig talt, saa foretrækker jeg at være en fri arbeider i mit hus derover, heller end at bli underordnet Hakon Hakonson og en flok thingmænd. Hvis nogen tror at kunne lære noget af mig, saa kan han jo komme herop, ikke sandt, du kjære gamle?» Og han kyste hende endnu engang.

Halvard kom nu hen og slog sin store haand paa hans skulder. «Det er godt, vi er enige om den ting,» sa han. — «Jeg har aldrig modtat noget valg, og Olaf har altid sendt tilbage de ordener, man har villet prakke paa ham. Vi vil ikke laane glans hverken af kongemagt eller folkemagt. Vi er frie mænd.»

Digitized by Google

Lea havde faat fat i Henriks haand og strøg den nu, idet hun smilte op til ham. Og da Erik ogsaa var kommen, løftede hun sine hænder mod dem alle og sa: «Kom hid alle fire gutter, kom du ogsaa Johanne! Gi nu hinanden haanden, jeg vil dere skal love mig noget idag.» Ingen forstod rigtig, hvad hun mente, men føiede hende, og halvt i spøg stillede de sig op om hende og gav hinanden haanden.

Saa la Lea sin gamle haand paa kjæden imellem Olaf og Henrik og sa: «Lov mig nu, at I altid vil være frie arbeidere, som kun søger æren i det gode resultat! Lov mig, at I opdrager eders børn til den samme religion, og børnebørnene, og alle I kan paavirke. Tro mig, denne religion er mig dyrekjøbt. Og hvis I dyrker den, saa vil jeg altid leve og være hos eder i det gode, som I gjør. — Lover I mig det?»

Det var jo ikke vanskeligt for nogen af dem at gi dette løfte, og alle svarte derfor i kor: «Ja, mor, det lover vi dig.»

Og den lille gudsengel, som endnu sad og tronede paa hendes fang, vendte sig ogsaa imod hende og gjentog: «Ja, mo', det lovel vi dig!»

Men just som de stod der de gamle

Digitized by Google

børn, forenet inde ved morens hjerte i denne kjæde, gaar dørene paa vid væg, og ind troppede et helt tog af pyntede børn af alle størrelser. Der var tre smaapiger fra Halvard, to fra Johanne, og ikke mindre end fire fra Erik, alle i hvide kjoler og pyntede med blomster. Der var ogsaa en hel skare smaagutter, lige fra konfirmationsalderen og ned til dem, som krabbede afsted i sine første bukser. De var alle ordnede efter størrelsen, saaledes, at de mindste kom først. Det forreste par, en gut og en pige, var ikke større end de smaa buketter, de bar paa skuldren som et gevær. For fuldstændigheds skyld havde en en bliktrompet, som han gav nogle stød i, idet de marscherte over dørstokken. Det blev en endeløs jubel. Der var saa mange kranse og saa mange blomster, at det saa ud som en hel flora kom slæbende med børn. Det saa ud som oldemor skulde begraves i en hel vaar.

Endelig stødte musikanten i sin trompet, det var en paamindelse, og med et blev hele skaren stille og trak sig lidt tilbage paa gulvet og stillede sig op saaledes som de skulde staa. Og saa traadte Eriks tolvaarige datter Hedvig frem i sin hvide kjole og med det udslaaede gule haar nedover ryggen. Hun havde pyntet

Digitized by Google

sig med blaa kornblomster over brystet og i beltet og i haaret, og mens hun nu lidt forlegen pilte frem paa de spinkle ben, holdt hun varsomt frem for sig i begge hænder en krans af birkeløv. Da hun kom hen til oldemor, maatte hun jo først kysse hende, men efterpaa sa hun: «Søde oldemor, her er en krans fra os alle sammen, som vi har lavet til din fødselsdag, og vi vil alle sammen, at du skal pynte dig med den idag . . . .» Og uden at gi oldemor tid til indvendinger strakte den lille ordfører sig paa tærne og satte kransen paa hendes hvide haar.

Dette havde hun i opdrag at gjøre, straks de kom indenfor døren, men da gik alt rent istaa for hende, og det var jo godt, at det i det hele lyktes saapas som det gjorde. Og ved synet af oldemor med kransen paa satte hele deputationen i et endeløst hurra, og trompeten udstødte et helt brøl.

Jubelen smittede ogsaa de ældre, og snart var alle baade gammel og ung en flok glade børn, som slog leir om oldemor, ligesom i gjenskinnet af en fælles varme; hendes sorte diamantøine hvilte paa dem alle, som langt, langt borte fra. Og her sad hun nu, slægtens ældste, midt i skaren, lidt træt og bleg, lænet tilbage i sin stol. Hvor maatte

Digitized by Google

hun ikke fryde sig over denne samling af børn. De ældste var endnu unge, og de unge straalte om kap med sine blomster. Selv var hun stammen, hvorfra alle disse store og smaa grene var vokset ud, og hvorigjennem livsjubelen nu suste som gjennem en mægtig furukrone.

Men med et sa Johanne: «Nei se ned i Moen!»

Alle saa derhen, Lea vendte ogsaa sit hode i den retning og saa nu, at hele Moen flaggede. Paa toppen af hver liden hvidmalet stang viftede det friske flag i rødt og blaat. Der hvor det ikke allerede var oppe, løb det nu tiltops og begyndte at vifte. Det var for Lea, de flaggede. Det bredte sig ud, saa at opover bakkerne til alle kanter begyndte ogsaa arbeiderhusene at flagge. Det var som glæden i hvert hjem løb tilveirs med dette flag og viftede til hende og takkede. Saa kom ogsaa flag ved sygehuset, alderdomshjemmet, skolen. I disse flag viftede hundreder af menneskesind, foldede ud sine skjønneste farver for Lea.

Men pludselig sa Halvard: «Oldemor, feiler du noget, jeg synes, du blir saa underlig — dine hænder ryster saa!»

Hun fæstede sine taareblanke øine

Digitized by Google

paa ham og hviskede: «Nei, jeg er blot lykkelig.»

Men i virkeligheden følte hun, at denne sindsbevægelse havde været hende for sterk, og at et nyt anfald nærmede sig, et værre end noget af de tidligere, og at det allerede begyndte at brede sig gjennem hendes aarer som et kommende mørke.

Men aldrig havde hun følt sig saa rolig som nu. Hun fæstede sine øine paa disse børn, og det var som hendes sjæl vilde flyve ud og blande sig med deres, opstaa paany i deres ungdom, leve videre i slægt paa slægt. Hun vendte sine øine ud over arbeidet og menneskene, som viftede hende imøde. Det var som vilde hun smelte op i det hele, blande sig med den lyse, levende dag. Kunde hun ikke i tryghed lægge lemmerne til hvile og lukke sine øine uden frygt for at forsvinde? Hendes liv var jo begyndt som et korn, i børnene var det blet et aks — derude var det blet en aker. Var hun ikke evig? Trodde ikke hun paa Gud?

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RETURN TO → **CIRCULATION DEPARTMENT**
202 Main Library

LOAN PERIOD 1 **HOME USE**	2	3
4	5	6

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

[illegible] AYS PRIOR TO DUE DATE.
[illegible] MONTHS, AND 1-YEAR.
RENEWALS: CALL (415) 642-3405

DUE AS STAMPED BELOW

AUTO DISC JUL 0 2 199[illegible]		

UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY
FORM NO. DD6, 60m, 1/83 BERKELEY, CA 94720

YC129863

U.C. BERKELEY LIBRARIES



Digitized by Google

Digitized by Google